AKLI SELİM KARŞISINDA RUSYA

ROBERT CONQUEST

NEBİOĞLU YAYINEVİ — İSTANBUL

DÜNYAYI AYDINLATAN KİTAPLAR !

Nebioğlu Yayınevi memlekette bilginin yayılması ve kültürün gelişmesi için «Dünyayı Aydınlatan Kitaplar» ismi altında bir yayın yapmaktadır. Bu seriye, dünyanın her tarafında büyük alâka uyandıran, insanlığın yükselmesine ve düşüncenin gelişmesine yarayan eserler konmaktadır.

Bu hareket memlekete yapılan en büyük hizmetlerden biridir. Nebioğlu Yayınevi değerli okuyucularının evinde zengin bir kütüphanenin kurulmasını kolaylaştırmak için bu kitapları parasız olarak vermektedir.

Bu eserlerden siz de evinizde kıymetli bir köşe kurunuz.

Böylece, her evde bir Nebioğlu Yayınevi Kitapları köşesi olacaktır.

NEBİOĞLU YAYINEVİ — İSTANBUL

AKLISELİM
Karşısında
RUSYA

★

Yazan :
ROBERT CONGUEST

★

NEBİOĞLU YAYINEVİ — İSTANBUL

Bu eser ilk defa İngilterede "The Camelót Press Ltd." tarafından basılmıştır.
Telif hakları Müellife ait olup Türkiyede neşir hakkı Nebioğlu Yayınevine verilmiştir.

Eserin Aslının Adı :

"Common Sense About Russia"

Nebioğlu Yayınevinde basıldı.

N. Y. 0,80¢/68

Yayınevinin Önsözü

İNGİLTERE'de neşredilen «Aklıselim Karşında Rusya» eserinde incelenen mevzular biz, Türkler için de birçok bakımlardan mühimdir. Komşumuz Rusya'yı, onun iktisadî, kültürel ve sosyal sahadaki görüşlerini ve tatbikatını bilmek, hem onları iyi tanıma bakımından hem de tecrübe edilerek başarısızlığa uğramış prensipleri denemeği düşünmemek yönünden faydalıdır.

Müellif Robert Conquest uzun yıllar İngiliz hariciyesinde çalışmış, Batı Avrupa'yı iyi tanımış ve Londra Ekonomi Fakültesinde Sovyet politik faaliyetleri hakkında araştırmalarda bulunmuştur. Kendisi aynı zamanda şairdir. Bu eser muhtevası bakımından büyük bir değer taşımaktadır.

Birçok ibret levhalariyle dolu olan bu eseri Türk okuyucularına kazandırmakla büyük bir zevk duyarız.

NEBİOĞLU YAYINEVİ

İÇİNDEKİLER

Yayınevinin Önsözü 3
Önsöz 7

Birinci Bölüm
Sovyet Delilleri 11

İkinci Bölüm
Mazinin Rabıtası 18

Üçüncü Bölüm
Plânlı Ekonomi 25

Dördüncü Bölüm
Siyasî Veçheye Bir Bakış 44

Beşinci Bölüm
Devlet ve Halk 56

Altıncı Bölüm
Basın, Radyo ve Kitaplar 63

Baş Sayfa 64
İkinci Sayfa 64
Üçüncü Sayfa 64
Dördüncü Sayfa 65
Birinci Program 67
İkinci Program 67
Üçüncü Program 68

Yedinci Bölüm
Sovyet Liderinin Zihniyeti ve Bizler 76

Sekizinci Bölüm
İşçiler ve Diğerleri 87
Dokuzuncu Bölüm
Azınlıklar 96
Onuncu Bölüm
Gayri Resmî Hayat 106
Onbirinci Bölüm
Yanlış Fikirler: Muharrirler 121
Onikinci Bölüm
Yanlış Fikirler: Talebeler 132
Onüçüncü Bölüm
Neler Bekleyebiliriz 139

ÖNSÖZ

RUSYA, Rus devleti ve Rus halkı ile birlikte yaşamak mecburiyetindeyiz. Bu bakımdan davranışlarımızı ve siyâsetlerimizi tâyinde, sağlam kafaya ve serinkanlılığa ihtiyacımız vardır. İfrat derecede safdillikten olduğu kadar ifrat derecede vesveseden de sakınmalıyız. Hayalâtı kabul etmek istemediğimiz gibi, sempati ve anlayış göstermesini bilmeliyiz.

Birçok mühim âmme meseleleri bakımından görüşlerimizin doğru olabilmesi, bunların, Sovyet hayatı ve siyâsetine dair vâkıalar hakkındaki mantıkî ve realistik fikirlere dayanmalarına bağlıdır. Halbuki çok zaman, müsbet veya menfî, müphem veya «Bilgiye dayanan» muayyen klişelere bağlanmaktayız. Nitekim bir okuyucu için Rusya, sadece Bir Polis Devletinden ibârettir. Bir diğeri ise, onu Terakkiperver bir cemiyet sayar. Bu gibi kat'î görüşlere sahip olanların, görüşlerini çürütecek vâkıaları dinlemek istedikleri pek nâdirdir.

Aklıselim icâbı olarak, birbirinden farklı şu üç davranışa saplanmamalıyız:

Önce bir teoriyi öğrenmek ve sonra Sovyet olan herşeyi buna uydurmak fikriyle hareket ederek, Rusya hakkında peşin kanaatlara varmak; Sovyet meselelerini parça parça, kısım kısım öğrenmiş olmak ve ilk intibalar, diğerlerinin aleyhine, bililtizam partizan hikâyelerden edinilmemiş olsa dahi, zihinde tesadüfen ilk ihsası meydana getiren hâdiselere bağlı kalarak, yine de sıhhatli bir fikir hasıl edememiş olmak dolayısiyle hakikate uymayan mefhumlara bağlanmak;

Başka memleketler hakkında evvelce edindiğimiz tecrübelere dayanarak, Rusya'da olması lâzım gelen şeyler hakkında gayrı şuurî tahminler yürütmek ve buna göre peşin hükümler vermek.

Görüldüğü veçhile, Sovyetler Birliği hakkında realistik bir görüşe sâhip olabilmek için lüzumlu aklıselim, oldukça büyük bir gayretin mahsûlüdür. Bu gayret, iyiniyet sâhibi herkesin iktidarındadır. Hâdiselerin ele alınışının müsbet veya menfî görünüşünün, aklıselimin varlığı veya yokluğundan ziyâde, yüksek ve alelâde zekâlar arasındaki nispete bağlı bir keyfiyet olması sâdece Rusya bakımından mütalâa edilmemelidir. Umumiyetle «Entellektüeller» kare biçimindeki vâkıaları, yuvarlak teorilere uydurmak gibi bir hatâya düşmek temayülündedirler. Çok zaman, en yüksek zekâya sâhip kimseler, alelâde bir kafadan beklenmeyecek mânâsızlıkları yaparlar; aynen, hatâlı esaslar verilmesi dolayısiyle, en mükemmel bir hesap makinesinden yanlış neticeler alınması gibi..

Sovyetler Birliğini aşağı yukarı, bir Utopia, yâni ideal mükemmellikte bir yer, veya bir Şeytan Adası şeklinde mütalâa etmek tamamen

yanlıştır. Fakat bunun böyle olması, Sovyet Rusya'nın diğer herhangi bir memlekete benzemesini de icâp ettirmez. Nitekim, Sovyet liderleri ne birer şeytan ve ne de birer melek olmayabilirler, fakat bu da onların herhangi bir yerdeki siyâsî liderlere benzediklerini ifâde etmez. Rusya ne cennet, ne cehennem, ne İngiltere ne Hindistan, ne Mısır, ne Japonya'dır. Rusya, Rusya'dır. Onun ve siyâsî teşkilâtı ile şahsiyetlerinin neye benzedikleri, ancak hakikî deliller araştırılmak suretiyle bir hükme bağlanabilir.

Sovyet siyâsetini, Sovyet ekonomik sistemini, Sovyet liderlerinin fikirlerini v.s. araştırırken, Ansiklopediden ziyâde, aslî malûmata dayanmak hiç şüphesiz daha mühim bir keyfiyettir. Bâzı çevrelerde, tenvir edici birkaç misâl ile takviye edilecek en kısa bir tahlil kâfi gelebileceği gibi, bâzı çevrelerde ise, en teferruatlı delillerin toplanması lâzım gelebilir. Fakat bu kitabın kıstası hiçbir zaman böyle bir mükemmeliyetle kıyas edilemez. Kıstasımız teşebbüs ve ümitten ibârettir.

Filhakika bu genişlikteki bir mevzu bu boy bir kitapta, (Ve hattâ sathî olmadıkça taşınabilecek boyda herhangi bir kitapta) mütalâa edilemeyeceğine göre hakikaten kritik ve aydınlatıcı mevzular üzerinde durmakla yetineceğiz. Prensip olarak bu kitap, Sovyet rejiminin sâdece şüphe götürmez başarılarına ve şüphe götürmez dehşetli hâdiselerine tahsis edilmiş değildir. Gerçekte, son 40 sene içinde S. S. C. B. de sıhhat ve tahsil standardlarının büyük bir gelişme gösterdikleri inkâr kabul etmez bir vâkıa olduğu gibi, büyük kitleler hâlinde insanların da, devlete karşı suç işlediklerinden dolayı en sefil şartlar altında imha edildikleri de, herkes tarafından bilinen bir hakikattir.

Bugün için, siyâsî ve hattâ ekonomik gelişmeleri adım adım takip edebilecek vaziyette olmadığımız gibi, herşeyden evvel Sovyet cemiyetinde yer almakta olan az veya çok devamlı ve sâbit hâdiseleri, sonra, partinin bunlara vermek istediği yeni istikametleri, veya bizzat hâdiselerin tabiî değişme temâyüllerini izâh için, en son hareketlere veya plânlara dayanmamız da fazla ehemmiyet taşımaz. Sovyetler Birliğindeki hayatın şöyle bir tadına bakmak pek de zannedildiği kadar kolay değildir. Filhakika Sally Belfrage'ın «MOSKOVA'da BİR ODA» (André Deutsch Lt. 1958) adlı eseri gibi, bilfiil yaşanmış bâzı hikâyeler bu arada zikredilebilirse de, bunlardan, bu memleketin hayatı ve hatta Londra'nın hayatı hakkında dahi ne dereceye kadar hakiki bir intiba edinmek mümkündür? Nitekim ,Londra'nın hayatı hakkında intişâr etmiş binlerce makale ve kitap içinde, bunlar Londra'da uzun müddet yaşamış yabancılar ve hattâ İngilizler tarafından yazılmış olmasına rağmen, belki de birçok Londra'lılar tarafından yanlış fikirler veren eserler şeklinde sayılmışlardır. Binaenaleyh, bir kül olarak, bilfiil yaşanmış hikâyeler dahi, birçok bakımlardan aldatıcıdırlar. Böyle olmasının sebebi, aşağı yukarı bütün yabancıların - gazetecilerin, turistlerin, delegelerin v.s. nin - muayyen muhitler dâhilinde kalmak ve yaşamak mecburiyetinde olmalarıdır. Bu husus yalnız Sovyetlere şâmil bir mesele değildir. Meselâ, hakikî rakamlar elde etmek imkânına sâhip bulunmayan bir Amerikalı gazeteci, İngiltere'de her katta oturan ailenin bir buz dolabına sâhip olduğunu yazabilir; çünkü bu şahsın girip çıkabildiği katlarda, filhakika bir frijider bulunmaktadır. Ancak bu ifâde yanlıştır.

Fakat bu ifâdemizde, yabancılar tarafından hazırlanan ve bilfiil yaşanmış vâkıalara müstenid raporların kıymetini düşürmek istemiyoruz:

Bunların miktarı çoğaldıkça faydaları da artacaktır. Şu kadar var ki: İnsanların mahdut tecrübelerini teşmil etmek şeklindeki zaafı, mutlaka kuvvetli kontrollara tâbi tutulmalıdır. Aksi hâlde bir İngiliz günlük gazetesinin muhabirinin iddia ettiği gibi, Moskovalıların bahşiş kabûl etmediklerine inanmak lâzım gelir; halbuki bu iddiayı KOMSOMOLSKAYA PRAVDA'da intişar eden ve bahşiş vermekten kaçınan bir şahsın, garsonlar, taksi şoförleri, hamam tellâkları, satıcı kızlar, hâsılı, uzak - yakın bahşişle münâsebetli herkes tarafından nasıl hakarete uğradığını anlatan bir makale ile mukayese etmek lâzımdır. Çıkarılacak netice, İngilizin tecrübesinin, - doğru olmakla beraber - tipik olmadığı ve bunu böyle göstermeye çalıştığıdır.

Filhakika bunlar, kanaatlere değil fakat vâkıalara istinad etmekle beraber, hakikati tamamiyle aksettirememektedirler. Hele, bir memleket halkının hükûmete karşı hissiyatı, veya dış siyâseti hakkındaki görüşleri gibi nüfuz edilmesi cidden zor mevzular hakkındaki bu gibi müşâhedeler, tamamen kıymetsiz olmamakla beraber, şu veya bu şekilde tam itimâda şâyan değillerdir. Bu gibi mevzularda sathî olmaktan ziyâde derinliğine müşâhedeler yapılmalıdır.

Sovyet sahnesi, umumî mânâda sosyal ve siyâsî kategorilere - müspet veya menfî - ayrıldığı takdirde, gayet vâzıh ve derli toplu bir manzara gösterir. Fakat bunların arkasında (Daha az nazariyata resmî kaynaklar tarafından bizzat vakıalarla gösterildiği veçhile) karmakarışık ve canlı bir gayrı resmî hayat ve birbirine uymaz insicamsız düşünceler yer almaktadır. İşte tam ve hakikî bir fikir hâsıl edilebilmesi için bunların da dikkate alınması lâzımdır.

Belki de birkaç tâli husus müstesna, bu kitap bir münâkaşa veya iddia peşinde değildir. Fakat ele alınan mevzu, nazariyatla hakikatın mukayesesi bakımından o kadar karışık bir mahiyet arzetmektedir ki, bizzat vâkıalar dahi, farkında olmadan birçok hikâyelerin tesiri altında kalmış olan okuyucular üzerinde, rahatsızlık verecek derecede partizan bir tesir uyandırabilir. Lâkin bunu önlemek bizim elimizde değildir ancak kendi gayreti ile okuyucu bu tesirden kurtulabilecektir.

Bununla beraber, vâkıaları peşin hükümlere bağlanmaksızın mütalâa etmek, muhakeme standartlarına sahip olmamak demek değildir. Meselâ Marxistlerin, hepimizin şâyanı arzu olan ve olmayan şeyler hakkında bâzı temâyüllere sâhip bulunduğumuzu ve bu keyfiyetin hiç olmazsa kısmen mâzimizle alâkadar olduğunu ifâde etmek hususunda, şâyanı takdir bir isâbet gösterdiklerini pek azımız inkâr edebilir. Binaenaleyh muharrir, kendisine ait peşin hükümleri izhâr ederken belki de haklıdır. Bunlar açıklandıktan sonra, kabûl etmek istemeyenler tarafından reddedilebileceği gibi, kitap da bu gibi tesirlere açık bulunmaktadır.

Üzerinde durduğumuz mevzu hakkında taşıdığım belli başlı kanaatlar meyânında komünistlerin gadrine uğramış kahraman ROSA LUXEMBURG gibi, «Sâdece hükûmeti destekleyenlere, miktarları ne kadar çok olursa olsun sâdece muayyen bir parti âzâsına tanınmakta olan 'Hürriyet'in, hiçbir suretle hürriyet olmadığına» inanmaktayım. Filhakika hürriyet, mutlaka herkesin kendi indinde farklı şekilde düşündüğü hürriyettir. İşte, siyâsî hürriyetin bütün öğretici, ahlâkî ve temizleyici vasıfları, müteassıp bir 'Adalet' anlayışına değil fakat bu aslî kaideye is-

tinad ettiği içindir ki, 'Hürriyet' hususî bir imtiyaz hâline geldiği zaman bütün müessiriyetini kaybeder...

«Umumî seçimler yapılmadıkça, kayıtsız şartsız bir basın ve toplanma hürriyeti bulunmadıkça, kanaatlerin hür çarpışmasına yer verilmedikçe, her âmme müessesesi hayatiyetini kaybeder ve zahirî bir canlılık hâlinde, yalnız bürokrasi faal bir unsur olarak kalır. Umumî hayat tedricen uykuya dalar, tükenmez bir enerjiye ve sonsuz tecrübelere sâhip birkaç düzine parlı liderleri idâreye hâkim olurlar. Bunlar arasında, hakikatte birkaç düzine sivrilmiş başlar işi görmekte ve zaman zaman mitinglere çağrılan işçi sınıfının seçkin bir zümresi, liderlerin nutuklarını alkışlamaktan başka bir iş görmezler... Evet, hattâ daha da ileriye gidebilir: Bu gibi şartlar, kaçınılmaz bir şekilde umumî hayatın beşerî vasıflarını kaybetmesine müncer olur: Suikast teşebbüsleri, rehine olarak elde tutulan kimselerin öldürülmesi, v.s. gibi..» (ROSA LUXEMBURG: RUS İHTİLÂLİ).

Sonra, şu hususlarda da KARL MARX ile beraberim: «İyi eserler verse bile, sansüre tâbi ve kötü bir basın daima kötü kalmaya mahkûmdur. Kölü eserler verse dahi, hür bir basın daima iyidir. Güzel bir sese sâhip olsa bile, bir harem ağasının daima 'Noksan' bir adamı olarak kalmaya mahkûm olduğu gibi... Bazen, hilkat garibelerinin de doğmasına rağmen, tabiat daima iyidir. Sansüre tâbi matbuatın vasfı, hürriyetten mahrum mânâsız bir karikatür, medenileştirilmiş bir canavar, gül suyuna bulanmış iğrenç bir şey olmaktan ileri gidemez. Böyle bir matbuat sâyesinde, hükûmet ancak kendi sesini işitir; fakat yalnız kendi sesini işittiğini bildiği hâlde, milletin sesini duymakta olduğu zehabına kapılarak, halktan da aynı yalana inanmasını ister... «Ve yine»... Hergün hükûmetin meydana getirdiği yeni bir şeyi pohpohlayan bu matbuat durmadan yalan söyler ve zarurî olarak bir evvel söylediğini nakzetmek vaziyetine düşer. Neticede öyle bir vaziyete gelir ki artık kendi yalanlarının da farkında olmaz ve bütün utanma hislerini kaybeder» (MARX: DERLEME ESERLER, Cilt I.)

Prensip itibâriyle, bu hürriyetlerin muayyen bir sosyal veya ekonomik bünye ile kaabili telif olmaması için hiçbir sebep yoktur. Filhakika, MARX'ın söylediği gibi, bunları ihmâl eden ve tanımak istemeyen bir rejimin, esas itibâriyle hatâlı olduğu ve istikrar sağlanamayacağı bedihîdir. Bunların müvacehesinde, şimdiki Sovyet sistemi hakkında, başka şekilde târif edilen değil fakat yukarda târif ettiğimiz mânâda siyâsî demokrasi ve hürriyetin henüz Rusya'da inkişâf ettiği iddia edilemez. Fakat, Allah'ın da bildiği gibi henüz Batı'da dahi mevcut olmayan bir mükemmeliyet aranamayacağına göre, Rusya'daki gelişmenin de doğru bir istikamete teveccüh etmesi için henüz ümitler kaybolmuş sayılamaz.

Birinci Bölüm

Sovyet Delilleri

HERŞEYDEN evvel bir Sovyet delilinin mâhiyetini mütalâa etmemiz lâzımdır. Bundan gaye, Sovyet makamlarını bâzen menfi bir görüş altında göstermek isteyen mevzuları ele almak değildir. Fakat, resmî beyânatın güvenlik derecesini ve şümûlünü kat'iyetle tespit etmedikçe, mücerret mes'elelerin gözden geçirilişinde bunlara mantıkî bir şekilde müracaat etmemiz caiz değildir. Binaenaleyh mütalâalarımızı ancak resmî delillere istinat ettireceğiz.

Filhakika, Sovyet mes'eleleri hakkında herhangi bir yazı, sâdece Sovyet delillerini zâhirî kıymetleriyle aynen kabûl etmediği için, bir bakıma, tenakuz mâhiyetinde olmaktadır. Bu takdirde, Komünist sözcüleri tarafından objektif olmamakla itham edilmekte, hattâ bunlar için apaçık «iftira» denilmektedir. Çâresiz olarak bu tahdidi kabûl etmek mecburiyetindeyiz. Fakat yine de, Sovyet delillerini bir hakikat olarak kabûl etmeden evvel, bunların içinde bizi şüpheye düşürecek unsurları araştırmalıyız. İşte bu keyfiyet dahi, umumî olarak Sovyet davranışları hakkında bize birşeyler öğretecektir.

S. S. C. B. hakkında bilgi sıkıntısı çekilmekte olması gibi bir hal mevcut değildir. Bunun tamâmen aksine, bu mevzuda muazzam miktarda bilgi mevcuttur. Fakat bu malûmat dikkatli ve kritik bir muameleye tâbi tutulmadığı takdirde, yüksek derecede dökümanlara müstenit eserler meydana getirmek kabilse de, pratik bakımdan bunlar bir kıymet ifâde etmeyecektir.

Muhaliflere karşı girişilen mücâdelede Stalin'i en kuvvetli bir şekilde destekleyenlerden birisi de Sergo Ordzhonikidze idi. Bu zat 1937 Şubat'ında ölmüştür. Bu târihte, Sovyet matbuatı Sergo'nun ölümü hakkında, Sıhhat Vekili ve Kremlin Sıhhiye Dairesi Reisi de dâhil olmak üzere ve dört doktor tarafından imza edilen bir ölüm ilmühaberi neşretmişti. Bu ilmühaberde, Sergo'nun muhtelif hastalıklardan muzdarip olmakla berâber,

ölümünden bir gün evvel kendisini gayet iyi hissetti, fakat bir kalb krizi neticesinde yarım saat zarfında ölmüş olduğu ifade edilmekteydi. Sovyet Ansiklopedisinin 1955'te intişâr eden «O» cildinde, bu kalb krizinden yine bahsedilmektedir. Bu ifade, 1956'ya kadar resmî bir beyân olarak devam edegelmiştir.

Ansiklopedinin daha evvelki bir tabında Ordzhonikidze hakkında intişâr eden bir makele «Faşizm'in dejenere Troçki-Bukharinist'lerinin Ordzhonikidze'yi öldürmek istedikleri» yazılmakta, fakat buna muvaffak olamadılarsa da, «bu şenî emellerinin... Ordzhonikidze'nin ölümünü çabuklaştırdığı» ilâve edilmektedir.

Ölüm ilmühaberini imza etmiş olan doktorlar, temizlikler sırasında ortadan kalkmışlardır - bunlardan birisi, bir Politbüro âzâsını «Kuibyshev» ve diğerlerini kasten zehirlemekten dolayı Halk Mahkemesi tarafından kurşuna dizilmiştir.

Ordzhonikidze'nin hakikaten ölmüş olduğu, muhtelif hikâyeler şeklinde Rusya'da senelerce anlatılmış, bu meyânda, Stalin'in, temizlik hareketlerine son verilmesini istiyen kendi taraftarlarının muhalefetini kırmış olduğu kritik Merkez Komitesi toplantısını müteakip Ordzhonikidze'nin ortadan kaldırılmış olduğu rivayeti hâkim olmuştur.

Bil'âhere, 1956 senesinde Kruşçev'in yapmış olduğu gizli bir konuşma sırasında, Ordzhonikidze'nin, hakikatte, silâhla intihara mecbur edildiği âniden açıklanmıştır.

Bu gibi hallerin, umumiyet itibariyle Sovyet delilleri ve hattâ ölüm ilmühaberi gibi muteber vesikalar hakkında dahi bazı şüpheler uyandırmamasına imkân yoktur.

Merkez Komitesinin 1958 Aralık ayında yapmış olduğu Umumî Heyet toplantısında, Kruşçev, Malenkov'u, 1952 senesinde yapılan 19. Parti Kongresinde, o seneki buğday mahsulünün hakikatte 5.6 milyar Şinik olmasına rağmen, 8 milyar şiniğe yükselmiş olduğunu söylemek suretiyle, «partiyi ve halkı aldatmış olmakla» itham etmiştir. Halbuki, herşeyden evvel Malenkov kendiliğinden yalan söylememekteydi. Ayni ifade, Merkez Komitesi raporunda da mevcut olup, Malenkov bunu okumuştu. Kollektif olarak Parti Liderliği nâm ve hesabına konuşmakta idi ve liderliği teşkil edenlerin ekseriyeti bu yalanı aynen bilmekteydiler. Bununla beraber. Kruşçev'in, hububat mahsulünün tahmininde kullanılan metodun aldatıcı olduğu şeklindeki ifadesi doğrudur. Verilen miktar, «biyolojik mahsulü» ifade etmekteydi, ve bu tâbir, henüz hasat edilmemiş olan tarlalardaki mahsul için kulanılmaktaydı. Nitekim, senelerce bu tahmin metodunun kullanılması, Sovyet istatistikleri hakkında

da bazı şüpheler uyandırmaktadır. Fakat herşeye rağmen, 8 Ağustos 1953 tarihinde Yüksek Şûraya vermiş olduğu raporda bunu ilk defa açıklayan yine Malenkov'dur.

«Biyolojik mahsûl» metoduyla yapılan tahminlerin yanlış olduklarını, Stalin kadar Kruşçev ve bu mevzu ile doğrudan doğruya alâkalı herkes pekâlâ bilmekteydi. Bu, kasten yapılan bir sahtekârlık olduğu gibi, anlaşıldığına göre Kruşçev, bu şekilde aldatılmaya çalışılanların «halk zümresinden» ibaret olduğunu düşünmekte haklıdır.

Fakat bir husus daha akla gelmektedir: Bu sahte rakam hiçbir zaman tashih edilmemiş, ve (şayet mevcutsa) doğrusu altı sene müddetle açıklanmamıştır. Hattâ, 19. Kongrede Raportör olarak bizzat Kruşçev tâyin edilmemiş olsaydı, bu hakikatın aslâ açıklanmayacağı hakkında bir hükme varmamak oldukça zordur. Şu halde, bidayette yapılmış olan bir sahtekârlığın, bugün gözden düşen birisine yüklenmesi imkânı hasıl olmadıkça, bu gibi açıklamaların yapılamayacağı anlaşılmaktadır.

Yine de, Sovyet delillerinin acayiplikleri, şüpheli ifadeler verilmesinden veya işin sükûtla geçiştirilmesinden ibaret değildir. Şayanı hayret olan diğer bir husus ta, bazan çırılçıplak hakikatlerin oldukları gibi dramatik bir şekilde ilân edilmeleridir. Meselâ, Sovyetler Birliğinin nüfusu hakkında senelerce verilmemiş olan rakamlar, 1958 senesi başlarında âniden ilân edilmiş ve bu rakamların, Batıda yapılmış olan asgarî tahminlerin 8 veya 10 milyon altında ve umumiyetle tahmin edilen miktarın 20 milyon aşağısında olduğu hayretle müşahede edilmiştir: 202 milyon.

Sovyetler hakkında şayanı hayret olan diğer bir husus ta, Orwell'in «müphem şahıslar» tâbir ettiği mes'eledir. Birçok seneler, temizlik hareketlerinde ortadan kaldırılmış olan bazı ileri gelen Komünist liderlerinden hiçbir suretle bahsedilmemiştir. Fakat, 1955 ve 1956'da yapılan rehabilitasyondan sonra bunların mevcudiyeti tekrar tanınmıştır. Büyük Sovyet Ansiklopedisinde olduğu gibi.

İtibarları iade edilen bu şahsiyetler muayyen bir grup teşkil etmektedirler. Bunlar, Stalin'in siyasetlerini desteklemekle beraber, idam edilen kimselerdir. Filhakika, bu şahsiyetlerin ölüm tarihleri büdirilmekte ve şayanı dikkat olan bir husus ta, bunlara dahil ve en yüksek rütbede altı Politbüro âzasının ölüm tarihlerinin Batı'da hiç bilinmemesi veya yanlış bir şekilde telkin edilmiş olması ve bunların âkibetinin koyu bir karanlık içinde kalmış olmasıdır. Bu şekilde, ufak bir ışığın sızmasına müsaade edilmiştir. Fakat yine de, eskiden olduğu gibi

âkibetleri meçhul kalan birçok sâbık Komünist liderleri mevcuttur. Nitekim Ansiklopedide, bilâhara Stalin'e karşı Komünist muhalefetin liderleri olan Lenin'in arkadaşları hakkında hiçbir makale yer almamaktadır. Bukharin, Zinoviev, Kamenef veya Rykov gibi... Meselâ, kendisi hakkında uzun bir makaleyi ihtiva eden bir cildin neşredilmesinden sonra idam edilen Beria için, Ansiklopedi abonelerine yeni bazı sahifeler gönderilmiş ve mezkûr ciltte Beria hakkındaki makaleyi ihtiva eden sahifelerin jiletle kesilerek, yerlerine bunların yapıştırılması talimatı verilmiştir. Halbuki bu sahifeler, o tarihe kadar ihmal edilmiş veya hiç bahsi geçmemiş olan fakat isimleri «Ber» ile başlayan tamamen başka şahıslar veya hâdiseler hakkındaki makaleleri ihtiva etmekteydiler. Bil'âhara, Pekin otoritelerinin gözünden düşen ve bundan dolayı intihar eden Çin Politbüro âzası Kao Kang hakkında ansiklopedide mevcut bir yazı da aynı şekilde bir muameleye tâbi tutulmuştur.

Fakat dikkati çeken bir nokta, bu gibi muamelelerin yalnız Komünist deviasyonistlerine yapılmış olmasıdır. Nitekim, Çarlık Devrinin Generali Wrangel veya Menşevik lideri Abramoviç gibi düşman addedilen kimselere, tarihî ehemmiyetleriyle mütenasip bir yer ayrılmış bulunmaktadır.

Kitabımızın yazıldığı sıralarda üçüncü cildi çıkmış olan yeni Küçük Sovyet Ansiklopedisinde Bulganin tamamen çıkarılmış, ve bazı şahsiyetlere daha az yer verilmiştir. Anlaşıldığına göre, eser tamamlandığı zaman Molotov ve Malenkov'u da bulmak kabil olmayacaktır. Rykov daha şimdiden kara listeye girdiğine göre, Sovyetler Birliğinin, Lenin ile Kruşçev arasında vazife görmüş olan beş başvekilinden dördünün meslekî hayatları hakkında sumûllü bir bilginin ansiklopedide yer almayacağı anlaşılmaktadır. (Bundan yalnız Stalin hariç tutulmuştur).

Bu muamele yalnız şahıslar hakkında tatbik edilmemektedir. Nitekim, 1941 ve 1943-4 senelerinde Kafkas, Kırım ve Volga bölgelerinde yaşıyan yedi ekalliyet milletin topyekûn sürgüne gönderilmeleriyle beraber, bunlar hakkındaki bilgiler de Sovyet mehazlarından tamamen çıkarılmışlardı. Meselâ Kalmuklar hakkında, bunların yok edilmesiyle alâkalı hiçbir resmî beyanat yapılmamıştı (diğer bazı misâllerde olduğu gibi). Hattâ bunlardan 13 sene müddetle hiçbir suretle bahsedilmemiş ancak 1957 senesinde bunları restore eden bir kararnâme çıkmıştı. Vaktiyle Kalmuk Muhtar S. S. C.'nin işgal etmekte olduğu bölgelerde, harita üzerinde yeni bir Astrakhan Eyaleti görülmeye başlamıştı. Yine ansiklopedi gibi ilk tabılarında bu millet hakkında makaleleri ihtiva eden eserler, müteakip tabı-

larında bu yazıları çıkarmışlardı. Hattâ, Astrakhan Eyaleti hakkında ansiklopedide intişar eden makalede, bu bölgede evvelce yaşamış olan halkın tarihi hakkında bir bilgi verilmesi lâzım gelirken, bu husus tamamen meskût geçilmiştir.

Haklarında bilgi verilmeyen daha birçok mevzular saymak kabildir. Nitekim, bizzat Devlet Emniyet Vekâletinin ismi 1951-1953 seneleri arasında hiç geçmemiş ve ancak 1953 Nisanında bu Vekâletin ilga edilmesiyle ilk defa duyulmuştu. Bunun gibi selefi Abakumov'un ne zaman azledildiği ve «Doktorlar Suikastı» temizliğine nezaret etmek vazifesiyle, yerine İgnatiev'in geçtiği de bilinmemektedir. Bunlardan maada haklarında hiçbir mütecaniz hikâyenin dahi mevcut olmadığı bazı mes'eleler vardır: 1938 senesinde başlarında Bukharin ve sâbık Başvekil Rykov'un bulunduğu sağ cenah Komünistlerinin muhakemeleri ve idamları gibi. Dünya efkârı umumiyesini büyük ölçüde işgal eden bu muhakeme sırasında, maznunlar fesat, ihanet ve cinayetlerle itham edilmişlerdi. Fakat bu suçlara ait deliller ancak itiraflardan ibaret kalmıştı.

Mamafih, dâvaların münhasaran itiraflara istinat ettirilmesi şekli son zamanlarda tatbikattan kaldırılmış bulunmaktadır. Nitekim, Bukharin dâvasında 'ortak fesatçılar' şeklinde alınan ve ayrı ayrı muhakeme edilmiş olan iki kişiye eski itibarları iade edilmiştir - Mareşal Tukhachevsky ve Politbüro âzası Rudzutak. Yine o tarihte muhakeme edilen ve kurşuna dizilmiş olan birisinin de İkramov - eski itibarı iade edilmiştir. Bu izâhata bakarak, insanın dâvanın düşmesi lâzım geldiğini düşüneceği gelir. Fakat hâlâ, asıl maznunlardan bazılarının itibarlarının iade edilip edilmediği hakkında bilgi mevcut değildir. Daha doğrusu Hare'nin itibarının iade edilip edilmediği bilinmemekte ve Burke hakkında henüz hiçbir şey söylenmiş bulunmamaktadır. Bu ve buna benzer bazı muahakemelerin hikâyeleri, 1958 tarihli ve hâlen yüksek tahsil müesseselerinde kullanılmakta olan yeni S. S. C. B. tarihi adlı kitapta şu şekilde geçmektedir: «1936-1937 ve 1938 senesinin bidayetlerinde, Troçkiyist - Zinovievist ve Bukharinist grupların yeraltı faaliyetlerine iştirak edenlerin muhakemeleri cereyan etmiştir. Vâkıalar, bu şahısların doğrudan doğruya Anti - Sovyet faaliyetlere giriştiklerini göstermişlerdir».

Filhakika, Sovyet Ansiklopedilerinde Bukharin ve diğerleri hâlâ halk düşmanı olarak gösterilmektedir. Fakat, bu şahısların hangi fiillerinden dolayı, veya itham edildikleri suçlardan kaçından ve hangilerinden hakikaten suçlu olduklarını ispat edecek hiçbir tahkikat yapılmadığı gibi bu hususta bir beyan da

mevcut değildir. Bunların suç ortaklarının ise, ancak 1955 - 56 senelerinde itibarlı iade edilmişse de, artık kıymeti kalmamıştı. Hattâ, şimdiki liderlerin Bukharin ve arkadaşlarının suçluluklarına artık inanmadıkları anlaşılmaktadır - tabiî, şayet şimdiye kadar inandılarsa. Bizzat Mikoyan, Amerikalı gazeteci Louis Ficher'e Bukharin'in suçlu olmadığını söylemiştir. İşte bu anlattığımız da yakın tarihin hakkında müsbet veya menfi hiçbir resmî hikâyesi bulunmayan belli başlı hâdiselerinden birisidir

Sovyetlerin «Burjua objektivitsine» karşı duydukları resmî çekimserliğin diğer bir şekli de, muayyen bir hâdise veya bir takım hâdiselerin evvelâ tamamen bilmemezlikten gelinmesi ve bil'âhara seneler geçtikçe bunlar hakkında ilâveli veya tahrif edilmiş şekilde izahatın verilmesidir. Meselâ, 1949-50 senelerinde, aralarında Politbüro âzası Voznesensky dahil olmak üzere birçok parti resmî şahsiyetleri vazifelerinden azledilmişler, «muhakeme edilmişler» ve kurşuna dizilmişlerdi. O tarihte bu hâdise hakkında hiçbir şey söylenmemişti. Fakat 1952 Aralık ayında Pravda'da intişar eden bir makalesinde Suslov, Voznesensky'nin ekonomik noktai nazarlarına hücum etmekte ve bunlara (Anti Marksist) damgasını vurmaktaydı. 1954 Aralık ayında, 1949-50 seneleri zarfında Devlet Emniyet Vekili olarak bulunan Abakumov ile maiyetinde çalışan bazı kimseler şimdi «Leningrad Dâvası» denilen hâdiseye ait bazı delilleri tahrif etmekten dolayı muhakeme edilmişler ve kurşuna dizilmişlerdi. Bu dâvada Voznesensky ve arkadaşlarının itibarları iade edilmişti. Ve, Abakumov'un, Beria'dan aldığı emirlere göre hareket ettiğini söylemesi üzerine, Beria da suçlandırılmıştı (halbuki Beria'nın bir sene evvel cereyan eden muhakemesinde bu dâvadan hiç bahsedilmemişti). Bu, mezkûr hâdise hakkında anlatılan ilk hikâyedir. Bundan sonra, 1956 Şubat'ında yapmış olduğu gizli konuşmada, Kruşçev bizzat Stalin'i temizlik için emir vermekle itham etmişti. Bu ikinci hikâye de aynen şayanı kabul olmakla beraber, göze çarpacak kadar farklıydı. Yine bundan sonra Temmuz 1957'de Kruşçev Malenkov'un da bu mes'elede suçlu olduğunu âlenen ifade etmişti - üçüncü bir hikâye.

Şu halde, muayyen hal ve şartlar altında yapılan izahların suç ithamlarının noksan ve açık olmadıkları ve her ân değişmelere tâbi olabilecekleri hususuna hükmetmek gayet tabiîdir. Filhakika, hikâyenin her safhasının Sovyet umumî efkârına intikal ettirilmiş tarzı iktidar mücadelesinin o andaki siyâsî müvazenesini aksettirmektedir. Bunlar gibi bizzat Kruşçev'in, Ukrayna'da Parti Sekreteri olarak selefi Kossior'un âkibeti-

nin hikâyesinin de, Kruşçev işbaşında bulunduğu müddetçe, tam olarak öğrenmeyi bekliyemeyiz.

Gizli konuşmasında Kruşçev, 'Vatan Müdafaası' adını taktığı İkinci Cihan Harbi sırasında, hiçbir Merkez Komitesi Plenumunun yapılmadığını söylemiştir. Fakat, Sovyetler Birliği Komünist Partisi Kararları, v.s.'nin resmî kolleksiyonunda, 27 Ocak 1944 tarihinde bir Plenumun yapılmış olduğu yazılıdır. İşte bu gibi haller, bilâistisna her Sovyet resmî dökümanının şüpheyle karşılanmasını intaç etmektedir. Artık, inkâr kabul etmez bedihî vâkıalar bu şekilde bir muameleye tâbi tutulduktan sonra, istatistikler ve istenildiği zaman istenildiği şekilde gösretilmeye müsait diğer bilgiler üzerinde de ne şekilde oyunlar oynanacabileceğini tahayyül etmek zor değildir. Sovyetlere ait birçok mes'eleler hakkında, Stalin tarafından Prezidium âzasına Doktorlar Suikastının takdim ediliş şekli için bizzat Kruşçev'in söylediği sözleri aynen tekrar edebiliriz: «Bu dâva hiç kimsenin hâdiseleri tahkik ve ispat edemiyeceği şekilde ortaya konmuştur».

Sidney ve Beatrice Webb, (Sovyet Komünizmi: Yeni bir medeniyet) adlı kitaplarında, bugün resmen «kitle halinde baskı devresi» şeklinde târif edilen o tethiş çağındaki Stalin Rusyasını bir ekonomik ve siyasî demokrasi tarzında anlatmaktadırlar. Bu iki muharrir basit bir hataya düşmüşlerdir: Realiteleri değil fakat dökümanları izahla iktifa etmişlerdir.

Fakat şimdi Sovyet delillerinin kifayetsizliklerini bizzat müşahede etmiş bulunuyoruz. Binaenaleyh, gayet müsterih bir vicdanla, bunları her fırsatta yalnız sathî kıymetlerine bakarak ele almaktan tevakki edebiliriz. Bulardan hâlâ istifade edebiliriz, hattâ buna mecburuz, fakat kulanmadan evvel süzgeçten geçirmeliyiz.

Bunlardan istifadeyi tamamen reddetmek, aynen bunları süzgeçten geçirmeden kullanmak kadar üzücü olacaktır. Otomatik olarak her Sovyet resmî beyanını az çok bir yalan olarak telâkki etmek, tekmil beynelmilel havayı zehirlemek olur. Zaman zaman tenkidçi olmalıyız fakat aslâ tarafgirlik edip haksız hüküm vermemeliyiz. Kendi memleketimizde dahi, bazı resmî beyanat, bilhassa yanlış bir intiba bırakmak maksadıyla tertiplenmiş gibi tezahür etmektedirler. Tabiî aradaki fark şudur ki, bizde muhalif basmm mevcudiyeti ve Parlâmentoda sual zamanının ayrılmış olması, İngiliz resmî hatalarının meydana çıkarılmasını mümkün kılmakta, halbuki Sovyet Rusya'da bugün için hiçbir suretle buna imkân bulunmamaktadır.

İkinci Bölüm

Mazinin Rabıtası

RUSYA'nın esas ülkesi, geniş ovalar ve basık tepeler, stepler ve ormanlarla kaplı, muazzam nehirlerle kollarının yer yer kestikleri topraklardan ibarettir. Sovyetler Birliğinin bu merkezî kısmının yalnız güneyinde, Azak Denizinin tuzlu bataklıklarından öteye, yarı - çöl Kalmık Stepleriyle yıpranmış Karakum Çölünün meydana getirdiği hattın aşağısına doğru değişik tabiatta bir arazi uzanmaktadır. - Dağlık Kırım Yarmadası, bir yığın halinde Kafkas Dağları, Türkistan'ın pamuk yetiştiren kırışık toprakları ve nihayet Çarların 18. ve 19. Asırlarda zaptettikleri, Asya halkı ile meskûn bölgeler.

Merkez bölgesinin steplerinde ve ormanlık kısımlarında, bundan asırlarca evvel, Skandinavyalı maceraperestler, Slavonik Aşiretler arasında bir devlet teşkilâtı kurmuşlardı. Bu devletin merkezi olan Kiev, Bizans kültürünün tesiri altında kalmış, diğer taraftan, Rusya nehirlerini aşarak gelen «İngilizler» Marangian (*) muhafızları içinde balta taşımışlardı.

İskandinavyalılar zamanla Slavanlaşmışlardı. Bizans'ın nüfuzu artmış ve nihayet, büyük Kiev Prensi Vlademir Ortodoks Hıristiyanlığı kabul etmişti.

Asya'dan gelen birçok muharip milletler, Rus kültürünün kalbi olan ve şimdi Ukrayna denilen topraklardan gelip geçmişlerdi. Nihayet 13. Asırda Moğol orduları daha Kuzeyde Moskova ve diğer yerlerde teşekkül etmiş olan yeni kuvvet merkezlerini istilâ etmişlerdi. Rus Prensleri, Hanların Vasalları haline gelmişlerdi. Moğollar bunları haraca bağlamışlar ve doğrudan doğruya idareleri altına almağa teşebbüs etmemişlerdi. Prensler üzerinde tazyik icra etmeye başlayan şartlar - insafsız bir hâkimi yatıştırmak ve oyalamak ihtiyacı, arazi rekabetlerini bastırmak ve kendi şüpheli tebaalarını idare et-

(*) IX. Asırda Rusya'da bir hükümdar hânedanını kuran Skandinavya'lılardan biri.

mek gibi - son derece kuvvetli ve insafsız kurnazlıkta idareciler ve hükümdarlar yetişmesini sağlamıştı.

Dağ adamlarının, kurdukları çadırlı ordugâhlardan şehirlere ve köylere hâkim olmaları anormal bir haldi ve devam edemezdi. Sonunda, Moskova bu göçebe orduları 15. asırda mağlûp etmeye muvaffak olmuş ve müstakil bir Rus devleti kurmuştu. Aynı devirde, Bizans Türklerin eline geçmişti. Bunun üzerine, Doğu İmparatorluğunun son Prensesi Moskova'ya gelmiş ve hükümdarla evlenmişti. Rusya hükümdarları Çar ünvanını almışlardı. Bir zamanlar İstanbul Boğazına hâkim olan seleflerinin yarı mukaddes statüsünü üçüncü derecede ve sonuncu vâris olarak tevarüs eden Ortodoks İmparator hükümdarlığını icra etmeye başlamıştı.

Müteakip asır zarfında, Doğu'ya ve Güney'e doğru yayılmayı önleyen Kazan ve Astrakhan'ın Tatar Hanlıkları ortadan kaldırılmış ve devlet Müthiş İvan ve gizli polisi tarafından birleştirilerek kuvvetlendirilmişti. Nihayet Stalin, onun Rusya devletine yapmış olduğu hizmetleri bahâne ederek, manyaklık derecesine varan merhametsizliğini, affettirmek suretiyle itibarını iade edinceye kadar, İvan Rus tarihinde daima menfur bir sima olarak yaşamıştır. Fakat Stalin İvan'ın ölümünden birkaç sene sonra, devamlı iktidar mücadeleleri neticesinde Rusya'nın yine bir dağılma haline düştüğünü pek kaale almamaktadır.

Nihayet yeni bir hanedan, Romanov'lar, devleti tekrar bir araya toplamaktadır. Fakat müteakip asır bir durgunluk devresi olmuş, hür köylülerin vaziyeti gittikçe bozulmuş, ve halkın en canlı unsurları kaçarak, Çarlık hudutlarının ötesinde, hakikaten istiklâllerine sahip halklariyle, Rusya'yı Ukrayna'ya ve ilk defa olarak da, bugün S. S. C. B. nin ülkesini teşkil etmekte olan Asya topraklarına doğru yaymakta olan Kazak çetelerine iltihak etmişlerdi.

Asrın sonuna doğru, Stalin Rusya'sında müthiş İvan kadar Lenin Rusya'sında kahraman olan Büyük Petro'nun hükümdarlık devri başlamıştı. Büyük Petro nazarlarını Batı'ya çevirmişti. Baltık'a doğru ilerlemiş ve «Avrupa'ya açılan pencere» olan St. Petersburg'u inşa etmişti. Batılı fikirleri kabul etmiş ve bunları Batılı olmayan metodlarla tatbike çalışmıştı. İngiltere ve Hollanda ile ticarete, serbest ve mekanik sanatların gelişmesine tahsis ettiği bu yeni şehir, mecburî iş yoluyla ve muazzam ölçüde hayat pahasına inşa edilmişti. Karışıklık devam etmişti. Büyük Katerina, bir taraftan devrinin en ince zekâlarıyla muhabere ediyor, bu arada da saray kadınlarının kırbaçla dövülmesini emrediyordu. Neticede köylüler ellerinde

kalan son haklarını da kaybetmişler ve okumuş bir sınıf sivrilmeye başlamıştı.

Hayatları ve mukadderatı tahtın elinde olan asîller, asîlleri ileriye geçen ve hakikî mahallî otoritelerden aşağı yukarı tamamen mahrum olan geniş ülkeyi idare için mevcudiyetlerini ihtiyaç duyulan büyük idareci zümre ve bunlara bir kaynak vazifesi gören disiplinli ve üniformalı talebeler arasında bazı yeni yeni fikirler filizlenmeye başlamıştı. 17. ve 18. asırlarda hüküm süren huzursuzluk nihayet köylü ayaklanmaları ve saraya karşı askerî darbeler şeklinde kendini göstermişti. Her türlü kanaata sahip bütün Rusların, müstevliyi hezimete uğratmak maksadiyle birleştikleri Napolyon harplerinden sonra yeni birşey vuku bulmuştu. Nihayet 1825'te vuku bulan Decembrist ayaklanması hakikî bir siyasî değişiklik istemekte idi - Bir Anayasa - .

Fakat, bu aristokratik ve entellektüel suikastın muvaffakiyetsizlikle neticelenmesini takip eden reaksiyon, hükümdarların insanî formülleri gaddar hareketlerle telif etmek gibi bir riyakârlığa sapmaları şeklinde tecelli etmişti. 1. Nikola. Rusya'da idam cezasını kaldırdığından dolayı kendi kendini tebrik etmekte, fakat diğer taraftan, şekil itibariyle idam olmayan fakat hakikatı halde en zâlim bir şekilde mutlaka ölümle neticelenen cezalar hükmetmekte idi. Buna benzer aşikâr riyakârlıklar diğer milletlerin tarihlerinde de sık sık yer almaktadır: Mamafih, bu mevzuda belki de kendine hâs en yakın müşabeheti Nikola ile Stalin arasında bulmaktayız. İşte bu devre zarfında, Rusya'yı hepsinden değilse bile, diğer birçok memleketlerden büyük ölçüde ayıran bir hususiyet bütün kuvvetiyle gelişmişti. Bu esnada, gittikçe genişleyen bir idarî cihazın meydana gelmesi, çok büyük kadrolu ve o nispette kuvvetli bir polis kuvvetinin teşekkülü, sansür ve dahilî pasaport sisteminin tatbiki, entellektüelleri devletten tamamen ayırmış bulunuyordu. Bunlar için artık, siyasî zümre dahilinde vuku bulan hareketlerin hiçbir açık tarafı kalmamıştı.. Devlet, ifrat derecede şekilcilikten ve fikir yokluğundan dolayı kupkuru hale gelmişti. Fakat aynı zamanda entellektüeller de, günlük siyaset meseleleriyle alâkalarını kaybetmeye başlamışlardı. Kökleri kurumuştu. Bunlar uzun vâdeli teorilere herşeyden evvel alâka göstermeye başlamışlar ve bunlar için bir tatbikat sahası olmak üzere de realiteye ihtiyaç duymuşlardı. Çarlığa karşı alelâde halk arasında vücut bulmaya başlayan muhalefet, bir ifade tarzı ve liderlik bulamıyor, ancak tecrübesi kifâyetsiz fakat hüsnüniyet sahibi kimselerle karşı koymaya çalışıyordu. Ca-

hiller memleketinde entellektüel bir kraldır veya birgün mutlaka kral olacaktır. Tabiî bu keyfiyet, dağılışmanın gerek şumûlünü ve gerekse hududunu mübalâğalı bir şekilde genişletmekte idi. Bununla beraber, 1917 ihtilâlinin siyâsî tenakuzlarına bir göz atmak, oldukça gelişmiş bir demokrasiye mensup hazırlıksız bir vatandaş için fevkalâde bir tecrübe teşkil edecektir. Bu esnada, âcil meselelerin müzakereleri gayet muğlâk fakat dirayetli bir şekilde yapılmaktadır. Fakat yine de bu müzakereler aşağı yukarı tamamen muayyen formüllere bağlı kalarak yürütülmekte, ve ekseriya, asgarî derecede aklı selimden mahrum bulunmaktadırlar.

Çarist bürokratların donmuş düşünceleriyle, ihtilâlin mutlakiyetçi fakat basit siyasî nazariyatçıları arasından, Rusya'nın dev edebiyatında üçüncü ve daha büyük bir fikir ve his cereyanı vücut bulmaya başlamıştı. Bu cereyan dâhilinde, bâriz bir «Rus ruhu» sezilmekte, ve insanlık için duyulan mutlak samimiyet ve mutlak muhabbet ihtiyacı içinde bu mevzuda birçok yazılar yazılmakta idi. Bu beşerî hassasiyetin yalnız muharrirlere hâs bir vasıf olmadığını, fakat bazen aşikâr bazen de karışık ve değişik şekillerde Rus halkı arasına geniş ölçüde yayılmış bulunduğu zamanımıza kadar vuku bulan birçok vakıalarla sabit mutlak bir hakikattir. İşte bu, en ufak cüz'üne kadar sahih ve en ufak zerresine kadar umumî düşüncelerimizde hesaba katılması lâzım gelen, Stalin'in ve Kruşçev'in hakikî siyâsî Rusya'sı, samimî veçhesi ile Rusya'dır. Hattâ bu hassasiyeti, Stalinizme aykırı görüşleri kabûl ettiklerini zanneden ve fikrini açıkça ifâdeden çekinmeyen birçok münevverler arasında da sezmek kaabildir. Son «Derme - çatma liberal» cereyan sırasında belli başlı birkaç muharrir arasında okunabilecek birkaç eser verenler meyânında, komünist kadın şair Margarita Aliger bulunmaktadır. Fakat o da parlak bir itirâfta bulunmaktan geri kalmamaktadır: «Ben de bâzen, siyâsî telâkkilerin yerine ahlâkî - estetik görüşlere yer vermeye meyletmekteyim» demektedir.

Kremlin'in inkârlarına rağmen, bu keyfiyet, bâzen ihtilâfa düşebilecek muhtar çevrelerin mevcudiyetini ifâde etmektedir.

Her nekadar umumiyet itibâriyle açıkça tezahür edemiyorsa da, belki de zamanla, total ideolojinin yerini alacak olan yine bu duygu olacaktır. Nitekim, anarşist Tolstoy, Liberal Turgenev ile Dindar Dostoievsky aralarında birçok ihtilâflar bulunmasına rağmen yalnız bu duygu üzerinde birleşmektedirler ve bu duygu, Rusya'nın hakikate ve adalete doğru ilerleme-

sini sağlayan en mühim unsuru teşkil etmektedir; bu hareketler daima heyecanlı olacaklardır.

Bu kitabımızda kendisinden fazla bahsetmek imkânını bulamadığımız Pasternak hakkında da aynı şeyi söylemek kaabildir; o da aynı duygu ve endişelerle hareket etmekte, ve âdeta yaşadığı devrin dışına çıkmaktadır. Pasternak, bu müspet duyguların nekadar kuvvetli olduklarını göstermektedir. Nitekim, gizli gizli de olsa, Rus halkı arasında bu derece tutulabilmiş olması, seslenişine karşı bir cevap alabildiğini göstermektedir. Fakat, gerek sosyal ve gerekse siyâsî sahalarda eski hislerin tekrar yer almaya başladıkları bir sırada doğrudan doğruya mücâdeleye girişmemektedir.

İşte o târihte de, siyâsî cenahta otokrasiye karşı ümitsiz fakat ekseriya kahramanca bir mücâdeleye girişmiş olan gruplar meyânında birisi, sâdece cemiyetin doğru bünyesi mevzuu ile değil fakat aynı zamanda parti disiplini ve iktidarın ele geçirilmesi teknikleriyle de uğraşmakta idi. Bunların lideri, muazzam bir irâde ve zekâ sahibi olan Lenin, harp hezimetinin hercümerci ve «Burjuva demokrasisi» nin doğum sancıları arasında zafere ulaşmasını bilmişti.

Daha 1916 senesinde yazmış olduğu Devlet ve İhtilâl adlı eserinde Lenin, sosyalist devletin inkişâfını klâsik Marxist esaslara göre izâh etmekteydi. İhtilâlden sonra işler birdenbire daha demokratik bir veche alacaklardı. Devlet tedricen «Yok olmaya» başlayacaktı. Cebir organları kuvvetlerini kaybedecekler ve tedricen yerlerini 'İşbırlığı' alacaktı. Devlet idâresi, alelâde işçi ücreti alan ve yine işçiler arasından çıkmış adamlar tarafından yürütülecek, ve bunlar kısa bir iktidar devresinden sonra tekrar endüstri sahasına döneceklerdi.

Bu büyük bir hayaldi: Böyle birşey tahakkuk etmemişti. Hattâ bunun aksine ömrünün sonuna doğru bizzat Lenin, ihtilâlin neticesinin ancak eski bürokrasi ve polis devleti sistemine bir Bolşevik havası vermekten ibâret kaldığını söylemeye başlamıştı.

Çünkü, 1917 Ekim'inde Bolşeviklerin iktidara geçmesi, halkın ekseriyetinin arzusu hilâfına vuku bulmuştu. Nitekim, hemen ihtilâli müteakip Kurucu Meclisin teşekkülü için yapılan seçimlerde, reylerin ancak dörtte birini alabilmişlerdi. Ve filhakika Meclis toplanır toplanmaz Bolşevik kıt'aları tarafından dağıtılmıştı.

Fakat bununla da kalmamıştı. Hattâ Lenin'in Marxsist görüşlerine göre, prensip itibâriyle ihtilâl vaktinden evvel vuku bulmuştu. Halbuki Marx, proletarya ihtilâlinin, işçi sınıfının, halkın büyük bir ekseriyetini teşkil ettiği ve ekonomik in-

kişâfın, artık böyle bir ihtilâli vâcip kılacak bir safhaya ulaştığı ileri derecede endüstriyel memleketlerde vuku bulacağını söylemişti. Lenin, bidâyette Çar aleyhine yapılacak bir ihtilâl neticesinde, Batı Avrupa'da görüldüğü şekilde kapitalist bir devlet kurulmasını ve bu devlet dâhilinde Marksist partinin uzun bir intikal devresini müteakip bir sosyalist ihtilâli yapmasını düşünmüştü. 1917'de iktidarı ele geçirdiği zaman, Batı Avrupa memleketlerinin de birkaç ay veya sene zarfında sosyalist ihtilâlleri yapmalarını beklemekte idi. Kendi ihtilâlinin ise, dünyâ ihtilâlinin bir cüz'ü olarak telâkki edilmesi Marksist düşüncelere göre mantıkî olacaktı.

Fakat Avrupa'da ihtilâllerin vukubulmaması üzerine Lenin ve hükûmeti desteksiz kalmışlardır. Binaenaleyh doğmatik noktai nazardan en uygun şekil, ya Rusya'nın bütün kaynaklarını seferber ederek Avrupa'da ihtilâller çıkarmak veya Rusya'da kapitalizmin avdetine müsaade etmek olacaktı. Fakat herkes iktidarın tadını tatmış olduğu için, bu mütalâa kimseye câzip görünmeyecek ve ne Rusya'da ve ne de başka bir yerde kaabili tatbik olabilecekti. Saniyen, kapitalizm altında sanayileşmenin tevlit ettiği bâzı gayrı insanî veçhelerin de, bu safhada proletaryanın da temsil edilmesi suretiyle bertaraf edilebileceği görülmüştür. Böyle de olsa vaziyet yine çapraşıktı. Devlet teşkilâtının, ekonomik nizamı aksettireceğine inanan bir parti, şimdi, kendi idâresini meşru kılmak için lüzumlu ekonomik bünyeyi bizzat meydana getirmek vaziyetinde kalmıştı. Lenin, kendi devletinin en demokratik bir devlet şekli olacağını ümit etmişti - her yerde liberal fikirli kimselerin Rus ihtilâlini niçin desteklediklerini ve geri fikirli bir çok kimselerin de buna niçin muhalefet ettiklerini anlayamayanlar bu hususu bilhassa unutmamalıdırlar.

Fakat hakikati hâlde bu hükûmet, daha başlangıçta halkın ekseriyetinin muhalefetine rağmen kurulmuş ve kendisini ilerde mutlaka destekleyecek bir proletarya meydana getirebileceği ümit edilmişti.

Belli başlı neticeler kendilerini göstermeye başlamışlardı. Evvelâ, baskı yapmak huyundan vazgeçmeyen bir idâreci grup meydana gelmişti: sâniyen, cemiyetin hakikî bünyesinden değil, fakat cemiyet bünyesinin ne şekilde olması icâb ettiği hakkında sahısların kafalarında mevcut fikirlerden doğan kararlar tatbik edilmeye başlanmıştı. Diktatörlüğün bütün unsurları daha şimdiden vücut bulmuş ve cemiyeti peşinen verilen hükümlere göre kalıba sokmaya başlamıştı.

İdârecilerle halk kitleleri arasında irtibat hatlarının ne şekilde tesis edileceği mevzuunda Lenin'in halefleri arasında

bâzı ihtilâflar zuhur etmişti. Eski Bolşeviklerin büyük bir kısmı «Sağcı» kafalı Bukhari'ni desteklemekte ve pek fazla isticâl etmeden, köylülere bâzı hakikî tâvizler verilmesini, ve onları bir taraftan sosyalist veya kooperatif şekildeki ziraati kabûle, ve aynı zamanda Rus ekonomisinin ayak uydurabileceği bir sür'atle endüstriyi meydana getirmeye tedricen ikna etmeyi istemekte idiler. Nitekim, Lenin'in mevkii tatbike koyduğu Yeni Ekonomik Siyâset böyle bir fikri ihtiva etmekte idi. Daha 1929'da oldukça büyük bir ilerleme kaydedilmişti.

Fakat Stalin'in noktai nazarı tamamen başka idi. O, çekilecek istirapları veya memnuniyetsizlikleri dikkate almaksızın, ezici bir programla Rusya'nın sanayileştirilmesi lüzumuna inanmakta idi. Ergeç bir harbin çıkacağını beklemekte, ve ancak sanayileşmiş bir Rusya'nın buna karşı koyabileceğini düşünmekte idi. Bunun neticesinde, parti kontrolunun ele geçirilmesi için girişilen mücâdelede gayrı kaabili içtinap olarak, en insafsız olan şahıs rakiplerini ezmeye muvaffak olmaktaydı. Stalin, 1929 senesinde, ilk Beş Yıllık plânı ve Rus ziraatinin kollektivizasyonu meselesini ortaya atmıştı. Bu suretle Rusya, o zamandan beri tâkip edilmekte olan istikamete zorla sokulmuş bulunuyordu.

Böylelikle, Rusya'da belli başlı üç an'aneye şâhit olmaktayız: Bürokratların an'aneleri, hümanistlerin an'aneleri ve teoristlerin an'aneleri. İhtilâl neticesinde, prensip itibâriyle teoristlerle hümanistlerin, bürokratlar aleyhine bir dereceye kadar ittifak ettikleri müşâhede edilmişti. Fakat bürokratlar bertaraf edilememiş, ve bu defa ittifak şekil değiştirerek, bürokratlarla teoristlerin hümanistler aleyhine birleşmesi tarzında tecelli etmişti. Fakat yine hümanistler hiçbir suretle imha edilmemişlerdi. Nitekim son seneler zarfında, hümanistleri baskı altında tutmak üzere birleşmiş olanlar tarafında nefse itimadın büyük ölçüde zayıfladığım görmekteyiz.

Hiç olmazsa nazariyatçıların bir kısım, despotizm ile gayet iyi uyuşan asırdide yarı - Hümanizmden ziyâde, hakikî beşerî hislere dayanmaya başlamıştı. İşte Batılılar kendilerine bir pay çıkarmaya çalışmaksızın, bütün kuvvetleriyle bu cereyânı desteklemelidirler.

Üçüncü Bölüm

Plânlı Ekonomi

EKİM 1957'de Birinci Sputnik'in mahrekine oturtulması, Sovyetler Birliğinde en ileri bir teknolojinin çok büyük bir ölçüde iş görmekte olduğunu gözle görülür bir şekilde ispat etmekteydi. Hâdisenin hemen akabinde hâsıl olan bu âdeta insiyakî reaksiyon tamâmen yerindeydi.

Şimdi bu muvaffakiyeti perspektif olarak mütalâa edelim. Ruslar dahi, sadece bu muayyen zafere istinaden Sovyet Ekonomisinin şimdiki hâli hakkında bir hüküm verilemiyeceğini kabûl etmektedirler. Kruşçev, 1958 Mart'ında vermiş olduğu seçim nutkunda gayet yerinde bir noktaya dikkati çekmiştir: «İlk sun'î arz peykini yapmış bulunuyoruz, fakat henüz manivelelerin ve bahçıvan bellerinin yerine tamâmen makineleri ikame edildiği bir çağa ulaşmış değiliz.»

Sovyet sanayicilerinin muvaffakiyetleri çok büyük olmuştur. 1930'ların bidâyetinden beri yer almakta olan bu büyük sanayi gelişmesine memur edilen mühendisler ve iktisatçılar gayet muazzam neticeler elde etmişlerdir, ve kimse bunların muvaffakiyetini küçümsiyemiyeceği gibi, küçümsemek te isteyemez. Sputnikler, otomasyondaki inkişâf ve Atom Enerjisi çalışmaları gibi sahalarda son ilerlemeleri tahakkuk ettirmiş olan ilim adamları ve teknolojistler şâyânı takdir bir mesai göstermişler ve bütün dünyâdaki meslekdaşlarının takdirlerini kazanmışlardır. Bu şahıslar hakkında çok mübalâğalı iddialarda da bulunulmustur. Filhakika, kabukları soyulduktan sonra meydana çıkan buğday tanesi yine çok iyidir, ve dirayetsiz bir propaganda servisinin ilâve ettiği bu mübalâğaların bertaraf edilmesi neticesinde Rusların hakikî muvaffakiyetlerinin gölgeleneceğini düşünmek çok büyük bir haksızlık olur.

18. Asırda Lomonossov'un zamanından beri, Rus ilmi daima birinci sınıfı işgal etmiştir. Lobachevsky, Mendelhyev ve Pavlov gibi isimler ilim târihinde en yüksek mevkiî işgal etmektedirler. Roketler sahasında Sovyetlerin ihraz ettikleri muvaf-

fakiyetler son derece büyük olmuştur: Fakat hiç kimsenin, Rus âlimlerinin nazariyat sahasında da bu derece üstün olamayacaklarını iddia etmemesi lâzımdır. Filhakika, Rusların da iftiharla belirttikleri gibi, seyyareler arası roket hakkında ilk ciddî tetkikler, içinde bulunduğumuz Asrın ilk seneleri esnâsında bir Rus olan Dsiolkovsky tarafından yapılmıştır.

Bununla berâber muvaffakiyetler ve bunların uyandırdıkları sürprizler ayrı ayrı derecelerde olmuştur. Nitekim, bu muvaffakiyetlerin ilmî veçhesi, teknolojik veçheleri kadar üstün olmamıştır. Filhakika, münhâsıran ilim sahasında Ruslar geçen neslin çağında geriye kalmışlar ve Fizik, Kimya sahasındaki en büyük muvaffakiyetler, son zamanlara kadar Batı'da meydana getirilmiştir. Bunun gibi, Atom Fiziği sahasındaki nazarî gelişmelerde yine oradan doğmuştur. Hattâ, son birkaç sene zarfında birçok yeni unsurlar ve yeni Atom cüzüfertlerinin gerek nazarî ve gerekse tatbikî sahada bulunmaları hep Batı Avrupada ve Amerika'da vuku bulmuştur. Fakat 1958 senesinde Fizik Nobel Mükâfatını, yaptıkları mühim bir tetkik sâyesinde Sovyetler kazanmışlardır. (Cherenkov hâdisesi). Termonükleer enerji mevzuundaki çalışmalarından da anlaşıldığı veçhile, umumiyet itibâriyle Sovyet Fizikçileri hâlen çok yüksek bir seviyede bulunmaktadırlar. Hattâ daha da araştıracak olursak, Ruslar'ın, Amerikalılardan birkaç ay evvel bir hidrojen bombasını infilâk ettirmeleri de, roket sahasındaki üstünlükleri yanında hayret verici bir muvaffakiyet olarak telâkkî edilmelidir.

Bütün bunlara rağmen, makûl ve kifayetli mikdarda âlimlere sahip bulunan bir memlekette bu gibi silâhların, bir şarta bağlı olarak yapılması hayret edilecek birşey değildir: Bütün ilmî ve teknik kaynaklar yalnız muayyen bir projenin hizmetinde toplanmışlardır. Nitekim Almanlar'da harbin nihâyetinde, roketler mevzuunda Batı'yı on sene ileriye geçmiş bulunuyorlardı, bunun sebebi sâdece lüzumlu olan bütün kaynakları bu işe tahsis etmeye karar vermelerinden ibârettir. V 2, o zamanki roketlerin menzilleri ve kudretleri noktai nazarından 100'den yüksek bir faktör hesabıyla bir inkişâf kaydetmiş bulunmaktaydı, ve Ruslar da, Almanlar kadar bizden ileri olmadıkları hâlde aşağı yukarı tamâmen aynı kıymette ve tamâmen aynı şekilde bir artış kaydetmişlerdir.

Teknik bir ifâdeyle Rusların asıl avantajı, hemen harpten sonra bu sahadaki programlarını meydana getirmeleri, hâlbuki Batı'da bu işin ancak üç veya dört sene evvel ciddî bir şekilde ele alınmış olmasıdır. Bu devre zarfında Batılı Devletler bütün gelişmeleri bir tarafa bırakmışlarken, Rusya'daki çalışmalar inkıtasız devam etmiştir. Hâlbuki diğer taraftan, bu şe-

kilde gayretlerin teksif edilmesi, aynı nev'iden programların tatbik edilemiyeceği yeni mevzularda, Sovyet ilminde nisbeten çok daha zayıf neticeler hâsıl etmiştir.

Modern şartlar altında kitle hâlinde teknik ilerlemeler, ancak geniş ölçüdeki kaynakları teksif etmeyi isteyen ve buna muktedir olan devletler tarafından yapılabilir. İngiltere'de, Sovyetlerin roketler sahasındaki bu ilerlemelerini, umumi olarak teknolojide bir üstünlük gibi görmekte ve bundan dolayı endişeler duymaktayız. Fakat biraz dikkat edilecek olursa, vaziyetin tamâmen farklı olduğu anlaşılır. Nitekim Amerikalılar, bu muayyen sahada biraz geriye kalmış olmalarına rağmen o kadar zengin bir ekonomiye sâhiptirler ki, bilfiil gösterdikleri gibi, araştırmalar için lüzumlu tahsisatı bir anda temin edebilmektedirler. Hattâ bazen, münferit büyük firmalar milyonlarca doları bu maksatlar uğruna dökmektedirler. Filvaki Rusya'da bu çalışmalara büyük paralar tahsis etmektedir. Fakat bu keyfiyet Rusya'nın A.B.D. ve hattâ İngiltere kadar zengin olduğunu ifade etmez. Orada devlet istediği anda, en lüzumlu istihlâk maddelerinden kısıntılar yapmak ve bundan tevellüt edecek büyük tasarrufları muayyen projelere tahsis etmek iktidarındadır.

Hâlbuki, devlet parasının nasıl sarf edilmesi lâzım geldiği hakkında vergi mükelleflerinin doğrudan doğruya söz sahibi bulundukları memleketlerde, esas itibâriyle devleti alâkadar eden projelerin, müstehlik maddelerinin aleyhine yapılacak tasarruflarla finanse edilmesi pek te kolay değildir. Ruslar'ın sputnik'i fezaya fırlattıkları sırada, Sovyetler Birliği'nde sadece iki milyon televizyon cihazı mevcuttu. (Tass, 5 Haziran 1957); buna mukabil ayni târihte A.B.D.'nde kırk milyon televizyon bulunmaktaydı. Şubat 1959'da yapılan parti kongresinde ise, hâlen Rusya'da üç milyon televizyon cihazı bulunduğu söylenmişti. Bu mülâhazalar yalnız roketler sahasındaki projelerde değil ayni zamanda müstehlik maddeleri aleyhine yapılacak kapital yatırımlar bakımından bütün iş sahalarında aynen câridir. Temel kaide olarak, gelirlerinin büyük bir kısmını kapital yatırımlara sarfetmekte olan bir ekonomi, istihsâlini büyük bir sür'atle arttıracaktır. Fakat aynı zamanda, müstehlik maddeleriyle halkını tatmin edebilmek için pek az tasarrufa sahip olabilecektir. Bu kaide diğer hususlarda da câri olduğu için, bugün seçmenlerin roketten ziyâde reçelleri tercih etmesinden dolayı halkın vereceği reyler de haddi asgariye düşecektir. Bu keyfiyet ise, gayet tabiî olarak siyâsî demokrasiyle kaabili telif değildir.

Bu izahlar, tekmil Sovyet problemini bütün şumûlüyle gözlerimizin önüne sermektedir. Bu sahada müessir olan başka

faktörlerde vardır. Gayet tabiîdir ki hiçbir yerde vatandaşlar, sâdece müstehlik maddelerine sâhip olmak ve devlet dâhilinde ekonomik liderliğin herhangi bir kapital yatırım yapmasına mâni olmak hususunda israr etmezler. Fakat hiç olmazsa seçmen, uzun bir devre dâhilinde kaynakların mantıkî bir şekilde tevziini istemek hakkına sâhiptir. Sosyalist proletaryanın, sâdece dâvâya olan bağlılığı dolayısıyle, kuşaklarım sıkarak her türlü teşvik vasıtasından sarfı nazar edip etmeyeceği münakaşaya değer bir mevzudur. Filhakika bu husus, birinci beş yıllık plânın mevkii tatbike konduğu sıralarda münakaşa edilmişti. Neticede, yüksek mevki ve rütbedekilere imtiyazlı kimselere teşvik vasıtalarının tanınması ve buna mukabil aşağı tabakalarda cezaî müeyyidelere istinat eden bir iş disiplininin tatbiki gibi bir rejime yol açılmıştı.

1930'ların bidâyetinde tatbik edilen kuvvetli endüstriyalizasyon baskısı ve mecburî kollektivizasyon, siyâsî ilimler noktai nazarından yeni bir mevzu ortaya koymaktadır. Ekonomik mes'elelerle alâkalı bütün makamlar bilâistisna müdahâlelerde bulunmakta, sevk ve idare etmekte ve tahditler koymaktadır. Fakat, hiç olmazsa Modern Çağ dâhilinde hiçbir zaman devletin ve ekonomik ceryanların bu şekilde kafa kafaya şiddetle çarpıştığı görülmüş değildir.

Bu teşebbüs, bilhassa ziraî veçhesinden halkı hiç te memnun etmemektedir. Bukharin ve Rykov'u tutan eski Komünistlerin ekseriyeti dahi bunun tatbikine hiç lüzum görmemişlerdir. En çok dikkati çeken nokta şudur ki, sadece nazariyelere istinaden meşru gösterilmek istenen birçok projeler zorla mer'iyete konmuştur.

Yaptığımız, mânevî esaslara müstenit bir muhakeme tarzı değildir. Fakat, Marksizmin de aynen derpiş ettiği gibi, ancak, devlet mekanizmasının her türlü ekonomik ceryanları bertaraf edecek kudret ve disipline sâhip olması ve idarecilerin de halka karşı mes'ul olmadıktan maada, aşağıdan yukarıya vuku bulacak her türlü tazyikleri defedebilecek kudrette olmaları hâlinde bu muazzam zorlukların bertaraf edilmesi kaabildir. Bu kabil idareciler teoriyi hazmettikten maada, bu gibi maksatların tahakkuku için lüzumlu siyâsî mekanizmayı meydâna getirebilecek ve bunu insafsızca tatbik edebilecek kaabiliyette olacaklardır.

Sovyet ağır endüstrisinin resmî organı olan «For Industrialization» (=sanayileşme için) adlı mecmua bir ocak 1933 târihli nüshasında, Sovyet Millî gelirlerinin kapital kalkınmalara tahsis edilen nisbetinin 1929 senesinde % 15, 1930'da % 30 ve 1931'de «daha şimdiden % 40'ı aşmış olduğunu» ifade etmektedir. Bunlar insanın aklını durduracak rakamlardır. Nite-

kim, birinci beş yıllık plânın tatbiki sırasında, aslî ihtiyaç maddelerinin ithalâtı büyük ölçüde durdurulmuş, buna mukabil zaten memlekette kıtlığı çekilen hububat, tereyağ ve şeker ihraç edilmişti. 1931'de memleket kıtlık içinde bulunduğu sırada beş milyon tona yakın buğday memleket haricine satılmıştı.

Herhangi bir plân, ihtiyaçlarla kaynakları mütenasip bir şekilde telif etmelidir; fakat Sovyet plânlaması daha ilk merhâlesinde, kaynakların bir blânçosunu tamâmen kat'î ihtiyaçların aleyhine hazırlamış bulunuyordu. 1920 senesinde hazırlanan Goelro plânı onbeşten fazla endüstriyi içine almaktaydı; 1928'de mer'iyete giren birinci beş yıllık plân hedef olarak elli endüstriyi ve ayni zamanda ziraatı ele almış bulunuyordu. Bu sebeple hiçbirisinde esaslı bir müvazene tesis edilememişti. Ancak 1935'de Devlet Plânlama Komisyonu hususî şubeler tesis ederek, umumî bir müvazene sistemi dâhilinde, ayrı ayrı müvazenelerin koordine edilmesine teşebbüs etmişti.

Sovyet ekonomisinin çok zaman uzun vâdeli bir plâna sahip olmaksızın çalışmak mecburiyetinde kalması şâyânı dikkat bir husustur. Meselâ, birinci beş yıllık plân ancak mevkiî tatbike konduktan altı ay sonra Nisan 1929'ta tasvip edilmiştir. Bu şekil bütün müteakip plânlarda aynen tekerrür etmiş, ve ilk defa olmak üzere 1956 senesinde tatbik edilecek olan beş yıllık plân vaktinde tasdikten geçebilmiştir. İkinci ve üçüncü beş yıllık plânlar sırasıyle 22 ve 14 ay geç tasdik edilmiş bulunuyorlardı. Dördüncü plân, Parti ve Hükûmetin Hazırlık Emri vermesinden itibâren altı ay zarfında alelacele ve derme çatma bir şekilde meydana getirilmiş ve yüksek Sovyet tarafından tasdik edilmiştir. «Eğer bir plândan maksut olan, tekmil gayelerin, veya hiç olmazsa belli başlı ekonomik sektörlerle faktörlerin mütecâniz bir şekilde telif edilmesi ise, S.S.C.B.'nin 1946 - 50 seneleri arasında Millî ekonomisinin kalkındırılmasıan ve geliştirilmesine ait beş yıllık plân hakkında çıkarılan kanun ... Hakikî bir plânı ifâde etmemektedir. Haddizâtında bu kanun, Sovyet ekonomisinin münferit kısımlarını alâkadar eden plânların biribiriyle zayıf bir şekilde telif edilmiş olarak veya hiç telif edilmeden bir araya toplanmasından ibârettir» (N. Jasny: «Sovyet dördüncü beş yıllık plânının yakından tetkiki», Quarterly Journal Of Economics, Mayıs, 1952). Hattâ beşinci beş yıllık plân dahi, gereği kadar şumûllü olamamıştır. Nitekim, Sovyetlerin başplâncısı Baibakov, 1956'da yapılan 20. Parti Kongresinde, beşinci beş yıllık plân için, senelere göre hazırlanmış ve ayrı ayrı endüstrileri ihtiva eden teferruatlı bir plânın tasdik edilmemiş olduğunu söylemiştir. Altıncı beş yıllık plân, başladığı târihten itibâren bir ay zarfında tasdik edilen

ilk plân olmuştur. Fakat bu da ilk senesinde tekrar gözden geçirilmiş, ve iki sene sonra da bir tarafa atılmıştı.

Çok geniş bir bilgi hazinesine sâhip olsalar dahi, plânlayıcıların, beş sene gibi uzun bir müddet zarfında, yaptıkları hesaplar üzerinde tesir icrâ edecek yeni ekonomik ve siyâsî faktörleri önceden kestirmelerine imkân yoktur. Topyekûn bir plânı hazırlıyabilmek için, ancak Kadirimutlak olmak lâzım geldiğini bizzat Troçki söylemiştir.

Nitekim, Kruşçev'in yeni ademî merkeziyetçi plânlama sisteminin de henüz eskisine nisbetle büyük bir fark göstermemiş olduğuna, 20 Şubat 1959 târihli Krokrodil gazetesinde intişâr eden bir raporda işaret edilmektedir. Bu raporda, daha 1958 in ilk onbir ayı zarfında, kapitalizasyon plânlarını sırasıyla 13, 14 ve 15 defa değiştirmiş olan üç eyaletten bahsedilmektedir.

Bir plânın harfi harfine tatbik edilmediği ve edilemiyeceği bedihîdir. Plânın ihtiva ettiği binlerce sahada, derpiş edilen gayelere göre yer yer % 10 veya % 20 nisbetinde bâzı aşmalar olduğu gibi, aynı nisbette geri kalmalara da şâhit olunmaktadır. Bundan mâada, muayyen bir sene zarfında her sahadaki icrâ sür'ati de biribirini tutmamaktadır: Bâzı endüstriler ilk aylar zarfında ileriye geçmekte fakat sonra geriye kalmaktalar, diğerlerinde ise bunun aksi vuku bulmaktadır. Bâzıları, kendi endüstrilerinin, kolaylıkla imâl edilen bir maddeyi daha fazla, fakat aynı nisbette ehemmiyetli olan, buna mukabil istihsâli zor olan diğer bir maddeyi de daha az mikdarda imâl edecek şekilde plânlarının hazırlanmasını sağlayacak çârelere başvurmaktadırlar. Bâzı idareciler hesaplarda tahrifat yapmakta, diğerleri ise, 1959 Haziran'ında yapılan Merkez Komitesi Umumî Hevet toplantısında bizzat Kruşçev'in şikâyet ettiği gibi, mübalâğalı yollara sapmaktadırlar.

Bütün bu gevşekliklerin ve ayarsızlıkların şu veya bu şekilde düzeltilmeleri lâzımdır. Fakat bunu temin edecek kanunî ve meşrû bir metod mevcut değildir. Binaenaleyh, ekonomik sahadaki bu nisbetsizlikler, büyük ölçüde ekonomik sıkıntılara sebebiyet vermekte, ve bu sıkıntılar, plânda mevcut olmayan ve resmen kabûl edilmemiş olan vasıtalarla izâle edilmeye çalışılmaktadır. Ekonomi kendi seviyesini bulmaya çalışmakta, ve birçok resmî manîlere rağmen, büyük israf ve ziyan pahasına gayret göstermektedir. Bir çok şekillerde israflar, kendimizinki de dâhil olmak üzere diğer ekonomik sistemlerde de mevcuttur. Fakat bunlardan hangisinin en zararlı olduğunu tâyin etmek zordur.

Zaman zaman Sovyet matbuatına da aksettiği veçhile sâ-

dece bürokrasiden mütevellit israf ve idaresizliklerin birçok şâyanı hayret misâllerini bulmak pek te güç değildir. Ezcümle, 5 Ekim 1958 târihli Pravda, «birçok senelerden beri» hiç lüzumu olmayan bâzı garaj malzemesi imâl etmekte olan bir fabrikadan bahsetmektedir. Senede 7 milyon ruble boşuna israf edilmiştir - «ve bu zarar, başka maddeleri hesaba katmadan yalnız kazanlar ve otomobil lâstiklerini şişirmeye mahsus pompalar yüzünden vuku bulmuştur.»

Bundan maada, alâkalı herkes bunu gayet iyi bilmekte ve bu zararın önüne geçilmesini istemektedir. Aynı fabrikada, «bir garajda işe yaramayan şeylerin neler olduğunu biliyor musunuz?» suali sorulduğunda, «evet biliyoruz. Lâstik hortumu bahçe sulamakta da kullanabilirsiniz ama gerisi..... Başka hiçbir işe yaramaz.» cevabı verilmektedir. Fakat, Motorlu Nakliyet Vekâleti, Motorlü Nakliyat İçin İlmî Araştırma Enstitüsü, Tevzi Teşkilâtı Millî Ekonomi Gorkî Konseyi Reisliği (bürokratizmi kaldırmak için kurulan yeni «Desantralize» Organ), Motor ve Traktör Endüstrisi Vekâleti, S.S.C.B. ve R.S.F.S.R. Devlet Plânlama Komisyonları ilé bunlara bağlı birçok organların, aynen yukarda bahsettiğimiz fabrika gibi, bu israfların önlenmesi lüzumuna kani bulunmalarına rağmen, acele evrak yazışmalarıyla ve bu esnada lüzumsuz malzeme istihsâliyle bir sene müddet geçmiş ve ancak Pravda bu işi ele aldıktan sonra yeni bir devre açılmıştı.

Bütün bunlar, bir ân için dahi olsa, Sovyet Endüstrisinin prodüktif dinamizmden mahrum bulunduğuna hükmedilmesini icâp ettirmez. Fakat bundan çıkarılacak netice, Rus tipi plânlı ekonominin bir türlü kurtulamadığı bu israf ve müsmiriyet noksanının, evvelce de belirtildiği veçhile, ancak 'ilmî olmadığını idaid ettikleri kapitalizim sâyesinde bertaraf edilebileceği-keyfiyetidir.

Tenkidi mucip olan diğer bir hâdise de, «âhenksiz çalışma» veya «haddinden fazla sür'atle çalışmadır». Fakat bu keyfiyet, gayri muntazam bir tekerrür göstermemekte, ve işlerin ay sonuna doğru yığılması şeklinde bir tezahür göstermektedir. 1955'te Bulganin, bunu «belli başlı kusurlardan biri» şeklinde târif ederek, misâl olarak üç fabrikayı göstermiş ve buralarda aylık istihsâlin % 70'nin ancak ayın son on günlük devresi zarfında meydana getirildiğini ve bu hâlin uzun müddetten beri devam ettiğini söylemiştir. Adetâ bir ispazmoz şeklindeki bu çalışmaya normâl olarak gösterilen sebep, ham maddelerin ve yedek parçaların geç gelmesi şeklinde gösterilmiştir. - Bulganin'in dediği gibi «endüstrinin malzeme - teknik ikmâlindeki nizamsızlık». Aynen ayın son günlerinde olduğu gibi,

senenin son aylarının karakteristiğini de bâzen böyle bir «alelacele» çalışma teşkil etmektedir.

Fabrika seviyesinde karşılaşılan zorlukları izah için bir misâl üzerinde duralım. Bu misâl yalnız tipik olması itibâriyle değil, fakat aynı zamanda bir fabrika dâhilinde pekçok güçlüklerin bir ânda vuku bulması gibi nâdir bir hâli tasvir etmesi bakımından şâyanı dikkattir. Anlatılan bütün hususlar gayet muntazam bir şekilde mütemadiyen tekerrür etmekte, ve her defasında Sovyet matbuatının tenkitlerine mâruz kalmaktadır. Şimdi bunları derli toplu bir şekilde tetkik edelim.

«Sanki bu iş birdenbire olmuştur. Geçen sene fabrika gerek Gros istihsâl gerekse istihsâl kategorileri noktai nazarından programını tamamlayabilmişti. Hattâ senenin ilk üç ayı zarfında, kollektif, plân gayelerini aşmış bulunuyordu. Fakat Nisan ayında birdenbire bir gevşeme vuku buldu. Gros istihsâl plânın ancak % 89.4'ünü tamamlıyabilmişti. İşte Harkof'daki makine inşa fabrikalarında o zamandanberi bu gerilik devam edegelmektedir.

«Fabrika idaresi, bu gerilemenin arızî olduğu hakkında konuşmalar yaparak, gerek işçileri ve gerekse kendini inandırmaya çalışmaktaydı. Fabrikada yapılan umumî toplantılardan birisinde, Başmühendis Karpukhin Yoldaş, gayet parlak sözlerle, idarenin bu vaziyeti düzeltmek maksadıyla sarf ettiği büyük gayretleri anlatmıştı. Fakat fabrika yine gerilemeye devam ediyordu. Bunun için yeni bir izah şekli ortaya atıldı. Kabahat bizde değildi, ayağımızı köstekleyenler elektrik malzemesi imâlcileriydi.

«Bu objektif sebeb dahi (şâyet böyle demek lâzım gelirse) fabrikanın muvaffakiyetsizliğini izaha kâfi değildi. Eğer işçi ve ustabaşılar olarak, Nisan'da vuku bulan vaziyetin beklenmedik bir hâl olup olmadığını bize soracak olursanız, cevabımız menfî olacaktır. Çünkü fabrika esasen geçen seneden itibâren kötü çalışmaya başlamıştı. Bize «ne demek istiyorsunuz? Geçen seneki plân şüphe götürmez bir şekilde tamamlanmış değil midir?» diye sorabilirsiniz.

«Evet, plân tamamlanmıştı. Fakat ne pahasına! 'Sıkı çalışma' metodları fabrikayı sarmış, ve işçiler tâtil günlerinde dahi çalışmak için fabrikaya çağırılmışlardı. Bundan başka, fabrikanın Sendika komitesi, ana istihsâl mes'elelerini belirtmek ve bunlar üzerinde ısrarla durarak hâl çâresi aramak hususunda gayretlerine son verdiği gibi, işçilerin çalışma ve yaşama şartlarıyla da alâkadar olmamıştı. Kollektif anlaşma icabı tekeffül edilen bütün vecibeler sistematik bir şekilde nazarı dikkate alınmamışlardı....

«Makine âletleri atölyesindeki işçinin önünde parçalar dağ gibi yığılmıştı. Bir makinenin hakkından gelmek esasen güç bir iş iken, hele bir makineden diğerine geçmek imkânsız bir hâl almıştı.

«Atölye şefi Shabaltas yoldaş 'evet, şimdilik biraz izdiham mevcut, fakat yeni bir vinç atölyesi yapılıyor. O biter bitmez biraz genişleyeceğiz' şeklinde vaziyeti izah etmekteydi.

«Bunu duyan işçiler müstehzi müstehzi gülüyorlardı. Yeni atölyenin binası 7 seneden beri sürüncemedeydi ve bir türlü ikmâl edilememişti....

«Müdür Evsyukov yoldaş veya Başmühendis Karbukhin yoldaş henüz tamamlanmamış olan dökümhanede havalandırma tertıbatının bulunmadığına mı üzülüyorlar? İşçileri 'anormâl şartlara göre çalıştırın, mes'ele kalmaz. Nasıl olsa b nâ inşaallah yakında bitecektir....

«Delpher Atölyesinde yalnız bir tane revir odası vardır ve bu oda çok küçüktür. Atölyedeki sendika teşkilâtı, Delpher ve vinç atölyeleri şeflerine müracaat ederek bürolarını yandaki odaya nakletmelerini, ve bu suretle revir için ikinci bir oda açılmasını istemeye karar vermişlerdir. Fakat idâre, sendika teşkilâtının bu teklifini yerine getirmek istememiş, fabrika komitesi, idareyle arayı açmak istemediğinden atölye komitesini desteklememiştir.

«Geçen sene fabrika, yalnız fire olarak atılan malzeme yüzünden 349 bin ruble ziyana girmiştir; bu zararın 347 bin rublelik kısmı dökümhâneye aittir.

«Baitak yoldaş şöyle demiştir: 'Dökümhaneden gelen parçaların ekseriya % 80'ini atmak mecburiyetinde kalmaktayız. Bu yüzden işçiler her mesai nöbetinde üç - dört saat boş kalmaktadırlar.

«Yegâne mes'ele malzeme firesinden ibâret değildir. Aletler bakımından da vaziyet pek daha iyi sayılamaz. Meselâ, hariçten gelen birisi, taşlama makinesi operatörü Ponomarenko yoldaşın nasıl çalıştığını görse hayretler içinde kalır. Uzaktan bakıldığı zaman, herşey mükemmel gibi görünürse de, yakına gelindiğinde, makinede sadece yarısı aşınmış bir taşın dönmekte olduğu görülecektir. Fakat bunda hayret edilecek bir şey yoktur. Ponomarenko'ya yeni bir taş verilememiştir.

«Makine âletleri atölyesinde çalışan ustalarımız da istedikleri âletlerin 1/3 ünü dahi alamamaktadırlar. Atölyeye lüzumlu olan 100 çeşit keski kalemlerinden ancak 20 tanesi mevcuttur. Neden? Acaba lüzumlu kalıplar mı yoktur? Araştırıldığı zaman, ihtiyaçtan fazla kalıbın mevcut olduğu görülecektir. Mes'elenin iç yüzü, âletler kısmında istihsâlin organize edil-

memiş olmasıdır. Son 6 aydenberi bu kısım, bir defa olsun plânın icâbını yerine getirememiştir; fakat fabrika idâresi ve bilhassa Karpukhin yoldaş hâlâ buna lâkayıt kalmaktadır....

«Yine anlaşıldığına göre fabrika komitesi idâreyle arayı açmak istememektedir. Filhakika fabrika komitesiyle idâre arasında mes'ut bir sulh devri açılmıştır. Fakat bu sulh, fabrika için aynı mes'ut neticeleri vermemektedir....

«Mevcut lojmanların bakım ve tamir vaziyeti de son derece kötüdür. Bir de buna ait misâl verelim. İdare, yeni evlenen Nikolai ve Vera Kolesnik için bir oda tahsis etmiştir. Fakat yeni evlenmiş olan bu çiftin sevinçleri uzun sürmemiştir. Çünkü oda son derece rutubetli olup, bütün duvarlar yosunlarla kaplıydı.

«Kolesnik, lojmanın tâmir edilmesi için fabrika komitesinden yardım istemiştir. Tesadüfen, kollektif anlaşmada, fabrika komitesinin devamlı surette gerek mevcut ve gerekse inşa edilecek meskenlerin kalitesini ve vaziyetini kontrol etmesine dair bir madde bulunmaktadır. Buna tevfikan Fabrika Komitesi Reisi Filimochuk yoldaş Kolesnik'i ziyarete gitmiştir. Aralarında geçen konuşma şöyledir:

«Akıyor mu?

«Şelâle gibi. Daima akan yerlerin altında tencereler, kovalar bulundurmak mecburiyetinde kalıyoruz.

«Pekalâ, biraz sabırlı olun birşey düşünürüz şeklinde Filimochuk bir vaadde bulunmuştur.

Fakat, bu hususta bir şey düşünememiş ve şimdi büyümekte olan bir de çocuğa sahip Kolesnik ailesi üç seneden beri vaad edilen tâmirin yapıldığını görememiştir.

«Fabrika Komitesinin şu kötü prensibe göre hareket ettiği tek vak'a bundan ibâret değildir: 'Şimdilik istediğiniz vaadde bulunun, sonra icâbına bakarız....'»

SOVİETSKİYE PROFSOYUZİ, TEMMUZ, 1957.

1930'ların bidâyetinde kapitalist Dünyâ korkunç bir ekonomik buhran içinde yuvarlanıyordu. A.B.D.'nde, İngiltere'de, Almanya'da ve her yerde işsizlerin miktarı milyonlarla sayılıyordu. Ekonomik sistem yalnız adaletsiz gayrî insanî olmakla kalmıyor, fakat aynı zamanda pek yürüyeceğe benzemiyordu.

1929'da S.S.C.B. ilk defa olarak beş yıllık plânı ortaya atmıştı. O târihte Sovyetler Birliği, merkezî bir plâna bağlı devlet kontrolundaki ekonomiye sahip yegâne mem'eket olarak bulunuyordu. Her nekadar ahalinin yer değiştirmekte olduğu ve kıtlıkların çıktığı şeklinde ciddî rivayetler mevcut idiyse de,

bir taraftan umumiyet itibâriyle istihsâl aşikâr bir şekilde artıyor ve diğer taraftan 'işsizlik' diye bir şey bilinmiyordu.

Her nekadar bu keyfiyet Sovyet tipi ekonominin Batı ekonomisinden daha üstün olduğunu göstermekte idiyse de, bu kâfi bir delil sayılamazdı. Bir kapitalist ekonomi dahi, Dünyânın bütün diğer kapitalist ekonomilerinden tecrit edilmesi hâlinde, ve bilhassa ilk büyük sanayileşme hamlesini yapmakta olduğu sırada, diğer memleketlerle aynı zamanda bir buhrana marûz kalmayabilirdi. Yine, Sovyet Ekonomisi kapitalizmin sebep olduğu bütün sıkıntıları bertaraf etmiş olsa bile, bu da üstünlüğünü ispat edecek kâfi bir sebep olamazdı: Onun da kendine göre başka başka sıkıntıları olacaktı. Evet, işsizlik gibi bir derdi yoktu - fakat Firavunların Mısır'ında da öyle bir dert yoktu. Hattâ iş kampları, tevzi kuyruklarından daha da kötü olabilirdi.

Filhakika bu itirazlar o zaman da yapılmıştı. Fakat birçok kimselerin bunlara niçin kulak asmadıklarını anlamak pek zor değildir. Herşeyden evvel işsizlik, gözlerimizin önünde muazzam bir heyulâ gibi duruyordu; binaenaleyh, böyle bir dert mevcut olmayan bir memlekette şartların daha kötü olabileceğini kimse tahayyül edemezdi. Hele, bu memleketin propagandası aynen Batının hümanist sosyalizminin ağzını kullandıktan ve hertürlü istismarları inkâr ettikten sonra... Sovyet rejiminin güçlüklerini idrâk eden kimseler bile, umumiyetle bu mevzuda mübalâğa edildiğini, bunların sâdece inatçı mülteciler hakkında câri olduğunu, mahallî şartların, bunu icap ettirdiğini, ve eninde sonunda muvakkat tedbirler şeklinde telâkki edilebileceklerini, hâlbuki ekonomik buhrana karşı nihayi ve kat'î zaferin kazanılmış olduğunu ileri sürmekteydiler.

Fakat Polonya misâli, Sovyet tipi plânlı ekonomide vuku bulacak bir iktisâdî buhranın nasıl bir muazzam felâket hâline geldiğini açıkca göstermişti.

Bilâhare Gomulka'nın da hikâye ettiği gibi, grev silâhını kaptıkları gibi sokaklarda nümâyişlere koşan... Poznan işçilerinin bütün kuvvetleriyle «yeter artık! Bu hâl daha fazla devam edemez...» Diye yükselen feryatları, hakikatı bütün çıplaklığıyle ortaya koymuştu. Rejimin en başta gelen iktisatçısı Profesör Oskar Lange, 15 günde bir çıkan Sosyal - Ekonomik mecmua Zycie Gospodercze'nin, 16 Temmuz 1956'da intişâr eden 14 numaralı nüshasında yazdığı makalede Polonya ekonomisinin bozuk taraflarını ilk defa izah ediyordu. Profesör Oskar Lange, Millî ekonominin yıkılışına sebebiyet veren 'nisbetsizliklerin', 'bugün haddî âzamîye ulaşmış olduklarını' söylüyordu. Bu nisbetsizlikler şunlardı:

(a) 'Ziraatın inkişâfıyle endüstrinin inkişâfı arasındaki nisbetsizlik'.

(b) 'Endüstrinin istihsâl kapasitesiyle mamûl maddelerin arzı arasındaki nispetsizlik'.

(c) 'Mikdar ve kalite bakımından endüstriyel istihsâlin inkişâfıyla, işletme maliyeti arasında nispetsizlik'.

(d) 'Kapital yatırım ve istihsâl programlarıyla, birçok fabrikaların demode teknolojik durumu arasındaki nispetsizlik'.

'Bu nispetsizlikler, dış ticâretimizde büyük güçlükler hâlinde, tezahür etmektedirler:Yedek malzeme stoklarının noksanlığının istihsâlde geçikmelere sebebiyet vermesi endüstrinin mevcut istihsâl kapasitesinden tam istifade edilememesi; ham maddelerin ve diğer malzemenin israfı; halkı tagdiye edecek ikmâl sisteminin zor ve kötü bir şekilde çalışması gibi. Ayrıca bu nispetsizlikleri, daha mühim nispetsizlikler doğurmaktadır: İstihsâl kuvvetlerinin büyük ölçüde gelişmesine mukabil halkın hayat şartlarında zayıf bir inkişâfın görülmesi gibi. İşte bu keyfiyet ne altı yıllık plânda derpiş edildiği veçhile halkın hayat seviyesinin yükseltilmesini mümkün kılmış, ve ne de sosyalizmin kuruluşunu haklı gösterebilmiştir'.

Profesör devamla: Bunun 'işe karşı gittikçe büyüyen bir alâkasızlık' tevlit ettiğini ve 'günlük hayatı felçe uğrattığını' ifâde etmektedir. 'Mânevî ve siyâsî tesirler, kanunî ve idarî emirler' artık hükümlerini kaybetmişlerdi. İşçi sınıfı bütün heves ve alâkasını kaybetmiş, ve bunun neticesinde kötü işçilik ve israf doğmuştu, (1) Son olarak Profesör, 'Millî ekonominin yıkılışım bir an evvel önlemek maksadıyla, derhâl tedbirler alınması lüzumuna' işaret etmektedir.

Bunlar çok kuvvetli sözlerdi. Ve birkaç hafta zarfında hâdiseler bu sözlerin yerinde sarfedildiğini göstermekteydi. Nitekim Gomulka, Merkez Komitesinin 20 Ekim 1956'da yapmış olduğu toplantıda, kredi sisteminin 'tam bir iflâs' hâlinde olduğunu; lüzumsuz yere muazzam fabrikaların inşa edilmiş olduğunu; kömür istihsâlinin hattâ 1949 seviyesinden düşük olduğunu; iskân plânın henüz yarısından azının tahakkuk ettirebildiğini; birçok tâvizler verilmesine ve hususî muameleye tutulmalarına rağmen, kollektif çiftliklerin, münferit çiftliklere nispetle 'daha büyük istihsâl masraflarına mukabil daha küçük neticeler verdiğini'; ve altı yıllık plân zarfında ücretlerin % 27 nispetinde artmış olduğu iddiasının bir sahtekârlıktan ibaret olduğunu açıklamaktaydı. İşte biraz evvel de arz ettiğimiz gibi, Polonya misâli Marksizm - Leninizm nazariyeleri

(1) Bu meyanda, İngiliz Endüstrisinin birçok şubelerinde de, on sene kadar evvel kötü işçiliğin başgösterdiği müşâhade edilmişti. (V.G.)

esaslarına göre Devlet plânlamasının, herhangibir ekonomik sisteme göre bir faikiyeti bulunmadığım gayet vâzıh bir şekilde göstermekteydi. Bu keyfiyet, böyle bir sistemin kaabili tatbik olmayacağını tazammun etmemekle beraber, şu veya bu şekilde hakikî kapitalizmle mukayese edilmemesi lâzım geldiğini göstermekteydi. Şu kadar var ki, bu sistem niye herhangi bir sisteme nazaran sakatlıklara ve felâketlere çok daha müsaitti?

Sovyet rejimi bilhassa ziraat sahasında en halledilemez mes'elelerle karşı karşıya kalmıştır. Azamî istihsâl sağlamak gayesi, çok zaman köylüyü bir 'memur' hâline sokmak gayesiyle ihtilâf hâlindedir. Tereddütler, tehditler, ve anî siyâset değişiklikleri sık sık vuku bulmaktadır.

Ayrıca bu rejim dâhilinde elde edilecek neticeler, herşeyin fevkinde ve büyük ölçüde kontrolu elimizde bulunmayan hâdiselere bağlı kalmaktadır - hava ve iklim şartları. Mahsulün kötü olması, iktidar mücâdelesinde en mühim rol oynayan faktördür; çünkü umumiyet itibâriyle, bunu iktidarda bulunanların liyakatsızlığına atfetmek imkânı hiç olmazsa kısmen mevcuttur. İyi bir mahsûl alınması, statüquo'nun daha kolaylıkla muhafazasını mümkün kılmaktadır.

Stalin'e göre, kollektivizasyonun en mümeyyiz vasfı, «devletin inisiyatifiyle yukardan aşağı tatbik edilmesidir» (Komünist Partisinin kısa târihi, Moskova, 1943). Kollektivizasyonun gayesi, Sovyet ziraatında verimliliği arttırmak ve yeni endüstri sahalarında çalışmak için insan gücünü serbest bıraktırmaktı. Ziraatın hususî şahıslara ait tarlalarda yapılması yerine, arazi müşterek olarak işletilecek, ve bu şekilde meydana gelecek büyük çiftlikler, küçük çiftlikler için ekonomik olmayan makineleri, endüstriden kolaylıkla temin edebileceklerdi. Aynı zamanda, münferit köylülerin bir türlü tashih edilemeyen hususî mülkiyet fikri, kooperatif hayatı sâyesinde terbiye edilebilecekti.

Fakat bunlardan hiç birisi tahakkuk etmedi. Herşeyden evvel Stalin'in kollektivizasyon metodu, fakir köylülerin desteğini, ve orta sınıf köylülerin gönüllü bitaraflığını kazanmayı derpiş ediyordu. Fakat bu vetirede, daha zengin köylüler, kulak'lar bertaraf edilmekteydiler. Filhakika bu husus plâna göre yürütülmüş ve 10 milyon kadar köylü ya ölmüş veya sürgüne gönderilmişti. Fakat kulak olmayan köylü kitleleri hiçbir heves göstermemişler, ve bir yıl süren kıtlık ve ziraî bozgundan sonra (aynı yıl zarfında köylüler kollektif çiftlikler kurmaya zorlanmışlardı) hükûmet köylerde bir buhranla karşı karşıya kalmıştı. Neticede gelecek seneki mahsûlü kurtarabilmek için, işi gevşetmek mecburiyetinde kalmıştı.

Her nekadar kollektivizasyon işi tamâmen gevşetilmemiş

idiyse de, kollektif çiftliklere girmiş olan köylülerin 2/3 ü, bu çiftliklerden ayrılmak için fırsatı ganimet bilmişlerdi.

Lâkin, müteakip seneler zarfında, daha az şiddetli olmakla berâber, bu köylüler ekonomik tazyiklere maruz bırakılmışlar, ve aç kalmamak için yavaş yavaş kolhozlara dönmeye mecbur olmuşlardı. Fakat her şeye rağmen büyük bir tâviz koparmaya muvaffak olmuşlardı: Her birisine küçük bir tarla muhafaza etmek ve bir iki davar beslemek hakkı tanınmıştı. Hususî mülkiyet sahasında tutulan bu köprü başları, kollektif çiftliklerden daha verimli olmuş - hattâ 1957'de dahi, köylünün hususî mülkiyetinde bulunan hayvanlar S.S.C.B.'nin süt ve et ihtiyacının yarısını vermişlerdi - ve köylüler bu sayede kollektivizasyonun kötü tesirlerini mümkün mertebe izale edebilmişlerdi. Fakat hâlen, bu hakların tekrar elden gitmesi tehlikesi hakikaten mevcuttur. İstihsâl bakımında da bu kollektifler bir muvaffakiyet teşkil etmemiştir. Nitekim 1928'deki istihsâl seviyesi, 1950'lere kadar bir daha tesis edilememiştir. Yalnız beş altı sene evvel Kruşçev, (Parti Merkez Komitesinin Eylül 1953'de ve Şubat 1954'de yapmış olduğu Umumî Heyet Toplantılarına verdiği raporlarda) şahıs başına hububat ve umumî olarak hayvan mikdarının, Çarlık devrinden daha düşük olduğunu açıklamıştı. Bundan başka, serbest kalacağı ümit edilen işçi gücü de tahakkuk etmemişti. Şimdi bile, Sovyetler Birliğinin köylerde ve ziraat sahasında çalışan işçilerinin mikdarı, aşağı yukarı 1928'dekinin aynıdır. Filhakika endüstriyel işçi sınıfı büyümüş ve bütün nüfus artışını kendi bünyesine almış ise de, bütün mekanizasyon v.s. ameliyelerine rağmen, eskiden fakir Mujik'in küçük tarlasını sürmekte olduğu zaman elde edilen hâsılayı aynen istihsâl edebilmek için, dâimâ daha fazla insan gücüne ihtiyaç hâsıl olmaktadır.

Bizzat Kruşçev'in de şikâyet ettiği gibi, Amerikan ziraatında iş bakımından müsmüriyet, Rusya'dan çok daha ilerdedir; hangi rakamlara istinat edilirse edilsin, İngiliz veya Amerikan çiftçisi, Rusya'daki meslekdaşlarından altı ilâ on iki defa daha fazla verimlidir.

Son 20 sene zarfında, toprak üzerinde çalışmakta olan insan gücü nisbeti, 5/3'den, takriben 5/2'ye düşmüş ise de, yine Batı Avrupa'da 60/70 sene evvelki hâli muhafaza etmektedir.

Kolkoz sisteminin içinde bulunduğu bellibaşlı güçlükler, Merkez Komitesinin Aralık 1958'de son toplantıda geçen aşağıdaki konuşmada tebarüz ettirilmiştir:

Mustafaev İ.D. (Azarbeycan Merkez Komitesi Sekreteri): «Hâlâ, hususî sektörün elinde bulunan büyük mikdardaki kocabaş hayvanlar halkımızın büyük zamanını almakta; Kolkoz-

ların hayvan yemi kaynaklarının büyük bir kısmı da bunlara sarf edilmektedir.»

Kruşçev : «Şu halde Kolhozların hayvanlarının hakkı yenmektedir.»

Mustafaev : «Bu vaziyeti Kolhozlarda tetkik ettik. Bâzı münferit Kolhozlarda, hayvan otlatmak için bir ücret mecburiyeti konmuştur... Fakat bu mevzu müzâkere edildiği zaman, birçok Kolkozlar buna râzı olmamışlar, ve hayvanların ücretsiz olarak otlatılmasına karar vermişlerdir.»

Kruşçev : «Mustafaev yoldaş, köylerin yeniden teşkilâtlandırılmasına bir itirazımız yok. Fakat siz hatâlı bir teklif ortaya atıyorsunuz. Hatti zâtında bir nevi haraç konmasını teklif ediyorsunuz. Fakat köyler sosyalist prensiplere göre yeniden kurulmalıdır. Sizin bahsettiğiniz şekil bir vergi tahsilidir; bu ise bir para cezası politikasıdır ve sistemimize uymaz. Halkın yetiştirilmesine çalışılmalıdır. Herşeyden evvel köylerde çalışmakta olan Komünistler herkese örnek olmalıdırlar. Bilhassa buna dikkat edilmelidir. Aksi hâlde davar sâhibi olanlar vergi ödeyecekler, para sâyesinde kendilerini kurtaracaklar ve hususî davar mülkiyeti desteklenmiş olacak, neticede kollektivizasyonun geliştirilmesi zorlaşacaktır. Anlattıklarınız, gerek Kolkoz'niklerin ve gerekse Komünistlerin iyi yetişmemiş olduklarına delâlet etmektedir.»

Mustafaev: «Doğru söylüyorsunuz, fakat fırsatlardan istifâde edebilmemiz için zamana ihtiyacımız vardır.»

Kruşçev: «Hangi zamandan bahsediyorsunuz? 41 senelik Sovyet iktidarı kâfi zaman değil midir?»

Mustafaev: «Evet fırsatlardan henüz istifade edemedik.»

Polonya Komünist Partisi Merkez Komitesinin 1956 Ekim'inde yapmış olduğu Umumî Heyet toplantısında, Gomulka Sovyet metodlarına göre sevk ve idâre edilen kollektif çiftlik hakkında ekonomik hakikatları ortaya koymuştur. 1955 senesinde hususî şahıslara ait çiftliklerin, kollektif çiftliklerden % 16,7 ve Devlet çiftliklerinden de % 37 nispetinde fazla istihsâl yaptıklarını beyân etmiştir. Ziraî kollektiflerin borç ödeme güçlerini muhafaza edebilmek maksadıyla, devlete yapmaya mecbur oldukları mahsûl teslimatı, 1955 Aralık ayından beri tâlik edilmiş bulunmaktadır; Yalnız tâlik edilen bu borçların yekûnu 500 milyon zlotiye baliğ olmaktadır. Bunlara ilâveten, 2,500 milyon zloti tutarında krediler kollektiflere verilmiş, hektar başına 58,6 kilogram hesabıyla sun'î gübre dağıtılmıştır - münferit köylüler bunun yarısını alabilmişlerdir. Fakat buna mukabil hususî çiftlikler hektar başına 1/5 nispetinde fazla mahsul vermişler, kollektiflerde ise mâliyet yükseldiği nispette istihsâl devamlı surette düşmüştür.

Gomulka, kollektif çiftliklere iştirâki arzuya bıraktığı zaman, birkaç ay zarfında kollektiflerin % 80'i dağılmış ve köylüler hususî çıftliklere dönmüşlerdir.

Sovyetlerin kollektif çiftlikler hakkındaki uzun vâdeli plânları, bunları zamanla Devlet çiftliklerine benzer bir hâle getirmektedir. Bu şekil bütün çiftliklerde ekalliyettedir.

Kruşçev'in 7 yıllık plân dahilinde ileriye sürdüğü teze göre, kollektif çiftliklerin prodüktivitesi bu devre zarfında yüzde 200 artacak, hayat seviyesi ise, yüzde 40 nispetinde yükselecektir. Köylülerin elindeki küçük tarlalar da alınacaktır. Umumiyet itibâriyle kollektif çiftçiler, Kruşçev'in doğum yeri olan Kalinevka'da olduğu gibi, «gönüllü» olarak küçük tarlalarını ve davarlarını Komün sektörüne devredecekler, sütlerini, etlerini ve sebzelerini çiftlikten satın alacaklardır.

Kruşçev'in 1954 senesinde ortaya atmış olduğu «bâkir topraklar» kampanyası Devlet çiftlikleri esasına istinat etmektedir. Bu programa karşı birçok itirazlar vuku bulmuştur ve, birçok müstakil mütehassısların tahmin ettiklerine göre, bu marjinal bölgelere devamlı surette gayri iktisadî mikdarlarda sermaye dökülmedikçe, mezkûr topraklar kısa zamanda kısır hâle geleceklerdir. Fakat şimdilik bu arazî (1957 senesi hariç) iyi mahsûl vermiş olup, ziraatın bilfiil merkezîleştirilmesinde öncülük vazifesi görmektedir. Yalnız şu sual akla gelmektedir: Acaba, Stalin'in münferit köylülere ilk defa el attığı vakit hâsıl olan büyük karışıklıklara bir defa daha meydan verilmeksizin öyle bir santralizasyon mümkün olacak mıdır?

Ocak 1959'da yapılan 21. Komünist Partisi Kongresinde yeni ekonomik plân bu defa 7 yıllık olmak üzere, büyük bir hevesle ortaya atılmıştır. Bu plân, 1956'da normları düşürülen ve 1957'de terk edilen 6. beş yıllık plândan sonra, plânsız geçen iki senelik bir devreyi müteakip mer'iyete girmektedir. Yeni plânın belli başlı hedefleri, A.B.D.'ne yetişmek, daha doğrusu A.B.D.'nin bâzı endüstriyel mamûllerinde şimdiki istihsâl seviyesine yetişmek, diğer taraftan da, Batı'nın et ve süt istihsâliyle müsavat temin etmektir. «A.B.D.'ne yetişmek» uzun zamandan beri Sovyetlerin gayesi olmuştur. 1931'de, bunun 1941 de tahakkuk edeceği söylenmişti. 1939'da ise, «yakın bir istikbâl» den bahsedilmekteydi. 1946'da, «çok yakında» denilmekte ve 1956'da ise, 1960 başlarında gayenin tahakkuku ümit edilmekteydi. Halbuki bugün Sovyetlerin şahıs başına süt ve et istihsâli yalnız Amerika'nın 1/3 ve Danimarka'nın takriben 1/4 seviyesinde olmayıp, İngiltere gibi, halkın küçük bir kısmının ziraatle uğraştığı ve ekonominin büyük ölçüde gıda ithâline dayanan memleketlerin seviyesinin de dûnundadır.

Çiftlik mahsüllerinin senede % 8 artacağı farzedilmekteydi. Bidayette 1960 senesi için tespit edilmiş olan 180 milyon tonluk hububat istihsâli hedefi şimdi 1965 senesine tâlik edilmiş bulunmaktadır. Et istihsâl hedefinin 1960 senesinde Sovyet vatandaşını Amerikan istihlâk seviyesine getireceği derpiş edilmişken, bu da hububat istihsâlindeki vaziyete uydurulduğu gibi, et ve canlı hayvan plânlarında da bâzı frenlemeler yapılmıştır.

İstihsâl rakamları ve artış nispetleri bakımından bu iki memleket arasında bir mukayese yapıldığında, her çeşitten âşikâr hatâlar meydana çıkmaktadır. Batı'lı iktisatçılar, muayyen endüstrilerin hakikî istihsâl tonajları hakkında bütün iktısâdî istatistiklerde zikredilen rakamların şu veya bu şekilde bir kıymet kıstasına istinat ettiklerine dikkati çekmektedirler. Filhakika senelerden beri Sovyet istatistikleri anlaşılması zor bir mevzu teşkil etmektedirler; çünkü alelâde istihsâl rakamları asla verilmemekte, fakat 1926 fiatlarına göre gayri hakikî bir şekilde hesaplanmış daha evvelki istihsâllere dayanan bâzı yüzdelerin verilmesiyle iktifa edilmektedir. Binaenaleyh bu mevzuda söylenecek kat'î söz, verilen rakamların ihtimâllere ve uydurmalara dayandıkları, dolayısıyle hiçbir mânâ ifade etmedikleridir. Filhakika rakamlar dâimâ iddia edilen inkişâfların aksini ifâde ettiklerine göre, hangisinin doğru veya mantıkî olduğunu bulup çıkarmak müşküldür. Nitekim Polonya'nın vaziyetiyle mukayese edildiği takdirde, harbi müteakip 6 yıllık plân zarfında ücretlerin % 27 nispetinde yükselmiş olduğu iddia edilmiş olduğu hâlde, 20 Ekim 1956'da vermiş olduğu nutukda bizzat Gomulka böyle bir artışın hiçbir zaman vuku bulmadığını açıklamıştır.

Lâkin, son iki seneden beri Sovyet istatistiklerinde büyük ölçüde bir gelişme müşâhede edilmektedir. Birçok karışıklıklar ve hesap hatâları hâlâ mevcutsa da, ekonominin muhtelif bölümleri bakımından hakikî istihsâl rakamlarını bulmak kaabil olmaktadır. Filhakika, bu yeni ve nispeten mantıkî doğru tonajları, eski ve muhakkak surette uydurma olan büyük iddialarla telif etmek üzere bâzı teşebbüsler mevcuttur. Nitekim aynı keyfiyet, Kruşçev'in 21. Parti Kongresinde yapmış olduğu konuşmada da göze çarpmaktadır. Fakat Sovyet iktisatçıları birçok müşküllerle karşı karşıya kalmışlardır. Meselâ, 1913 ile 1957 seneleri arasında S.S.C.B. de endüstriyel istihsâlin 33 misli, buna mukabil A.B.D. de ancak beş misli artmış olduğu resmen iddia edilmektedir. Sovyetlerin en ileri gelen iktisatçısı Ostrovityanov, nüfus farklarını da nazarı itibâre alarak, hâlen heriki memleket arasında şahıs başına istihsâl

bakımından mevcut farkın 1913 senesine nispetle 5 defa azalmış olduğunu ileriye sürmektedir. Yine Sovyet iktisatçıları, 1913 senesindeki şahıs başına Rus istihsalâtının, Amerika'nınkinden 21.4 defa az olduğunu ifâde etmektedirler. Şâyet bu iki iddia birbiriyle telif edilecek olursa, Sovyetlerin şahıs başına istihsalâtının bugün için A.B.D.'nin istihsalînin dörtte birine müsâvi olması lâzım gelmektedir. Fakat bugün resmen iddia edilen ise, Sovyet şahıs başına istihsâlinin, A.B.D.'nin yarısı kadar olduğudur. Bu hesapta bir yanlışlık bulunduğu gayet bedihîdir. Şu hâlde yegâne çıkar yol, ya Sovyet rejiminden evvelki Rusya'nın iddia edildiğinden daha geri olduğu veya A.B.D.'nin, hâlen Sovyetlerin iddia ettiklerinden de ilerde kabûl edilmesidir. Mamafih her iki hâlde de, Sovyetlerin istihsâl artış sür'ati, sık sık söylendiği kadar yüksek değildir. Nitekim bâzı Sovyet iktisatçıları, ihtilâlden evvelki, istihsâller hakkındaki tahminlerini tekrar gözden geçirmeye başlamışlardır ki, hiç şüphesiz bu hareketleri yerindedir. Fakat şimdiye kadar iddia edilegelen Sovyet istihsâl artış nispetini henüz ele almamışlarsa da, muhakkak bu da yapılacaktır.

Sovyet millî geliri hakkında bir rakam tespit etmek güçtür. Nisan 1957'de, O.T. Bogomolov adında bir Sovyet iktisatçısı, Sovyet ihracatının, millî gelirin % 3'ne baliğ olduğunu; ve ihracat ve ithalât umumî yekûnunun ise, 25.000 milyon Ruble'ye baliğ olduğunu söylemişti. İthalât ve ihracat müvazenesi takribî olarak, ve «Ruble kur» u çeyrek dolar olarak ifâde edilmişti. Bu nispet, millî gelirin 109.000 milyon dolar olduğunu ve şahıs başına 505 dolar isabet ettiğini göstermektedir. 1955'de dolar cinsinden A.B.D.'de şahıs başına millî gelir, 2027, Birleşik Krallıkta ise 1284 dolar'dı. Filhakika Sovyet iktisatçıları da, hakikati öğrenmek istedikleri zaman, propaganda hesap metodlarının kendileri için de sıkıcı olduğunu farketmişlerdir. Hattâ, Sovyet ve Batı istihsâl tahminlerinin «Mukayeseli fiatlar» esasına göre yapılmış olduklarını söylemektedirler. (Plânlı ekonomi, No: 6, 1956) Akademisyen Nemchinov, 1959 senesinde «Kommunist» mecmuasında neşrettiği bir makalesinde, Sovyetler Birliğinin yedi senelik plân nihâyetinde kapitalist dünyâya karşı üstünlük ihraz edeceği şeklindeki hayallerin ihtiyatla karşılanması hususunda ikazda bulunmaktadır. hattâ, 1965'de Sovyet Rusya'da şahıs başına enerji istihsâlinin A.B.D.'nin, Kanada'nın, İngiltere'nin, Belçika'nın ve İsveç'in şimdiki seviyelerinden de aşağı olacağını söylemektedir. Yine Nemchinov 1965 senesinde Rusya'da takriben 1.000 kişiye bir otomobil imâl edilebileceğini söylemektedir. İngiltere'de ise hâlihazır seviye senelik istihsâl olarak 70 kişiye bir otomobil-

dir. Fakat bu gibi hakikî kıymetlendirmeler bizzat kongrede münâkaşa mevzuu olamamaktadır.

Şimdiki vaziyete göre, plânın tahakkuk ettirilmesi ihtimâlleri pek zayıftır. Ekseri müstakil mütehassıslar, ziraat sahasında zikredilen rakamları gayrı hakikî kabûl etmekle beraber, ekserî endüstriyel gayelerin tahakkukunun belki de mümkün olabileceğini söylemektedirler. Fakat endüstri sahasında belli başlı endişe, plânlandığı vechile Sovyet iş prodüktivitesinin senede % 9 nispetinde arttırılıp arttırılamayacağı keyfiyetidir. (Trud, 22 Ocak 1959). Son 7 sene zarfında % 7.3 bir vasatî tutturulabilmişse de, mevcut şartlar müvâcehesinde bu nispet gittikçe düşmektedir. Her nekadar bu keyfiyet plânın tahakkuku bakımından bir mâni telâkki edilebilirse de, işçiye vaad edilen menfaatlerin hebâ edilmesi bahasına bu mâniin aşılması belki de mümkün olacaktır.

Sovyet iddialarının mübalâğalı olduğu muhakkaktır: Fakat buna istinaden, ekonomik gelişmelerinin de ehemmiyetini küçümsemek akıllıca bir hareket olmayacaktır. Muayyen bir devre için tespit edilmiş olan plânların derpiş edildiği veçhile tamamlanması beklenemez: Plânlar ikmâl edildiği takdirde, A.B.D.'nin geçileceğine dâir umumî iddialar ancak propagandacılara aittir: Bununla beraber, çok mühim ve şâyanı hayret inkişâfların vuku bulmayacağı iddiası ileriye sürülemeyeceği gibi, hattâ bâzı çevrelerde bunun fiilen tahakkuk etmiş olduğu inkâr edilemez. Bir iddianın mübalâğalı olduğunu ispat etmek ve, kısmî muvaffakiyetlerin dahi bir kalemde silinebileceğini tahayyül etmek çok kolaydır. İktisadın, propagandadan tefrik edilmesi mümkündür. Propagandanın mahiyeti, siyâsî liderliğin haklı göstermeye lüzumlu addettiği hususları belirtmek maksadiyle duyulan alâkadan ibârettir. Fakat bu esnada yine fabrikalar hakikaten çalışmakta, mühendisler masalarının başında proje çizmekte, ve kapital yatırımlar en yüksek seviyede tutulmaktadır. İddiaları bir tarafa bırakacak olursak, Sovyet ekonomisinin birçok hatâlarını kabûl etmek istemediği de bir hakikattır. Fakat bunlar bir inkişâfın hattâ sür'atli bir inkişâfın tahakkukuna mâni teşkil etmeyecektir.

Fakat plân her nekadar birçok veçhelerden kabili tatbik ve şâyanı takdir görülmekte ise de, şimdiki hâliyle bir kül olarak realiteden ziyâde bir niyetten ibârettir: Ve son olarak ortaya çıkan güçlükler o kadar büyüktür ki, plânın potansiyellerden ziyâde hakikatlara istinad etmesi lâzım gelmektedir. Fakat, şunu ehemmiyetle dikkate almak lâzımdır ki, plân, hiç olmazsa bir dereceye kadar Sovyetler Birliğinin muhtemel ekonomik istikbâlini aksetiriyor, ve önümüzdeki birçok seneler için de bu memleketin iç davranışına hâkim olacaktır.

Dördüncü Bölüm

Siyasî Veçheye Bir Bakış

BU kitap, mücerret olarak Sovyetler Birliğini tetkik eden bir eser değildir. Öyle olsaydı, Anayasa, Devlet Bünyesi gibi resmî dökümanları ve mevzuları tetkik etmesi lâzım gelirdi. Bu hususlara kitabımızda kısaca temas etmekle iktifa edeceğiz: Filhakika Sovyet Anayasası da, Batıda bilinen bütün demokratik hürriyetleri emniyet altına almakta, millî ekalliyetler için gayet mütekâmil bir muhtariyet sistemi kabûl etmekte, ve 'Yüksek Sovyet' denilen Meclise müstenid bir idâre üsûlü derpiş etmektedir. Bu organ umumî seçimler neticesinde teşekkül etmiş olup, devlet idâresini, aşağı yukarı Batı'da bilinen perlâmentolar tarzında tedvir etmektedir.

Fakat, formalitelerden ziyâde realitelerle alâkadar olduğumuz için meseleyi bu zâviyeden ele almak yanlış olacaktır. Esas olan hakikî faaliyetleri tetkik etmektir. Bunların târiflere uyup uymadığı bilâhare araştırılacaktır.

Yüksek Sovyet'in salâhiyetleri ile Batı parlâmentolarının salâhiyetleri arasında pekaz müşabehet vardır. Mümeyyiz farklardan birisi içtima müddetleri noktai nazarındandır: 1955 senesinde Yüksek Sovyet 14 gün toplanmıştır; 1956'da 5; 1957'de 15; ve 1958'de 9 gün müddetle toplanmıştır. İçtimalar arasındaki zaman zarfında kendi Prezidyum'u tarafından temsil edilmekte ve prezidyumun verdiği kararlar, bilâhare yüksek Sovyet tarafından tasvip edilmektedir. Hattâ bizzat prezidyum dahi, parti kararlarını icrâ eden bir organdan ibârettir. Bu keyfiyet, meselâ 1957 Haziran'ında, Malenkov, Molotov ve «Parti aleyhtarı grubun» Merkez Komitesinden ihracında da kendini göstermiştir. Hemen bunu takiben aynı şahıslar, yine Yüksek Sovyet Prezidyumunun aldığı ve bizzat prezidyum tarafından 20 Aralık târihinde tasdik edilen bir kararla, hükûmet mekanizmasında işgâl ettikleri vazifelerden de azledilmişlerdir. Prezidyumun verdiği herhangi bir kararı, Yüksek Sovyet'in reddettiği şimdiye kadar görülmemiştir.

1957 senesinde, Yüksek Sovyet'in esas toplantısı 5 Şubat'tan 12 Şubat'a kadar devam etmiştir. 5 Şubat târihinde, usûle müteallik meseleler heriki Meclis huzuruna getirilmiş ve ittifakla tasvip edilmişlerdir. 6 - 9 Şubat târihleri arasında, heriki Meclis o zaman müzâkere edilmekte olan, - hayli mütenakız - ekonomik tedbirleri aynen kabûl etmişlerdir. Sovyet Millî Ekalliyetlerin temsil edildiği Mecliste, 32 nutuk söylenmiş ve gerek plân gerekse bütçe ittifakla kabûl edilmiştir. Ayrıca, 9 Şubat ile içtimaın sonu arasında 7 karar ve azçok ehemmiyetli kanun teklifleri kabûl edilmişlerdir. Yine ayrıca 12 nutuk irad edilmiş, ve ileriye sürülen bütün teklifler ittifakla kabûl edilmişlerdir. Hatipler, adeta birbirini tamamlayan birer unsur intibaını uyandırmışlar, herbirisi, parti tekliflerinin bir veçhesini izâh etmiştir. Meselâ Dışişlerinin bilhassa 1956 senesinde Doğu Avrupa'da vuku bulan hadiseler noktai nazarından resmî siyâset üzerinde bâzı münâkaşalara yol açması beklenirken, ancak hepsi verilen reyler kadar müspet, 11 nutuk söylenmesi ile iktifa edilmiştir. Filhakika, 26 Şubat 1957 târihli Sovetskaya Rossiya'da intişâr eden bir makale, Yüksek Sovyet'e dâhil olan mebusların mâzide hiç bir muhalif nutuk söylemedikleri gibi, istikbâlde de söyleyeceklerini yazmıştır.

Buradan da anlaşılacağı veçhile, S.S.C.B. Anyasasının hükümleri hâlen en ufak bir mânâ ifâde etmemektedir. Şu hâlde. iktidar ve idâre realitelerini başka yerde aramamız lâzım gelmektedir.

Çok zaman Sovyetler Birliğinde hakikî iktidar için girişilen mücâdeleler, dünyâ efkârıumumiyesi için dramatik hâdiseler teşkil etmektedir. Bâzı ciddî kimseler, bunları azçok âmiyâne telâkki etmek temayülündedirler. Şu muhakkaktır ki, Sovyet hayatının en mühim veçheleri büyük sosyal cereyanlara istinad etmekte, ve bunlar zâhiren göze çarpar hadiseler teşkil etmemekle beraber eninde sonunda en mühim rolü oynamaktadır. İlk nazarda bu keyfiyet pek doğru değilmiş gibi görünebilir.

Fakat, devletin âdetâ bir 'Arşimet manivelâsı' gibi teşkilâtlandırıldığı ve bu manivelâ üzerine şahısların, tekmil bir sınıf kadar sosyal kuvvet tatbik edebildikleri yerlerde, sosyoloji ve siyâsî teori normlarının pek hükmü geçmemektedir. Bir zamanlar Tolstoy'da, ençok korktuğu şeyin, 'Birgün Cengiz Hanı telefonla konuşurken görmek olduğunu' söylemekle, bunu ifâde etmek istemiştir. Polonya'da Sczeczyn radyosu Kasım 1956 da, Stalin'in Gomulka'yı devirmek hususundaki teşebbüslerinden bahsetmiştir. Stalinist grubun iktidara geçmek maksadiyle hazırladığı plânlar, tesadüfen, kendi taraflarından

olmayan bir emniyet memuruna verilmiş, ve bu suretle bunların hareketini önleyecek tedbirlerin alınması mümkün olmuştu. Şu hâlde, bir bütün olarak rejimin mukadderatı bu gibi münferit hâdiselere ve tesadüflere mi bağlı kalmaktadır? İnsanın, bu tip bir idâreyi, sadece sosyal kuvvetleri işlemez hâle getirmek için kullanılan bir âlet veya Marks'ın ileri sürdüğü materyalist târihi kuvvetleri ezecek ve bunlar üzerine idâreye hâkim olan grubun fikirlerini empoze edecek bir makine olarak kabûl edeceği gelmektedir. Maksat: İdealist bir târihî anlayışın bir defa kaabili tatbik olabileceği şartları yaratmaktır.

S.S.C.B.'nde, siyâseti tâyin etmeye selâhiyetli seviyede bâzı hiziplerin meydana çıkmasının şaşılacak tarafı yoktur. İdeoloji zâhiren ne kadar kuvvetli, devlet ne kadar merkeziyetçi olursa olsun, iki veya daha fazla hâl tarzı olan mes'eleler dâima ve mutlaka meydana çıkacaktır. S.S.C.B.'inde de filhakika böyle mes'elelerin ortaya çıktığı, ve muhtelif liderlerin muhtelif hâl tarzları beyân ettikleri inkâr kabûl etmez bir hakikattır.

Stalin'in, hasımlara karşı harekette kullandığı metodun, onları bedenen imhâ etmekten ibaret olduğu şimdi anlaşılmaktadır. Bu mevzuda, Stalin'inkinden başka bir hâl tarzının sâdece daha az şâyânı kabûl olmakla kalmayıp, fakat mantıken ve otomatik olarak bir mukabil ihtilâle ve bu hâl tarzı taraftarlarının, emperyalist müdahalesi lehine ve devlet aleyhine tertiplenecek suikastlere iştirâkine yol açacağı inanışı âdeta bir an'ane hükmüne gelmişti. Bu suretle, siyâsetler arasındaki mücâdele, kendine hâs bir iktidar mücâdelesi tekniğine bağlanmış bulunuyordu. Ve, her nekadar umumî efkâr tek partı teorisini kabûl etmekte idiyse de, iktidarı elinde tutanın, parti mekanizmasının veya bunun üzerinde hâkimiyet tesis edebilecek polis mekanizmasının kontrolunu temin için lüzumlu mevkilerde mevzilendirmek maksadıyla kendine taraftar kuvvetli hiziplerin mevcudiyetine ihtiyaç duyduğu görülmekteydi.

Stalin'in despot iktidara yükselişini muhtelif safhalara ayırabiliriz: evvelâ bir seri manevralar çevrilmiş ve bunlar neticesinde ileri gelen bazı kimseler mevkilerinden atılmışlardır. Stalin, Zinovyef ve Kamenev, bunlara ilâveten «Sağcı» Bukharin ve Rykov, Troçky'yi bertaraf etmişlerdir. Bunu müteakip, Stalin, Bukharin ve Rykov, Zinovyef - Kamenev grubunu bertaraf etmişlerdi. En sonunda Stalin Bukharinle beraber bütün Sağcılardan kurtulmuştur. Böylelikle, 1930'ların bidayetine doğru Stalin en mühim parti organlarının bütün kontrolunu ele geçirmiş bulunuyordu. İşte bu devreye kadar, Troçky'nin memleketten çıkarılması hariç, hiçbir baskı tedbirine müracaat edil-

memiş, bu rekabet sadece siyâsî metodlarla yapılmıştı. Kongrelerde, reyleri istediği şekilde tertipleyebilmek için, Stalin işgal ettiği Genel Sekreterlik mevkiinin nüfuzundan büyük ölçüde istifade etmiştir. Fakat bundan maada, politika sahasında kendisiyle hemfikir olan oldukça mühim birkaç şahsiyetin de desteğine güvenmiştir.

1934'de Stalin, aşağı yukarı tamamen kendi adamlarından teşekkül eden meşhur «Victor'lar Kongresini» yapmıştır. Bunu takip eden safhada, kendisiyle sadece politika mevzularında hemfikir olan fakat emir dinlemek istemeyen (Bilhassa muhalefetin icraatına ayak uydurmamaları hususunda verilen emirleri) taraftarlarını imha etmiştir. Bunlar ve «Victor'ların» ekseriyeti bertaraf edilmişlerdir. Fakat, muhaliflerin muhakeme neticesinde kurşuna dizildiklerini gören mutedil Stalinistler artık seslerini çıkarmaz olmuşlardı. 1938-1939 senelerinde Stalin ikinci bir temizlik hareketi yapmış ve artık liderlik kendi noktai nazarından güvenilir telâkki ettiği ve bunu ispat etmiş olan adamlardan teşekkül etmişti. Bu gruba Kruşçev ve Kruşçev'in eski rakipleri dahil bulunmaktaydılar.

Harpten sonra Stalin'in maiyetindekiler arasında bir seri mücadeleler cereyan etmiştir. Hattâ bunların zamanımıza kadar devam etmiş olması da muhtemeldir; çünkü, Kruşçev'in de, Stalin gibi gayet kuvvetli bir şahsî kontrol tesis etmesi, en yakın mesai arkadaşları arasında şiddetli rekabetleri önleyemecektir.

1946'da Malenkov, Stalin'in en nüfuzlu yardımcısı vaziyetine gelmiş, fakat aynı ve müteakip seneler zarfında, Zhadanov, gerek hariçte ve gerekse Sovyetlerin hayatını ideolojik kontrol altına almak hususunda takip ettiği azimli siyaseti ile ileriye geçmiştir. Yine bu sıralarda, buna benzer bir mücadele Ukrayna'da Kaganoviç ile Kruşçev arasında geçmekte idi. Fakat, 1948'de Tito'yu disiplin altına alamaması üzerine Zhadanov'un politikası hezimete uğramıştı. Nihayet 1948 Ağustos'unda ölmüş ve birkaç ay zarfında bütün taraftarları gerek parti ve gerek hükûmetteki mevkilerinden atılmışlardır. 1949-50 arasında bunlardan büyük bir kısmı, evvelce bahsettiğimiz «Leningrad dâvasında» muhakeme edilmişler ve kurşuna dizilmişlerdi.

O zamandan beri Malenkov, değişmez bir şekilde iki numaralı Stalin olarak anılmış ve bu esnada parti sekretaryasında kendisi ile müvazene teşkil etmek üzere Kruşçev Ukrayna'dan getirtilmişti. Müteakip seneler zarfında bazı gerginlik emareleri belirmiş ve bu meyanda Kafkaslar Polis Şefi Beria ve arka-

daşları tarafından, Kruşçev'in yaptığı ziraî teklifler hücuma uğramıştır.

1951 sonuna doğru yeni bir safha açılmış, ve Gürcistan'da Beria'nın birçok adamları, millîyetçilik ithamları ile tevkif edilmişlerdi. Yine aşağı yukarı aynı târihlerde, Devlet Emniyet Vekâletinde Beria'nın tâyin etmiş olduğu adamlar da azledilmişlerdi. 1952'nin ilk yarısında Gürcistan 'Temizliği' devam etmişti. Aynı senenin Ağustos'unda, «Kırım Meselesi» dolayısiyle bir grup Yahudi politikacilar ve muharrirler kurşuna dizilmişlerdi. Ekim'de yapılan 19. Parti Kongresinde, Stalin partiyi idâre etmek üzere yeni ve daha büyük bir organ teşkil etmişti - Politbüronun yerine ikame edilen «Prezidyum». Bilâhare Kruşçev'in de hikâye ettiğine göre, Stalin'in niyeti maiyetindekileri bertaraf etmek ve yerlerine bâzı yeni şahsiyetleri getirmekti. Hücuma uğrayanlar arasında Molotov, Mikoyan, Beria ve Voroşilov bulunmaktaydı. Bunların yerlerine getirilecek kimseler arasında ise, hâlen Kruşçev'in prezudyum âzâsı olarak bulunan Aristov, Brezhnev ve Ignatov bulunmaktaydı. Ocak 1953'de ekseriyeti Yahudi olan doktorlar grubunun, Zhdanov'un da öldürülmesi dâhil olmak üzere muhtelif ithamlarla tevkif edildikleri bildirilmekte idi. Stalin'in, 1930'larda yapmış olduğu büyük temizlik hareketlerine, bu defa daha şiddetli olmak üzere tekrar başlamak niyetinde olduğunu artık herşey gösteriyordu. Fakat 1953 Mart'ında ölmesi üzerine, eski liderler tekrar kontrolu ele geçirmişler ve bilhassa Beria mevkiini çok kuvvetlendirmişti. Birkaç ay sonra, Beria'nın vekâleti, doktorların suikastı ile buna müvazi olarak Gürcistan'da cereyan eden fesat hareketlerinin birer tertipten ibâret olduklarını ve nihâyette hükûmet Reisi ve Parti sekreteri gibi Stalin'in heriki vazifesini üzerine almış olan Malenkov'un sekreterlikten vazgeçmeye mecbur edildiğini açıklamakta idi.

Haziran'da Beria meslekdaşları tarafından tevkif edilmekte ve Aralıkta kurşuna dizilmekte idi.

Müteakip dört sene zarfında, hayatta kalmış olan liderler arasında gayet muğlâk ve şiddetli bir mücâdele başlamıştı. Bu mevzuda resmî beyânat tarzında birçok delilleri ancak son zamanlarda öğrenmiş bulunuyoruz. Fakat görüldüğü veçhile, Kruşçev evvelâ Malenkov'a hücum etmiş ve 1955 Şubat'ında onu Başvekillikten düşürdükten sonra Molotov'a teveccüh etmişti. Şubat 1956'da Kruşçev Stalin'e karşı nefret kampanyasını açmıştı. Bu hareketin hiç olmazsa bir veçhesinin iktidar mücâdelesiyle alâkalı olduğuna şüphe yoktur: Kruşçev, Stalin'in reddedilmesinin, halefleri arasında bir «Karşılıklı atvı» tazammun etmeyeceği şeklinde çok şâyanı dikkat bir ifâde kul-

lanmakta idi. Fakat o sıralarda, prezidyumda bir değişiklik yapmaya muvaffak olamamıştı. Bunu bir durgunluk safhası takip etmişti. Ayrıca, Macaristan ihtilâli, Polonya'da Gomulka'nın iktidara gelmesi ve Altıncı Beş Yıllık plânın muvaffakiyetsizliğe uğraması da dâhil olmak üzere 1956 hadiseleri, Kruşçev'in mevkiini büyük ölçüde zayıflatmışlardı. Lâkın Kruşçev, 1957 senesinde vaziyetini tekrar telâfi etmiş ve endüstrinin desantralizasyonu teklifi ile yeni bir hamleye girişmişti. Fakat meslekdaları tekrar aleyhine dönmüşler ve 1957 Haziran'ında iktidarı ele geçirmek için yeni bir mücâdele başlamıştı. Bilâhara resmen de açıklandığına göre, prezidyumun ekseriyeti Kruşçev'in aleyhine rey vermişti. Muhaliflerinin şimdi beyân ettiklerine göre, prezidyum nâmına alınacak bir kararın Merkez Komitesi tarafından da kabûl edileceğini hesaplamışlardı. Fakat Kruşçev aleyhtarı kuvvetler, parti cihazı, polis ve başında Zhukov bulunan ordu tarafından yapılan tazyikler karşısında tutunamamışlardı. Kruşçev, Molotov, Malenkov ve Kaganoviç'i iskat etmeye, ve prezidyumu kendini destekleyen kimselerle doldurmaya muvaffak olmuştu.

Fakat orduya dayanmak da tehlikeli bir işti, nitekim Kruşçev belli başlı muhaliflerini mağlûp ettikten sonra Zhukov'a dönmüş ve onu da azlettikten sonra silâhlı kuvvetler dâhilinde parti kontrolunu tekrar kurmuştu. Mülteakip seneler zarfında Malenkov ve Molotov'u desteklemiş olanlar liderlerle uğraşmış fakat buhrana sebebiyet vermişti. Bulganin Başvekillikten azledilmiş (yerine Kruşçev geçmiş), ve bilâhare hakkında birçok ithamlar ileriye sürülmüştü; nihâyet Ocak 1959 da Pervukhin ve Saburov hakkında alenen tenkitler yapılmıştı.

Bunlar son derece muğlâk bir seri manevraların ana hatlarını teşkil etmektedir. 1953'de Stalin'in ölümünden sonra teşekkül eden prezidyum, liderlik arasında vuku bulan zayiatı pekâlâ göstermektedir. 10 Aslî ve 4 namzet âzâ bulunmakta idi. Bu 14 kişiden 2'si kurşuna dizilmiş ve birisi gayet ağır siyâsî ithamlarla azledilmişlerdi. Geriye kalanlardan birisi de sessizce düşürülmüştü. Bundan maada, arada geçen kısa devre zarfında boşlukları doldurmak maksadiyle terfi ettirilenlerden ikisi de kötülenmek suretiyle azledilmişlerdi.

Bu çeşit bir mücâdelenin hakikî motiflerini bulup çıkartmak adeta imkânsız bir iştir. Nitekim, 1957 senesinde Kruşçev'in ortaya atmış olduğu endüstrinin desantralizasyonu hareketinin ne dereceye kadar, bâzı hasım kimselerin işgal ettikleri mevkiler üzerinde, esasen kendi kontrolunda bulunan parti cihazının nüfuzunu tesis etmek arzusundan doğduğunu, ve Sovyet endüstrisini bâzı yerleşmiş tufeyli bürokratik muameleler-

den kurtarmak gayesinde Kruşçev'in ne dereceye kadar samimî olduğunu soracak olursak, kendisinin dahi cevap veremeyeceği mânâsız bir suali ortaya atmış oluruz.

İktidar mücâdelesinde bilfiil tatbik edilen metodlara bakacak olursak, bilhassa Stalin devrinde, Sovyet hayatının en kötü bir misâlini ele almış oluruz. Kruşçev'in gizli nutkunda bu hususta kâfi bâzı deliller mevcut olduğu gibi, o zaman, yalnız alelâde mânâda siyâsî hasımlara değil, fakat bir taraftan meslekdaşlara ve mesai arkadaşlarına ve diğer taraftan doktorlar ve diğerleri gibi kenarda kalmış masum kimselere karşı tatbik edilen tedhiş, zulüm ve katillerin hikâyesi, hakikaten şok tesiri yapacak mahiyettedir. Zaman zaman Batılılar tarafından bilhassa Afrika'da girişilmiş çirkin tecavüzkâr hareketleri dikkate alsak dahi, 'Terrör' ü nizâmî bir hükûmet metodu olarak kabûl etmemiz icâp etmez. Şimdiki rejim, bu gibi işlere son vermek niyetinde olduğunu ifâde etmiştir. Aynı zamanda Sovyet halkı terrör'ün yeniden ihdası fikrine o derece hassas ve düşmandır ki, eski taktiklere tekrar dönülmesi hiçbir suretle kolay olmayacaktır. Fakat buna rağmen, Kruşçev'in nutkundan hemen birkaç hafta sonra prezidyumun sabık namzet âzâsından birisi, Mir Cafer Bagirov bir idam mangası önünde kurşuna dizilmiştir. Bu nasıl olmuştur, bu mühim şahsiyetin idamı hadisesi merkezî basında intişâr etmemiş, sadece bir mahallî Bakû gazetesinde ve ancak bir ay sonra yazılmıştır. Yine 1958 de, emniyet altında bulundurulmalarına rağmen Sovyet Gizli Polisi tarafından kaçırılan İmre Nagy ve arkadaşları idam edilmişlerdir. Binaenaleyh, merhametsizliğin siyâsî bakımdan avantajlı olacağını hissettikleri ânda, şimdiki Sovyet idârecilerinin de buna tevessül edeceklerinden şüphe etmek gerçeğe uymayan bir iş olur. Bununla beraber, 1930'lar bidâyetindeki Stalin ile şimdiki Kruşçev'in vaziyetini mukayese edecek olursak, hiç şüphesiz, Kruşçev'in Stalin olmadığı ve hâlen o zamanki Stalin'den 20 yaş büyük olduğu gibi hususlardan maada, bâzı bedihî farklar müşâhade ederiz. İlk ve en mühim olan fark, Sovyet halkının duyuş kuvveti, tecrübelerinin derinliği, taşıdığı ümitler ve tahsil vaziyetidir. İkincisi ise, şimdiki Merkez Komitesi âzâsının hayatlarını başkasına emniyet etmenin câiz olmayacağını siyâsî tecrübelerinden öğrenmiş kimselerden teşekkül etmesidir. Üçüncüsü ise belki de Stalin devri ile bir tezat teşkil etmektedir: Hiç olmazsa hâlihazır vaziyet, Kruşçev'in ekonomik plânlarının, Stalin'in tatbik ettiği plânlar kadar şiddetli bir sıkıntı tevlid edecek bir durum göstermemesidir. Şâyet bunun aksi tecelli edecek olursa, belki de terrör'ün tekerrürüne şâhit olabiliriz: Çünkü, âmme hissiyatı hariç, Sovyet

otoritesinin şimdiki bünyesinde, Stalinist sistemin avdetini önleyecek hiçbir değişiklik vuku bulmamıştır.

Stalin zamanında tatbik edilen metodları yakından tetkik etmemiz için uzak bir târihe dönmemize lüzum yoktur. Şimdiki liderlik dahi yine aynı devre zarfında ortaya çıkmış ve tecrübesini kazanmıştır. Bizzat Kruşçev o devre zarfında mühim mevkiler işgal etmiş ve terrör içinde yükselerek, idam edilen Postyshev'in yerini almıştır; şimdiki prezidyumun kıdemli âzâsı da aynı vaziyettedir. Daha genç âzâ da 1940'lar sonu gibi acıklı bir devre dâhilinde yetişmiş ve buna benzer bir mâziyi yaşamışlardır. Meselâ Aristov Doktorlar Suikastı Devresinde Merkez Komitesinde Parti Teşkilâtı Sekreteri olarak bulunuyordu. Binaenaleyh, müstakbel ihtimâlleri mütalâa ederken, şimdiki liderliğin bilhassa iki sahada - Beşerî hayata karşı davranış ve gerçeğe karşı davranış - yetişme tarzını, vaziyet üzerinde müessir bir faktör olarak dikkate almamak tedbirsizce bir hareket olacaktır. Bunun, birçokları meyânında lâlettâyin bir faktör olduğunu da unutmamak lâzımdır.

Kruşçev'in, Stalin'i red ve inkâr etmesi eski rejimin bütün kötü taraflarını ortaya dökmüştür. Fakat bundan sonra, 1956 senesinde umumî tasvip ile iktidarı ele geçirmek teşebbüsünde muvaffak olamayışından beri Kruşçev kısmen tükürdüğünü yalamış bulunmaktadır. Filhakika kendisi ve mesai arkadaşları cidden müşkül bir vaziyette kalmışlardır. Bir taraftan Stalin'in zâlimliğinden dolayı mes'ul tutulurlarken, diğer taraftan Stalin'inki gibi bir otoriteye sâhip olmaksızın komünist dünyâsının idâresinin çok zor olacağını anlamışlardır. Hattâ Stalin'in red ve inkâr edilmesi teşebbüsü daha büyük güçlükler de doğurmuştur. Şu hâlde, kırılanı tekrar bir araya getirmek için bir teşebbüs yapılması lâzım gelmiştir. Bu defa, «Anti - Stalinizm» bir anlaşmazlık ve ihtilâf unsuru olarak gösterilmek istenmiştir. Stalin yine «Büyük bir komünist» olarak târif edilmiş ve Kruşçev büyük bir tehalükle kendisini ölmüş diktatörün bir talebesi olarak ortaya atmıştır.

Nitekim, 1956 Şubat'ında verdiği gizli nutukta Stalin'e karşı yapmış olduğu en şiddetli hücumlarda dahi ihtiyatı elden bırakmamış bulunuyordu: «Stalin'in büyüklük manisinin nelere müncer olduğunu görüyorsunuz; bu yüzden gerçekle olan bağlarını tamamen koparmış bulunuyor» demişti. Stalin'in zirâî plânlarından bahsederken, bunların hiçbir esasa ve rakama istinad etmediğini söylemiş ve «Bir dâhînin hesaba ihtiyacı yoktur» diye ilâve etmişti. «İğrenç tabasbusu» kabûl ettiğinden ve esirlerin döğülmesi için bizzat emir verdiğinden bahsetmişti. Fakat diğer taraftan Stalin'in bir «Beyinsiz despot» olmadı-

ğında ısrarı uygun görmüş ve vaziyeti «İşçi sınıfının menfaatleri» noktai nazarından mütalâa ederek, onun için «En kuvvetli Marksistlerden biri» demiş ve onun «Mantığını, kuvvetini ve irâdesini» methetmekten geri kalmamıştır.

Bu tenakuzlar son derece acâip neticeler doğurmaktadır. Evvelâ, Stalin'in Rusya'sında bütün iktidarın bir şahsın elinde toplanabileceği söylenmiş, ve bu şahsın tertiplediği; milletlerin topyekûn sürgüne gönderilmesi için emirler verdiği; aklının ermediği ekonomik mevzularda felâketli kararları tereddütsüzce mevkii tatbike koyabildiği anlatılmıştır. Bütün bunlarla beraber yine Sovyet cemiyetinin bir «Sosyalist» cemiyeti olduğu ve buralarda işçilerin hâkim bulunduğu iddia edilmektedir. Şu hâlde bu keyfiyet, sosyalizmin tamamen mekanistik bir şekilde târif edilmesi, gerek taraftarlarının ve gerekse muhaliflerinin destekleyebilecekleri her türlü mânevî vasıftan ve hattâ ruhtan mahrum edilmesinden başka birşey değildir.

Kruşçev'in, hattâ Gizli Nutkunda, terrörizme karşı takındığı umumî davranış son derece şâyanı dikkattir. Stalin'i red ve inkâr etmesinin aslî sebeplerinden birisi, terrörizmi bizzat kendi suç ortaklarına tatbik etmiş olmasından dolayıdır. Bundan başka Kruşçev, sâdece sâdık ordu subaylarına karşı tatbik edilen terrör ile, hepsi değilse bile bâzı millî ekalliyetlerin kitle hâlinde sürgüne gönderilmiş olmaları mevzuu üzerinde de durmaktadır. Görüldüğü veçhile, bir çok hususların meskût geçildiği aşikârdır. Nitekim, komünist olmayanların katliâmının hiçbir suretle meşru telâkki edilemeyeceğinden aslâ bahsedilmemektedir. Bunun aksine, «Düşmanlarına karşı en şiddetli metodları tereddütsüzce kullandığından dolayı» Lenin takdir edilmektedir. Stalin, «Fizikî imha metodlarını yalnız bilfiil düşman olanlara karşı kullanmadığından dolayı» itham edilmekte; fakat, Stalin'in en büyük ölçüdeki terrör operasyonları - Rus köylüsüne karşı kitle hâlinde tatbik edilenler - ziraî kollektivizasyonun methü senâları arasında 'Boğuntuya getirilmektedirler'. Yine Kruşçev, Yezhov terrörünü ele almakta, ve bunun partinin üst kademelerinde tevlit ettiği neticelerle, binlerce kişinin idamını bizzat tasvip etmesinden dolayı Stalin'e hücum etmektedir. Bununla beraber, terrörün kitleler hâlinde halka tatbik edildiğinin unutulmaması lâzımdır. 1937 ve 1938 de tevkif edilenlerin miktarı 7 milyon kişi olarak tahmin edilmekte, ve Yugoslav komünist liderlerinden Mosha Pijade, 6 Ağustos 1951'de verdiği bir nutukta, bu devre zarfında 3 milyondan fazla insanın öldürülmüş olduğunu ifâde etmektedir.

Şimdi yine Kruşçev'in bir mütevassıt sınıfa - «Deviyasyonist» komünistlere - karşı davranışını ele alalım. Bu da tena-

kuzlarla doludur: Kirov'un katline Stalin'in emir verdiğini iddia etmekte; fakat aynı iddia yüzünden kurşuna dizilmiş olan Zinoviyev'in mâsumiyetini açık bir şekilde izâh etmemektedir. (Son zamanlara ait Sovyet târihleri de bu meseleye ait açık bir izâhı ihtiva etmemektedirler. Bunun aksine olarak 1959 senesinde bu mevzuda intişâr etmiş olan eserler, hakikati inkâr ve kasten yanlış telkinlerde bulunmak gibi büsbütün hatâlı bir yola sapmış bulunmaktadırlar). Kruşçev, Trockiyizm'den ayrılarak Leninist saflara iltihak eden insanların imhâlarının hakikaten lüzumlu olup olmadığını sormaktadır: fakat bu keyfiyet doğrudan doğruya Trockiyistlerin hakkının aranması şeklinde telâkki edilmemelidir. Muhaliflerin tuttukları siyâsî yolun «Kapitalizmin bilfiil ihyasına ve dünyâ burjuvazisinin hâkimiyetine» gittiğini ve onların bu yüzden «Düşman» telâkki edildiklerini izâha çalışmaktadır. Fakat diğer taraftan, «Çok şiddetli geçen ideolojik mücâdele esnasında... bunlara karşı müfrit baskı tedbirlerinin tatbik edilmediğini» tasviple iddia etmek suretiyle, büyük bir tenakuza düşmektedir. Kruşçev'in bu müphem davranışını, dikkatle tertiplenmiş olan şu cümlede sezmek kaabildir: «Bir zamanlar parti siyâsetine muhalefet etmiş olanların vaziyetini tetkik edecek olursak, ekseriya bunların fizikî imhalarını icâp ettirecek kâfi derecede cidd' sebeplerin mevcut olmadığını görürüz.» «Lenin'in yoldaşları» hakkında, hattâ 20 sene sonra düşünülenler bu şekilde olduktan sonra, Kruşçev'in, komünist olmayanlara karşı «Müfrit tedbirlerin» kullanılması hususundaki tasvibini saklamayışını da tabiî kabûl etmek lâzım gelir.

Stalin'in Kruşçev tarafından red ve inkâr edilmesi, komünist dünyâsının tepeden inme emirlerle idâre edilmekte olduğu hakikatini gizleyen son maskeyi de kaldırmış bulunmaktadır. Nitekim, her nekadar Stalin'in bâzı muayyen cinâyetleri tel'in edilmişse de, eskiden olduğu gibi iktidarın bir veya birkaç kişi üzerinde toplanmasına mâni olacak şekilde hiçbir reorganizasyon hareketi vuku bulmamıştır. Esasen iş Stalin'le de kalmamaktadır. Kruşçev nutkunda Lenin'in bütün arkadaşlarının ve haleflerinin onun noktai nazarlarından inhiraf etmiş olduklarını ileri sürmektedir: Bukharin ve Trocki, Rikov ve Zinoviyev, ve şimdi Stalin. Hattâ, Stalin'in etrafında toplanmış olan kimselerin, lâyıkı ile idâre edilen bir partinin tekrar tekrar seçecekleri vasıfta insanlar oldukları resmen dahi iddia edilemez. Nitekim, Malenkov ve Molotov'un, Kaganoviç, Bulganin ve Beria'nın, halkın menfaatleri aleyhine iktidarı ele geçirmek maksadiyle suikastler tertip etmiş oldukları açıklanmış bulunmaktadır. Kruşçev'in dediği gibi bunların muvaffak olamadıkları-

nın sebebi, kâfi derecede desteğe sahip bulunmadıklarından dolayıdır. Fakat bunun aksinin de sâbit olduğuna - Yâni, muvaffak olamadıklarından dolayı desteklenmediklerine inanmayanların, Komünist Partilerin de dahi pekaz olduğu bir hakikattir:

'İhânet aslâ refah getirmez. Neden?

Çünkü refah getirseydi, ona kimse ihânet demezdi.'

«Hiç olmazsa Kruşçev Stalin gibi hareket etmemektedir. O, hasımlarını suhlcü bir şekilde düşürmekte ve onları öldürmemektedir». İşte, Sovyetler Birliğinde son zamanlarda yapılan temizlik hareketleri hakkında bu gibi ifâdeler sık sık kullanılmaktadır. Bunlar Stalin hakkında yanlış bir anlayışa istinad etmektedirler.

Çünkü o da bidâyette hasımlarına karşı suhlcü bir şekilde harekete geçmiştir. 1923'den 1926'ya kadar aynen Kruşçev'in 1953'de buna mümasil bir devre zarfında yaptığı gibi, Politbüro dâhilindeki hasımlarına karşı, siyâsî münâkaşalara ve entrikalara dayanan bir mücâdeleye girişmişti. 1926'dan 1930'a kadar kendini tutmakta olan ekseriyetten istifâde etmiş, ve bilâhare ertesi sene, herhangi bir meselede kendisine muhalefet etmiş olan herhangi bir kimseyi Politbürodan çıkarmıştır. Fakat Kruşçev aynı olgunluğu gösterememiştir.

İktidar merkezinden düşer düşmez Stalin'in hasımlarını bekleyen âkibet, Molotov ve kumpanyasının âkibetinden daha az liberal olmamıştı. Meselâ Kamenev, 1926 senesinde Politbürodan çıkarıldıktan sonra İtalya'ya Büyükelçi olarak gönderilmişti. 1927'de partiden çıkarılmış, fakat 1928'de tekrar kabûl edilerek Millî Ekonomi Yüksek Konseyi Müdürlüğüne getirilmişti. 1932'de tekrar partiden atılmış fakat aynı sene zarfında partiya dönebilmişti. Ancak 1935'de hapse ve ertesi sene de ölüme mahkûm edilmişti. Diğerlerinin âkibetleri de pek farklı değildir: 1929'da Politbüro ve Merkez Komitesinden «Atılan» Bukharin birçok mühim mevkiler işgal ettiği gibi, 1934'den 1937'ye kadar İzvestia'nın başmuharrirliğini yapmış ve ertesi sene idam edilmişti. Başvekil Rykov, 1929'da Politbürodan ve partiden atıldıktan sonra, 1931'de tekrar parti âzâsı olmuş, ve bu târihten 1937'ye kadar Ulaştırma Komiserliği vazifesini yapmıştır. 1938'de idam edilmiştir.

Şu hâlde, Kruşçev'in itidâli hakkında her hususun, geçirdiği aynı devre zarfında Stalin hakkında da söylenmesi kaabildir. Fakat yukardaki izâhatımız, hiçbir suretle Kruşçev'in tekrar eski terrör stiline dönmek niyetinde olduğunu ispat etmez. Sâdece, onun sicilinin de Stalin'inkinden pek farklı olmadığını göstermektedir; şâyet Kruşçev 'Temizliklerin' aleyhinde konuşmuşsa, 1925'de Stalin'de aynı şekilde hareket etmiş ve

hattâ, muhalefet mensuplarının Politbürodan çıkarılması lâzım geldiği fikrini çok sert olarak vasıflandırmıştır. Mâmafih Kruşçev hakkında birâz ümit verici bir noktaya da temas etmek mümkündür. Molotov, Malenkov ve kumpanyasının azlini müteakip, bunların Stalin devrindeki vazifeleri sırasında ika ettikleri bâzı suçlardan bahsedilmiştir: Malenkov hakkında 1949 Leningrad komplosu, ve Molotov ile Kaganoviç hakkında da 1938'de vuku bulan büyük temizliklerden bahsedilmesi gibi. Bu ithamlar, gerek Kruşçev gerekse birkaç yakın arkadaşı tarafından verilen nutuklarda açığa vurulduğu zaman, Birinci Sekreterin ifrata sapmak niyetinde olduğu zannedilmişti. Fakat bu ithamların bir tâkibata uğramadığına bakılacak olursa, - Aynen 1932'de Stalin'e yapıldığı gibi - Kruşçev'in bu hareketine bizzat kendi taraftarlarının mâni oldukları anlaşılmaktadır.

Şu hâlde şimdilik bir inkişâf mevcuttur. Hattâ bâzı ahvalde bunun başka hususlara da teşmili mümkündür. Fakat siyasî mâzinin tetkik edilmemesi, âdeta devekuşunun hareketine benzeyecektir. Her nekadar bu ân şimdiki liderlerin idâre metodları hakkında bâzı kat'î fikir değişiklikleri yapmış oldukları ihtimâli bertaraf edilemezse de, bu meselede böyle bir istikametin tercih edilmesini mecburî kılan bâzı tazyiklerin mevcudiyetine inanmak daha emin bir hareket olur. Bu keyfiyet, zaman ve fırsatlardan istifâde ederek, bâzı mühim noktalarda Sovyet halkiyle hakikî temaslar yapılması imkânının mevcudiyetine delâlet eder.

Bu bölümde, Sovyet siyâsî hayatının hakikî veçhesi ile, Batı'da birçok kimselerin inanmakta oldukları şekil arasındaki farkları mümkün mertebe açık şekilde belirtmeye çalışmış bulunuyoruz. Çünkü, S.S.C.B. de olup bitenleri anlamak isteyen bir kimsenin, zihninde kurduğu hayalleri daimî surette Sovyet davranışlarına 'Âyarlı' tutması son derece mühim bir keyfiyettir. Başka bir cemiyette yetişmiş olmaktan dolayı bâzı düşünüş alışkanlıklarına - Demokratik refleksler gibi - bağlı kalarak gayrı ihtiyarî bu yola sapmak ve «Aklı selim» müeyyidelerine istinaden olacağı beklemek gayet kolaydır. (Hattâ bu keyfiyet, Sovyetlerin, bizim de alışkın olduğumuz bâzı siyâsî tâbirleri aynen kullanmaları, Batı'da aynı isim altında, muadilleri mevcut ve seklen benzeyen bâzı müesseselere sâhip bulunmaları dolayısiyle büsbütün kolaylaşmaktadır.)

Hâlen dahi, elverişli birçok bilgilere istinaden, Sovyet siyâsî tema'ları hakkında yazılmış birçok eserler, mantıkî düşünceler tatbik edilmiş olmasına rağmen, bu tahayyül hâtâsı dolayısiyle pratik kıymetlerini kaybetmektedirler.

Beşinci Bölüm

Devlet ve Halk

Sovyet Devleti ve Partisi halk üzerinde belli başlı üç sahada müessir olamktadır: Devletin, ekonomisinin teşkilâtlandırılmasından mes'ul bulunduğu hayat şartları sahası; vatandaşlara verilecek bilgileri ve kültürü devletin doğrudan doğruya veya vasıtalı olarak sevk ve idare ettiği fikir sahası; ve kanunlar ile icra vasıtaları yoluyla girişilen direkt hareketler.

Bunların üçü de hükûmetin taşıdığı, her çevrede ve her veçhede vatandaş için en iyi olan şeyleri kendisinin bildiği tarzındaki inanıştan doğmaktadır. Sovyet Devletinin bu 'icbar' veçhesi, Batılılarca en iyi bilinen tarafıdır. Sovyetler Birliği bir 'polis devleti' şeklinde tarif edildiği zaman, insanların zihninde hâsıl olan intiba, hukukî veya diğer mülâhazalarla hiçbir tahdide tâbi tutulmamış bir terrör âleti akla gelmektedir.

En kötü zamanlarda Sovyetlerin bu tarafı hakkında beslenilen en nâhoş düşüncelerden aşağı yukarı hiç fark etmemiştir. 1930'ların bidâyetinde, müstakil köylülerin ezilmesi, en az beş milyon kişinin öllümüyle neticelenmiş, ve Stalin bunun bir zaruret olduğunu Churchill'e söylemiştir. 1936-38 arasında cereyan eden ve şimdi «kitle hâlinde baskı devresi» denilen safha, aynı miktarda zayiata sebebiyet vermiştir. Bizzat parti dahilinde yapılan 'temizlikler', Stalin'in 1936 senesinde ölüm hücresine gönderdiği ilk parti âzasından itibaren, kendi ölümüne kadar inkıtasız bir şekilde devam etmiş ve ölümünden sonra da, Doktorlar Suikastı bahanesiyle yeni ve büyük bir temizlik hareketi hazırlanmıştır.

Bu temizlik hareketlerinin vüs'atı, polisin kudretinin azameti hakkında bir fikir vermek için kâfidir. 1953'te Beria'nın idamından sonra polis parti kontrolu altına alınmıştır. Polisin bu müfrit hareketlerine karşı girişilen hücumlar halk arasında geniş ölçüde destek kazanmış ve bunun istikbalde tekrar vukuunu önlemek üzere hâsıl olan tazyikler gittikçe kuvvetlenmiştir.

Bugün Sovyetler Birliği, dünyanın en büyük militarize po-

lis kuvvetine sahiptir; bu kuvvetin mevcudu, hudut muhafızları da dahil olmak üzere yarım milyon tahmin edilmektedir. Buna ilâveten, bilhassa köylerde, gayet geniş, bir gönüllü polis yardımcıları şebekesi mevcuttur. İki Polis Vekâletinden birişi MVD olup, hudutların silâhlı olarak günü gününe muhafazasını geniş ölçüde kontrol etmekte, diğeri KGB (Devlet Emniyet Komitesi) ise, daha gizli faaliyetleri kontrol etmektedir. «İhtilâlin Kılıcı» diye târif edilen ve onu gizli düşmanlarına karşı müdafaa etmekte olan emniyet polisinin, 1930'ların bidayetinden beri 20 seneden fazla bir müddetle bizzat halk düşmanları tarafından kontrol edilmiş olmak gibi acayip bir sicili vardır. Nitekim, teşkilâta sırasıyla riyaset etmiş olan Yagoda, Yezhov, Merkulov, Abakumov ve Beria gibi şahsiyetlerin hepsi kurşuna dizilmişlerdir. Her ne kadar, Stalin'in ölümünden evvel kısa bir müddetle, hain damgasını yememiş olan S. D. İgnatiev adında bir şahıs tarafından idare edilmişse de, yine de halk düşmanlarının bir ajanlığı olarak kalmıştır, çünkü bu teşkilâtın «siyasî körlüğü» kendisini, aynı şekilde kurşuna dizilen Ryumin adındaki Vekil Yardımcısının bir oyuncağı olmaktan kurtaramamıştır.

Emniyet teşkilâtının en mühim unsuru, «hususî ehemmiyeti haiz vak'aların tahkikat şubesidir». Bu şubenin de 1946 ve 1953 seneleri arasındaki üç şefi âmirleriyle birlikte kurşuna dizilmişlerdir. 1938 ile 1953 seneleri arasında bu teşkilâtın bütün kontrolunu elinde bulunduran Beria, bugün Kruşçev tarafından resmen «yabancı emperyalizmin bir ajanı» olarak târif edilmektedir. Bu hal, bir dereceye kadar mantık yokluğuna delâlet etmektedir. Nitekim, sâbık vekillerden Yagoda, 1938 senesinde Halk Mahkemesi tarafından bir emperyalist ajanı olmakla itham edildiğinde, suç teşkil edecek diğer faaliyetlerini kendi arzusuyla itiraf ettiğini fakat bu suçu kabul etmesinin aptallık olacağını, çünkü bu takdirde, hakiki emperyalistlerin bir entellijans servisi kurmalarına hiçbir surette lüzum kalmayacağını ifâde etmişti. Aynı keyfiyet Beria için de düşünülebilir. Sovyetler Birliğinde dahi, pek çok kimselerin böyle bir ithama inanacaklarına ihtimal verilemez. Fakat bu şekilde bir ithamın yapılmasının faydalı ve lüzumlu görülmüş olması, hükûmetin davranışları hakkında bir fikir vermektedir.

Bir zamanlar, polisin halk ve bizzat parti üzerinde tatbikine kendisini salâhiyetli gördüğü terörizm üzerinde fazla durmaya lüzum yoktur: Nispeten biraz serbestiye kavuşmuş olan şimdiki devrede, bu baskının kendini eskisi kadar hissettirmediğini söylemek kâfidir. Fakat şunu da belirtmek lâzımdır ki,

bu karar doğrudan doğruya parti liderliğine aittir. Bu karar değiştirildiği takdirde, prensip itibariyle, polisin eski âdetlerine dönmesini önleyecek hiçbir müeyyide mevcut değildir. Cihaz olduğu gibi durmaktadır. Bu hakikat, bedbinliği arttırmak için değil fakat hakikî bir nikbinliğin gerçekten uzaklaşarak ifrata varmasını önlemek içindir.

Polisin bir zamanlar, «Sosyalist meşrûiyete» karşı işlemiş oldukları suçların bir dereceye kadar önlendiği bu sırada, polis kuvvetlerinin hâdiselerin alelâde seyri üzerinde oynadıkları rol şayanı dikkattir. Meselâ, bir Sovyet « dâhili pasaportu» ancak nüfus cüzdanının askeri terhis vesikasının, ikametgâh ilmühaberinin ve iş cüzdanının ibraz edilmesi şartıyla verilebilmektedir. Bu pasaport üzerinde, içtimaî mevkii, milliyet, isim doğum târihi, ve askerî hizmet sicili hakkında tafsilât bulunmaktadır. Ayrıca, miliste bulunan kayıtlar, işe giriş ve işten ayrılma hakkında, evlenme ve boşanma vaziyetleri ve hudut bölgelerine giriş hakkında meşruhat verilmektedir.

Hâlen mer'î «Pasaportlara ait Talimat» gereğince, 16 yaşından yukarı herkes aşağıdaki hallerde bir dahilî pasaporta sahip olmak mecburiyetindedir:

(a). Kasabalarda, işçi lojmanlarında ve traktör istasyonlarının bulunduğu bölgelerde veya mahallelerde oturdukları takdirde,

(b) . Mooskova Vilâyeti ve mülhâkatında, Leningrad'a 100 kilometre mesafe dahilinde, veya Kiev'e 50 kilometre mesafe dahilinde, veyahut tekmil Sovyet hudutlarına mücavir bölgelerde oturdukları takdirde.

(c) . İnşaat projelerinde, su veya demiryolları münakâle işlerinde veya Devlet Çiftliklerinde çalıştıkları takdirde.

Bu pasaportlar üç katagoriye ayrılmaktadır:

(a) Gayri muayyen müddetle verilen pasaportlar: Bunlar 55 yaşından yukarı olan kimseler, Sovyetler Birliği kahramanlarına, malûllere ve mütekaidlere verilmektedir;

(b) Beş yıllık pasaportlar: 16 yaşmdan 55 yaşına kadar olan kimselere verilmektedir.

(c) Muvakkat pasaportlar : Pasopartlarını kaybetmiş olanlara veya pasaport mecburiyetinin tatbik edilmediği bir bölgeden pasaport sisteminin tatbik edildiği bir gölgeye girecek olanlara.

Dâhilî pasaport taşıyanların adres değiştirmeleri hâlinde tâbi oldukları formaliteler son derece muğlâktır. 24 saatten fazla bir müddet için ikametgâh değiştirilmesi hâlinde, pasaportun, gidilen yerde, evden mes'ul olan şahıs veya kasabalarda

İskân İdaresi veyahut köylerde mahallî Sovyet temsilcileri vasıtasıyla Milise kaydettirilmesi lâzımdır. Bunun gibi, vazife seyahatleri hariç, izin, tedavi v.s. sebepler dolayısiyle normal ikametgâh yerinden bir buçuk aydan fazla ayrı kallınması hâlinde, pasaportun mahallî Milise «yeniden kaydettirilmesi» lâzımdır. Adres değişiklikleri ve ölüm hallerinin de «yeniden kayda geçirilmesi» mecburiyeti vardır.

Dâhilî pasaportu olmayanların (askerler, hastahanede olanlar ve hasat mevsiminde çalışan işçiler hariç) pasaport sisteminin tatbik edilmekte olduğu bölgelerde yaşamaları yasaktır. Bu hüküm, dahilî pasaport almak hakkına sahip bulunmayan 30 küsûr milyon köylüyü alâkadar etmektedir. Bunlara verilen yegâne taviz kendi vilâyetleri dahilindeki kasabaları 5 günü geçmemek üzere ziyaretten ibarettir. Bu gibi ziyaretleri dahi mahallî resmî memurlara kaydettirmek mecburiyetindedirler.

Lenin, o zaman mer'iyette bulunan dahilî pasaport sistemine, 1903 senesinde şiddetle hücum etmiş ve şunları söylemiştir:

«Pasaportların Rusya'da da ilga edilmesi lâzımdır (yabancı memleketlerde pasaportlar uzun zamandanberi lağvedilmiş bulunmaktadır)... Hiçbir polis memuru... Hiçbir köylüyü istediği yerde yerleşmekten veya çalışmaktan alıkoyamamalıdır. Rus köylüsü resmî memurların o derece kölesi vaziyetindedir ki, istediği bir kasabaya serbestçe gidemiyeceği gibi, yeni bir bölgede de serbestçe yerleşemez... Valiler, köylü için neyin iyi olduğunu köylüden daha iyi bildiklerini iddia etmektedir.. Köylü, izinsiz bir yere hareket edemeyen bir çocuğa benzetilmiştir... Size sorarım, bu kölelik değil de nedir?» (V. İ. Lenin, «zavallı köylülere», 1903, Seçme Eserler, Cilt II, Sahife 280).

Stalin baskısının bütün dünyaca malûm unsurlarından birisi de Mecburî İş Kamplarıdır. Buralarda, muazzam kitleler halinde insanlar, şiddetten ölüme kadar birçok kötü şartlar altında çalışmaya icbar edilmekteydiler. Gizli nutkunda Kruşçev, insanların «yok oldukları» yerlerin mevcut olduğundan bahsetmektedir. Bu mevzuda ileri sürülen rakamlar çok mütehavvil olmakla beraber en muhafazakâr tahminlere göre Stalin devri zarfında buralarda ölen insanların miktarı 3 milyondan az değildir. Tethiş metodlarından birisi de, 1941 senesi için hazırlanan Devlet Plânının gizli kısmında ifade edildiği şekilde, N. K. V. D.'nin istihsale iştirâki şeklidir. Bu da, polis kontrolu altında mecburî olarak yapılan işlerin miktarı hakkında kaba değilse bile mantıkî bazı tahminlerin yapılmasına imkân vermektedir. Diğer taraftan, kendi kamplarının numarasını ve muayyen

bir idarî grup dahilinde bulunan diğer kampların sayısını bilen esirlerden alınan raporlar da, muayyen bir bölge hakkında tahminî yekûnlar yapılması imkânını sağlamaktadır. Yakın zamanlara ait olmamakla beraber, bu mevzuda Sovyet kaynakları tarafından açıklanmış az çok doğru rakamlar da vardır. Meselâ, 1931 senesinde Rusya, Ukrayna ve Belorusya Cumhuriyetlerindeki bütün tefkifhanelere gönderilen gazetelerin miktarı da bir fikir vermekte olup, bu sayı 365 binden yukarıdır ve bir gazetenin 5 kişiye ait olmak üzere gönderildiği illâve edilmektedir. Buna göre, üç cumhuriyetteki yekûn 1.850.000 dir (A. Vyshinsky, Hapishanelerden Eğitim Enstitülerine, Moskova, 1934). Bu devir, mezkûr kampların normal hızlarını aldıkları sıraya isabet etmektedir. Yine Sovyetlerin verdiği resmî rakamkara göre, Çarlık Devrinde esirlerin ve mahpusların en yüksek miktarının ancak 183.000'e yükseldiği çok şayanı dikkattir. Bunlardan 33.000'i küreğe mahkûm edilmiş olup, 5.000'i siyasî mahkûmlardan ibaretti.

Burada, sistem hakkında uzun münakaşalar yapmamıza imkân yoktur. Müracaat edilebilecek muteber şahitlerin doğrudan doğruya geçirdikleri tecrübelerin birçok hikâyeleri mevcuttur. Şu bir hakikattir ki, evlerinden binlerce mil uzakta bu korkunç yerlere gönderilmek tehlikesi, uzun seneler Sovyet vatandaşının başında Demokles'in Kılıcı gibi asılı durmuştur. Bu suretle sefalet, ıstırap dolu bir hayata gönderilen kimselerin miktarı tarihte görülmemiştir.

Bütün bunları unutmak bir delilik hattâ bir alçaklıktır: Fakat şunu da dikkate almak lâzımdır ki, Sovyet Ceza sisteminde betahsis mecburî iş cezalarının tatbikatı noktai nazarından bazı büyük değişiklikler vuku bulmuştur. Kampların - şimdiki yeni adıyla «Kolonilerin» - idaresinde birçok reformlar yapılmış veya vaadedilmiştir. Çıkarılan üç umumî af sayesinde, mecburî iş mahkûmlarının miktarı büyük ölçüde azaltılmıştır. Sovyet Müddeiumumî Muavini P. İ. Kudreyavtsev'in, Harvard Üniversitesinden Profesör Berman'a 1957 Mayısında söylediğine göre, 1953 Martından beri hapislerin % 70'i tahliye edilmiş bulunmaktadır. Buna rağmen, Stalin'in son seneleri zarfında iki buçuk - üç milyondan az hapis bulunmadığına göre, şimdiki hapislerin miktarı da 750.000 den az olmamak icap eder.

Hattâ, Stalin'in kötü idare metodlarından bazıları, o zaman kanunlarda dahi yer almıştı. Bunlar meyanında bir madde - hâlen kanundan çıkarılmış bulunuyor - o zamanın hâleti ruhiyesi hakkında bir fikir vermeye bilhassa yarayacaktır. Ceza Kanununun 58. Maddesi Devlete Karşı İşlenen Suçları Mütalâa

etmekteydi. En şayanı dikkat hükmü ihtiva eden madde 58. I.c olup, memleket haricine kaçma halinde, bu suçtan hiçbir suretle haberi olmayan akrabanın dahi cezalandırılmasını derpiş ediyordu. Bir Sovyet hukuk kitabı «bu şahıslar fesat hareketinin hazırlanmasında hiçbir iştirâkleri olmasa ve icrasından haberdar bulunmasalar dahi, tayyareyle veya herhangi bir suretle memleket dışına kaçan asker firarisinin ailesine mensup reşit kimseler hakkında bazı hususî müeyyidelerin tatbikini meşrû kılmakta... Ve bunun siyasî mânâsının, hudut dışına uçmak veya başka suretle hududu geçmek gibi ağır ve şenî bir suçu bizzat işleyen kimsenin cezaya çarptırılması imkânı ortadan kalktığına göre, önleyici bir tedbirle, Ceza Kanunu müeyyidelerinin takviyesinden ibaret olduğunu» iddia etmektedir. «Mevzuu bahis şahıslar... Seçim haklarından mahrumiyete ve 5 sene müddetle Sibirya'nın uzak bölgelerine sürgüne mahkûm edilirler» demektedir. (A.A. Piontkovsky ve V.D. Menshagin, Sovyet Ceza Kanunu Dersleri). Bu kitap, Stalin'in ölümünden iki sene sonra, fakat kanun hâlâ mer'iyette bulunduğu bir sırada çıkmıştır. 1958 senesinde mer'iyetten kalkmıştır.

Eylûl 1953'de, 1934'de kurulmuş olan ve Serî Muhakeme Usullerine göre çalışan meşhur M.V.D. Mahkemelerini lağveden bir kararname neşredilmişti. Bu mahkeme, resmen beş seneye kadar mecburî iş veya sürgün cezaları vermeye salâhiyetli iken, tatbikatta hiçbir tahdide tâbi bulunmamaktaydı. Bu mahkemelerde maznuna muhakemede bulunmak fırsat ve imkânı verilmemekte ve muhakeme yazılı delillere veya ihbarlara istinaden yürütülmekteydi.

Yeni Ceza Kanunu Aralık 1958'de intişar etmiştir. Yeni kanunda, bundan evvelki kanunda mevcut bazı ifratlar kaldırılmış, ve hattâ umumiyet itibariyle nazarî olarak eskiden beri mevcut esas hakların iadesine çalışılmıştır. Meselâ, 'adaletin yalnız mahkemeler tarafından tevzi edileceği' esası konmuştur. Her ne kadar bütün Stalin devri boyunca bu esas Anayasada mevcut idiyse de, geniş ölçüde memlekete yayılmış olan, M.V.D. Troika'ları hakkında tatbik edilmemekteydi. Devletçe bir mahkemenin gizli cereyan etmesine hüküm verilmedikçe, açık ve umumî mahkemeler teminat altına alınmaktadır. Şu kadar var ki, açık olarak cereyan ettikleri iddia edilen birçok mahkemeler, - 1954'de Leningrad'da cereyan eden Abokomov dâvası gibi - ancak teknik ve nazarî mânada böyle olmuşlardır. Çünkü bunlar ne ilân edilmekte ve ne de halktan bir kimsenin dinleyici sıfatıyla girmesine müsaade edilmektedir. Hâkimler ancak seçmenler tarafından azledilebilmekte ve yüksek Sovyet kararıyla

haklarında takibat açılabilmektedir. Fakat bütün bu hükümler, hiçbir güçlüğe maruz kalınmaksızın bir parti kararıyla ihlâl edilebilmektedir. Bunlardan mâada, maalesef, eski kanunların ihtiva ettikleri bazı şiddet tedbirleri hâlâ bâkidir. Meselâ, «Sovyet iktidarını zayıflatmak veya yıkmak maksadıyla propaganda yapılması... veya Sovyet Devletini ve Sosyalist sistemi körükleyen fesatçı neşriyatın yayılması ve aynı maksada mâtuf matbuanın hazırlanması, saklanması veya dağıtılması» on senelik hapis cezasını müstelzim bir suçtur.

Binaenaleyh, kanunlar yine aynı zulüm ve şiddeti ihtiva etmekte, fakat bunların tatbikatı, Stalin devrinde olduğu kadar gayri insanî bir şekilde olmamaktadır. Şu halde, müşahede edilen inkişafı iki şıktan biriyle tefsir etmek kaabildir: Ya daha iyi niyetlerin mevcudiyetine bir delil, veya zahirî görünüşü daha iyi göstermek hususunda bir niyet... Hiç olmazsa sonuncusu dahi bir şeyler ifade etmektedir. Fakat Sovyetlerin mazisine bakacak olursak, şimdiki kanun dahi mükemmelen terrürist bir şekilde tatbik edilebileceği gibi, her türlü teminat ancak partinin hüsnüniyetine bağlı kalmaktadır.

Sovyet hükûmetinin davranışını kat'îyetle temyiz eden aynı zamanda dış dünyayı da alâkadar eden hususlardan birisi de, memleket dışına ve betahsis Sovyet Bloku haricine seyahat müsaadesi almak hususunda Rus vatandaşının karşılaştığı muazzam güçlüklerdir. Alelâde zekâya sahip bir Rus'un dahi en çok nefretle karşılaştığı tahdit budur. S.S.C.B.'ni ziyaret etmiş olan İngilizlerin ve herkesin umumiyetle ifade ettikleri gibi, rejimin en müfrit taraftarları dahi bu hususu yerinde bulmamakta, ve meşrûiyeti hakkında bir münakaşaya girişmemektedir. Hiç şüphesiz şimdi Sovyetler Birliğinde hayat Stalin devrinden çok daha iyidir. Şahsî emniyet tedricen inkişaf etmiş ve yaşama şartları da devamlı surette yükselmiştir.. Her ne kadar hâlâ bizlerce acıklı telâkki edilecek birçok şeyler S.S.C.B.'nde mevcutsa da, bu inkişafın devamına itimat edilebildiği takdirde, bunları da zâil olmak üzere telâkki edebiliriz. Mamafih der-hal bu hükmü vermemiz doğru değildir. Çünkü birçok şeylerin tahakkuku şimdiki halde 1956'da olduğundan daha zorlaşmış bulunmaktadır; meselâ, iktidarda bulunan parti liderliği, yeralmaya başlayan bazı şahsî hürriyetlerin alabildiğine büyüyemiyeceğini bunların kat'î birer hududu bulunduğunu açıkça belirtmiştir. Buna mukabil, vaziyetin kötüleşeceğine dair kat'î bir delil de mevcut bulunmadığına göre, Stalin'in ölümündenberi, muhakkak ki bazı inkişafın tahakkuk ettiği şüphe götürmez bir hakikattir.

Altıncı Bölüm

Basın, Radyo ve Kitaplar

SOVYET basınının, ve münhasıran resmî kaynaklar tarafından gönderilmek suretiyle Sovyet halkına ulaştırılan bilgilerin tabiatı şumûllü bir tetkiki icâp ettiren bir mevzudur. Bununla beraber, her türlü tatbikî maksatlar hakkında vâzıh bir fikir hâsıl edilebilmesi için, birkaç misâlin verilmesi kâfidir.

Sovyet matbuatının çalışması hakkındaki umumî prensipler ekseriya aşağıdaki şekillerde ifâde edilmektedir:

«Komünist Partisi, gazetelerimizin, mecmualarımızın ve her türlü neşriyatımızın ideolojik sâfiyetini ve Marksist - Leninist prensiplere riayetini yakından göz altında bulundurur ve parti siyâsetinden vuku bulacak her türlü inhirafı ânında meydana çıkararak kat'î bir şekilde tashih eder.» (Novy Mir, Eylûl, 1954).

Bu mülâhazamn haberlerin verilmesi şekli üzerindeki tesiri Tass Haberler Ajansı Şefi tarafından şu şekilde izâh edilmektedir:

Her nekadar halkın bu hususta tenviri lâzım gelmekte ise de, haberler sadece şu veya bu vak'ayı veya hâdiseyi aksettirmekle kalmamalıdırlar; bunların aynı zamanda muayyen bir gaye tâkip etmeleri lâzımdır. Bu haberler, sosyalizmden komünizme tedricen intikâl yolunda olan Sovyet cemiyetimizin ve Sovyet halkımızın aslî vazifelerinin ifâsına ve meselelerinin hâlline yardım etmelidirler. Sovyet halkının, komünizmin kurulmasında kendilerine terettüp eden vazifelerin ifâsında yardımcı olacak bilgilere mevzu teşkil edecek mahiyetteki vakıalar ve hâdiseler seçilmelidir. «Haberler didaktik ve öğretici olmalıdır» (N. G. Palgunov, Basın haberlerinin esasları: Tass ve oynadığı roller, Moskova, 1955).

Pravda'nın verdiği haberlerin mâhiyeti hakkında bir fikir edinebilmek için, lâlettayin bir nüshasının bütün sayfalarındaki başlıkları tetkik edelim. Burada misâl olarak 5 Haziran 1958 târihli nüshayı almış bulunuyoruz:

BAŞ SAYFA

İki sütun: «Sulhün müdafaası - Halkların mukaddes vazifesi».

Bir sütun: İstihsâl edilen kömürün her tonunda bir ruble tasarruf sağlayan bir mâdencinin hikâyesi.

Birbuçuk sütun ve bir resim: Nepal Kral ve Kraliçesinin S.S.C.B.ne gelişleri.

İki sütun: Nükleer silâhsızlanma hareketinin taraftarlarına Kruşçev'in gönderdiği mektup.

Birbuçuk sütun: Bulgar Komünist Partisinin Kongresi.

İKİNCİ SAYFA

Bir sütun: «Ukrayna Komünist Partisinin kuruluşunun 40. yıldönümü».

Yarım sütun: «Tambov Eyalet Parti Komitesinin Plenumu»

30 satır: Tahrik ve propaganda dâiresi şûbe şeflerine ait kurslar.

Kısa haber: Yıllık petrol istihsâl plânının yarısı tamamlandı.

1 sütun: «Zayıf bir sulh - Birçok şehirlerden alınan haberler.»

1.5 sütun: Bir parti Sekreterinin ziraat hakkındaki raporu.

ÜÇÜNCÜ SAYFA

Yarım sütun: Kruşçev'in Bulgaristan'da söylediği nutkun Çin, Polonya ve Doğu Almanya'da uyandırdığı müspet akisler.

Yarım sütun: Kısa haberler (Arnavutluk seçimlerinin neticeleri, Arnavutluk'la ticâret anlaşması, bir Bonn delegasyonunun S.S.C.B.ne yapması muhtemel ziyâret, Endonezya'da hükûmet kuvvetlerinin muvaffakiyetleri.)

3/4 sütun: Nepal Kral ve Kraliçesinin S.S.C.B.ne mütevecihen hareketleri.

1/4 sütun: Nehru'nun basın konferansı.

Sahifenin geri kalan kısmı: (Takriben 1/3'i): «Revizyonizme son vermek için mücâdele edilmesi lâzımdır.» - Peking Daily'den iktibas.

DÖRDÜNCÜ SAYFA

1/2 sütun: General de Gaulle'ün Cezayir'î ziyâreti hakkında aleyhte bir yazı.

1 sütun: Viyana'da yapılan Komünist Cephe Teşkilâtı toplantısı hakkında rapor.

1/4 sütun: Lübnan'daki vaziyet.

20 satır: Almanya'daki Amerikan roket üsleri şebekesi.

30 satır: Sputnik'in atılışı hakkında Amerikan basınında intişar eden makalelerden bâzı iktibaslar.

10 satır: Alman sanayicilerinin Moskova'yı ziyâreti.

3 kısa haber: Bir konferans, bir festival, ve küçük bir devlet adamının ziyâreti.

1/4 sütun: Fabrika işçilerinin bir turist kampını ziyâreti (Resimleriyle).

20 satır : Yeni bir yol inşası.

20 satır: Moskova tiyatroları hakkında tenkitler.

5 satır: Hesap makineleri sergisi.

8 satır: Futbol maçı.

10 satır: Atletlerin Belgrad'a gittikleri.

30 satır: Parti mekteplerine kabûl edilen talebeler.

Günün sinema ve tiyatro programları.

Makalelerin objektif olmayışları, herhangi bir rekabet bulunmayışı gibi hususlardan maada, Pravda'yı aynen bizim de Sansasyondan mahrum bâzı gazetelerimiz gibi mânâsız ve yavan bir gazete olarak tenkit etmek mümkündür. Fakat şâyanı hayret olan cihet, aynı şekilde intişâr eden mahallî gazetelerin de, muazzam bir şebeke hâlinde olmasına rağmen basit ve düşük seviyeli birçok gazetecilerin aynı mevzuları aynı üslûpla âdeta aralarında anlaşmış gibi nasıl çıkardıklarıdır. Nitekim partinin nazariyatçı organının da açıkça itirâf ettiği gibi, bunlar, «Aynı kalıptan çıkmış, harcıâlem ve kupkuru insanlardır.» Aynı şahıs şunları ilâve etmektedir: «Meselâ ziraat mevzuundaki belli başlı makaleleri ele alalım. Tekmil muharrirler heyeti, bu mevzuu standart bir şekilde mütalâa etmektedirler. Kaide olarak evvelâ yapılmış olan muayyen bir ziraî işin ehemmiyetini tebarüz ettirmektedirler. Bundan sonra en iyi kollektif çiftliklerin ve bölgelerin isimleri sayılmakta, sonunda değişmez bir 'Fakat' konularak: «Bununla beraber, aynı hakikî alâka hiçbir suretle gösterilmemektedir...» denilmekte ve birçok menfî misâller zikredilmektedir. Bunu bir nihayî kanaat tâkip etmektedir: «Böyle bir vaziyete göz yumulamaz». En sonda da direktifler sıralanmaktadır: «Parti ve devlet teşkilâtı şunla-

rı yapmalı...» ve «Kollektif çiftlik liderleri şunlara şunlara şunlara mecburdurlar...» gibi. (Kommunist, Haziran, 1955)

Parti menfaatlerine uygun görülmedikçe, bizim ençok okunan gazetelerimizde pekçok yer işgal eden cinayetler, kazalar v.s. hakkındaki haberler, Sovyet matbuatında intişâr etmemektedir. Meselâ, profesyonel haydutlara karşı açılmış olan kampanyanın icâbı olarak, bilhassa Asya Cumhuriyetlerinde çıkan gazetelerde bu gibi suçlara büyük ölçüde yer verilmektedir. Birkaç ay evvel, merkezî Asya gazetelerinden birisi, Taşkent - Moskova ekspresinin vagonlarının damında cereyan eden çok heyecanlı bir silâhlı çarpışmadan bahsetmiştir. Fakat bu haberler Moskova gazetelerinde çıkmamıştır. Diğer taraftan, Moskova basınının gösterdiği bir cesarete misâl olarak, birkaç sene evvel ilk açılmış olan cinâyetle mücâdele kampanyası sırasında, Moskova Belediyesine ait iki itfaiye otomobilinin bir çete tarafından çalınarak bir kollektif çiftliğe satıldığına dair neşrettikleri bir haberi hatırlamaktayım.

«Spekülâsyona» - yâni hususî ticârete - devamlı surette hücum edilmekte, fakat bunlar hakkında neşredilen haberlerin miktarı da, partinin buna karşı tatbik ettiği baskının derecesine bağh kalmaktadır. Bugün için basında teşhir edilmeye en müsait mevzu sarhoşluk olup, hakikaten insanın alâkasını uyandıracak birçok hikâyelere rastlamaktayız.

Sovyet basınının en büyük kusurlarından biriside, hakikî «Haberlerden» mahrum oluşudur. 1957 Aralık ayında Dış Moğolistan'da büyük bir zelzele olmuştu. Pekin radyosu aynı ay zarfında yaptığı neşriyat sırasında bundan kısaca bahsetmiş ve «İlk tahminlere göre,» 20 kişinin öldüğünü, 13 kişinin de kaybolduğunu bildirmişti. Sovyet basınında bu felâket hakkında ilk yazı 1958 Ocak ayının nihâyetine doğru, İzvestiya'da, bir Sovyet âliminin hazırladığı rapor şeklinde intişâr eden yazıdan ibâret olmuştu. Zelzelenin sebep olduğu kayıplardan hiç bahsedilmemekte idi. Yine, 1958 Nisan'ında, Türkmenistan'da çıkan günlük bir parti gazetesi, bu cumhuriyetin Dâhiliye Vekilinin, Sovyet İtfaiye Teşkilâtının kuruluşunun 40. yıldönümü münâsebetiyle yazdığı bir makaleyi neşretmişti. Bu makalede de, 1957 senesinde bir petrol sahasında çıkan ve ancak 12 günde söndürülebilen bir yangından bahsedilmekte idi. Bu yangında hizmet gören itfaiye ekibinin mensuplarına kahramanlık takdirnâmeleri verilmişti. Fakat bu yangından daha evvel hiçbir suretle bahsedilmemişti.

Kömür madenlerini işletmek hakikaten tehlikeli iştir ve gayet sıkı emniyet tedbirlerine rağmen, zaman zaman dünyâ-

nın her tarafında kazalar vuku bulmaktadır. Fakat Sovyetler Birliğinde bu gibi kazalar, hemen hemen aslâ, basında yer almamaktadır. Buna mukabil, meselâ S.S.C.B.den memleketlerine avdet etmiş olan Alman ve İtalyan harp esirlerinin verdikleri raporlarda, 1952 senesinde Donets Havzasında Şakti'de vuku bulan bir maden kazası felâketinden bahsedilmektedir. Bu felâkete, havalandırma tertibatını tahrip eden bir infilâk sebebiyet vermisti. Ölülerin veya yaralıların miktarının 1.000'i aştığı zannedilmekte idi. Lâkin bu haber de Sovyet basınında duyulmamıştı.

Radyoyu ele alacak olursak, dar politika mevzularıyla, genis kültürel mevzular arasındaki tezat derhal göze carpar. Meselâ 27 Subat 1957 senesinde, Tekmil - Birlik radyolarında nesredilen haberler bülteninin 11 maddesinin hepsi, Moskova, Leningrad, Kiev, ve Frunze'de yapılmıs olan toplantı ve konfranslara inhisar etmekte idi. (Sovyet basım sayı 4 1957). Fakat aşağıda, Moskova radyosunun ev programları servisinin (29 Mayıs 1958), bilhassa resmen tasvip edilen müzik noktai nazarından, günlük programlarının daha tipik bir misâlini bulacaksınız:

BİRİNCİ PROGRAM

9.30 — Okuma, «Hatıralardan sayfalar»
10.00 — Romence temsil
11.00 — Kitap saati
12.20 — Operetler den parçalar
13.15 — Askerlerin istekleri
14.05 — Genç artistlerin konserleri
16.05 — Ziraat hakkında konuşma
16.30 — Pekin konusuyor
17.05 — Amatör konseri
17.30 — «Modern istihsâl metodları hakkında ne biliyorsunuz?»
19.30 — Modern Rus şarkıları ve dansları
20.00 — Temsil
23.00 — Opera aryaları

İKİNCİ PROGRAM

10.30 — Temsil
12.00 — Dagistan müziği
13.15 — Kömür istihsâlinin arttırılmasında edinilen tecbeler - Bir madenci tarafından.

14.45 — Piyano resitali
15.20 — Ermeni Devlet korosu
16.00 — Opera: «İstasyon müdürü».
17.15 — Temsil
18.40 — Genç dinleyiciler için: «Çağdaşlarımızdan birisi».
20.00 — Konser
23.05 — Oda müziği

ÜÇÜNCÜ PROGRAM

19.20 — Oda müziği
21.00 — Başkır bestekârlarının eserleri
21.30 — Pischaev'in resitali
22.30 — Bulova'ın resitali

Sovyet radyosunun en şâyanı dikkat hususiyetlerinden birisi de, halkın yabancı istasyonları dinlemesine senelerden beri mâni olan gayet geniş 'karıştırma' sistemidir. Bizzat Kruşçev, 28 Mayıs 1957 târihinde, Colombia Broadcasting Corporation'ın yapmış olduğu mülâkat sırasında ileriye sürülen tenkitlere aşağıdaki şekilde cevap vermiştir:

«Eğer ses güzelse, (!), onu karıştırmayız. Fakat ses kulağı tırmalayacak olursa, ya radyoyu kapatırız, veya karıştırmak suretiyle sesini bastırmaya çalışırız.»

Kruşçev'in bu ifâdesi, 'Şecaat arzederken hırsızlığını anlatan mert kıptıyi' hatırlatıyor..

Sovyetler Birliği hakkında henüz açıklanmayan birçok hususları Polonya'da cereyan etmiş parelel hâdiseler hakkında yapılan açıklamalardan istidlâl etmek mümkündür. Nitekim bu mevzuda da Polonyalıların gösterdikleri daha küçük çaptaki gayretlere bakarak, Sovyet 'Karıştırma' faaliyetlerinin şümûlû ve neye mâl oldukları hakkında bir hükme varabiliriz. Filhakika 24 Kasım 1956 târihinde, Polonya hükûmeti yabancı radyo neşriyatını artık karıştırmamaya karar verdiğini açıklamıştı. Bunu müteakip, 24 Ocak 1957 târihinde bildirildiğine göre, bu maksat için bidâyette 112 milyon Zloti (10 milyon sterling) yatırım yapılmış, senede vasatî olarak 30 milyon zloti (2.7 milyon sterling) sarfedilmişti.

İdeoloji sızıntılarına meydan verecek böyle ufak tefek 'çatlakları' tıkamak için bu derecede büyük masraf ve gayretlere girişilmesi hakikaten şâyanı hayrettir. Memleket dâhilinde neşriyat yapan gayet geniş ve her zaman dinlenmesi mümkün bir sistem ile, yabancı radyoların uzaktan gelen sesi ne derecede kadar rekabetlenebilecek, ve alelâde şartlar altında halk bundan nekadar müteessir olacaktır? Lâkin bu vaziyet, Rus

halkına karşı duyulan «İtimatsızlığın» nekadar büyük olduğunu, ve fikir sahasında «Sulhçü bir rekabetten» nekadar mânâsız bir şekilde korkulduğunu göstermektedir. Mamafih, Sovyet hükûmeti zâhiri olarak beynelmilel vaziyette bir yumuşama taraftarı olduğu zamanlarda, bu sistem zaman zaman gevşetilmektedir. 1956'da BBC kısa bir müddet için istisna edilmiş ve 1959'da başlamak üzere olan Zirve Konferansı dolayısiyle vaziyet oldukça gevşetilmişti.

Sovyet matbuatı ve diğer neşriyat gayet sıkı bir sansüre tâbidir. Bu sansürün çalışma tarzı son zamanlarda değiştirilmiş, ve gazeteler noktai nazarından muharrirler heyetine daha büyük mes'uliyetler tahmil edilmiştir. Sansürün işâreti, matbua üzerine konulan sansür numarasıdır. - Umumiyetle son sayfanın altında Rus alfabesinden bir harf ile beş hâneli bir rakamdan ibârettir.

S.S.C.B.nin resmî sansür organı Glavlit'in alâkalı kanunlarına göre, herhangi bir kitap umuma arzedilmeden evvel aşağıda izâh edilen uzun ve muğlâk bir sansür muamelesine tâbi tutulmaktadır. İki kontrol safhası vardır - «İlk kontrol» ve «Son kontrol».

Bir matbaanın herhangi bir kitabı basılmak üzere kabûl edebilmesi için, müsveddeye bağlı olarak, mahallî sansür organının müsaadesi de bulunmalıdır. Matbua bundan sonra siparişi kabûl eder ve baskının müteakip safhaları zarfında, her defasında kitabı mahallî polise kaydettirir.

Şimdi sipariş, sansürden geçmiş orijinaline uygun olarak hazırlanır. Birinci prova çıktıktan sonra, neşriyat evine gönderilir. Kitabın müellifi ve Glavlit temsilcisi lüzumlu bütün «Tashihleri» yaparlar ve imzalı ve mühürlü olarak provayı matbaaya iade ederler.

Matbaada lüzumlu tipografik düzeltmeler yapıldıktan sonra, ikinci bir kopya çıkartılır ve bu da neşriyat evine gönderilir. Bu defa prova müellif tarafından okunur ve imzalanır, bundan sonra Glavlit temsilcisi de provayı imzalar târih ve mühürünü koyduktan sonra her sayfası üzerine, müsaade emrinin numarasını da koymak şartiyle, «Basılmasına müsaade edilmiştir» kaydını basar. Bu suretle «İlk kontrol» safhası bitmiş olur. Baskı müsaadesi üç ay için muteberdir. Kitapta değişiklikler yapmak istenildiği veya basılma işi başka bir matbaaya havale edildiği takdirde yeniden müsaade emri alınması lâzımdır. Bu muameleler de «İlk kontrol» safhasına dâhildir.

«Son kontrol» aşağıdaki şekilde yapılır:

Matbaa 28 adet «Tecrübe kopyası» basar ve bu miktar

kat'iyen arttırılamaz. Tecrübe kopyaları, nihayî sansür muayenesi için aşağıdaki makamlara gönderilir:

(a) Matbu malzemede bulunması muhtemel askerî sırları muhafaza için S.S.C.B. Vekiller Konseyi fevkalâde salâhiyetli merciine;

(b) Rsfsr Glavlit Müdürlüğüne

(c) Komünist Partisi Merkez Komitesi Tahrik ve Propaganda İdâresi neşriyat sektörüne. («Agitprop»);

(d) Mvd'ye;

(e) Müdafaa Vekâletine.

«Artistik, sosyal - politik, çocuk edebiyatına ait eserlerden ve ders kitaplarından» Agitprop ayrıca 4 ve Mvd ise ayrıca 3 fazla kopya alırlar.

Bunlardan başka, ilk siparişi vermiş olan neşriyat evine 3 tecrübe kopyası, «Basılmasına müsaade edilen aslının aynıdır» damgasını taşıyan bir kopya Glavlit sansürüne veya Glavlit'in fevkalâde selâhiyetli memuruna gönderilir. Bu memur kitabın basılmasına müsaade etmiş olan neşriyat evinde bulunmaktadır.

Bu muamele tamamlandıktan sonra, neşriyat evi, mes'ûl müellifin veya neşriyat müdürünün imzasını taşıyan bir müsaade emri ile beraber, tecrübe kopyalarından birisini matbaaya göndererek kitabın basılmasına başlayacaklarını bildirir. Hususî talimat gereğince, basılan ilk nüshalar, «Mecburi kopyalar» nâmı altında Mvd'yı ve Rsfsr Merkezî Devlet Kütüphânesine gönderilir.

Fakat, Glavlit'in mahallî temsilcilikleri tarafından müsaade edilmedikçe kitap satışa çıkarılmaz. Bu müsaadeyi alabilmek için neşriyat evi şunları ibrâz edecektir:

(a) Mahallî Glavlit temsilcisi tarafından basılması müsaadesiyle imza edilmiş olan ilk prova;

(b) Tecrübe kopyaları ile mecburî kopyaların yerlerine gönderilmiş olduğunu teyit eden mühürleri havi kart;

(c) Tamamlanmış olan baskıdan, neşriyat evinin «Bu kitap okunmuş ve halka satılmasına müsaade edilmiştir» kaydı ile mes'ûl muharririn imzasını haiz bir nüsha.

Sansür, kendisine gönderilen kopyalardan bir tânesini alıkoyar ve diğerini «Halka satılmasına müsaade edilmiştir» damgası ile damgalayarak matbaaya iade eder. Bu müsaade gelmeden evvel, matbaa tarafından, tecrübe kopyalarından başkası neşriyat evine gönderilmez. Müsaade alındıktan sonra, kitabın tevziine başlanabilir.

Bu muğlâk muamele sırasında, Glavlit veya organları ta-

rafından telefon, telgraf veya mektupla bildirilmek suretiyle kitabın baskısı derhâl durdurulabilir. Böyle bir emir verildiği takdirde bütün baskı işi otomatik olarak durdurulur, baskısı bitmiş olan kitaplar veya baskısı bitmiş olan sayfalar dikkatle toplanarak bir odaya konur ve hususî talimatına göre kitlenerek, Glavlit memurlarından başkasına hiçbir kopya verilmez. Baskının durdurulması hakkında verilen yazılı emri ahr almaz, Glavlit temsilcisi baskısı bitmiş olan bütün kitapları konulduğu yerde mühürler ve kitapların buradan çıkarılarak imhası işi Glavlit tarafından tertiplenir.

Dağıtıma çıkmadan evvel, her türlü matbuanın üzerinde diğerleri meyanında, aşağıdaki bilgilerin mevcut olması şarttır:

(a) Baskı müsaadesinin târihi («basılmasına müsaade edilmiştir ibaresi ve târih konulmak şartıyla»);

(b) Neşriyat evinin siparişine verilmiş olan numara.

(c) Mahallî Glavlit organının veya fevkalâde selâhiyetli memurunun numarası.

Bu kararnâme hükümlerinin hâlâ mer'iyette olup olmadığını anlamak için, S.S.C.B.'nde basılmış olan ekseri kitapların, broşürlerin veya mecmuaların son sahifesinin altında yahut başlık sahifesini tâkip eden sahifenin altında yukarda bahsi geçen rumuz ve rakamların bulunup bulunmadığına bakmak kâfidir. Yalmz, yabancı dillerden basılan kitaplar ile mahdut mikdarda Rusça gazetelerin üzerinde bir sansür işareti bulunmamaktadır. Bu şekilde istisna edilen matbua meyânında New Times, Slavs gazeteleri ve Moskova Patrikliği mecmuası vardır.

Yukarda bahsedilen bu muamelenin bir dereceye kadar basitleşmesine doğru bir temâyül vardır. Fakat kontrolların esasında bir değişiklik yapıldığına dâir hiçbir işâret mevcut değildir. Verdiğimiz tafsilâta, herhangi bir makamın «Müdahâlesi» hâlinde yapılan işler dâhil değildir. Fakat meselâ Agitprop, son zamanlarda bâzı müdâhalelerde bulunmuş, ve bunun neticesinde ideoloji işlerinden mes'ûl parti sekreterleri olarak Suslov ve Pespelov'un da işe karıştıkları birçok toplantılar yapılarak, nâşirler ve müellifler azledilmiş ve kitaplar toplatılmıştır. Bu muameleler de aylarca sürmektedir.

Sovyetler Birliğinden hârice gönderilen haberler üzerinde de sansür tatbik edilmekte, ve Batılı muhabirler, gönderdikleri haberlerin insafsızca makaslanmasından sık sık şikâyet etmektedirler. Fakat Kruşçev, bunun hiçbir suretle sansür sayılamayacağını iddia etmektedir. Nitekim 10 Mayıs 1957 târihinde New York Times'in muhabiri Turner Catledge'e, bu hu-

susta beyân ettiği noktai nazarı aşağıdaki şekildedir: «Şu veya bu muhabir, hakikî vaziyeti aksettirmeyen uydurma raporları memleket dışına göndermek istediği zaman, müesseselerimiz, bu yanlış ve aldatıcı raporların intişârına meydan vermemek üzere gerekli tedbirleri almaktadırlar. Bu usûlün yerinde ve doğru olduğuna inanıyorum. Çünkü hakikatte bu sansür değildir, ancak, cemiyetin sâhip bulunduğu materyel kaynaklarının daha rasyonel bir şekilde kullanılmasını sağlamakta ve telgraf muhaberatı, kâğıt, v.s. için lüzumsuz yere paralar sarfedilmesini önlemektedir.»

Kruşçev'in bu beyânatını verdiği târihte Moskova'dan hârice gönderilen haberler üzerine konulmuş olan sansür gittikçe daha sıkılaşmaktaydı. General de Gaulle'ün Fransa'da iktidara gelişinden hemen sonra, Moskova'da bulunan bir Amerikan muhabiri, sâdece, de Gaulle hakkında Büyük Sovyet Ansiklopedisinde mevcut kaydın bir kısmını ihtiva eden bir raporu göndermek istemiş, fakat bu rapor olduğu gibi sansürde alıkonmuştu.

Sovyet halkına münhasıran verilmekte olan bilgiler hakkında açık bir fikir edinebilmek için, memleketlerimiz hakkında öğretilen şeylere bakmamız kâfidir. Söylenilenler hakkında bir hükme varmamıza yarayacak bâzı misâller aşağıdadır.

Sunu da belirtmek lâzımdır ki, S.S.C.B.de herşeyde olduğu gibi, Stalin devrine nispetle, Batı hayatı hakkında verilmekte olan bilgilerde de bir dereceye kadar islâhat vuku bulmuştur. Nitekim, artık Camden Town'da işçilere karşı makinalı tüfekler kullanıldığı havadisini okumadığımız gibi, 1 Haziran 1952 târihli Komsomolskaya Pravda'da intişâr etmiş olan aşağıdaki pasaj gibi yazılara da rastlamamaktayız:

«Londra, Paris ve New York'ta mevcut sefil işçi mahallelerini, bunların pis atelyelerini ve buralarda gece gündüz elleri yüzleri kir ve yağ içinde çalıştırılan 8 yaşındaki çocukların zavallı hayatını tahayyül etmek bizim için çok zordur».

Mamafih, yine de yüzlerce ciddî kitap ve mecmualar arasında İngilizlerin siyâsî hayatı hakkında yapılmakta olan târifler, hâlâ Rus vatandaşlarının ve talebelerinin nelere inandırılmak istenildiği hakkında bir fikir verecektir:

«İşçi liderler iktidarı kazanmışlardır. Çünkü İngiliz işçileri bunların seçimlerden evvel vermiş oldukları vaadlere inanmaktadırlar. (İngiltere Bankasının, bâzı endüstri kollarının millîleştirilmesi, işçilerin maddî vaziyetinin islâh edilmesi, Sovyetler Birliği ile dostâne münâsebetlerin kurulması). Fakat Avam Kamarasında ekseriyeti sağladıktan ve hükûmeti teşkil

ettikten sonra, Sağcı işçi liderler, seçmenlere vaad ettiklerinden çok farklı bir siyâset tâkip etmeye başladılar». (B.S. Krylov, Büyük Britanya'nın Devlet Bünyesi, Moskova, 1957).

Bu hususta ne düşünülürse düşünülsün, aşağıdaki şekilde alçakça bir sahtekârlığı affetmek çok zordur: «Burjuva demokrasisi müdâfilerinin, İngiltere'de seçimlerin gizli olduğu şeklindeki iddiası tamamen yalandır. Hakikatte hiçbir gizlilik yoktur.» (A. Ioırysh ve S. Shugaev, Burjuva Memleketlerde Seçimler, Moskova, 1957).

İşçi Partisinin, Hindistan'ın istiklâl hakkındaki davranışı aşağıdaki şekilde gösterilmektedir:

«Hindistan halkı, millî kurtuluş hareketinin büyük ayaklanması neticesinde nihâyet siyâsî istiklâllerini elde etmeye muvaffak oldularsa, bu, Attlee hükûmetinin bidâyetten beri taşıdığı niyetlerden dolayı değil, fakat bu niyetlerin tamamen aksine olarak tahakkuk etmiştir.» (A. Rothstein, «İngiliz Reformizmi ve Müstemleke Meselesi». Sovyet Şarkiyat Tetkikleri, sayı 6, 1957).

Aşağıda söylenilenlerin, 1940'daki İngiliz komünist siyâsetinin hakikî ve objektif bir hikâyesi olduğuna pekaz İngilizler inanacaklardır:

«Fransa, idârecilerinin ihânetine uğrayarak mağlûp olduktan sonra, Alman tayyareleri, Güney İngiltere'nin kalabalık nüfuslu bölgelerine ölüm saçmaya başladıkları zaman, komünistler, düşman hava taarruzlarına karşı en kat'î tedbirlerin alınmasını ve tekmil Avrupa halklarının Anti - faşist hareketleriyle işbirliği yapılmasını hükûmetten istemişlerdi». (Kommunist, Nisan 1958).

Amerika hakkında anlatılanlara gelince, Amerikan işçilerinin neden otomobillere sâhip olduklarının aşağıdaki izâhı her hâlde hayreti mucip olmayacaktır:

«Meselâ otomobilleri ele alalım. A.B.D.de kredi ile satılan en popüler madde bunlardır. Bunun böyle olmasının sebebi, ancak bu memlekette tren ve otobüs ücretlerinin cok yüksek olması ile izâh edilebilir. Buna ilâveten, birçok hâllerde, kasabalara ve banliyölere yapılan seferlerin târifeleri o kadar kötü tertiplenmiştir ki, işçilerin iş yerlerine yetişebilmek için kullanacakları yegâne vasıta otomobildir». (Kendi kendine siyâsî eğitim yardımcı kitapları, Haziran, 1958).

Yabancı sosyalist partileri hakkında bâzı Sovyet tefsirleri, Rus tefsircilerinin, tenkit ettikleri memleket kadar en az kendileri hakkında da kaabili tatbik olan tenkitleri, bu hakikatı hiçbir zaman idrâk etmeksizin, nasıl yaptıklarının en şâyanı dikkat misâlleridir. Ezcümle, İsveç Sosyal Demokrat Par-

tisi hakkında son intişâr eden bir makalede şunları yazmaktadır: «Partinin uzun zamandan beri hükûmetin başında bulunması, her mesleğe mensup kimselerin büyük ölçüde itimâdını kazanmasını sağlamıştır». (Târih meseleleri, Haziran 1958).

1956'da «Buzların gevşediği sıralarda», Sovyet mecmuası Sovetskaya Muzika (Sayı 7, 1956) genç bir Sovyet bestekârının, Moskova Müsiki Konservatuarı müdürleri tarafından Robert Burns'ün bir şarkısının yasak edilmesine karşı protestosunu neşretmişti. Bu yazıda müdürler, Burns'ün «Batı'dan esen rüzgârları sevdiğini» ifâde eden şarkısını bir konserden çıkarmakla itham edilmekteydiler. Anlaşıldığına göre mevzuu bahis olan, Burns'ün :

«Rüzgâr esebilir her taraftan,
Ben çok sevinirim rüzgâr esince Batı'dan
Oradadır çünkü en kıymetli varlığım
Çok sevdiğim biricik nişanlım.»

Kıt'ası ile başlayan «Rüzgâr her taraftan esebilir» adlı şarkısının tercümesidir.

İşte, kültürel bürokratların taşıdıkları zihniyete güzel bir misâl!. Lâkin, bir Sovyet mecmuasının, bu derece gülünç bir 'İfrat' ile alay edebilmesi, ayrıca şâyanı dikkattir.

Filhakika, Sovyet nesillerine, daha ilk çocukluk çağlarından itibâren, Batı hakkında yanlış fikirler telkin edilmektedir. Bu memlekette okutulan bir İngilizce ders kitâbındaki temrinlerden alınan aşağıdaki cümleler, çocukların zihinlerini karıştırmaya mâtuf bu gibi yarı - hakikatlerin, topyekûn yalanların en güzel örneklerini vermektedirler:

«Burjuva hükûmetler, imzaladıkları muahedeleri, er veya geç ihlâl ederler.»

«Bir nehrin kenarlarının yükseltilmesi işi merkezî hükûmete aittir. Fakat A.B.D. Merkezî Hükûmeti böyle bir işi yapacak paraya sâhip değildir. Çünkü o aşağı yukarı parasının hepsini yeni bir harp için yaptığı hazırlıklara sarfetmektedir».

«İngiliz işçilerinin çocuklarının sıhhati hiçbir zaman iyi olamaz.»

«A.B.D.de para kazanan aile reisi öldüğü veya sakatlandığı zaman, ailesi yiyecek ekmekten mahrum kalmış demektir ve açlıktan ölmeye mahkûmdur.»

«Modern burjuva muharrirlerinin ekserî romanları kıymetsizdir.»

«Kapitalist memleketlerde ilim halka değil, fakat inhisarcılara hizmet eder.»

«Wall Street emperyalistlerine göre, Amerikan çocukları-

na haydutluğun öğretilmesi gayet normaldir, ve modern teknikler, soygunculuğa, katilliğe, ve her türlü suçların işlenmesine yardım ederler...»

S.S.C.B.de, orta okullar için târih atlası, İkinci Cihan Harbine ait pek çok haritaları ihtiva etmektedir. Bu haritaların altında bulunan izâhatta, harbin başından Stalingrad muharebelerine kadar geçen devre hakkında şu başlık kullanılmaktadır: «Müttefiklerimiz olarak Anglo - Amerikanların mükellefiyetlerine riayet etmedikleri hususlar». Ayrıca şu şekilde iki başlık göze çarpmaktadır: «Anglo - Amerikan ordularının ikinci derece ve ehemmiyeti haiz olmayan harp sahnelerinde kaydettikleri ilerlemeler; ve Berne - A.B.D. ve Faşist Almanya temsilcileri arasında gizli müzâkerelerin yapıldığı yer».

Görüldüğü gibi, en müsait şartlar altında dahi halkın yabancı memleketler hakkında gerçek ve mantıkî fikirler edinmelerine imkân yoktur. Binaenaleyh, Rusya'da bizim hakkımızda birçok yanlış kanaatlerin yaygın bir şekilde yer etmiş olmasını hayretle karşılamamak lâzımdır. Fakat biz de dünyâ sulhü nâm ve hesabına, bunlara itirâz etmek hakkına sâhibiz.

Yedinci Bölüm

Sovyet Liderlerinin Zihniyeti ve Bizler

Batı memleketlerine nisbetle, Rusya'yı hakikaten farklı yapan bir nokta, partinin halkın hayatının bilâistisna her muhitini istediği şekilde teşkilâtlandırmak iktidarına sahip olduğunu bilmesidir. Fakat bu, orta halli her Sovyet vatandaşının boynu bükük bir esir olduğunu ifade etmez. Filhakika, Sovyet erkekleri, kadınları - veya çocukları - dünyanın herhangi bir yerindeki diğer insanlar gibi doğarlar, yaşarlar, severler ve ölürler. Şu halde, fikir, san'at ve ruhî sahalarda ve hattâ ekonomik mes'elelerde partinin tatbik ettiği müdahale müvacehesinde, tercih hürriyetleri ne dereceye kadar tamamen yok olmaktadır?

Bu keyfiyet, tek parti idaresinin ve hattâ Komünist idaresinin değişmez bir neticesi değildir. Nitekim bugün Yugoslavya ve Polonya'da, partinin ideolojik mücadeleye girişmek için bir sebep bulamadığı birçok sahalar mevcuttur. Nitekim Sovyet Blokunun ekseri yerlerinde, partinin hayat anlayışına tamamiyle muhalif burjuva kültürünün şayanı teessüf bir tezahürü olan 'Rock-and-Roll' bile Varşova'da «gayri siyasî» bir mevzu olarak addedilmiş, ve bunun rejim üzerinde hiçbir kötü tesiri müşahede edilmemiştir. Böyle bir gelişmenin Sovyetler Birliğinde de yer almasını her ne kadar istemekteysek de, henüz buna dair pek az emâreler mevcuttur.

Nitekim, Sovyet Muharrirler Birliği Reisi Surkov, (Doktor Jivago'nun piyasadan toplattırılmasına çalışmak maksadıyla İtalya'da bulunduğu sırada), gazetecilere şunları söylemişti: «Aptal bir matbaacının sözlerini dinleyeceğine, bir muharririn 'akıllı bir partinin' sözünden dışarı çıkmaması daha hayırlıdır». Bu sözler bir sürü saçmadan ibarettir. Bir değil fakat birçok matbaacıların ve nâşirlerin bulunduğu, dolayısiyle herhangi bir kimsenin nasıl olsa akıllı birisine tesadüf edebileceği gibi, bedihî hakikatleri bir tarafa bıraksak bile san'at sahasında siyasî

bir teşekkülün mutlaka «akıllı» olarak tavsif edilmesi gibi mânasız bir iddia olamaz. Nitekim, Lenin dahi, Mayakovsky'nin şiirlerini sevmediğini söylediği zaman, bu sahada söz söylemeye salâhiyetli olmadığını da ilâve etmişti.

Komünist Partisinin uzun zamandanberi yapılmış olan kültürel hataları kabul ettiği doğrudur. Şu kadar var ki, Merkez Komitesi hâlâ, san'at mevzularında bile her türlü zekâ ve dirâyetin merkezi olarak telâkki edilmektedir. Hele, siyasî liderliklerin nasıl, meslekleri tamamen idarî ihtiraslara bağlı ve bütün zamanlarını mevki mücadelesiyle siyasî mes'eleler ve teoriler üzerinde tetkikler yapmakla geçirmiş insanlardan seçildiği dikkate alınacak olursa, bu iddianın mantıksızlığı büsbütün göze çarpar.

Nitekim, Merkez Komitesinin 28 Mayıs 1958'de müzik mevzuunda çıkarmış olduğu kararnamede, Muradeli'nin 'Büyük Dostluk' adlı operasının, «Molotov, Malenkov ve Beria'nın menfi tesirleri altında kalarak», Stalin tarafından «sübjektiv bir davranışla» yasak edilmiş olduğunu beyan etmesi, bu zorluğun endirekt olarak kabul edildiğini göstermektedir. Fakat, tamamen vazıh ve objektif bir kıstas bulunmadıkça, müzik hakkında süpjektif olmayan bir görüş nasıl ifade edilebilir? Binaenaleyh, «Parti» görüşü, birkaç veya yüzlerce politikacının ekseriyetinin en sağlam «şahsî» görüşleri haline gelmektedir.

İlme yapılan müdahaleler de aynı şekilde olmaktadır. Komünist olmayan mütehassısların büyük bir ekseriyetinin kabul ettikleri veçhile, dört sözde - ilim şu veya bu zamanda Komünist teorisine bağlanmışlardır: Zhdanov estetiği, Marr lengistiği (halen terkedilmiştir), Morgan antropolojisi ve Michurin biyolojisi. Buna muhalefet etmekten dolayı Rusya'nın en büyük biyolojisti Vavilov'un Arktik kampında can vermesinden beri, Lysenko tarafından temsil edilmekte olan Michurin biyolojisi, hakikî ilim sahasında pek çok müşküllere sebebiyet veren bir mevzu olmuştur. Bir zamanlar, Lysenko'nun görüşlerine muhalefet eden belli başlı Sovyet biyolojistlerinden birisi, (kendisi de Komünist Parti Âzası olan A. R. Zhebrak) bu münasebetle, 15 Ağustos 1948 tarihli Pravda'da aşağıdaki tevili neşretmek mecburiyetinde kalmıştı:

«Partimiz, Sovyet genetiğinde her iki cereyanı da kabul ettiği ve bu cereyanlar arasındaki ihtilâfların, muasır ilmimizin nazariyat mes'elelerinde yaratıcı birer münakaşa olarak kabul edildikleri ve dolayısiyle hakikatın meydana çıkarılmasına yardım ettikleri müddetçe, Akademisyen Lisenko'nun görüşlerinden kısmen ayrılan noktai nazarlarını azimli bir şekilde müda-

faa etmiştim. Fakat artık, Sovyet genetiğinde Michurin mektebinin temel mütearirelerinin, Komünist Partisi Merkez Komitesi tarafından tasvip edildiklerini açıkça anladıktan sonra, ben de, bir parti âzası olarak, Merkez Komitesi tarafından hatalı olduğu kabul edilen noktai nazarını müdafaa etmenin yerinde olmayacağını anlamış bulunuyorum...»

İşte, entellektüel mes'elelerde Komünist disiplininin içyüzü hiçbir zaman bundan daha açık bir şekilde ifade edilmemiştir.

Bunun üzerine, Sovyetler Birliğinde genetikçiler vazifelerinden azledilerek hapsedilmişlerdi. Stalin'in ölümünden biraz sonra neşrettiği bir makalesinde Lysenko, teorilerinin büyük bir kısmının meydana getirilmesinde bizzat Stalin'in kendisiyle işbirliği yapmış olduğunu, hattâ bunlardan bir kısmının müsveddelerini hazırladığını beyan etmiştir.

Fakat Stalin'den sonraki devre zarfında Lysenko'nun itibarı bazı tahavvüller göstermiştir. 1954 senesinde tenkide uğramış ve ertesi sene o zamana kadar susturulmuş olan kendisine muhafil Sovyet genetikçilerinin seslerini yükseltmelerine tekrar müsaade edilmişti. Stalin zamanında bilhassa hücumlara uğramış olan Botanik Mecmuası, tenkitlerini Lysenkoizm üzerinde teksif etmiştir. Fakat 1957 senesinde Kruşçev şahsen Lysenko'yu desteklediğini söylemiş ve 1958 Aralığında, fiilen parti âzası olmadığı halde, Merkez Komitesi huzurunda konuşmak gibi fevkalâde bir şeref bahşedilmiştir. Kruşçev, bu fırsattan istifade ederek Lysenko'yu tenkit etmiş olan Botanik Mecmuasına hücum etmiş ve bundan kısa bir müddet sonra mecmuanın muharrirler Heyeti temizliğe uğramıştır. Haziran 1956'da hakikî genetikçilere tekrar hücum etmiş, ve bunlardan en ehemmiyetsiz vilâyet mevkilerine tâyin edilmiş olanların bile topyekûn azledilmelerini âlenen istemiştir. Hattâ, «bizzat hayatın» Lysenkoist'lerin haklı olduklarını gösterdiğini ve bunların hepsinin Lenin mükâfatları kazanmış olduklarını ilâve etmiştir.

En şayanı teessüf nokta, birçok mütehassısların gayet sarih kanaatları aleyhine ilmî mes'elelerde, kendi verdikleri hükümleri dahi inkâr etmeye hazır, kuvvetli bir zümrenin mevcut oluşudur. Yalnız bizi ümitlendiren tek nokta, fırsat verildiği takdirde, bu mütehassısların seslerini yine duyurabilecekleridir: Bununla beraber, tolerans devrini takip eden bu ikinci baskı, Kruşçev zihniyeti hakkında da pek iyi bir kanaat hasıl etmemektedir.

Parti kararının fiîli tezahürlerden üstün olduğu fikri, nazariyat icaplarına göre, meydana getirilmiş, fakat maalesef ger-

çeğe tatbik edilemeyen bir hayalât dünyasına çekilmek demektir. Hattâ yalnız bununla da kalmayıp, her şeyin siyasî bir kalıbın bir parçasını teşkil ettiği düşüncesinde ısrar etmek, bir nevi aklî müvazene bozukluğu telâkki edilebilir. Sovyet nutuklarında en çok kullanılan iki tâbir vardır: «ne sluchayno» - «tesadüfî değildir»; bu tâbir, hakikî bir münasebetin mevcudiyetine delil - bulunamadığı zaman, böyle bir münasebeti desteklemek maksadıyla kullanılır; diğeri ise «Kak izvestno» - «bilindiği gibi» sözü olup, bu da, hakikatte son derece mütenakız bir iddiayı desteklemek için kullanılmaktadır. Bunlar, hiç şüphesiz, sebep ve deliller yerine sathî emârelerin ikame edilmesi metodundan başka bir şey değildir.

İşte, Sovyet liderliğine mensup kimseler arasında, ister devlet adamları olarak sulh ve harp mes'eleleri üzerinde, ister se edebiyat veya tarih gibi mücerret mevzularda rasyonal bir müsahabe yapmak hususunda karşılaşılan güçlük bundan doğmaktadır. Bunlar, muayyen mevzuda partinin o gün için sahip olduğu kanaatı en muteber olarak ele almakta, ve her yerde rastlanan politikacılar gibi, bunu ifrata kadar götürmek yolunu tutmaktadırlar. Komünist olmayan kanaatlar, otomatik olarak, antisosyalist bir cemiyet şeklini muhafaza için duyulan arzunun bir eseri şeklinde damgalanmaktadırlar. Bu kadarla da kalmamakta: kıdemli bir Komünistin veya tecrübeli bir Marksiztin parti siyasetine uymayan herhangi bir kanaatı da, (objektif olarak) pro-kapitalist telâkki edilmektedir. İşte bundan dolayı, İngiliz İşçi liderleri ve Amerikan Sendika Şefleri, gerek 1956'da gerekse 1959'da Kruşçev'le yapmış oldukları münakaşalarda, bu münakaşaları hiçbir zaman prensip mes'elelerine göre yürütmek imkânını bulamamışlardır. Fikirler kapalıdır, mütalâalar bir fâsit daire dışına çıkamaz, ve anlaşmazlık halinde gösterilen reaksiyon, istismardan ibarettir.

Şu halde, doğru olan noktai nazar nasıl tarif edilecektir? Bu sadece, parti kongresinin, Merkez Komitesinin veya Prezidyumun ekseriyetinin sahip olduğu kanaattan ibarettir. Meselâ, şimdi kendilerinin de kabul ettikleri gibi, parti, Stalin'in Genel Sekreterlik mevkiinden çıkarılması tavsiyesine kulak asmamıştır. Bunun gibi, Stalin devrinde de, bugün hatalı oldukları kabul edilen birçok kararlar alınmıştır. Meselâ, endüstrinin reorganizasyonu mevzuunda, Aralık 1956'da ve Şubat 1957 de çıkarılan kararnameler biribirinin tamamen zıddıdır. Şimdi sonuncusunun doğru kabul edilmesi, ilkinin yalnış olduğu hükmünü verdirmektedir.

Sovyet sözcüleri, en doğru kararları, ulvî ve mücerret var-

lıkların - «parti», «işçi sınıfı» gibi... - verdiklerini düşünmekte, veya hiç olmazsa bu şekilde konuşmaktadırlar. Fakat bu umumî gruplanmaların, bizzat şahsiyet izafe etmek temayülünde olduğumuz diğer muhtelif milletlere nisbetle kollektif bir üstün zekâya sahip bulunduklarını kabul etmek için bir sebep yoktur. Hakikati halde, kararlar, toplu halde bulunan insanlar arasında münferit şahıslar tarafından alınmaktadırlar. Bundan maada, Merkez Komitesinin ve bizzat «Partinin» birçok münasebetlerle hataya düştüğü sabit olduğuna göre, böyle bir işçi sınıfının da Sovyet standartlarına tamamen mutabık olmayacağı âşikârdır. Nitekim, İngiliz İşçi sınıfı da İngiliz Komünist Partisi namzetlerine rey vermemek suretiyle daima % 90 hata ettiğini göstermiştir.

Merkez Komitesine gelince, bunun da, parti içinde en iyi unsurların bir araya gelmesinden teşekkül ettiği gibi bir görüşe sahip olmanın mesnedi yoktur. Hattâ, 1920'ler sonuna doğru Komünist muhalefete karşı Stalin'in kazanmış olduğu zaferi, parti kitlelerinin doğru karar vermek hususundaki maharetine değil, fakat kendisinin Genel Sekreter olarak kongrelere istediğini yaptırmak hususundaki hünerine atfetmek yerinde olur.

Fakat her halde, yalnız iddiayla kalmayıp, ispat edilmesi de lâzım geldiği veçhile, partinin, Marksizmi doğru olarak tefsir etmek ve işçi sınıfının gizli düşüncelerini ifade etmek hususunda metafizik bir kudrete sahip olduğu husus, şimdiye kadar en üst kademelere yükselmiş olanlar arasında çıkan hâinlerin, zalimlerin veya egoist iktidar müptelâlarının muntazaman artan mikdarıyla mukayese edilmelidir. Nitekim, iktidara geldiği zaman Komünist Partisinin dahilinde mevcut aşağı yukarı bütün ileri gelen şahsiyetler 1930'lar zarfında teşhir edilmekle kalmamış, hattâ, bunların yerini alan ve kollektivizasyonun doğru bir siyaset olduğunu destekleyen kimselerin ekseriyeti de dökülmüşlerdir. Bugün, parti tarafından teşkil edilmiş olmak bakımından, Merkeb Komitesinin meşrûiyeti dahi câyi münakaşadır. Kruşçev'in de gizli nutkunda açıkladığı gibi, Stalin 1934 senesinde, gerek kendisine taraftar olan komiteyi ve gerekse bu komiteyi hakikî formalitelerin icaplarına uymadan alelâcele seçmiş olan Kongreyi daha önceden kendi tâyin ettiği adamlarla doldurmuş ve dolayısiyle, 1937 - 38 den beri parti teşkilâtında daima merûiyeti şüpheli kadrolar yer almışlardır. Bunlardan birçoğu, bizzat Kruşçev gibi, şahsen iktidarı ellerinde bulundurmakta, ve ehemmiyetli bütün mevkiler kendi tayin ettikleri kimseler tarafından işgal edilmektedir.

Sovyet resmî görüşünün mihrakını, hükûmetin ve Komünist Partisinin işçi sınıfını «temsil» ettiği tezi meydana getirmektedir: Ve bu iddia, son zamanlara kadar topyekûn bir red ve inkâr ile karşılaşmamıştır. Fakat Stalin'in ölümünden sonra ve bilhassa 1956'da böyle bir hareket vuku bulmuştur. İşçiler tarafından yapılan grevler ve ayaklanmalar, Doğu Berlin'de ve 1953'de Pilsende vuku bulmuşlardır. Nihayet 1956'da Polonya ve Macaristan'da başgösteren daha büyük hâdiseler bu sahtekârlığı tamamen ortaya koymuştur.

Haziran 1956'da Poznan grevlerinin ve ayaklanmasının «İşçi Partisinin», İşçi sınıfının itimadını tamamen kaybetmiş olmasından dolayı meydana geldiği bizzat Polonya liderliği tarafından da kabul edilmiştir. Hattâ Budapeşte'de işçiler yalnız ayaklanmanın belkemiğini teşkil etmekle kalmamışlar, mücadele bastırıldıktan sonra dahi tekmil işgal ordusunun ve yeniden organize edilen Komünist Devletin baskı ve gücüne karşı umumî grevi devam ettirmişlerdir. Berlin'deki Stalinalle'de çalışan inşaat işçileri, Poznan'daki Zispo Makina fabrikaları işçileri, Çsepel Çelik işçileri ve umumiyet itibariyle Macaristan işçileri hep birlikte Komünist noktai nazarını temelinden yıkmışlardır. Tekmil işçi sınıfı, parti makinasma' ve «İşçi Devletine» karşı bir defa değil fakat üç defa ayaklanmıştır. Her defasında işçi sınıfı «kendi hâkimiyetinin» tecrübesini yaşamış ve netice itibariyle, partinin telkinlerinden ve tefsirlerinden başka bir şey görmemişti. Bu büyük grevler ve ayaklanmalar kolay işler değillerdi. Bilâkis, işçileri tekmil devlet cihazı, silâhlı polis, ve nihayet işgal ordularıyla karşı karşıya bırakan ve 'canların dişe takılması' ile yapılan işlerdi. Neticede, Marksist-Leninist Partinin de, temsil ettiği sandığı sınıfın acı husumetiyle karşı karşıya kalabileceği bir defa daha görülmüştü. Binaenaleyh, herhangi bir unsurun bir milleti, bir sınıfı veya diğer grupları hakikî bir şekilde temsil edebilmesi ancak hür seçimlerle mümkündür. Başka bir iddiada bulunmak - meselâ «arzuları hilâfına bile olsa, ben onların hakikî menfaatlarını temsil ediyorum» demek - temsil edilecek unsurun, kendisi için en iyi olduğuna inandığı grubu tayin hakkını inkâr etmekten başka bir şey değildir: Binaenaleyh, şahsî kanaatların zorla ileriye sürülmesinden başka bir şey ifade etmez.

Sovyet liderlerinin bu en hassas noktada dahi tenakuza düşmüş oldukları inkâr kabul etmez bir hakikattir. Nitekim 20 seneden beri yapılan bütün seçimlerde, yalnız bir kişi namzetliğini koymakta fakat rey pusulalarında yazılı olan talimatta, seçmene, arzusuna göre, yalnız bir namzedin adını bıraka-

rak bütün diğerlerinin adlarını silmesi tembih edilmektedir. «Seçmek» kelimesinin lûgat mânası, İngilizcede olduğu gibi, Rusçada da bir tercih yapmak demektir. Bittabiî, Sovyet seçimlerinin, «Dünyanın en hür» seçimleri oldukları daima iddia edilmektedir. Bunu kabul ve iddia eden düşünüş tarzı (buna benzeyen diğer sahalarda olduğu gibi) nev'î şahsına mahsustur.

Şayet «temsil» sözü, siyasî, sosyal sahalarda birçok 'kaba gerçekleri' örtmek için kullanılıyorsa, kabahat «kendilerine» aittir. Nitekim alınan bütün ekonomik tedbirler de, bizzat ekominin işçilerin - aynı tâbirle - «kendilerine» ait olduğu söylenmek suretiyle meşru gösterilmek istenmekte ve binaenaleyh, 'Plân' ile menfaatlerin ihtilâfa düşmelerinin mümkün olamıyacağı iddia edilmektedir. Fakat, tamamen sözde ve bir doktrin icabı olmaktan maada hangi mânada fabrikalar işçilere ait bulunmaktadır?

Halbuki, Mr. Anthony Crosland'in de söylediği gibi: «gerek kollektivizm gerekse hususî mülkiyet, gayet geniş ölçüde hürriyet, demokrasi, müsavat, istismar, sınıf duygusu, işçlerin kontrolunun plânlanması ve iktisadî refah ile aynı zamanda kaabili tekliftirler» (C.A.R. Crosland, Sosyalizmin İstikbali). Mr. Crosland'in münakaşasına göre, muayyen bir memlekette, fabrikalara kimin «sahip» olduğu şeklinde resmî bir kıstastan ziyede, yukarda bahsettiğimiz faktörlerin varlığının veya yokluğunun nispeti, halklarm cemiyetler arasında tefrikini intaç eder.

Nitekim, Sovyetlerin bu mevzudaki bir mütalâası da hakikatı kısmen teyid etmektedir:

«Aramızda, müşterek mallara karşı alâkasızlık gösteren bazı kolkhoznikler var. Bir defa, Kolkhoz harmanını boş yere israf etmekte olan birisine yaklaşarak kendisinin de, müşterek malın sahiplerinden birisi olduğunu hatırlattım. Müstehzi müstehzi sırıttı ve bana şunları söyledi:

«Allah için de güzel bir sahipler sürüsü! Bunlar hepsi boş lâf. Ağzımızı kapatmak için bize sahip diyorlar fakat herşeyi kendi taraflarına yontuyorlar...»

«Hakikî bir Kolkhoznik, Kolkhoz reisinin arabasıyla yanından geçtiğini gördüğü zaman, 'işte' bu kolkhozun sahipleri içinde olan ben yayan sürükleneyim, o da «Pobeda» sına kurulsun' diye düşünmeyecektir. Kolkhozuna hakikaten bağlı olan her kolkhoznik, kolkhoz reisinin kendi arabasında görmek için can atacaktır! Çünkü kolkhoznik, aynen Sovyet işçisi gibi, ekonomisini idare edenlerin kuvvetli olmasını istemelidir.» (Parti Hayatı, Aralık 1957).

«Hürriyet» mevzuunda da, tipi bir Sovyet münakaşasını zikretmek kaabildir. Meselâ, matbuat hürriyetini ele alalım. Sovyet noktai nazarına göre, Sovyet basını «hürdür». Çünkü kâğıt, matbualar v.s., «işçi teşkilâtının» emrine âmadedir. Haddizâtında, buradaki «hür« tâbiri, bizim anladığımız mânada kullanılmamaktadır. Lâkin, bu arada yalnız birtek kanaatin, veya hâdiselerin yalnız bir veçhesinin intikal ettirildiği, halbuki Batıda her türlü kanaatlerin ifade edilebileceği söylenecek olursa Sovyetlerin buna verecekleri cevap: Batı Matbuatı Kapitalistlere aittir ve yalanlar neşreder, şeklinde olacaktır. Hattâ daha da ileriye giderek, Sovyet nizamını tenkit edip Batı memleketlerinde verilen «hürriyetleri tercih edenlerin, kapitalizmi ve yalanları desteklemek heveslisi olduklarını söyleyeceklerdir. Filhakika, bir kimsenin, Batıda olduğu gibi gazetelerin mes'uliyetsiz hususî şahısların elinde bulunmasına prensip itibariyle rıza göstermemesi mümkün olduğu gibi, diğer bir kimsenin de, bundan doğacak istismarlara kuvvetle muhalefet etmesi de kaabildir. Bunun gibi, hususî mülkiyete bağlı olmayan hür bir basın şeklinin de imkân dahilinde olduğu düşünülebilir. Fakat her türlü avantaj ve mahzurlarına rağmen, hakikat şudur ki: Hâlen Batıda, hem de Rosa Luxemburag'un anladığı mânada basın hürdür, Sovyetler Birliğinde ise değildir.

Filhakika, Sovvetlerin tazını tenkit etmek, Batıdakini methetmek demek değildir. Sâniyen, bizim müesseselerimizin, Sovyetler Birliğindekilerden daha beşerî bir vasıf taşıdıklarını iddia etmek, «kapitalizm» in meşruiyetini müdafaa etmek sayılmaz.

Telkin etmek istediğimiz nokta şudur ki: Desteklemevi kararlastırdığımız herhangi bir dış siyasetin, hic olmazsa, Sovvet gerceği hakkında yalnış bir anlayışa istinat etmemiş olmasıdır. Sovvetlerin uzun vâdeli emellerinin, bütün dünyada Komünist hâkimiyetini kurmak olduğu şüphe götürmez bir hakikattir. Yine, prensip itibariyle, aynen 1956'da Macaristan'da yaptıkları gibi, kuvvet ve zor kullanmaktan çekinmeyecekleri de muhakkaktır. Yine, kapitalizmin kendi kendine yıkılmasını bekledikleri ve az bir siddet kullanmak suretivle onu imha etmek istedikleri şüphesizdir. Bu mevzudaki klâsik fikir, herhangi bir memlekette iktidarın mahallî Komünist partileri tarafından ele geçireceğidir ve Ruslar yabancı Komünistleri sık sık aşağıdaki şekilde vazifeye davet etmektedirler:

«Proleterya enternasyonalisti o'dur ki, kendi anavatanına karsı duyduğu askın bir vecibesi olarak, Sovvetler Birliğini bilâkaydüşart müdafaa eder» (Komünist, Sayı 11, 1959).

Fakat hakikatte ise, Doğu Avrupa'daki Komünist devletlerin vaziyetine bakacak olursak, buralarda Komünist Partileri, Soovyet kıtalarının işgalinden sonra ve bunun neticesi olarak iktidara gelmişlerdir. Diplomatik protokolumuza göre, Macaristan Hükûmetinin hükümranlığını tanımamız lâzım gelirse de, haddizatında mevcudiyetini, 1956 Kasımında Sovyet kuvvetlerinin kitle halinde kullanılmasından başka bir şeye medyun olmadığını düşünmekle hata etmemiş oluruz.

Bütün dünyayı hâkimiyeti altına almak arzusu, mutlak surette bir harbi tazammun etmez. Aksi halde, Orta Çağ Avrupasında Haçlı Seferlerinin ilânihaye devam etmesi lâzım gelirdi. Bu mevzuda, safdillik etmekten çekinmemizi gerektiren birçok sebepler vardır; fakat yine de Rusların mutlaka bir harp plânladıklarını, veya gerçek temellere müstenit bir 'Modus Vivendi' (= yaşama şekli) bulunamayacağını düşünmek te abesdir: Hattâ bu o kadar mühimdir ki, bunun tahakkukuna, bütün diğer meşgale ve endişelerimizin fevkinde çalşmamız lâzımdır. Her ne kadar şimdiki huzursuz vaziyetin bir müddet daha devam etmesi ihtimâl dahilinde ise de, bu gerginliği yaratan şartlarda bazı değişikliklerin meydana gelmesi de mümkündür. Şu muhakkaktır ki, serinkanlılık ve aklıselim ile harekete mecburuz, ümitlerimiz veya endişelerimiz irademizi zayıflatmamalıdır.

Kruşçev, beynelmilel münasebetlere esas olmak üzere, «suhlçu rekabet» politikasını ortaya atmıştır. Şayet, şimdiki Sovyet görüşüne göre bu iki fikir, iktidar ve ekonomi sistemlerinin biribirine gayri kaabili rücû bir şekilde muhalif olduklarını kabul edecek olursak, bunların arasında sulhcu bir rekabet, şayanı takdir bir anlayış olacaktır. Fakat; karşımıza hakikî bir mâni çıkmaktadır: Şayet bu rekabet Sovyet usul ve kaidelerine göre yürütülecek olursa, Sovyet fikirleri Batıda yayılma imkânlarını bulacak, fakat Batılı fikirlere Sovyetler Birliğinde yer verilmeyecek, Komünist Partileri demokratik seçimlerde rekabete girişebilecekler, fakat demokratik partilerin rekabetine, Komünist seçimlerde müsaade edilmeyecektir. Bu keyfiyet ise, işleri büsbütün tek taraflı hale getirmekte ve halktan bazı kimseleri, politikacıların, iş adamlarının, ilim adamlarının, meslek sahipleri v.s.'nin yapacakları ziyaretler sayesinde Sovyetler Birliğine «hûlûl» bakımından gittikçe artmakta olan fırsatları kıymetsiz hale getirmektedir.

Şu halde, gözümüzün önüne serilen bütün bu hakikatlerle beraber sulhün tahakkuku için bütün gayretimizle çalışmak azminde isek, dikkate almamız lâzım gelen daha bazı hususlar

vardır: Bütün dünyanın «sosyalist» olması lâzım geldiği şeklindeki tezleriyle, Sovyet liderleri, daima, bütün memleketlerin Komünist partilerinin koontrolu altına gireceklerini ifade etmek istemişlerdir. Bu halin tahakkuk ettiği memleketlerde edinilen tecrübeler, Moskova'nın zoruyla, Sovyet siyasetine uymak mecburiyetinde kalmışlardır. Filhakika Ruslar, zaman zaman «sosyalizme giden başka yollardan» da bahsetmektedirler. Fakat bunlar, bazı ehemmiyetsiz taktik tâvizlerden ileri gitmemektedir. Meselâ, Yugoslavların tuttukları «yolu» Sovyetlerin kabul etmesine imkân yoktur.

İdeolojik tâvizlerin zirveye vardıkları 20. Sovyet Partisi Kongresinde, muhtelif memleketlerin kendi «yollarından» sosyalizme doğru ilerlemelerine müsaade edildiği, Parlâmento vasıtaları ile ve diğer sosyalist partilerle işbirliği halinde ihtilâlin tahakkuk ettirilmesi imkânlarının mevcut olduğu hakkında birçok umumî konuşmalar yapılmıştı.. Fakat bu arada, yine de «reformizm» e hücum edilmişti. Mikoyan şöyle demişti: «İşçi sınıfı reformizme karşı yorulmadan mücadele etmelidir», ve aynı zamanda: «Sosyalist Partilerinin kendi Parlâmentolarında ekseriyeti kazandıkları bazı memleketler bilinmektedir. Hattâ bazılarında sosyalist hükûmetler kurulmuş ve hâlâ işbaşında kalmıştır. Fakat bunların faaliyetleri işçiler lehine birkaç küçük tâvizin temininden ileriye gidememiştir; sosyalizm kurulamamıştır», ve yine de «Reformistler... Esas itibariyle kapitalizmin müdafileri olarak kalmışlardır».

«Sosyalizme giden muhtelif yollar» iddiası, aşağıdaki misalde de görüleceği veçhile daima istismara uğramıştır; Suslov ayni maksatla şunları söylemektedir: «Birçok memleketlerde Sosyalist sistemin menşei ve gelişmesi hakkında edilinen tarihî tecrübeler, Lenin'in, 'en mühim asli mes'elelerde müşterek bir yol tutulmakla beraber, muhtelif memleketlerde Sosyalizme intikal aynı şekilde olmayacak ve her milletin şu veya bu şekilde bir demokrasinin veya proletarya diktatörlüğünün kurulmasına, kendine göre hizmeti dokunacaktır...' tarzındaki parlak görüşünü tamamen teyid etmiş bulunmaktadırlar. »Binaenaley, «Sosyalizme giden yollar» arasında, bugün Doğu Avrupa memleketleri arasmda mevcut farklardan daha ileri bir değişikliğin bulunması icap etmez. Fakat şu muhakkak ki, hiçbirisi Komünist Partisinin iktidara gelmeyeceğini veya Sovyet «Sosyalizm» fikrinden ayrılmanın kabil olduğunu ileriye sürmemektedir.

Parlâmento yoluyla Sosyalizmin tahakkuku mevzuunda Suslov, bazı devletlerde «işçi sınfının sulhcu bir şekilde iktirada

gelmesinin mümkün olduğunu, veya, işçi sınıfının parlâmentoda ekseriyeti kazanması suretiyle, Halk Parlâmentosunun kendiliğinden kurulmuş olduğunu» ileriye sürmektedir. Bununla beraber, böyle bir hareketin, ancak «bir kitle ihtilâl hareketi ile desteklemek suretiyle muvaffak olabileceğini ilâve etmektedir. Karşılıklı münasebetlerde azamî bir yumuşama müşahede edildiği sıralarda takip edilecek hattı hareket bu olursa, şimdiki görüşlerin daha sert ve şiddetli bir şekilde ifade edilmesini hayretle karşılamamak lâzımdır. Bu hal, bilhassa 1958'de Tito'ya ve «revizyonist» Komünizme karşı yeniden hücuma geçilmesinden beri, açıkca kendini göstermektedir.

Filhakika, Sovyet idarecileri her türlü Komünist olmayan rejimlerin meşrûiyetini inkâr etmekte ve bunların yerini, Sovyet tipi Komünist rejimlerin almasını beklemektedirler. Fakat bu esnada, bazı pratik yollara müracaatla, bu memleketlerde de münasebetlerini devam ettirmektedir. Şu halde, onların uzun vâdeli fikirleri hoşumuza gitmese bile, bizler de onlar kadar 'pratik' şekilde hareket edebiliriz. Fakat bunu yaparken, gözlerimizi daima açık tutmamız lâzımdır.

Sekizinci Bölüm

İşçiler ve Diğerleri

Mazide, S. S. C. B. halkının yaşama ve çalışma şartları, basit bir ifade ile, hükûmetin ağır endüstriye verdiği ehemmiyet nisbetinde bazı tahavvüller göstermiştir: Ve bunun neticesinde, Rusya gibi bir memlekette ağır endüstrilerin gelişmesi bir muamma halinin almıştı. (Meselâ, müstakbel nesiller uğruna şimdiki nesillerin ne dereceye kadar feda edilmesi lâzım geldiği mevzuuydu.) Bunu takip eden devre zarfında Kruşçev gerek ağır endüstrinin ve gerekse müstehlik maddelerinin istihsalinin gelişmesi üzerinde durmuşsa da, yine malî bakımdan birincisi üzerinde daha fazla gayret sarfedilmişti. Şimdi biz, işçinin hâlen nasıl yaşadığım tetkik edelim.

Sovyet memurunun resmî örneği, bütün gayreti ile plânı tahakkuk ettirmeye çalışan ve iyi çalışma şartları ile mükâfatlandırılan hür bir işçi şeklindedir. Bunun mukabil örneği ise, zorla çalıştırılan köledir. Her ne kadar münferit fabrikalarda şartlar birbirinden çok farklı ve münferit işçiler her şeyi başka başka şekillerde mütalâa etmekte iseler de, esasen hiçbir yerde her şeyin birbirine benzediği vâki değildir..

Lenin'in 1917 Nisanda yapmış olduğu 'Hiçbir memurun ücreti, usta bir işçinin ücretini geçmemelidir' şeklindeki beyanı, hemen ihtilâlin akabinde kanunlarda yer almıştı. Fakat bu kaide derhal bozulmuştu. 1918 Sonbaharına doğru, mütehassısların maaşlarının, en yüksek dereceli işçilerin ücretlerinin iki mislinden fazlasına yükselmesine müsaade edilmişti. Stalin devrinde, memurlara ve fevkalâde verimli olan işçilere yüksek mükâfatlar verilmesi kat'î bir politika halini almıştı. İşçi ücretlerinde tefrik yapmak bakımından kullanılan en mühim metod, geniş ölçüde 'Parça başı' sisteminin tatbiki olmuştu. 1955 senesinde, resmî rakamlara göre, sanayi sahasında işçilerin «Takriben dörtte üçü» parça başı üzerinden çalışmakta idi. Yine 1955 de ifade edildiğine göre, «Mütezayit norm (Ücrete hak kazan-

mak için yapılması lâzım gelen iş parçası miktarına norm denmekte; 'Mütezayit' tâbiri, devamlı surette artan mânasına kullanılmaktadır) Sosyalist istihsalinin artışım ve mükemmeliyetini birbirinden ayırmamak maksayile girişilen mücadelede, büyük kitleleri teşkilâtlandırmak için muazzam bir kuvvet haline gelmişti» (Chigvintsev, Sosyalızm İdaresinde Ücretler, Moskova, 1955).

Bununla beraber, yüksek kaliteli işçi kulalnmakta olan modern ve otomasyon prensiplerine göre çalışan fabrikalarda, ekseriyetle «Saat başı» ücret sistemine doğru bir dönüş müşahede edilmekte olup, hiç şüphesiz bu cereyan gittikçe kuvvetlenecektir. Fakat şimdiki halde ve daha uzun zaman, norm sisteminin ve büyük ölçüde birbirinden farklı ücret seviylerinin tatbik edilmesinin tesiri, en düşük ücret seviyelerinde çok yüksek ve ekseri işçiler üzerinde de yeteri kadar tazvik şeklinde kendini göstermeye devam edecektir. İstenilen netice, sadece istihsalin artmasıdır. Bu maksatla, açıktan açığa tekaüdiyelerden de istifade edilmektedir. (...Tekaüdiye hakları bakımından müşahede edilen tahavvüller de, güvenilir kalifiye elemanların getirilmesi ve is prodüktivitesinin daha fazla arttırılması için girisilen mücadelede kuvvetli bir silâh vazifesi görmektedir.» (G. N. Moskalenko, Devlet Sosyal Sigortası, Moskova, 1953).

1954 senesinde Mikoyan, «1953 senesinde endüstri sahasında işçilerin ve memurların para olarak ücretinin, 1940 seviyesinin % 219'una yükselmiş olduğunu» söylemiştir. 1940'da senelik vasatî ücret 4.050 Ruble'ye yükseldiğine göre, 1953 rakamlarınını da, takriben 8.150 Ruble olması lâzım gelmektedir. Birbirini takip eden muhtelif resmî beyanata göre 1956'da ücretlerin 8.400 Ruble'ye veya ayda 700 Ruble'ye yükselmiş olması lâzım gelir. 1959'da ise, aylık kazancın 785 Ruble olduğu beyan edilmiştir.

Bu arada birçok farklar göze çarpmaktadır. 1956 senesinde, kömür endüstrisi işçi ikmal depolarında çalışan 40.000 işçi, vasatî olarak 500 Ruble'den biraz az kazanmış, Moskova vilâyeti devlet çiftlikleri ve Makine Traktör İstasyonlarında çalışanlar ise, sırasiyle 400 ve 500 Ruble kazanmışlardır. Yine Moskova'da yardımcı inşaat işçileri 550 Ruble almışlardır. Altay Topraklarında Mahallî Hükûmet memurlarının kazancı 525 Ruble idi. Kalifiye işçiler 1.200 Ruble hattâ daha fazlasını da kazanabilmekte idiler. Yüksek Parti ve hükûmet memurları, akademisyenler, âlimler v.s. arasında, ayda 2.000 Ruble ve hattâ daha yüksek maaşlara da tesadüf edilmekte idi. Bir fabrika müdürünün tipik maaşı 10.000 Ruble olup buna ikramiyeler ve

mükâfatlar da ilâve edilmelidir; İlimler Akademisi Reisinin maaşının 23,000 Ruble olduğu söylenmekte olup, bu miktar alelâde bir işçinin maaşının 60 misline baliğ olmaktadır. Görüldüğü gibi farklar, hiçbir standarda uymayacak şekilde büyüktür. Her ne kadar, İngiltere de dahil olmak üzere her yerdeki Sosyalist Partilerinde, Bernard Shaw'un eski «egalitaryanizmi», yani seyyaniyet prensibi ölmüş kabul edilmekte ise de Rus imtiyazlı sınıfı (Priviligentsia), ekseri sosyalistlerin güçlükle hazmedecekleri fazla bir menfaat temin etmektedirler.

Bölüm V'de, halihazır gıda vaziyeti hakkında bir fikir vermiş bulunuyoruz. Muhtelif memleketlerin paralarının nisbî satın alma gücünün en faydalı hesaplanma şekli muayyen bir istihlâk ve hizmet vasatisinin carî fiatlara göre kıymetlendirilmesidir. Bu esasa göre, (Ve yalnız şahsî istihlâk tahminleri bakımından) 1 Ruble 4,5 Peni ile 5 Peni arasında bir kıymete müsavi olup, Sovyet işçilerinin vasatî kazancı, haftada takriben 3 8s. Od. — 4 Os. Od arasında bir satın alma gücüne tekabül etmektedir.

Çalışma Vekâletinin verdiği en son bilgilere göre, İngiliz endüstrisinde el işçilerinin vasatî kazancı 10 14s. Od.'dır. (Kasabalarda ve şehirlerde çalışan bütün işçiler arasında bir mukayese yapılacak olursa, İngilizler daha da ileriye gitmektedirler.)

Sovyetlerin yedi yıllık plânı (1959-65) Sovyet işçilerinin «Hakikî gelirinde» % 40 bir artış derpiş etmektedir. (Para olarak gelirler şu şekilde artacaktır: Ayda 785 Rublelik vasatî gelir, 990 Rubleye ve 350 Rublelik asgarî gelir 600 Rubleye.) Her şey yolunda gittiği takdirde Sovyet işçisi bundan 7 sene sonra, İngiliz meslekdaşının şimdiki kazancının yarısı kadar bir kazanca sahip olmayı ümit etmektedir. Binaenaleyh Sovyet makamları, bu mukayeseyi yapmala pek dirayetli hareket etmemişlerdir: Çünkü İngiliz hayat standardı Rusların ileriye sürebilecekleri diğer bazı memleketlerden çok daha yüksektir.

Şu muhakkaktır ki, Sovyet Sendikaları, işverene karşı hiçbir surette mücadeleye girişemezler; diğer memleketlerdeki ekseri sendikalar ise, kendilerini henüz, «Acemi» addetmektedirler. Sovyetlerin noktai nazarına göre ise, işveren vaziyetinde olan devlet bir işçi devletidir, binaenaleyh işçi teşekküllerinin onun kararlarına muhalefet etmesi mânasız olacaktır.

«Faaliyetleri Komünist Partisinin direktifleri dahilinde yürüten... Sendikalar, işçileri ve müstahdemleri parti etrafında mütesanit bir şekilde toplamakta, onları, komünizmin kuruluşunda yeni zaferler kazanmak maksadiyle girişilecek müca-

deleye seferber etmektedirler.» (Sovyet Sendikaları, Şubat, 1956).

Ve yine:

«Parti komiteleri, sendika organlarının çalışmalarına maharetle istikamet verebilmek için daima vazife başında kalmakta ve onlara vazifelerinin ifasında daimî surette yardım etmektedirler» (Merkez Komitesi kararı, Aralık 1957).

Artık bu organların işçilerin haklarının müdafaasında lâyıkı veçhile müessir olamadıkları ve pek çok kimseler tarafından kabul edilmektedir.. Olsa olsa, işçilerin hukukî vaziyetinin idare tarafından ihlâl edilmemesini kısmen sağladıkları kabul edilmekte ise de, bu da kifayetsiz bir müdafaadır. Buna rağmen, 28 Ekim 1958 tarihli Leninskoye Znamya, bir inşaat malzemesi kombinesinde «İki hafta müddetle 18 saat devamlı surette çalışmaya icbar edilen bir marangozun, bu vaziyeti protesto ettiğini, fakat müdür tarafından derhal işine son verildiğini yazmaktadır. Hattâ, «İş İhtilâfları Komisyonu, ve Sendika İş Komitesi, müdürün bu muamelesini haklı ve yerinde bulmuştur». Muharrir ayrıca şunu ilâve etmektedir: «Maalesef bu münferit bir vak'a değildir». Bu gibi tenkitler Sovyet rejimi için faydalı bir 'Emniyet supabı' vazifesi görmektedir ve Batılı sosyalistlerin, Sovyet Sendika sisteminin umumî kifayetsizliği hakkındaki kanaatlerini bir dereceye kadar hafifletmeye yaramaktadır.

Sistemin bu devamlı kusurlarının sebeplerini aramaya çalışan muharrir, bunların, «Bazı teşebbüslerin ve müesseselerin müdürlerinin bürokratizminden, alâkasızlığından, kendini beğenmişliğinden, daima kendini haklı görüşünden ve vazife mesuliyetini idrâk etmeyişinden doğduğunu ileriye sürmektedir. Bu gibi idareciler çok zaman Sovyet iş kanunlarını kaale almamakta, haksız yere işçileri vazifelerinden atmakta veya naklet-mekte ve ücretlerini zamanında vermediği gibi, noksan ödemekte ve başka şekillerde de kanunları ihlâl etmektedirler.» 15 Temmuz 1958 tarihli kararnâme hükümlerine rağmen, «Sendika teşkilâtı, iş kanunlarının ihlâline karşı mücadele etmek ve birçok hallerde işçilerin kanunî haklarını müdafaa etmek hususunda hâlâ kâfi derecede enerji gösterememektedirler... Bu gibi kanunsuz hareketler geniş ölçüde işçilerin senelik tatillerinin zamanında verilmemesi, birliklerin muvaffakiyetini almaksızın, istirahat günlerinin idare tarafından keyfî bir şekilde değiştirilmesi ve fazla mesainin kanunsuz bir şekilde tatbik edilmesi tarzında kendilerini göstermektedirler.» Hattâ, 16 ve 18 yaş-

ları arasındaki çocukların çalışma saatleri bakımından kanunların büyük ölçüde ihlâl dildikleri vâkidir.

Haziran 1956 tarihli Parti Hayatı Mecmuasına bir işçi şunları yazmaktadır: «Fazla mesainin istismar edilmesinden hepimiz ıstırap duymaktayız.» «Fazla mesai yapmakta, istirahatimizden kaybetmekte, lüzumsuz yere iş, zaman ve asabî enerji sarfetmekte ve işi vaktinde tamamlamayarak fazla mesai yapılmasına sebebiyet veren kimseler, programı vaktinde tamamlattıklarından dolayı mükâfat almaktadırlar.» Yine aynı ay zarfında Trub Mecmuasının bir makalesinde, ikmal malzemesinin geç kalması dolayısiyle işlerin durmasına ait bir vak'a anlatılmaktadır:

«Lüzumlu yedek parçalar fabrikaya gelir gelmez, âni bir hamle başlamakta, istirahat günleri kaldırılmakta, işçiler günde 12 veya 14 saat çalışmaya mecbur edilmektedirler. Fazla mesai yapmak hususunda bir rekor tesisine çalışmak lüzumsuzdur. Çünkü bu gayretler hesaba katılmamakta ve ücretler keyfî olarak ödenmektedir.»

Kırtasiyecilik hakkında son zamanlarda bir Sendika mecmuasında çıkan şikâyette, «Alelâde bir tamircinin» Kimkent'deki bir fabrikada müracaat kâğıtlarını nasıl 10 kişiye imza ve parafe ettirdiğini, bunun için 8 gün uğraştığını ve ancak bundan sonra işe başlayabildiğini anlatmaktadır. (Sovyet Sendikaları, Haziran 1958).

1953 senesinde, İhtiyat İşçi Mektebini bitiren 14.000 talebenin eğitim sonunda iş bulamadıkları ve 1955 senesinde mezun olan 18.000 talebenin aynı vaziyette karşılaştıkları bir hakikattir (Komsomolskaya Pravda, Aralık 2, 1956). Fabrika idarecileri her fırsatta çalışma saatleri hakkındaki kanunu bozmak için hazırdırlar: Bazan genç işçiler, büyük işçiler gibi tam iş günü çalıştırılmaktadırlar. (Sovetskaya Kırgıziya, 22 Mart 1957), bazan bunları ücretleri kesilmekte (Molodoy Komunist, Sayı 11, 1956), fakat çok zaman fabrika idareleri daha az işe mukabil aynı ücreti verebilecekleri genç işçileri işe almayı reddetmektedirler.

Bu sebeple, bütün Rusya'daki kasabalardan genç işçilerin işsiz kaldıklarından sık sık bahsedilmdektedir. Orta mektep tahsili yapmış olan ve daha yüksek tahsil müesselerine devam etmek isteyen gençlerin vaziyeti ise bilhassa acıklıdır. Bir raporda, bu gibi gençlerin yapmış oldukları mülracaatlara karşı bir fabrikanın personel dairesinin tipik davranışı anlatılmaktadır:

«Sizinki boşu boşuna bir sürü yaygaradan ibarettir. Size bir san'at, bir meslek öğretilmektedir; fakat daha küçük olduğunuz ileriye sürülerek işten iki saat erken salıverilmektesiniz; ve kurtulur kurtulmaz da, hemen daha yüksek tahsil müesseselerine gitmekte ve imtihanlara girmektesiniz!... Hayır, böyle bir iş gücü istihsal için hiçbir zaman istifadeli olamaz. Biz bir plân tamamlamak mecburiyetindeyiz; sizin yaygalarınıza ayıracak zamanımız yoktur...» (Literaturnaya Gazeta, 20 Kasım 1956).

«Biz plânı tamamlamak mecburiyetindeyiz». İşte, sadece Sovyetlere veya Ruslara mahsus olmayan, düşüncesizlik, kifayetsizlik ve ifrat kırtasiyecilik gibi hallerle birlikte bu mütalâa, bütün bu gibi istismarların nihaî izah şekli olmaktadır. Bu vaziyeti iki şekilde mütalâa etmek kabildir: Ya, en mühim olan plândır ve bu yolda yapılacak istismarlar ikinci plânda kalacaktır; yahut, en başta, fertlerin ve bilhassa gençlerin vaziyetine birinci derecede ehemmiyet verilecektir. Fakat her şeye rağmen çıkan nitece şudur ki, yukarda tarif edildiği gibi Sovyet Rusya'da bol miktarda «kendi kendini tenkit» yapılmasına rağmen, Sovyet Sendikaları, bu gibi istismarları önlemek bakımından İngiliz Sendikaları kadar müessir olamamaktadır: Filhakika, bunların hareketi, devletin yapmış olduğu iş kanun ve talimatını bizzat ihlâl etmesine karşı mahut derecede uyanık kalmaktan ibarettir.

Birçok ailelerde kadının da çalışarak kazanması lâzımdır. 1956 senesinde, İngiliz Maden İşçileri Millî Birliğine mensup bir delegasyon Sovyet Rusya'yı ziyaret etmişti. Gördükleri maden ocaklarında, tekmil iş gücü dahilinde kadınların nisbeti % 10 ile 15 arasında idi. İngiliz delegelerinin ifadesine göre, bir madende kadın işçiler, hiçbir yerde görmedikleri şekilde, akan suların altında, gayet kötü şartlar dahilinde 8 saat devamlı çalışmakta ve ocağın dibindeki erkek işçiler de madenciden ziyade bir cankurtaran filikasının mürettebatına benzemekte idiler.

12 Temmuz 1956 tarihli Sovyet Literary Gazette, maden ocaklarındaki çalışma şartlarını aşağıdaki şekilde tarif etmektedir: «Bu iş bilhassa kızlar için çok zordur. Valya Pchelnikova, ancak 20 yaşındadır; 1954 senesinde, Orel'de 10 yıllık liseyi bitirmiş ve 1 sene kadar ailesinin yanında oturduktan sonra, işsizlikten canı sıkılmaya başlamıştı. Birisi genç kıza Donbas'a gitmesini tavsiye etmiş ve burada kızcağız maden işlerini öğrenmişti. Lutugin madeninde çalışmaya başlamış, ocakcı yar-

dımcısı olmuştu. «7 Mart 1954 tarihli Kazakistanskaya Pravda şunları yazmaktadır: Komünist Partisi, Kazak kadınları için gayet geniş aktif iş imkânları açmış bulunmaktadır. Binlerce kadın, Karaganda kömür madenlerinde çalışmaktadır.» Aynı gazete, 8 Ocak 1955'de şunları bildirmektedir: «Kömür endüstrisinde çalışmakta olan kadınların miktarı 1954 senesinde 8.000 kişi artmıştır.» Şimdi ise, bu gibi ağır işlerde kadınların çalışmalarına tedricen son verilmesine doğru bir cereyan vardır.

Ocak 1959'da 21 inci parti kongresinde, vasıtasız vergilerin yakında kaldırılacağı açıklanmıştı. Halbukiu Lenin vasıtasız vergilerin fakirler için daha müsait bir usul olduğunu, çünkü, refah derecesine göre âyarlanabileceğini, halbuki sigaralar veya gıda maddeleri üzerine konacak vergilerin ise bu şekilde âyarlanamayacağını yazmakta idi. Şimdiye kadar S. S. C. B. de vasıtasız vergiler, birçok memleketlerde olduğu gibi az gelirli zümre lehine olmak üzere pek ağır bir şekilde yüklenmemiş ve en yüksek gelirlerde dahi % 13 nisbetini aşmamıştı.

Şimdiye kadar S. S. C. B. de devlet gelirlerinin belli başlı kaynaklarını vasıtalı vergiler, vasıtasız vergiler ve mecburî devlet istikrazları teşkil etmekte idi. Bunlardan sonuncusu 1959'da kaldırılmış olup, ikincisi de yakında kaldırılacak ve yalnız vasıtasız «Kazanç» vergisi kalacaktır. 1957 bütçesinde bu üç kaynağın devlet gelirleri bakımından aksi aşağıdadır. (Milyar Ruble olarak):

Kazanç vergisi	277
Vasıtasız vergiler	52
Devlet istikrazlarına iştirâk	28
Yekûn	357

Muhtelif maddelere göre, hakikî nisbeti hakkında hiçbir rakam neşredilmemiş olmakla beraber, kazanç vergisinin devletin en büyük gelir kaynağını teşkil ettiği görülmektedir.

1957 senesine ait Sovyet maaş bordroları (Aynı senenin Plân Tamamlanma Raporuna dahil olarak) 52 milyon kişinin istihdam edildiğini göstermektedir. Vasatî ücret ayda 700 Ruble olduğuna göre, senede 404 milyar Rublelik bir yekûn tutmaktadır. Tekaüdiyeler ise, 58 milyar Rubleye baliğ olmaktadır. Köylünün gelirlerini kıymetlendirmek ise çok zordur: Serbest piyasada yapılan satışların tahmini, aşağı yukarı 40 mil-

yar Ruble tutmaktadır. Kollektif çiftliklerin ortaklara vermiş oolduğu kâr hissesi takriben 45 milyardır. Köylülerin aynî geliri ise, takriben 75 milyar Ruble'ye tekabül etmektedir. Böylelikle, aynî gelirler de dahil olmak üzere, halkın 1957 senesindeki mecmu geliri takriben 658 milyar Ruble olup, bunun vergi olarak gösterilen rakamla mukayese edilmesi kabildir.

Mesken işi, hiç olmazsa Stalin'in iktidara gelişine kadar Sovyet hayatında en zayıf noktayı teşkil etmiştir. «Şayet, köylerde oturan nüfus miktarı ile iskân işlerine ayrılan tahsisat mukayese edilecek olursa halka tahsis edilen mesken sahası bakımından 1955 senesinde... hâlâ 1913 senesindeki seviyeyi muhafaza ettiğimiz ve 1926 seviyesinden aşağı düştüğümüz meydana çıkacaktır. Mamafih, 1940 senesine kıyasen, halka tahsis edilen mesken sahası 1955 senesinde % 6 kadar artmıtır.» (Kommunist, Haziran 1956). Aynı mecmua, 1955 senesinde şahıs başına tahsis edilen iskân sahasını 7,3 metrekare olarak göstermektedir. Bu rakam Merkezî Asya şehirlerinden daha aşağıdır. - Alma Ata - ,Frunze ve Stalinabad, mahallî hükûmet merkezlerinde 5,8 metrekaredir. Fakat, 1956 senesinde neşredilen Sovyet İstatistik El Kitabında (S. S. C. B. Millî Ekonomisi) mutfak, koridor ve saire hariç olmak üzere, «İskâna tahsis edilen saha,» vasatî olarak 5 metrekareden azdır. (Şahıs başına 53 Fit kare).

18 Haziran 1957 târihli Sovyetskaya Rossıya'da intişâr eden, mesken meseleleri hakkındaki bir makalede, aynı sene zarfında 46 milyon metre kare sathında yeni inşaat yapılacağı, ve bu suretle «5 - 6 milyon halkın yeni apartman katlarına taşınacağı» beyân edilmektedir. Buna göre, hâlen Sovyet apartman bloklarında her katta müşterek olan mutfaklar da dâhil olmak üzere, şahıs başına tahsis edilen vasatî sahanın 8 - 9 metre kare olacağı ümit edilmektedir.

31 Mart 1957 târihinde, radyo ev servisinde meşhur bir mimar tarafından yapılan konuşma sırasında, «Müşterek katlar» dan «Tek ailelik katlar» a doğru bir temayülün başlamış olduğu bildirilmişti. Aynı konuşmada, bir zamanlar müşterek katların en ekonomik hâl çâresi olduğu düşünülmüşse de, müşterek mutfak v.s. nin kullanılmasının hiç şüphesiz büyük bir mahzur teşkil ettiği kabûl edilmekte idi. «Hiç şüphesiz tedricen bir ailelik katlara geçilmesi, halkın yaşama şartlarını büyük ölçüde inkişâf ettirecektir». Fakat, diğer endüstrilere nispetle, bilhassa inşaat endüstrisinde sık sık gecikmeler ve arızalar vuku bulmaktadır. (Meselâ, Taşkent'te yeni ir apartman blokunun 7 seneden beri hâlâ su verilmesini beklediğinden şi-

kâyet edilmekte idi.) Şu hâlde eldeki plân tam olarak ikmâl edilse dahi, şahıs başına tahsis edecek iskân sahası vasatî olarak yine 9 metre kareden aşağı olacaktır. Bu ölçü, Sovyetlerin resmen kabûl ettikleri asgarî sıhhî şarttır.

Umumiyet itibâriyle, S.S.C.B. de, hâlihazır İngiliz standartlarına kıyasen, fakirlerin hayat şartları zor, hatta çok zordur ve muhakkak ki bunların değişmesi için kuvvetli bir arzu mevcuttur. Bununla bearber, 1940'ların sefil hayat şartlarında büyük ölçüde bir inkişâf vuku bulduğu inkâr edilemeyeceği gibi bu inkişâfın daha da artacağı hususunda ümitler mevcuttur: Lâkin, kendi kendimizi haklı çıkarmış olmamak için, bizim memleketimizde de heriki Cihan Harbi arasında bâzı bölgelerimizde mevcut olan çok bozuk hayat şartlarını hatırlamamız yerinde olur. Biz şeytanın bacağını kırmış sayılırız, ümit edelim ki Ruslar da kırsınlar.

Dokuzuncu Bölüm

Azınlıklar

UMUMİYETLE söylenebilir ki, Sovyetler Birliğinde hayatın en az methedilmeye değer safhaları en az ele alınmakta, buna mukabil en çok methedilmeye değer veçhelerinden ençok bahsedilmektedir. Azınlıklar meselesi de bunlar meyânındadır. Nitekim Sovyetler Birliğinin, azınlıklara yapılan muamele noktai nazarından örnek teşkil ettiğini sık sık duymaktayız. Hakikat böyle değildir.

Mevzuun lâyıkı ile tetkik edilmesi için, tekmil millîyetçilik meselesi - ne dereceye kadar arzu edildiği veya edilmediği, meziyetleri veya kusurları - inceden inceye gözden geçirilmelidir. Böyle bir şeyin burada yapılması imkânsızdır. Binaenaleyh yapılacak iş, Sovyet sahnesi hakkında bâzı şüphe götürmez vakıaların burada belirtilmesinden ibârettir.

Filhakika Rusya'daki azınlıklar, kâğıt üzerinde, örnek derecede ekalliyet haklarından istifâde etmekte, ve bu keyfiyet bir nesilden beri böylece devam etmektdir. Bu halkların ekseriyeti, Sovyetler tarafından Çarist emperyalizminden tevarüs edilmişlerdir. Bunların birçoğu, Rusya'da nefret edilen asıllara mensupturlar. Bunlar arasında, Kuzey Kafkasya'da yaşayan 1.5 milyonluk bir millet olan Çeçenleri tipik bir misâl olarak ele alınız. Tolstoy'un hikâyelerinden biri olan «Hacı Murad», Rusların köylerini işgal etmeleri üzerine dağlara sığınan Çeçenlerin dönüşünü anlatmaktadır:

«Kimse Ruslar hakkında duyulan nefretten bahsetmemekte idi. Çünkü, en genc'inden en yaşlısına kadar bütün Çeçenlerin içindeki duygu nefretten de daha kuvvetli idi. Evet, bu his nefret şeklinde târif edilemezdi, çünkü onlar bu köpek Ruslara insan nazarı ile bakmamaktaydılar. Fakat, bu mahlûkların hissizce yaptıkları zülumlara ve işkencelere karşı duyulan tiksinme ve iğrenme, âdeta bir müdafaai nefis sevki tabiîsi gibi,

bunları fareler, zehirli akrepler veya kurtlar gibi itlâf etmek arzusunu doğurmaktaydı.»

Bolşevikler iktidarı ele geçirmek yollarını aradıkları zaman, gerek Çeçenlerin ve gerekse Rusya'daki diğer mağdur milletlerin Çarist rejime karşı duydukları nefretten istifâde etmişler, fakat aynı zamanda milletler üzerinde tatbik edilmekte olan baskının sona ereceği, millî nefretlerin bertaraf edileceği, ve muhtariyet, müsavaat haklarının tanınacağı bâzı prensipler meydana getirmişlerdi. Filhakika, iktidarı ele geçirdikleri 8 Kasım 1917 târihinde, yeni Sovyet hükûmeti, aşağıdaki kararnâmeyi neşretmişti:

«Eğer herhangi bir millet, muayyen bir devletin bir parçası olarak zorla alıkonmuş bulunuyorsa, ve matbuat, Halk Meclisleri, Siyâsî Partilerin kararları veya baskıya karşı milletçe isyân gibi yollarla izhâr etmiş olduğu arzusu ve irâdesi hilâfına, ve ilhâk eden veya umumî bir ifâde ile daha kuvvetli olan devletin askerî kıt'aları çekilmiş olduğu ve hiçbir tazyik mevcut olmadığı hâlde, yine de millî varlığını tâyin edecek Anayasayı hür olarak bizzat seçmek hakkına sâhip bulunmuyorsa o devlet bünyesine dâhil edilişi bir ilhâk yâni, zorla zaptedilmiş olmak demektir.»

Nitekim Çeçenler de, son asır zarfında Çarların Generallerine karşı şiddetle mücâdele etmişlerdi. Büyük Sovyet Ansiklopedisi'nin 1 nci tab'ı, 1818'den 1859'a kadar, «Çar Hükûmetinin Kafkasları fethi sırasında en faal ve en kuvvetli hasmının» Çeçenler olduğunu bildirmektedir. Çeçenler 1877'de ve 1905'de tekrar isyân etmişlerdir.

Rus dâhilî harbi sırasında, Emir Uzun Hacı'nın idâresi altında, Beyaz Rus Generali, Denikin'e karşı muharebe etmişlerdi. 1922'de Muhtar Çeçen Eyaleti kurulmuş ve 1936'da, küçük kardeş millet İnguş'larla birlikte «Muhtar bir cumhuriyet» meydana getirmişlerdi. İkinci Cihan Haribnin başladığı sıralarda bu iki halkın nüfusu topyekûn 500.000 kişi idi.

Bu çağa kadar tekmil Sovyet edebiyatı, o uzak vâdilerde yaşayan insanları, bilhassa mes'ut kimseler olarak târif etmekte idi. 15 Ocak 1939 târihli Izvestiya, bunların Çarlar idâresindeki hayatları ile («Çeçen - İnguş târihi - Müstemlekecilere karşı hürriyet seven bir milletin senelerce süren kanlı mücâdelesi») şimdiki mes'ut hayatlarını («Stalin Anayasasının güneşi altında, Çeçen - İnguş halkının, şekil itibâriyle millî ve fakat muhteva itibâriyle Sosyalist kültürü muhteşem çiçeklerini açmaktadır.») Mukayese etmektedir. Ağustos 1942 târihinde, Sovyet Devlet Neşriyat Evi tarafından çıkarılan bir broşür, Çeçenleri, «Alman - Faşist müstevlisine karşı müşterek bir nef-

ret ve buna mukabil anavatanları Sovyetler Birliğine karşı sonsuz bir aşkla bağlı...» bir millet olarak târif etmekte idi.

Binaenaleyh, 26 Haziran 1946 târihinde aynı İzvestiya'nın «Çeçen - Inguş Muhtar S.S.C.'in lağvına ve Kırım Muhtar S.S.C. nin de Kırım eyaleti hâline getirilmesine mütedair kanunu» neşretmesi büyük hayret uyandırmış, ve buralarda yaşayan halkların kitle hâlinde sürgüne gönderilecekleri anlaşılmıştı; çünkü:

«Büyük Vatan Müdafaasında, S.S.C.B. halkları Anavatanın şerefini ve istiklâlini, Alman - Faşist müslevlilere karşı giriştiği mücâdelede müdafaa ederken, birçok Çeçenler ve Kırım Tatarları, Alman ajanlarının teşviki ile Almanlar tarafından teşkil edilen gönüllü kıt'alarına iltihak edilmişler ve, Alman askerleri ile birlikte, Kızıl Orduya karşı mücâdeleye girişmişlerdi; aynı zamanda, Almanların teşvik ve tahriki ile çeteler teşkil ederek, gerilerde Sovyet makamlarına karşı mücâdeleye girişmişler; ve bu esnada Çeçen - İnguş ve Kırım Muhtar S.S.C. nin geride kalan halk kitleleri, bu anavatan hainlerine karşı hiçbir mukabil harekete geçmemişlerdi.»

Çeçenlerin harp esnasındaki hareketleri hakkında verilen izâhat kısmen doğru olsa bile, dağlar arasındaki vâdilerinde her türlü dış tesir ve nüfuzlardan tecrit edilmiş bir vaziyette 20 sene müddetle yaşayan bu millet, en verimli ve tatmin edici millî muhtariyet idâresi altında oldukları hâlde rejim aleyhine niçin silâha sarılmışlar ve haklarında Sovyet basınında intişâr etmekte olan son derece düşmanca yazılardan başka bir bilgiye sâhip bulunmadıkları bir müstevliye kucak açmışlardır!..

Bu münferit bir vak'a değildir. Almanların ulaşabildikleri veya (Çeçenlerin vaziyetinde olduğu gibi) ancak yaklaşabildikleri 6 muhtar Sovyet cumhuriyetinden 4'ü lağvedilmiş, birisi yarıya bölünmüş, ve bu milletlerin 6'sı da kâmilen sürgüne gönderilmişti. Kırım Muhtar S.S.C., Kalmyk Muhtar S.S.C., Çeçen - Inguş Muhtar S.S.C. ve Volga - Germen Muhtar S.S.C. lağvedilmişler ve halkları sürgüne gönderilmiş, Kabartay - Balkal Muhtar S.S.C. de Balkarlar kısmını kaybetmişti. Bunlara ilâveten Karaçay Muhtar Eyaleti kaldırılmış, Karaçaylılar da sürgüne gönderilmişlerdi. Çeçen - Ignuş ve Kırım Tatarlarının sürgüne gönderildiklerinin efkârumumiye ilân şekli çok şâyanı dikkatti. Bunun dışında, «Binlerce ve onbinlerce 'Diversiyonist' ve casusların» mevcudiyetini haber vermeyen Volga - Germenlerin sürgünü hakkında, 2 Eylûl 1941 târihli S.S.C.B. Yüksek Sovyeti bülteninde bir kararnâme neşredilmesi ile iktifa edilmiş ve «Volga - bölgesindeki Alman halkının, Sovyet hal-

kının ve Sovyet makamlarının düşmanlarını kendi aralarında sakladıkları» bildirilmişti.

Burada şâyanı hayret olan nokta, Moskova'nın Çeçen hakkında bir kararnâme neşretmiş olmasıdır; çünkü, bundan çıkarılan netice, - Voltair'in anladığı mânâda - Kremlin'in, meselenin yabancı propaganda veçhelerinden ziyâde Sovyetler Birliğindeki diğer milletleri de teşvik etmek hususunda daha fazla alâka duyduğu merkezindedir. Halbuki, Stalin devrinde 9 sene, halefinin devrinde de 3 sene müddetle bu milletlerin ekseriyeti hakkında hiçbir resmî beyânatta bulunulmamıştı.

Bu kararnâmeler bir tarafa bırakılacak olursa, Sovyet hükûmetinin bu hâdiseleri dünyâ efkârıumumiyesinden saklanmak hususunda ne derece maharetle hareket etmiş olduğu çok hayret vericidir. Hattâ, Çeçenler ve Kırımlılar hakkında çıkarılmış olan kararnâmeler de, esasen iki sene evvel cereyan etmiş olan vak'aları maskelemek gayesi ile neşredilmişlerdi. Nitekim, en az 1.300.000 kişi, (Büyük Sovyet Ansiklopedısı'nin bu cumhuriyetlerin yerli halkı hakkında verdiği rakamlara göre,) sürgüne gönderilmiş ve Batı'ya ancak birkaç küçük ipucu sızmıştı. Sâdece, resmi dokümanlar artık bunlar hakkında haber vermemekle kalmamışlar, ve gerek Sovyet Ansiklopedisi, gerekse resmî Sovyet haritaları bu cumhuriyetleri göstermemişlerdi.

Bunların mâzisi unutulmuştu, hattâ doğrudan doğruya sahtekârlıklara da tevessül edilmekte idi: Ansiklopedi'de, bir «Kabartay Muhtar S.S.S.'nin 1936 senesinde kurulmuş olduğu» yazılmakta idi. - Bu bir yalandı, çünkü cumhuriyetin o zamanki adı Kabartay - Balkar idi. Bundan başka, orta mektepler için Sovyet Atlasında, 1922 senesinde Sovyetler Birliğinin ihtiva ettiği cumhuriyetlere ve muhtar bölgelere ait bir harita bulunmakta idi. O târihlerde bu bölgeler muhtar bir statüye sâhip oldukları hâlde, sâdece Rusya'nın bir kısmı olarak gösterilmişlerdi.

Mr. Walter Kolarz'ın, Rusya ve müstemlekeleri adlı eserinde ifâde ettiği gibi, 'Mesele sâdece bir nüfus münâkalesinden ibâretse, bu cumhuriyetlerin diğer bölgelerle birleşmemeleri için hiçbir sebep yoktur, fakat haddi zâtinde böyle bir birleşme vâki değildir. Bundan aşka, S.S.C.B. Yüksek Sovyetinde, Sovyet millî ekalliyetlerini temsil eden delegelere ait 1937 târihli bir liste, 574 delege meyânında, 10 Volga - Germen, 9 Kalmyk, 5 Çeçen, 4, Balkar, 3 Karaçay ve 1 Inguş delegesinin bulunduğunu göstermektedir. Halbuki, 1950 seçimlerinden sonra, temsil edilmekte olan millî ekalliyetlere ait ve Izvestiya'nın 15 Haziran 1950 târihli nüshasında intişâr eden listede,

bu milletlerin hiçbirisinin temsilcisi bulunmamaktadır. Filhakika, gizli nutkunu verdiği zaman Kruşçev ilk defa olarak bu halkların ekseriyetinin sürgüne gönderilmiş olduğunu açıklamış ve bundan dolayı Stalin'i itham etmişti - Hattâ ihtiyar diktatörün Ukraynalıları da aynı şekilde sürmek istediğini, fakat onları çok kalabalık bulduğunu ilâve etmişti. Kruşçev bu meyânda Çeçenleri, Inguşları, Balkar'ı, Karaçayları ve Kalmykları saymıştı. Fakat bu arada Volga - Germenlerle Kırım Tatarlarını meskûr geçmişti. Kruşçev ezcümle, bu sürgünlerin komünist millî ekalliyet politikasına muhalif olduğunu, ve askerî bakımdan da hiçbir suretle haklı gösterilemeyeceğini beyân etmişti. Sürgüne gönderilen milletlerin mensuplarının filhakika, Sovyet rejimine karşı «Düşmanca fiillerde» bulunduklarını kabûl etmiş fakat bunun tekmil halkın sürgüne gönderilmesi için bir sebep teşkil etmeyeceğini ilâve etmişti. Daha evvel hiçbir komünist, resmî kararnâmeler tahtında yapılmış olan bu sürgünleri, daha müsait topraklara gönüllü olarak yapılan münâkalelerden başka türlü göstermek istemezken, Kruşçev şimdi, çekilmiş olan «sefalet ve istiraplardan» bahsetmekte idi. Bu beş millete eski hakları iade edilmiş, ve 1957 Şubat târihli bir kararnâme ile toprakları da verilmişti. Fakat bunlar yine milliyetçi hareketlerden dolayı tenkide uğramakta idiler.

Çok şâyanı dikkat olan bir husus da, Sovyetler Birliğinin millî politika esaslarının Stalin'in devrinde değişmemiş olduklarının, gerek Kruşçev'in nutkunda ve gerekse bil'âhare parti beyânatında mükerreren iddia edilmesidir. Meselâ, Pravdâ'nın 2 Temmuz 1956 târihli nüshasında intişâr eden Merkez Komitesi kararında şöyle denmektedir:

«İstihsâl vasıtalarının âmme mülkiyetine, işçi sınıfı ile köylülerin ittifakına ve halkların dostluklarına dayanan sosyalist devletin tabiatını, hiçbir şahsî tesir değiştiremez».

Fakat milletçe yapılan sürgünler, 'Kâğıt üzerindeki Sovyetlerle' Sovyet hakikati arasındaki ekseri tezatları açıkça belirtmektedir. Meselâ, Sovyet seçimlerinin ne dereceye kadar muteber olduğu hakkında şu vak'a gayet güzel fikir vermektedir: 1938 senesinde, Volga - Germen Cumhuriyeti halkının % 99.8'i seçime iştirâk etmiş ve bunlardan % 99.7'si, hükûmet lehine rey vermişti. Halbuki üç yıl sonra, aynı halk, «Onbinlerce» Nazi ajanını haber vermemekle ve topyekûn ihânetle itham edilmekte idi.

Bunun gibi, Sovyet Rusya'yı teşkil etmekte olan küçük milletlerin, yeni folklarında Lenin ve Stalin'i methederek, umumî duygularını terennüm ettikleri sık sık söylenmektedir.

Kalmyk kahramanlik şiiri «Yorel» Stalin'i, bir «Ezelî Gençlik ve ezelî bolluk memleketinin» yaratıcısı olarak methetmektedir. (Kalmyk şiirleri, Moskova, 1940). Çeçenlerin «Stalin şarkısı» Çeçenlere saadet verdiği ve onlara «Müstakbel sevinçlerin» yolunu açtığı için Stalin'i methetmekte, ve şu vaitte bulunmaktadır:

«Çekse de düşman kılıcını,
Bil ki yine koruruz bu birliği;
Stalin, sen yalnız emrini ver,
İnan bu kaplanlar onu yere serer.»

(Çeçen-Inguş Folkloru, Moskova, 1940).

Sovyet propagandası, bütün bu halkların Çarların elinde gayet kötü muamele gördüklerini, fakat Stalin Anayasası altında fevkalâde bir hayat sürdüklerini anlatmakta idi. Sovyet Ansiklopedisinin ilk baskılarında, Çarist hükûmetin 1854 senesinde Kırım Tatarları hakkında tatbik ettiği sürgün tedbirlerini takbih etmekte ve 1915 senesinde Volga-Germenlerinin de sürülmesi için hazırlanan plânları «Barbarca bir tedbir» şeklinde târif ederek nihayet Ekim İhtilâli ile bunlara son verildiğini yazmaktadır. Ansiklopedinin aynı baskısında, Volga- Germenlerinin komünizm dâvasında olan «Hudutsuz bağlılığından» ve daha mes'ut bir hayata doğru yaptıkları sür'atli inkişaftan, bahsedilmektedir. Yine Temmuz 1919 tarihli bir kararnâmenin «Kalmyk ülkesinin dokunulmazlığını teminat altına aldığı» na işaret ederek, Kalmyk Sovyetlerinin 1931'de yapılan Onuncu Kongresinde, «Kalmyk Sosyalist âbidesinin sağlam temellerinin kurulduğunu» ilân ettiğini bildirmektedir ve buna benzer bir sürü hikâyeler..

İşte bu Sovyet dökümanlarından da açıkça anlaşılacağı veçhile, dünyanın başka yerinde olsalardı, milletlerin her bakımdan dehşetle dolu alâkalarını üzerine toplayacak olan bu tâbi ırklara karşı şiddet tatbik edildiği anlaşılmaktadır. Filhakika, Çeçen sürgünleri içlerinde meşhur Don Tümeni de bulunan, bilhassa vazifelendirilmiş MVD kuvvetleri tarafından yapılmış ve bunlara, son zamanlara kadar Kruşçev'in emniyet polisinin başında bulunan Sero kumanda etmiştir. Bu kuvvetler, 1944 başlarında Çeçenistan'a girmişlerdi. 22 Şubat 1944 tarihinde, Sovyet askerî muvaffakiyetlerini tes'it etmek vesilesiyle bilhassa tertiplenen bir toplantı sırasında, mahallî komünistler de dahil olmak üzere, tekmil Çeçen-Inguş halkı tevkif edilmişlerdi. Müteakip birkaç hafta zarfında görülen bazı ufak tefek mukave-

metler, binlerce kişinin öldürülmesi suretiyle silâhlı kuvvetler tarafından bastırılmış ve geriye kalanlar da, mutad veçhile hayvan vagonlarına yüklenerek Sibirya'nın muhtelif yerlerine sürülmüşlerdi. Bunların % 50'sinden fazlasının, tifüs, açlık ve uzun kış yolculuğu esnasında açıkta kalmak suretiyle soğuktan öldükleri zannedilmektedir. Bunlar, dağınık gruplar halinde «Yeniden yerleştirilmişler» ve ekseriya iş kamplarında olmak üzere diğer sürgünlerle karıştırılmışlardır. Hemen bu operasyondan sonra, umumiyetle cephede zafer kazanan kumandanlara verilen Suvorov nişanı ile Serov mükâfatlandırılmıştır.

Karaçayların, Kalmykların ve Kırım Tatarlarının sırasiyle Ekim 1943, Aralık 1943 ve Haziran 1944 senelerinde topyekûn tevkif edilmeleri de, aynı kuvvet tarafından, aynı şartlar altında vuku bulmuştur. 1945 senesinde sürgüne gönderilen Almanların nisbeten daha iyi muamele gördükleri zannedilmektedir. Baltık devletlerinde yapılan ve evvelce de bahsettiğimiz veçhile milyonları aşan sürgünlerden maada, aynı âkibete uğrayan diğer gruplar arasında, Karadeniz sahillerinde yaşayan Türk ve Yunan ekalliyetleri vardır.

Bunların hali bilhassa çok fecîdir. Bu vak'alarda, hattâ ihtilâlden evvel Stalin'in en ileri gelen nazariyatçılığını yaptığı milliyet politikası, tamamen bir imha vasıtası olarak kullanılmıştır. Kruşçev bu hareketi takbih etmiş ve bu fecî âkibetlere uğrayan 7 milletten 5'ne eski haklarını iade etmiştir. Bu büyük bir gelişmeyi ifade etmektedir. Binaenaleyh, mantığa ve normale döndüğü için, yeni rejim her türlü takdire lâyıktır. Şayet bu neticenin meydana gelmesinde münevver Asya efkârı umumiyesinin bir tesiri olduysa, bu da ayrıca takdire lâyıktır.

Bununla beraber, şimdiki muhtariyet sistemi de, Stalin'i muazzam cinayetlere sevkeden gerginlikleri yaratan sistemin tamamen aynıdır. Cinayetler takbih edilmiştir; fakat sistem değiştirilmemiştir. Gerginliğin eskisinden az olduğuna inanmamız için de bir sebep yoktur. Şimdiki vaziyet de, aşağı yukarı 1930'ların başındaki hâlin tamamen aynıdır. Bu sürgünlerden istenilen neticeler alınmış değildir. Hattâ bunlar, gerek o zaman ve gerekse şimdi tatbik edilmekte olan sisteme millî azınlıkların aslâ intibak edemediklerine bir delil teşkil etmektedir.

Bu milletlerle Sovyet rejimi arasındaki karşılıklı husumet mücerret bir hâdise değildir. Bu milletler, fırsat bulabildikleri için inançlarını ifade edebilmişlerdi. Fakat, betahsis Merkezî Asya'da yaşayan diğer tâbi halklar arasında da aynı duyguların yaşamakta olduğundan şüphe etmemiz için bir sebep yoktur. Meselâ bunlar meyanında Kazakların 1926 ve 1939 seneleri

arasında nüfusları 869.000 kişi eksilmiştir; halbuki, tekmil Sovyetler Birliğinde vasatî nüfus artışını nazarı itibara alacak olursak, bu milletin nüfusunun 631.000 kişi artması lâzım gelirdi. - Yani 13 senelik bir devre zarfında, mevcut 3 milyon nüfusa mukabil, 1,5 milyon zayiat verilmiştir. Bu halkların, hattâ Çeçenlerden de fazla ıstırap çektikleri aşikârdır. Son zamanlarda Sovyet mütehassısları, Kafkas'lar gibi bazı küçük Merkezî Asya milletlerinin bu bölgelere yapılan Rus muhaceretleri dolayısiyle, dünya yüzünden kalkmak üzere olduklarını açıklamışlardır.

Aynı ihtilâf bizzat Komünist Partisinin içinde de çıkmıştır: 1920'lerin sonlarından beri, bütün cumhuriyetlerde, birçok mahallî parti liderleri, «Burjuva millîyetçiliği» takip ettiklerinden dolayı ölüm mangaları önünde kurşuna dizilmişlerdir. Bunlardan pek azı halk mahkemelerinde muhakeme edilmişlerdir; edilenler meyanında, Özbek Cumhuriyeti Başvekili Faizullah Kocayev, «Ruslardan gelecek buğdaya tâbi olmamak için... daha fazla buğday yetiştirebilmek maksadiyle Özbekistan'da ziraatı geliştirmek istediğini» itiraf etmiştir. Buna benzer daha birçok «İtiraflar» ortaya atılmıştır. Daha yakın zamanda, Aralık 1958'de, Türkmenistan Parti lideri Babaev, müfrit millîyetçi hareketlerinden dolayı 'Temizliğe' uğramıştır.

Sovyet liderlerinin azınlık halklarına karşı bu davranışları, demode Rus merkeziyetçiliğinden maada, acaba hangi esaslara istinad etmektedir? Komünist teorisi, azınlık millîyetçi duygularının dizginlemesini icap ettirmektedir; binaenaleyh komünistler evvelâ merkezî otoriteye muhalif oldukları için ve saniyen kendi rejimlerinin kuvvetle yerleşmesini temin maksadiyle, bu millîyetçi duyguları yok etmeye çalışmakladırlar. Bu maksatla komünistler, azınlıkların isteyebilecekleri her türlü muhtariyet ve millî kalkınmayı teminat altına almaya hazır görünmektedirler. Fakat edinilen tecrübeler, verilen tâvizlerin tatbikatta gayet dar çerçeveler ve tahditler altında olduğunu göstermiştir.

Bu tahditler, Komünist Partisinin XII. Kongresine verdiği raporda Stalin tarafından şu şekilde ifade edilmektedir:

«Şunu akıldan çıkarmamak lâzımdır ki, milletlerin kendi mukadderatlarını kendileri tâyin etmek yani «Self-Determination» hakkı olduğu gibi, buna mukabil işçi sınıfının da, kendi iktidarını kuvvetlendirmek hakkı mevcuttur. Ve bu hakka Self-Determination hakka tabi kalmalıdır. Bazı hallerde, Self - Determination hakkı, daha ulvî haklarla yani iktidara gelmiş olan işçi sınıfının iktidarı kuvvetlendirmek hakkıyla ihtilâfa

düşmektir. Şunu açıkça ifade etmek lâzımdır ki, bu gibi hallerde, Self-Determination hakkı işçi sınıfının diktatörlük hakkını icra etmesine bir mâni teşkil edemez ve hiçbir zaman etmemelidir.»

Bu mevzudaki hattı hareketi son zamanlarda hücumlara uğramış olmasına rağmen, Stalin'in yazmış olduğu ilk eserle, betahsis millî mevzulardaki yazıları, resmî bir doktrin olarak kalmaktadır. Nitekim, Stalin'in millîyet meselelerine karşı davranışı ölümünden sonra da değişmiş değildir. Ekim 1953 tarihli Kommunist'te intişar edern ve S.S.C.B. dahilinde millîyet meselesini bir kül olarak mütalâa eden makale şu temayı müdafaa etmektedir: «... Millîyet meselesi daha umumî ve aslî olan sosyalist ihtilâli ve proletarya diktatörlüğü meselesine tâbi kalmalıdır.» Diğer bir ifade ile, millîyetçi hisler mevcuttur fakat bunlar Sovyet liderliğinin arzusuna göre ya teşvik edilmekte veya bastırılmaktadır.

En yumuşak devrelerde dahi, «Burjuva nasyonalizmine» karşı girişilen hücumlar hiçbir zaman durmamıştır. Daha 1958 senesinin ilk aylarında, S.S.C.B.'deki Rus olmayan cumhuriyetlerin komünist partilerinin iki senede bir yaptıkları kongreler sırasında, bu mevzuda yeni bir kampanya açılmıştır. Bütün Parti Sekreterleri, halkı, «Düşman» tarafından sinsi bir şekilde telkin edilen ideolojilere karşı uyanık olmaya davet etmişlerdir. Hücumların birçoğu millîyetçiliğe karşı tevcih edilmişlerdir. Bu meyanda, Azerbeycan Birinci Sekreteri Mustafaev şunları söylemiştir:

«Düşman propagandasının, ekseriya bazı halkların millî hislerinden istifade etmek istediği bir hakikattir. Bu sebeple, son derece uyanık olmalıyız. Hasım unsurların, Sovyet halklarının dostluğunu yıkmak, aramıza millîyetçiliğin ve müfrit kahramanlığı zehirli tohumlarını yaymak isteyen her türlü teşebbüsleri, en amansız bir şekilde derhal bastırılmalıdır»..

Sovyetler Birliğini çevreleyen bütün cumhuriyetlerde, münevverlerin «Uygunsuz hareketlerine» ayrı bir ehemmiyet atfedilmelidir. Tacikistan'da Ucabaev ve diğer parti sözcüleri, daha da ileriye giderek, «Düşmanca rivayetler» çıkaranlara ve «Ne idiği belirsiz fesatçı vesikalar» dağıtanlara uzun uzadıya hücum etmişlerdir. 1959 senesinde tekrar bir kampanya açılmış ve bu esnada, birçok mahallî memurlar 'temizlenmiş' ve millîyetçilik tekrar tekrar takbih edilmişti.

Hattâ, Kruşçev'in en yakın arkadaşı Aleksander Kriçenko, daha evvel verdiği nutukta, «Ukraynalı Burjuva nasyonalistlerine» şiddetl hücum etmiş ve bunları, «irtica yaratıcıları» şek-

linde takbih etmiş ve Ukraynalı millîyetçilerin de «tamamiyle yola getirildiklerini» ilâve etmiştir. Sovyet liderleri umumiyet itibariyle, mazide yaşanmış olan korkuları tekrar canlandırmak hususunda çok mahirdirler. Düşmandan, hattâ mağlûp edilmiş bir düşmandan tekrar tekrar bahsetmeleri, parti idaresinin bilfiil merkeziyetçiliğine karşı muhasım davranışların tekrar uyanmasından dolayı duydukları gizli bir korkudan ibarettir.

Şu hususu tekrar hatırlatmak isteriz ki, yukardaki verdiğimiz izahat, hiçbir suretle, millîyetçilik (en basit ve açık mânada) «Terakkiperver» veya «Mürteci» bir kuvvet midir tarzında bir münakaşayı tazammun etmemektedir. Bunun gibi, bütün gayrı komünist rejimlerin kendilerine ait millîyetçilik meselelerini muvaffakiyetle halletmiş olduklarına dair bir iddiamız da yoktur - Kuzey Afrika'nın en yakın tarihi gözümüzün önündedir. Sadece göstermek istediğimiz husus, bu mevzuda Sovyetler Birliğinin inkâr kabul etmez bir şekilde muvaffak olamadığıdır.

Onuncu Bölüm

Gayri Resmî Hayat

DİĞER her hangi bir memleket hakkında yazılacak bir kitaba nispetle, Rusya hakkında yazılacak bir eserde Devlet ve onun alelâde halk üzerindeki tesirleri mevzuunda daha pek çok şeylerin yazılması lâzım gelecektir. Devlet, ihtiva ettiği birçok dâirelerle birlikte, gayet şumûllü bir şekilde insanların alelâde hayatını sevk ve idâre eder. Rusya'daki hayata gelince, her nekadar bize başka türlü anlatılmaktaysa da, umumî olarak onun da, her yerdeki alelâde halkın alelâde hayatına geniş ölçüde benzediğini söyleyebiliriz. Her nekadar kendine hâs bir Rus kokusu mevcutsa da, yine de aşk, aile muhabbeti, zevk, ihtiras, nefret ve ıstıraplar, bizim için anlaşılması güç olmayan bir şekilde cereyân ederler. Rusya'da sevişen bir çift veya futbol maçını seyreden bir kalabalık, heryerdekinden farklı değildir.

Sovyetler Birliği ve işçileri, kollektif çiftlikleri ve «Komünizmi kuran», Sosyalist meziyetlerini tatbik eden münevverler hakkında partinin vaz ettiği resmî zihniyetlerin dışında, halkın gayet geniş bir gayri resmî hayat tarzı vardır. Hattâ Sovyet matbuatında, bunun bâzı veçheleri zaman zaman tezahür eder. Tâbiî, âleni tenkitleri icâp ettirecek kadar, halkın muayyen resmî kalıplardan inhiraf ettikleri bâzı davranışları da sık sık tezâhür etmektedir. Sovyet kaynaklarından edindiğimiz malûmata göre, gayri resmî hayatın târif edebildiğimiz veçheleri, geniş ölçüde Anti - Sosyal telâkki edilmeye müsaittirler. Filhakika bunlardan bâzıları Anti - Sosyaldir: Bunlar meyanmda caz müziğine veya dîne karşı duyulan merak, Batıda bir kusur şeklinde karşılanmamaktadır.

Bu «Anti - Sosyal» veçhe hakkında mantıkî bir fikir vermeye çalışırken karşılaşılan belli başlı zorluk, 'tipik' addedilemiyecek kadar nâdir vuku bulan hâdiselere saplamp kalmamak bakımından gösterilen gayrettir. Binaenaleyh, mütea-

kip sahifelerde Sovyetler Birliği dâhilinde muntazaman ve geniş ölçüde duyulmakta olan nevi'den hâdiseleri ele alabilmek için hususî bir dikkat göstermiş bulunuyoruz. Bunlardan bahseden makalelerin, sık sık «kapitalizmin artıkları» tâbirini kullandıkları bir hakikattir. Fakat bu tâbir hiçbir suretle münâsebeti olmayan yerlerde de kullanılmaktadır. - Meselâ 1954 senesinde Sibirya'da öğretmenini bıçaklayan 7 yaşında bir alkolik çocuk için kullanıldığı gibi. Buna mümâsil olarak, herkesce malûm kelimelerden müteşekkil ibârelerin de yerli yersiz kullanıldığı vâkidir: «Maalesef bu münferit bir vak'a değildir, gibi...»

Lukovitsi Reyonunda Stalin Kolhozunun Küçük Köy dükkânına, şeker ve ayçiçeği yağı gelmemişti. Birkaç gün daha beklemek veya gidip Lukovitsi'den almaktansa, Efimova ve Korşunova adında iki Kolhoznik kadın, Zolkin adında bir spekülatörün (!) teklifini kabul etmişlerdi. Tabiî bu adam, oldukça büyük bir kâr mukabilinde bunları temin edecekti» (Tahrikçinin Not Defteri, Mart 1957).

Bu, tamâmen tipik bir şikâyettir. Yukardaki misâl, plânlı ekonomide mevcut «çatlakların» nasıl ânında kapatılabildiğini göstermektedir. «Spekülatör» lerden devamlı surette şikâyet etmesine rağmen, bunların önüne bir türlü geçilememekte, ve bunlar yine de mevcudiyetlerini devam ettirmektedirler. Meselâ, Gürcistan'da intişâr eden Zarya Vostoka adındaki derginin Kasım 1957 sayısında, «Spekülasyon'un» ne kadar yaygın olduğunu anlatan bir makale çıkmıştı. Birçok tevkiflerden bahsedildikten sonra, şunlar anlatılmaktaydı: «Fakat bir dolandırıcının yakalanması, karaborsa üzerinde hiçbir tesir yapmamaktadır.» Milis (polis) pek çok spekülatörlerle uğraşmak mecburiyetinde olduklarını iddia etmektedir. «Bir milis memurunun ifâdesine göre, pek çok spekülatör buna mukabil pek az polis vardır, dolayısıyle halkın da yardımının lüzumlu olduğu fikri mesnetsiz değildir.» Kabahatin yalnız halkın üzerine atılması doğru değildi, çünkü Devlet Mağazaları Müdürleri bile, binâları içinde açıktan açığa faaliyet gösteren spekülatörleri haber vermemekteydiler. Bazen bu çeşit alışverişler pek küçük çapta cereyân etmekteydi - birkaç yumurtanın veya birkaç çift çorabın satılması gibi. Fakat bunda kâr nispeti çok fazlaydı.

Bununla berâber, kanunların icrasına ve partinin tasvip etmediği bu kötü huyların yok edilmesine memur olan kimseler de, çok geçmeden vazifelerini sermekteydiler. Bu hâl yalnız Sovyetlere mahsus değildir. Bütün Batılı memleketlerde de, meselâ fuhuşla mücâdele hususunda polisler en hafif tâbiriy-

le, gevşek davranmaktadırlar. Bu memurların yapacakları o kadar çok şey vardır ki, nasıl olsa kanunun icrası yolunda girişilen teşebbüsler de istenilen neticeyi vermediğine göre, bunlar, siyâsî makamların şiddetli baskısı altında kalmadıkça, işi mümkün mertebe oluruna bırakmaktadırlar. Sovyetler Birliğinde Partinin tasvip etmediği şeyler o kadar çoktur ki, polise düşen vazifeler de o nispette fazla olmaktadır. Polis kadrosu çok geniş olmasına rağmen, bilhassa pasaport kontrolu da dâhil olmak üzere yapılacak o kadar çok iş vardır ki memurlar, evde kaçak bira yapılması, küçük çapta «spekülasyon» gibi suçlarla pek fazla alâkadar olmamaya mütemayildirler. Her ne kadar bu iş hevesli particilere kolay görünmekteyse de, polisler, halkın ekseriyetinin kendilerine sempati göstermediğini ve bu gibi mevzularda kanun nâmına işbirliği yapmak istemediklerini müdriktirler.

Sıkıntıların nerden doğduğu meydandadır: «Meselâ, mayayı kimin ve nereye teslim edeceği mevzuunda fabrikayla ticaret teşkilâtı arasında uzun zamandanberi bir münakaşa cereyan etmekteydi. Kendi tarafından, Vilâyet Ticaret Teşkilâtı, fabrikanın mamûllerini vilâyetin kasabalarına ve kazalarına hattâ Saratov kasabasının dükkânlarına kadar götürüp teslim etmek mecburiyetinde olduğunu iddia etmekteydi. Halbuki fabrikanın müdürü buna mutlak surette muhalifti. Onun iddiasına göre, fabrika mamûllerini sâdece Vilâyetin ve Saratov kasabasının depolarına kadar götürmek mecburiyetindeydi. Onlar münakaşa etmekteyken, müşteriler sıkıntıyı çekmekteydi. Fakat bu arada spekülatörler para kazanmaktaydılar. Acaba Vilâyet İcra Komitesi bu 'maya' münakaşasına bir son veremez miydi? Elbette ki verirdi, ve ne kadar çabuk olursa o kadar iyi olacaktı. «Spekülasyon mevzuu olan yalnız maya değildi. Umumiyet itibâriyle, pamuklu iş pantolonları, çocuk paltoları, bahçe tırmıkları, bıçaklar, ve birçok çocuk oyuncakları satın almak sâdece imkânsızdı. Binaenaleyh, bunların hepsi birer hediye gibi spekülatörlerin eline düşmekteydi.

«Saratov Bölge Ekonomik Konseyi, bu sene katlanan yataklar, mantolar, iskemleler, çay kaşıkları, yemek kaşıkları, kıyma makinaları gibi ve buna benzer daha birçok ev eşyasının imalâtını durdurmakla acaba ne dâhiyâne?

«Mahallî endüstriler dâima ticârî teşkilâtın taleplerine uymamaktaydılar. Meselâ, Glavtorgeden bir müfettiş, mahalli bir endüstri fabrikasını, 1952 senesi için 200.000 çift pamuklu iş pantalonu siparişini kabûl ettirmek için uzun müddet ikna çalışmıştı. Çünkü bunlara çok ihtiyaç vardı. Fa-

kat ancak 86.000 çift için sipariş kabûl edilmişti. Fakat işin hayret edilecek tarafı, İcra Komitesi Müdürleri de bunu kabûl etmişlerdi. Niçin? Bunun sebebi, sâdece, iş pantalonlarının alelâde kumaştan yapılmasının kârlı olmayışıydı.

«Şunu da kabûl etmek lâzımdır ki, gerek mahallî ve gerekse kooperatif endüstrisinin zâten fakir olan imalât çeşitleri, son zamanlarda bilinmeyen bir sebepten dolayı büsbütün azaltılmıştı. Bilhassa, file torbalar, çarşı torbaları, kilit ve ayakkabı bağcığı gibi maddelerin imalâtı tamâmen durmuştu.

«Hâlbuki, ticaret şebekesi dâhilinde, 237 tip müstehlik maddesi üzerinde alışveriş yapılmaktaydı. Hâlbuki Saratov sadece 52 çeşit imâl etmekteydi. Diğerleri, memleketin başka taraflarından getirtilmekteydi. Çok komik olmakla beraber, bizim Saratov Vilâyetine, bahçe tırmıklarının, Baltık Cumhuriyetlerinden soba küreklerinin, Tuna Rostov'undan, ve elbise askılarının da Novosibirsk'den geldiği bir hakikatti. Hiç şüphesiz bunların hepsi mahallinde yapılabilecek şeylerdi!» (İşçi Mebusları Sovyetleri, Sayı 8, Ağustos, 1958).

Bu şekilde gayri meşrû ticaret, bâzen göze çarpacak kadar yayılmaktaydı. 1957 senesinde, Latviya basınında, sâdece yünlü kadın eşarpları satın almak üzere Riga'ya kadar uzun mesâfelere seyahat eden birçok kimselerin tevkif edildiklerinden bahsetmekteydi. Bir defasında, iki adam tâ Moskova'dan buralara kadar gelmişler, ve diğer birinde de, bir ziyaret maksadıyla Moskova'da olmaları iâzım gelirken, Merkezî Asya'da Kırgızistanlı iki toptan satış müdürü de Riga sokaklarında birkaç tâne kadın eşarbı satın alırken yakalanmışlardı. (Sovvet Latviya, 5 Mart, 1957).

30 Eylül 1956 târihinde, Gürcüstan'da istihsâl edilen gıda maddelerinin, «teşkilâtsız» bir şekilde Gürcistan hâricine sevkine dâir hakkında hususî bir kanun çıkarılmıştı. Bu yeni tedbirin bir icâbı olarak, Gürcistan'dan yapılan kaçakçılığa karşı Rus - Gürcistan hududunda trenlerin ve otomobillerin aranmasına başlanmıştı. Aynı şekilde sıkı bir kontrol, Gürcüstan meydanlarından Rusya'ya hareket etmekte olan tayyarelerde de yapılmaktaydı. Şu hâlde, S.S.C.B.'nin bir bütün hâlinde merkezîleştirilmiş bir plâna göre çalışmakta olduğunu kabûl etmek çok zordur.

Bir bakıma, gayri meşrû ticâret, sadece bir plânlama kifâyetsizliğinden ibâret değildir, fakat, bu son derece muğlâk plânlı ekonomi mekanizmasının işleyebilmesi için bir nevî 'yağlama' vazifesi görmekteydi. (Aynı zeyin vergi müfettişinin gözü yüksek olduğu İngiltere'de, gayri meşrû ticâret hesaplara gösterilmek suretiyle vergi kaçırılması hakkında da söy-

lenmesi kaabildir.) Haddizâtında, bir plân yapılması, bilfiil yapılacak işlerin önceden kâğıt üzerine dökülmesi demektir. Fakat Sovyetler Birliğinde, umumiyet itibâriyle bütün teşebbüsler «plânlanan mikdardan fazla istihsâl yaptıkları için» methedildikleri hâlde, birçok endüstrilerin de «plân icaplarını yerine getirememeleri» âdeta alışılmış bir keyfiyettir. Koordinasyonun nasıl yapıldığını anlamak çok müşküldür. İşler, meselâ, herhangibir mühendisin lâlettâyin bir köprü plânı yapması, ve bunun nehir kıyılarının biraz daha yüksek oldukları her yerde tatbik edilebileceğini iddia etmesine benzemektedir. Binaenaleyh, bâzı maddeler üzerinde kuvvetli bir rekabet cereyan etmekteyken, resmî ikmâl kanallarında da bâzı kifâyetsizlikler göze çarpmaktaydı. Neticede, bir fabrika müdürü ihtiyaç duyduğu ham maddeleri bizzat araştırmak mecburiyetinde kalmakta, aksi halde fabrikası işleyemez hâle gelmekteydi; bu vaziyet ise, gerek işçiler ve bilhassa kendisi için çok kötü neticeler doğurabilirdi. İşte böyle, nereden olursa olsun malzeme bulmaya çalışırken, bir taraftan entrikalar çevirmek ve rüşvet vermek mecburiyetinde kaldığı gibi, diğer taraftan da karaborsadan alışveriş etmesini de hayretle karşılamamak lâzım gelir. Rüşvet hâdiseleri muntazaman meydâna çıkmaktadır. Bunlar bâzen muazzam rakamlara bâliğ olmakta iseler de, aşağıda birkaç mantıkî misâl verilmiştir:

«S.S.C.B. Prokuratura'sı (=bir nevi polis teşkilâtı) Estonya ve Latvia S.S.C.'inde ve aynı zamanda Leningrad Kooperatifleriyle Leningrad Vilâyeti dâhilinde hafif endüstri şebekesinde cereyân eden geniş ölçüde bir rüşvet ve ihtilâs vak'asını tahkik etmişlerdi. Tahkikat neticesinde, ikmâl teşkilâtı ve endüstriyel teşebbüslerdeki memurların, Devlet plânına göre Estonya ve Latvia Tekstil fabrikalarına gitmesi lâzım gelen, 170 ton tutarında sun'î ipek ve kumaşı, son birkaç sene zarfında zimmetlerine geçirmiş oldukları meydana çıkmıştı. 'Promvtorsyria'daki bir imalâthane, Tallinn ve Riga endüstriyel teşkilâtından, 33 ton sun'î ipek ele geçirmişti. Hâlbuki bu madde gayet sıkı bir şekilde vesikaya tâbi tutulmuştu. Plâna göre kendisine tahsis edilen mikdardan on misli fazla ham maddeyi temin etmiş olan bu imalâthane, daha önceden hırsızlarla anlaşarak, elindeki fazla malzemeyi diğer imalâthanelere devretmişti. Umuma ait olan mallar, birçok yollardan çalınmıştı. Diğer taraftan, imalâthanenin dokuma atölyesinde, sarf evrakı 'şişirilmek' suretiyle çok mikdarda kumaş arttırılmıştı. Sevkedilen malzeme bir kontrola tâbi değildi. Sahte faturalar tanzim edilmiş, ve ipekli, yünlü kumaşlar kayda geçirilmeyerek, birçok suç ortakları vasıtasıyla kara-

borsaya sürülmüştü. Büyük rüşvetler vermek suretiyle memurlar, imâlâthaneye vesikaya tâbi ham maddeler de temin etmişlerdi. 172 ton tutarında tekstil ham maddesinin gayrı meşru yollardan temini için, Tallinn ve Riga'daki tevzi ve endüstri teşkilâtının memurlarına 2 milyon rubleden fazla rüşvet ödenmişti.

«Yine, Kharkov, Kiev ve Odessa'da cereyân eden bâzı rüşvet ihtilâs ve hırsızlık vak'aları, birçok kooperatif ticaret müesseselerinin, kendilerine bağlı imalâthanelere, ve daha küçük atölyelere, müstehlik maddeleri istihsâl plânlarını gönderdikleri zaman, bu müesseselerin ellerinde ham madde stoklarının bulunup bulunmadığı veya bunları hangi yollardan temin ettikleri hususuyla alâkadar olmadıklarını meydana çıkarmıştı. Bizzat kooperatifler dahi Devlet endüstriyel teşebbüslerine tahsis edilen ham madde rasyonlarından gayri meşrû yollarla ham madde teminine teşebbüs ettikleri vâkidi.

«Bir memura rüşvet olarak çalınmış devlet malının verildiği de vâki olduğu gibi, bu gibi bir suçun çok zaman 'rüşvet' telâkki edilmediği de görülmekteydi» (Sosyalist Meşruiyeti, Sayı 12, Aralık 1958).

Yukarda bâzı büyük vak'alara ait misâller vermiş bulunuyoruz. Şahıslar arasında cereyan eden alelâde rüşvet vak'aları da sık sık kulağa gelmektedir. «Minsk'teki 'elektromontaj' Tröstünde Başmakinst olarak çalışmakta olan Zaturenski, daha kısa bir zamanda lojman temin edebilmek için, Tröst Müdürünün odasına gelmiş ve kendisine içinde 1000 ruble bulunan bir zarf vermişti.» Fakat Minsk Kasabasının Oktober reyonunun Polis Müdürü, 'Zaturenski'nin câhil ve geri kafalı olduğunu ve mâziden kalma bir kötü huya kapılarak' bu işi yaptığını ileriye sürmüş, ve kendisi hakkında tâkibat yapmayı reddetmişti. «Reyon Polis Müdürünün, orta mektep tahsili görmüş ve bir Tröstün başmakinistliği mevkiine yükselmiş olan bir adam hakkında cahilliğini ve eskiden kalma huylara kapıldığını ileriye sürerek tâkibattan vaz geçmesi doğrusu anlaşılacak bir iş değildir.» Bu vak'a da, parti heveslileri tarafından baskıya maruz kalmadıkça, resmî memurların da suçlar hakkında tâkibat yapmaya taraftar olmadıklarını göstermektedir.

Mühim mes'elelerden birisi de, plân icraat raporlarında yapılan sahtekârlıklardır. Bu mevzuda, yüksek bir parti organı aşağıdaki şikâyeti yapmaktadır:

«Aynı iş kümes hayvanları mevzuunda da yapılmaktadır. Bizim Kolhoz'da 400 tâne yumurtlayan tavuk vardır. Geçen sene Şubat veya Mart ayında kuluçka istasyonundan 1000

tane civciv almıştık. Ağustos - Eylül aylarında bu genç tavuklar da yumurtlamaya başlamışlar, fakat bunların yumurtaları da eski 400 tavuğun yumurtaları ile berâber gösterilmişti. Yumurta mahsulûnün 'yüksek' oluşu bundan ibâretti... Partinin bölge teşkilâtının, böyle bir göz boyayıcılığına karşı şiddetle mücâdele etmemesi çok acıdır. Ben, Kolhoz'a ait bir tavuk çiftliğinde müdür olarak çalışmaktayım. Bu vaziyet karşısında çâresizlik içinde kalmaktayım. Eğer yumurta mahsulünü doğru olarak kaydetsem, diğer tavuk çiftliklerinden geri kalmış olacağım. Eğer onlar gibi yapsam, namussuzluk etmiş olacağım» (Parti Hayatı, Ağustos, 1958)

Kruşçev alkolizm hakkında gayet şiddetli sözler sarfetmiştir. Fakat Rusya'da alkolizmin Çarlık Devrine nispetle daha mı az veya çok olduğu, Dünyânın başka yerlerine nispetle Rusya'da bu hâlin en çok mu görüldüğü bilinemez. Fakat şimdilik, diğer sosyâl dertler arasında en çok hücum edilen budur. İçki içmek, başka türlü bir eğlence veya meşgale bulunamaması dolayısıyla, vakit öldürmek için belli başlı bir çâre hâline gelmiştir. Nitekim Polonya'da da harpten sonra alkolizmin en üyük bir dert şeklinde artmış olması, aynı sebebe ircâ edilmektedir: Polonyalı şâir Wazyk, yeni işçi lojmanlarında oturanların, «can sıkıntısından hayvanlar gibi uluduklarını» ve «votkaya saldırdıklarını» yazmaktadır. Rusların içki içme huyları, daima Batılı alkoliklerden çok farklı bir şekilde târif edilmektedir, ve bunun çok gayri sıhhî bir şekilde cereyan ettiği malûmdur. Vaziyet, yarı yarıya bir iptilâ hâlinden çıkmakta, ve her ay bu uçuruma körü körüne düşenler artmaktadır.

Devletin, Ruslar'ı kolay kolay bu yoldan çevireceği zannedilemez. Nitekim, Kruşçev'in içkiye karşı açtığı kampanyanın en şiddetli devrinde, Moskova lokantalarından birinde çalışan bir garson, «ne içeceksiniz?» sualine karşı «hiçbirşey içmeyeceğim teşekkür ederim» cevabını bir türlü kabûl etmemekteydi. 14 Ocak 1958 târihli Komsomoskaya Pravda'da çıkan bir fıkrada - alkol mevzuu değil fakat tamâmen kaldırıldığı farzedilen bahşiş isteme âdeti ele alınarak - bir garsonun «burası kantin değil lokantadır, anlarsın ya! Söyle bakalım ne içeceksiniz?» dediği anlatılmakta ve herkese duyurulmak maksadıyla bu suali bilhassa yüksek sesle tekrarladığı ilâve edilmektedir.

Daha önce açılmış olan bir kampanya sırasında da bir bakkal dükkânından votka almak isteyenlerin, otomatik olarak kuyruğun başına geçmesi âdeti çıkmıştı.

Devlet, alkolden büyük kârlar temin etmektedir. Bir lit-

relik bir şişe votkanın istihsâli 86 kopek'e mâl olmakta fakat 60 rubleye satılmak suretiyle % 7000 kâr yapılmaktadır. Yine, birkaç sene evvel alkolizme karşı açılmış olan kampanya sırasında, matbuattâ intişâr eden muhtelif kanaatlerden, bir kimsenin deli gibi içmesinin sâdece çok yaygın bir hâl almadığı fakat aynı zamanda çok muteber bir mârifet gibi telâkki edildiği anlaşılmaktaydı. Hattâ gençlik gazetelerinde, birçok münâsebetlerle, yeni bir meslcğe intisap eden genç işçilere «içmedikçe iyi bir madenci (veya dökümhane işçisi, veya ormancı) olamazsın» denilmekteydi. Kaçak içkisiyle meşhûr bâzı köyler türemişti - hattâ vaziyet bâzan çok utanç verici bir şekil almaktaydı; bunlardan birisinde kaçak içki yapılan yer yalnız mahallî Sovyet'in bürosundan değil fakat aynı zamanda parti ve polisin dairesinden de görülmekteydi!

Diğer taraftan, Tuna Rostov'unda Gençlik teşekküllerinin içkiyle mücâdele kampanyasında karşılaştıkları güçlükler meyanında, İç Ticaret Vekâletinin karşılarına her adımda başka başka mâniler çıkarttığından bahsedilmekteydi. Meselâ, Rostov'daki bir fabrikada, birkaç mil uzayan bir sokak üzerinde bir tâne kitapçı dükkânı bulunmadığı hâlde aynı mesafe dâhilinde, düzinelerle votka satan mağazalar yer almaktaydı. Haddi zâtında bunların hepsinin dondurma, yumurta ve diğer müstehlik maddelerini satmaları lâzım gelirken, içkiden başka birşey bulmak kâbil değildi. Bu dükkânlarda çalışan işçiler, senelik devir plânlarını votka satmak suretiyle doldurmanın daha kolay olduğunu, ayrıca satacakları bâzı yiyecek maddelerini pişirmek külfetinin de ortadan kalktığını söylemekteydiler. Nihâyet, Genç Komünist Birliği, fabrika dâhilinde kantinin genç işçilere votka satmasına mâni olabilmişse de, kantin idâresi bu defa, sokak üzerine açılan pencereden satışlarına devam etmiş ve bu pencerenin, fabrika idâresinin selâhiyetleri dışında kaldığını iddia etmişti. Hele birgün, Rostov Gençlik Teşekkülleri memurları bürolarına geldiklerinde, bodrum katında bir ayak üstü meyhanesinin açılmış olduğunu görmekle dehşete düşmüşlerdi.

Her nekadar devletin meşru tanıdığı bu ticaretle mücâdele etmek çok müşkül idiyse de, hiç olmazsa bâzı genç heveslîler buna teşebbüs etmekteydiler. Kaçak içki imalâtına karşı mücâdelenin resmî polis tarafından yapılması lâzım gelmekte idiyse de, bunlar pek alâka göstermemekteydiler. 1958 senesinde bâzı resmî makamlar, polisin (bu iş üzerinde pek az durduğundan, hattâ bâzı hallerde hareketsiz kaldığından) şikâyet etmekteydiler. Hattâ bâzı polisler bu işin gayri kanunî olmadığı şeklinde baştan savma cevaplarla şikâyetleri sa-

vuşturmakta, ve bilinen birçok vak'alar hakkında senelerle tâkibat açılmamaktaydı. Selâhiyet sahibi bir kimsenin işâret ettiğine göre hattâ hafif suçlara ait bâzı mahkemeler, Ruslar'ın bu zaafını hafifletici bir sebep olarak kabûl etmekteydiler. Buna dâir aşağıdaki misâl verilmektedir:

«Nalinsk köyünde bir mağazada müdür olarak çalışan Loginov, sistematik bir şekilde kooperatifin paralarını zimmetine geçirmekte ve bunlarla içki içmekteydi. Bu suretle 7000 ruubleden fazla parayı sarfetmişti. Kendisini muhakeme eden Halk Mahkemesi, Loginov'a, kanunda gösterilenden daha hafif bir ceza hükmetmiş, ve buna sebep olarak da «Loginov'un bu parayı içkiye sarfettiğini ve bir kazanç gayesi gütmediğini» göstermişti. Gayet tabiîdir ki, mes'elenin bu şekilde ele alınışı, satış müesseselerinde cereyan eden hırsızlıklara karşı girişilen mücâdeleyle hiçbir suretle kâbili telif değildi» (Soviyetkaya Yustitsiya, Temmuz, 1958).

Moskova Akşam Gazetesinin Şubat 1959'da çıkan bir nüshasında, evlerde kaçak içki imâli bakımından tatbik edilen şaşılacak derecede kurnazca usuller hakkında bir hikâye anlatılmaktadır: Moskova Hayvanat bahçesinde çalışan bir kadın fillere ve maymunlara verilen gıda maddelerini kaçak içki yapmak maksadıyla gizlice evine götürerek kullanmaktaydı. Evi arandığı zaman, külliyetli mikdarda hububat ve şekerle berâber, 100 den fazla şişelere doldurulmuş 90 derecelik saf ispirto bulunmuştu. Muhtelif gençlik mes'eleleri arasında, 'bob - stiller' hakkında, Sovyet basınında sık sık yazılar çıkmaktadır. Bunlardan bâzıları, Orel'de vücuduna yaptırdığı müstehçen bir dövmeyi herkese göstermek için tramvayda giderken gömleğini çıkaran bir genç gibi, son derece ekzantrik hareketlere tevessül etmektedirler. Bâzı umumî şikâyetler de vardır: Bunlardan birisi, yeni bir tip olan «Niboniço» lar hakkında yükselmektedir. «Niboniço» sözü, Rusça'da Niboga Niçolta (ne iyi ne kötü) kelimelerinin hecelerinden meydana gelmiştir. Bunlar hakkındaki şikâyet şöyledir:

«Bu kibirli parazitler, tekmil davranışları ve görünüşleriyle sânki hayatta mukaddes hiçbir şeye inanmadıklarını telkin eden, her şeye küstahça dil uzatan bu şüpheci kimseler nereden çıkmaktadır? Ya herkesin eğlendiği yerde ciddî bir tavır takınan veya herkesin asabının gergin olduğu zamanlarda her şeyle alay eden bu tipler kimlerdir? Bunlar mutlaka haddinden fazla uzun ceketler veya çok kısa pantalonlar giymemektedirler. Umumiyetle basit bir şekilde giyinmekte ve mübalâğalı saç uzatmamaktadırlar. Kısacası ilk nazarda, emniyet telkin eden bir hâlleri vardır. Hattâ daha da ileriye

giderek, kendileri de bob - stillerle alay etmekte ve onlar hakkında hikâyeler uydurmaktadırlar. Bunlar, dikkati üzerlerine çekmekten kaçınmakta, fakat kalabalıkların arasına karışarak, sinsi sinsi hâdiseler çıkartmaktadırlar.

Meselâ, bir mektepte bir münâzara hazırlanmakta ve komsomol âzâsı 'saadet' mevzuunda konuşmak istemektedirler. Salon gençlerle ve kızlarla doludur; hepsi heyecanlıdır ve ellerinden geldiği kadar güzel konuşmağa çalışarak münakaşalara iştirâk etmektedirler. Fakat salonun uzak ve loş bir köşesinden, ara sıra heyecanlı ve samimî sözlere karşı bir ses yükselmektedir:

«Şuna bak be!... Amma vatansever!

«Hemen bunun arkasmdan, yine gerilere saklanmış birisi aynı ses tonuyla şöyle bir lâf ortaya atmaktadır:

«'Alkışlayalım, alkışlayalım! Herkes ayağa kalksın!'

İşte mahallî 'niboniço'lar faaliyete geçmişlerdir.

«Bu sözde kabadayılar, ancak bu gibi soytarıları 'serbest düşünceli insanlar' zanneden toy gençleri aldatabilirler. Fakat, gençlerle yaptığım dâimî temaslar neticesinde, gerek mekteplerde gerekse kolejlerde, bu sahte kabadayıların foyalarının meydana çıktığını görmekteyim» (Edebi Gazete, 25 Mayıs, 1957)

Hele zengince bob - stiller - bu acâyip giyinişli şımarık işsiz güçsüz takımı - uzun zamandan beri karikatürcülere mevzu olmuşsa da, bu gibi tipleri rezil etmek veya başka usullerle ortadan kaldırmanın mümkün olamayacağı anlaşılmıştır. Bunların kendilerini nasıl her türlü vazifeden muaf saydıklarının tipik bir örneği, vasat rütbede bâzı memurların çocuklarının hırsızlıktan dolayı tevkif edildikleri zaman görülmüştür: «Bunlardan hiç birisi, bir gün bir fabrikada veya bir inşaatta çalışmak mecburiyetinde kalacaklarını hiç düşünmemişlerdi. Tamâmen başka şekilde bir hayat için yaratılmış olduklarına inanmaktaydılar. Hattâ bunların aileleri de kendilerine bu fikri aşılamışlardı. Bunlardan Alla adındaki birisi, birgün üvey babası Yarbay Kolesov'un kendisine şunu söylediğini itiraf etmiştir:

« 'Eğer bir daha kötü hareketini görürsem, seni Milise ihbar edeceğim ve 'bâkir topraklara' göndermelerini isteyeceğim,'

«Bu nasıl mukaddes şeyleri ayak altına alan bir sözdür!» (Komsomolskaya Pravda, 15 Ağustos 1958).

18 Ocak 1955 tarihli Sovetskaya Kultura Mecmuası şunları yazmaktadır:

«Kız bob-stiller, müstehçen denecek kadar vücut hatları-

nı meydana çıkaran dar elbise giymektedirler. Ayrıca etekleri yırtmaçlı ve dudakları da kalın kalın boyalıdır. Yazın, 'Roma' stili sandaletler giymekte ve saçlarını yabancı artistler gibi yaptırmaktadırlar. 'Dinamik eğlence kızları' denilen bu tipler, her rastladıklarıyla lokantalara gidip, vaatkâr tebessümlerle kendilerine yemek ısmarlatmak suretiyle vakit geçirmektedirler.»

24 Nisan 1954 tarihli Trud Gazetesi, «kelebekler» başlığı altında, « 'parasını har vurup harman savurmamış', kunduz kürkünden yakalı elbise giyen paralı bir yaşlı adam 'yakalamak' ümidiyle... Bütün akşamlarını rahat bir lokanta hayatına kendi arzularıyla vakfetmiş» Moskova'lı kadınlardan uzun uzadıya bahsetmektedir. Hattâ aynı gazetede, açıktan açığa fahişelerden de bahsedildiği vâkidir - fakat bu, Londralıların da rahat rahat bahsedebilecekleri bir mevzudur.

Bunların, fakat aynı zamanda aklı başında denebilecek bazı gençlerin de ihtirası 'caz' dır. Pravda'nın Ağustos 1958 sayısında 'âdîlik müzikten sökülüp atılmalıdır' başlıklı bir makalede, 'rock and rol taklitleri maskesi altında... Bu dizginsiz müziğin kötü misallerini vermek için' zaman zaman kurnazca usullere başvuran varyete orkestralarına hücum edilmekte ve «bunlar bizimle açıktan açığa alay etmektedirler» denilmektedir. 28 Eylül 1958 tarihli İsvestia, şu şikâyette bulunmaktadır: « 'Cazomanya' müzmin bir illet halini almaktadır ve bu hastalık, âmmenin ciddî müdahalesiyle tedavi edilmelidir... İçimizde, 'cazomanya'yı zamanın icabı olarak gören ve şekilçi burjuva san'atının zararlı tesirlerini idrâk edemiyen bazı nazariyatcılar vardır...»

'Müziği temizleme' kampanyası sırasında Sovyetskaya Yustiksia'da intişar eden bir makale, (Eylül 1958) «evlerde sokak serserîliğini teşvik edecek mahiyette plâkların doldurulmasının» esasen sanayi mümeizim bir suç olduğunu ileriye sürmekteydi. Bu makalede kaçak olarak röntgen filmleri üzerinde doldurulan plâkları satın alırken, istemeksizin bir cinayete karışan gencin hikâyesi anlatılmaktadır. Bu ahlâk bozucu plâklar «rock and roll»lerden, çingene şarkılarından, yakası açılmadık hapishane türkülerinden ve Amerikan caz kralларının davul sololarından ibarettir. Yine, Komsomolskaya Pravda'nın 15 Ekim 1958 tarihli nüshasında intişar eden uzun bir mektupta, «karaborsadaki melodiler» başlığı altında bu kötü plâkların alışverişi teferruatıyla anlatılmakta ve Kuibişef piyasasında röntgen filmlerinden yapılmış bu plâkların çok fahiş fiatlarla el altından satılmakta olduklarından bahsedilmekteydi.

Parti, varyete sahnelerinde de bazı âdîlikler görmek-

tedir. Evvelce de bahsedildiği gibi, bu temizleme hareketi, Pravda'da intişar eren «âdilik yayıcıları» başlıklı bir makaleyle başlamıştı. Gazete, mesleğinde oldukça mâhir bir muharririn irtikâp ettiği, bilhassa menfur addedilen bir «âdiliği» misal olarak göstermekte ve şunları yazmaktaydı: «Yazısında evvelâ, yıldızlara ve Sovyet supitniklerine methiyeler terennüm etmekte fakat sonra gûya bir lâtife yaparak, evli olan bizlerin... Herşeyden evvel alacağımız kızın bir odası olup olmadığına ve iyi para kazanıp kazanmadığına baktığımızı söylemekle, âdiliğin en süflî derecesine düşmektedir. Bu 'pis şaka' Sovyet evli adamlarına bir hakaret olduğu kadar, onları, 'pöti burjuvazinin modası geçmiş motifleriyle hareket eden insanlar şeklinde göstermektedir'.

«Moskova'nın ortasında Bolşoy Bolşoi tiyatrosunun duvarlarının dibinde oynanmaktan çekinmeyen haydut çeteleri» şeklinde, zaman zaman kumarbazlara da hücum edilmektedir. Fakat bunlar hakkında yazılan yazılar pek nâdirdir. Fakat diğer taraftan, dilenciler mevzuu sık sık ele alınmaktadır. Bunlara ait tipik bir hikâyeyi aşağıda bulacaksınız:

«Eski günlerden bize intikal eden miras arasında, serseriler ve dilenciler gibi utanç verici haller de vardır. Şu sahneye hepimiz ne kadar çok rastgelmekteyiz: Banliyö trenlerinde grup halinde veya tek başına dilenciler vagondan vagona dolaşmakta ve ayyaşlıktan kalınlaşmış çatlak bir sesin yalvarışını duymaktasınız: 'Harpte sizler için ıstırap çekmiş bir adama birkaç para veriniz'. Sovyet adamı, rakik kalbli ve hassastır, dolayısiyle, bu 'malûl askerin (!)' şapkasına cömertçe para atmaya başlamaktadır. Böyle bir 'zavallı' akşama kadar 200 ruble hattâ daha fazla para toplamaktadır.

«Vladislav Troinikovski sarhoşluk ve uygunsuz hareketlerinden dolayı birçok defalar Perov'daki bir numaralı toplama noktasına düşmüştü. O genç bir adamdır. 1931'de doğmuştur, fakat hiçbir zaman bir harpte bile görmüştür. Bir defasında, sarhoşken girdiği bir kavgada eli yaralanmış ve bu uzvunun kesilmesi lâzım gelmişti. Troinikovski bundan müteessir olmamıştı. Hemen bir eski üniforma edinmiş ve göğsüne bir dükkânden aldığı bir sıra madalya şeritlerini takmıştı. Hattâ, bu şeritlerden birisinin 'kahraman anneler' madalyasına ait olduğunun bile farkında değildi. Esasen halk da buna pek fazla dikkat etmiyordu. Artık, istasyonlarda ve trenlerde onun: 'sizin için harpte ıstırap çeken bu adama birkaç para veriniz' diyen sesini duymaya başlamıştık.

«1877'de doğan M. L. Movikov, Strominka'da yaşamakta

ve eski bir işçi olarak tekaüdiyesini almaktadır. Ayrıca iki oğlu ve iki kızı kendisine ayda 800 ruble vermektedir. Tabiî, bu paranın bir ihtiyar adama kâfi geleceğini düşünmek zor değildir. Fakat onu sık sık sokaklarda sadaka dilenirken görebilirsiniz. Belki de geçenler, 'zavallı adam ona yardım için bir şey yapmalı' diye düşünmektedirler. Ve bu 'zavallının' tasarruf defterlerinde kayıtlı 30.000 rublesi vardır.

«F. Erokina, 'çalışmak' bahanesiyle, Kavuga Vilâyetinden sık sık Moskova'ya gidip gelmektedir. Köyünde kendisine ait bir tuğla evi, güzel bir arsası, bir ineği, bir kazı, v.s. vardır. Fakat, paçavralara bürünerek istasyon yolu üzerinde durmakta ve 'bu zavallı yangın felâketzedesine birkaç para verin' diye dilenmektedir.

«Bunlara para vermeyin! Verdiğiniz paralar işsiz güçsüzleri üretmektedir.» (Tahrikçinin Not Defteri, Ekim 1957).

Nihayet, Sovyetlerin nazarında muteber olmayan şeylerden birisi de dindir. Mum satışlarına bakılarak, Ortodoks Kilisesinin 20 ilâ 30 milyon arasında dindar âzasının bulunduğu tahmin edilmektedir. Estonya'daki Lüter Kilisesi 700.000, Latvia'da ise 600.000 faal âzaya sahip bulunduklarını iddia etmekteler, tekmil Rusya'daki Babtist Kiliseleri ise, en azından 550.000 vaftizli âzası olduğunu, ayrıca kendi tahminlerine göre 3 milyon kadar sempatizanları bulunduğunu iddia etmektedirler.

Hattâ parti âzası dahi bu yüzden itham edilmektedirler. Meselâ: «Köylerdeki bazı Komünistler, hâlâ dinin zararlı tesirlerine karşı militan ve aktif bir mücadeleye geçmemişlerdir. Bunlar, bu gibi tesirlerin halkın kültürel ve ekonomik kalkınması bakımından zararlı olduklarını kabul etmekte, fakat daha ileriye gitmemektedirler. İçlerinde, 'Ruhül Kudüs şerefine' bir kadeh içmekte mahzur görmeyenler bile vardır. Pobeda Kolhozunda Komünist Aleksandro daha da ileriye giderek bunu meşrû göstermek istemiştir. Parti teşkilâtı sekreterine gitmiş ve 'Sovyet Anayasası herkese vicdan hürriyeti tanımaktadır, ben de bunu tes'it etmek istiyorum' demiştir. (Parti Hayatı, Ocak, 1959).

Can sıkıntısının da halkı kiliselere sürüklediği iddia edilmekteyse de, 19 Şubat 1957 tarihinde, «Komsomolskaya Pravda» Stalino'dan aldığı ve Stalin Metallürji Fabrikasında çalışan işçilerin gece nöbetinden sonra, sabah duasına kiliseye gittiklerinden şikâyet eden bir mektubu neşretmiş ve can sıkıntısının, halkın kiliseye gitmesinin hakikî sebebi olamayacağını ileriye sürmüştü.

Din bakımından çocuklar da ele alınmaktadır. Ailede çocukların ateist terbiyesi (Leningrad, 1955) adlı broşüründe K. D. Radina, bazı hallerde «çocukların iki yüzlü bir hayat yaşadıklarını, kendilerini hem mektebin ve hem de ailenin istediklerine göre âyarlamak maksadıyla manevra çevirdiklerini, dinî görüşlerini öğretmenlerinden ve arkadaşlarından gizlediklerini, haçlarını saklamaya çalıştıklarını ve böylelikle samimiyetsizliğe, yalana ve sahtekârlığa alıştıklarını» yazmaktadır.

Bin yıllık sulh ve sükûn devresine inanan bazı mezheplerin, Sovyetler Birliğinin muhtelif yerlerinde başkaldırmakta olduklarından sık sık bahsedilmektedir. 1957 senesinde İnnokentiit denilen bir gurbun Moldavya'da türediği ihbar edilmişti. Hattâ, bu grup âzasının birisinin, son Çarın oğlu Gran Dük Alexi olduğu iddia edilmişti. Muska, zemzem suyu satışlarından da sık sık şikâyet edilmektedir.

Yüzlerce raporlarda, Kuibisen Vilâyetinde mezhep propagandacılarının ve her türlü 'mukaddes adamların' halkı aldatmak maksadıyla faaliyete geçtiklerinden şikâyet edilmektedir.

1957 Kasımında, muhtelif mezheplere karşı şiddetli hücumlar tekrar başlamıştı. Yehova Papazları, «devletimizi Allah yaratmamıştır; binaenaleyh yok olmaya mahkûmdur» şeklinde telkinler yaparak, Sovyet aleyhtarı bir ruh yaratmakla itham edilmişlerdi. Adventistler, yani İsa'nın doğumuna inananlar da umumî hayata karışmadıklarından dolayı «sabotaj» ile itham edilmekteydiler. Babdistler, bizim Sovyet tarzı hayatımızı, Komünist Partisinin ve politikamızı birçok iftiralara mevzu yapmakta, fakat, kendilerini gizleyerek, masum olduklarını iddia etmektedirler. Hattâ, Allahları İsa'nın Proleterya aslından geldiğini, sosyalist ve komünist olduğunu ilân edecek kadar ileriye gitmektedirler» .

Yehova'ya inananlar Taişet'de faaliyet göstermekte ve bir kısım gençleri kendi mezheplerine almaktaydılar. Stalin devrinde Taişet belli başlı iş kampları merkezlerinden biriydi ve mahallî Yahova propagandacıları, eski kamp arkadaşları olup, bunlar bilâhara affa uğradıktan sonra kendi inançlarına mahallî halk arasında yaymaktadırlar. Aynı şey eskiden kamp merkezi olan bölgelerde de cereyan etmekte ve Kazakistan başta olmak üzere Sovyetler Birliğinin birçok kısımlarında en umulmadık acayip mezheplerin yayılmasında şaşılacak derecede müessir olmaktadır. Byelorussia Komünist gazetesi Sovetskaya Byelorussia'nın 25 Mayıs 1958 tarihli nüshasında intişar eden uzun bir makalede, «Kadim Yehova'nın arkasında kim gizlidir?» başlığı altında yine, bir esir kampından kurtulduktan sonra hem-

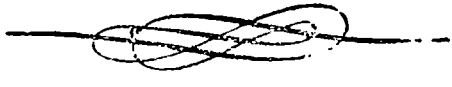
şehrileri arasında Yehova mezhebini yaymaya uğraşan 34 yaşındaki Byelorussia'lının, halkın dinini değiştirmeye matuf faaliyetlerinden şikâyet edilmektedir.

Tackistan Komünist Partisi Merkez Organı, 15 Mayıs 1958 tarihinde «Karanlık Taşıyanlar» başlığı altında neşrettiği bir makelede, Tacikistan'ın merkezi Stalinabad'da Babtistlerin ve İsa'nın doğumuna inananların mezhep faaliyetlerini açıklamaktadır. Gazetenin şikâyeti, daha ziyade her iki mezhebin, Sovyet münevverleri arasında revaç bulduğu merkezindedir. Gazete, İsa'nın doğumuna inananlar mezhebine girenler arasında, Stalinabad Devlet Üniversitesi Matematik ve Fizik Fakültesinden mezun olan ve hâlen Stalinabad Mobilya Fabrikasında Teknoloji Mütehassısı olarak çalışan genç bir kadından ve Stalinabad Tıp Enstitüsünün üç tane son sınıf talebesinden bahsetmektedir. Gazete, bilhassa tıp talebelerinin dine karşı görtermiş oldukları bu hevesi hayretle karşılamaktadır.

30 Mayıs 1958 tarihli Sovetskaya Byelorussia, yeniden hayat bulmaya başlayan dinî cereyanlar hakkında enteresan bir misal vermektedir. Sovyet-Polonya hududuna yakın bir Byelorussia köyündeki kilise ele alınmakta ve bu kilisenin 1956 senesine doğru neredeyse çökecek bir vaziyette olduğundan bahsedilmektedir. Fakat bu sıralarda yeni bir papaz gelerek, köy gençlerini kiliseye dâvet etmiş ve onlara müzik âletleri çalmasını öğretmiştir. Birkaç ay sonra 1957 ilkbaharında, kilisenin tamiri için lüzumlu parayı toplamaya yetecek kadar taraftarı bir araya getirmeye muvaffak olmuştur.

Asya Cumhuriyetlerinde ise İslâm dini ve oruç gibi İslâm âdetleri, aynı şekilde plânlanmaya başlamış bulunmakta ve muntazaman hücumlara maruz kalmaktadır.

Filhakika, - spekülasyon, rüşvet, alkolizm, caz, dinlenmek, din gibi - Komünist Partisi nazarında 'Sosyal kötülükler' addedilen yollara sapanların miktarı, Rusya'da halk arasında geniş ölçüde artmış bulunmaktadır. Anlaşıldığına göre, pek az kimseler bu kötülüklerden birinden veya diğerinden uzak kalabilmişlerdir. Bu keyfiyet, insan yaradılışının ve tabiatının, partinin sahip olduğu her türlü kudret ve kuvveti yenmeğe muktedir olduğunu göstermektedir. Rejimin kendi fikirlerini telkin hususunda daimî bir kuvvete sahip bulunmasına rağmen, bu muvaffakiyetsizlik radikal bir mahiyet iktisab etmektedir.

Onbirinci Bölüm

Yanlış Fikirler: Muharrirler

S.S.C.B.'de mevcut gayrı resmî düşüncelerin ve hislerin mahiyetini anlamak istersek, en mantıkî yol, bunların kısmen ifade edebildikleri mahdut bir devreyi tetkik etmektir. Bu devre, Kruşçev'in, Şubat 1956'da 20. Parti Kongresinde vermiş olduğu gizli nutuktan itibaren, yine 1956'nın sonbaharında ve bilhassa kışa doğru bu gibi tezahürlerin gayet sıkı bir baskıya alınmasına kadar geçen zamandan ibarettir. Bir sene sonra, bu baskı tam bir hâkimiyet kurmuştur. Hattâ bu 'Günahkâr' düşüncelere karşı hücumlar hâlâ devam etmektedir.

Mezkûr devre zarfında, zindanların kapıları, birçok senelerden beri ilk defa olarak açılmış veya hiç olmazsa kısmen aralanmıştır. Fakat tekrar sıkı sıkıya kapatılmış olmalarına rağmen, artık açıkça ifade edilemeseler bile, aynı fikirlerin kuvvetlerini ve tesirlerini muhafaza ettiklerine inanmamak için bir sebep yoktur. 1956'da söylenebilenlerin, 1959'da veya 1960 da aynen düşünülmekte olduklarını kabul etmek mantıkî bir hareket olur.

Esasen bu devre zarfında da, aykırı dinî düşüncelere geniş ölçüde bir müsaade verilmiş değildir: Meselâ, Doktor Jivago, sansür edildiği halde bile neşir müsaadesi alamamıştır. Fakat buna rağmen, Rusya'da yayılabildiği kadar yayılmıştır. Bunun gibi, birçok aykırı fikirler taşıyan materyel de ortaya çıkmıştır. Binaenaleyh, Rusların 'Dillerini çözmek' imkânını buldukları takdirde, daha pek çok şeyler yazabileceklerini düşünmek mantıkî olduğu gibi, hâlen mevcut okunabilecek eserlere bir göz attığımız takdirde, bu iddiamızda yanılmadığımızı anlamak kabildir. Vaktiyle açıktan açığa tenkit edilen ve hatalı oldukları ilân edilen birçok eserlerin basılmış olmaları, Stalin politikasının takbihi sırasında yüksek kademeleri işgal eden bazı parti âzasının dahi taraftar oldukları veçhile, hakikî bir ferahlık temin edecek şekilde, edebiyat üzerinde tatbik edilen

kontrol mekanizmasının gevşetilmiş olduğuna delâlet etmez. Meselâ, böyle bir gevşemeye taraftar olan parti âzası meyanında Şepilov bilâhara, muharirlere karşı çok müsaadekâr davranmakla itham edilmiş ve bunun neticesinde, münevver san'at çevrelerinde bazı demagojik unsurların ifrat derecede ileriye gitmek fırsatını buldukları söylenmişti.

Partinin aşağı kademelerinde de bir fikir kaynaşmasının tezahür ettiği bir hakikattır. Bunlara nâdiren temas edilmişse de, «Bizzat parti kitleleri tarafından seçilen liderliğin düşürülmesi ve parti kadrolarının itibarının kırılmasına matuf bu gibi kanaatların, liderliğin rolü hakkında hakikî Leninist anlayışla hiçbir suretle kabili telif olmayacakları» söylenmişti. «Bu gibi kanaatlar, 20. Parti Kongresinin neticelerinin münakaşası sırasında, siyasî bakımdan kâfi derecede olgun olmayan münferit komünistler tarafından ifade edilmişlerdi... Bu münakaşalar sırasında şu sualler sorulmakta idi: Şimdiki liderler, şahsın ulvîleştirilmesi devresi sırasında niçin açıktan açığa ortaya atılmamışlardı? Bu şahsî ve medenî cesaretin yokluğuna delâlet etmez mi?» (Kommunist, Temmuz 1956).

Bilâhara aynı gazete, bu mevzuda muayyen bir vak'aya temas etmektedir:

«Bir ilmî laboratuarın parti teşkilâtının yaptığı toplantıda, küçük bir işçi grubu, şahsın ulvîleşterilmesi mevzuunun münakaşası maskesi altında, partiye karşı iftiralarda bulunmak ve parti politikasına hücum etmek maksadiyle parti içi demokrasiyi istismara kalkışmış, fakat CPSU Merkez Komitesi, yalnız bu grup hakkında değil, aynı zamanda bu iftiracılara karşı harekete geçmemiş olan tekmil parti teşkilâtı hakkında ciddî kararlar almıştır.» (Kommunist, Aralık 1957).

Edebiyat sahasında bu fikirler daha kuvvetli bir şekilde tezahür etmiş, veya hiç olmazsa daha çok dikkati çekmiştir. Meselâ, muharrir Pokrovsky'nin, «Memleketimizde bir bürokratlar zümresi iktidarı ele geçirmişlerdir.» demesi gibi, filhakika edebî münakaşlar siyaset sahasına atlamışlardır. Muharrir bu sözü ile, partinin ve devletin ileri gelen kadrolarını kasdetmektedir... «Merkez Komitesi Kültür ve İlim Dairesi Şefi Ryurikov, Pokrovsky'nin bu sözünü, İtalyan Komünistleri delagasyonunun, Roma'da intişar eden, Editori Riuniti'nin 1958 senesine ait bir nüshasında çıkan raporundan iktibas etmiştir».

1956-57 seneleri arasında 'Buzların gevşemesi', o zamana kadar adları duyulmamış birçok muharrirlerin meydana çıkmalarına imkân vermiştir. Yashin, Evtushenko, Granya ve Dudintsev gibi isimler etrafında birçok münakaşalar cereyan

etmiştir. Parti sözcüleri bu yeni muharrirlere hücumlarda bulunmuşlar ve esrlerinin «Kendilerine hâs bir 'Havası' olduğunu söylemişlerdir.» - Bu havanın belli başlı unsurunun «Kötümserlik» olduğu ileriye sürülmektedir. Fakat haddizâtinde, bu eserlerde, «Kötümserlik» diyebileceğimiz bir hâleti ruhiyeye pek az rastlamaktayız: Anlaşılan, bu şekilde tevsif edilen husus, parti tarafından 'Gül Pembe' gösterilmek istenen her şeyin bu muharrirler tarafından reddedilmesidir.

Aynı cereyan, Stalin neslinin Aliger ve Panova gibi genç ve mükâfat kazanmış muharrirleri arasında da kendini göstermiştir. Bunların ekseriyeti parti âzasıdır. Hepsi Sovyet sistemi dahilinde yazmakta, fakat hakikati ve bunun serbestçe ifade edilebilmesini istemekte ve komünist rejiminde bir ihtilâl değil fakat bir reform derpiş etmekteydiler. Bunlar, daha beşerî bir Sovyet devletinin tahakkukuna inanmaktaydılar.

Tabiatiyle, bu muharrirlerin, Sovyet sistemini, umumiyetle politika gibi, muvakkat bir maceradan ibaret telâkki eden Pasternak ile mukayesesi kabil değildir. Pasternak, Sovyet edebiyat çevrelerinde, fevkalâde san'at kabiliyeti ve eski Rus ruhuna uygun olarak, yeni bir şekilde daha derin beşerî duygu kaynaklarına dönüşü ile geniş ölçüde tanınmakta,fakat gerek fikirleri ve gerekse mücadele tarzı bakımından, şimdiki tipik kaynaşmaya uymamaktadır. Pasternak'ı herkes yeteri kadar tanıdığı için kendisinden burada daha fazla bahsetmeyeceğiz.

Ocak 1957'de Edebiyat Gazetesi, bu çok mânidar pasajı ihtiva eden bir makale neşretmiştir:

«'Fikir hürriyeti', 'Yazı hürriyeti' v.s. gibi anlayışları yanlış bir şekilde tefsir eden birçok sesler duymaktayız, Partiye sadakat ve komünist ideolojisi prensiplerine muhalif olan... hürriyetleri desteklemeye hiçbir suretle taraftar değiliz.»

Müteakiben, Novy Mir mecmuasiyle, Literary Moscow Antolojisinde aynı şekilde hücumlar muntazaman görülmeye başlamıştır. Sonuncusu, Muharrirler Birliğinin Moskova Şubesinin Mart ayında yapmış olduğu umumî heyet toplantısında meydana çıkan ihtilâfların esasını izaha çalışmaktadır. Mecmuanın muharrirlerinden Kaverin mukabil bir taarruzda bulunmaktadır. 19 Mart 1957 tarihli Edebiyat Mecmuası ise, B. Kaverin'in «Tenkidinde tamamen insafsızca hareket ettiğini, ifadesinin tamamen frensiz olduğunu, hattâ hasımları aleyhinde kanunî muameleye tevessül etmekten geri kalmayacağı tehdidini savurduğunu» yazmaktaydı.

Dudinstev de kendisini canlı ve müessir bir şekilde müdafaa etmişti. Tenkitlerini, bir sopa ile mücadele etmekte olan

hiddetli bir adama teşbih etmekte ve şöyle demekte idi: «Yüzmeyi yeni öğrenenlere yapıldığı gibi, bizim de 'Tek başına yüzmemize' müsaade edilmesi lâzım geldiğine inanıyorum. Eninde sonunda nasıl olsa boğulacak değiliz! Fakat ne yazık ki, bazan çocukları yürütmeye alıştırmak için kullanılan tasmayı daima omuzlarımda hissetmekteyim. İşte bu his, yüzmeyi öğrenmeme mâni olmaktadır...»

Dudinstev, bu meyanda, Yalnız Ekmekle Olmaz adındaki kitabını niçin yazdığını da izah etmeye çalışmıştır. Harbe iştirâk etmesi hakkında yazdığı tenkitleri hatırlatmaktadır: «Bir siperde yatıyordum,» demektedir, «Tepemde bir hava muharebesi cereyan etmekte idi. Messrschmitt'ler bizim tayyarelerimizi düşürüyorlardı; halbuki hakikatte bizim tayyarelerimizin sayısı onlardan çok üstündü. İşte tam bu ânda içimde bir itimatsızlık doğdu; çünkü o zamana kadar bana daima bizim tayyarelerimizin dünyada en iyi ve en sür'atli tayyareler oldukları telkin edilmişti.»

Söylemek istediği gayet açıktır: İçinden, vaziyetin böyle olmasına sebebiyet veren şeyler aleyhinde konuşmak mecburiyetini duymuştu. Yalnız Ekmekle Olmaz, 1956 Ağustos, Eylûl ve Ekim aylarında Novy Mir'de tefrika halinde neşredilmişti. Novy Mir'in 140.000 nüshası, nylonlar kadar rağbet görmüştü. Duyulan alâka o kadar büyüktü ki, Moskova'daki Muharrirler Evinde eser hakkında yapılan bir münakaşa son derece kalabalık olmuş ve salonda yer bulamayan gençler, ip merdivenlere tırmanarak pencerelerden başlarını uzatmak suretiyle müzakereleri dinlemişlerdi. Edebiyat Gazetesi, Dudinstev'den bahsederken, «Kötülükleri meydana vururken ölçüyü kaçıran muharrirlerden biri» demekte idi. İzvestia Kitabı bir «Muvaffakiyetsizlik» şeklinde tevsif etmiş ve «Uyandırdığı zararlı tahriklerden» dolayı duyduğu endişeyi ifade etmişti. Diğer taraftan, Kommunist'in işaret ettiğine göre, «Dudinstev muhakeme kabiliyetini kaybetmiş, paniğe kapılmış ve içinde bulunduğumuz şartlar altında bürokrasiyi geçilmez bir duvar şeklinde tasvir ederek tehlikeyi mübalağalandırmıştır...»

Profesyonel roman yazma teknikleri noktai nazarından, birçok kitaplar Stalin devrinde daha iyi bir şekilde kaleme alınmıştı. Fakat Sovyet okuyucuları onlarda en mükemmel bir şekilde imal edilmiş bir kukla ile bir çocuk arasındaki fark kadar bir hayatiyet bulmaktaydılar.

Sergüzeşt arayan muharrirler açıktan açığa vatansever kimselerdi. Hakikati halde, bir bakıma onların ifade ettikleri hakikatler ve vatanseverlikleri birbirinden farklı değildi. Kir-

sanov'un «Haftanın 7 günü» adlı mecazî şiirine şiddetle hücum edilmişti. Fakat haddizâtinde bu şiir, Rusya için yeni ve daha asîl bir kalbden başka bir şey temenni etmemekte idi. Yine en çok sansüre uğrayan şiirlerden birisi de, 33 yaşındaki şair Evtushenko'nun «Zima İstasyonu» adlı şiiri idi. O, Sibirya'daki köyünün bakımsızlık ve sefaleti ile beraber saadetini de terennüm etmekte ve:

«Hakikat iyidir ve saadet ondan da üstün,
Fakat hakikat olmayınca saadet ne mümkün!»

demektedir.

Literary Moscow'da intişar eden, Yashin'in «Manivelalar» adlı bir hikâyesi de, insan mahlûkunun sadece bir parti âleti olarak hareket ettiği zaman nasıl zâlimleştiğini anlatmaktadır. Diğer birisi de, «Doğduğum kasabayı ziyaret.» Kollektif Çiftlik sisteminin sakatlıklarını açığa vurmaktadır. Bütün bu yazıları, Edebî Gazete, Moskova'da cereyan eden münakaşalar sırasında, şimdi bir kalıp haline gelmiş olan şu cümle ile tasvir etmişti: «Muzır tahrikler».

Buzların gevşediği bu devirde çıkan diğer bir Sovyet romanı da, Lyobov Kabo'nun Zorlu Mücadele'sidir. Eser, Sovyet orta mektep çocuklarının Sovyet hayatının muhtelif veçhelerine karşı takındıkları aleyhte tavırları anlatmaktadır: Sovyet matbuatında hâdiselerin bildiriliş şekli, ki çocuklardan biri buna düpedüz «Yalan» demektedir; normal olarak «Fransız ekmeği» ve «Amerikan fıstığına,» ifrat bir vatanperverlik ile «Şehir ekmeği» ve «Cenup fıstığı» tâbirlerinin zorla kullanılması; Stalin'in mükâfat sistemi ve Sovyet edebiyatı hakkında umumiyet itibariyle uyandırılmak istenilen yanlış intibalar gibi.. Çocuklardan birisi, Sholokov'un Alt Üst Edilen Bâkir Topraklar adlı eserinde tasvir edilen kollektif çiftliklerle, «Harpten beri 7 sene geçmiş olduğu halde» hâlâ köylülerin, günlük çalışmalarından sonra, ücretlerini alamadıkları amcasının kolhozunda bizzat geçirdiği tecrübelerle mukayese etmektedir. Bu kitap, parti memurlarınınkinden çok farklı bir şekilde bir kardeşlik felsefesi dahilinde çocukların sadakatını cezbetmeye çalışan «Hakikî» bir komünist öğretmeni tasvir etmesi itibariyle diğerlerinden farklıdır.

Muharrirlerin açıktan açığa bir tesanüd göstermeleri ve münevverler arasında, resmî görüşler dışında kanaatlerin hasıl olması, (Hâlü zaman zaman yapıldığı gibi) şidedtle tenkit edilmekte idi. 19 Mayıs 1957 tarihli Pravda, «Yüksek medenî vazi-

felerini unutarak, demagojik maksatlarla, san'at kıymetinden mahrum ve hayat hakkında yanlış intibalar uyandıran eserler etrafında gürültü koparan» muharrirlere temasla, bunların, küçük grupların menfaatleri uğruna mesnetsiz tahriklere giriştiklerini yazmaktadır.

Muharrirler Birliğinin İdare Heyetinin Mayıs 1957'de yapmış olduğu toplantıda, bu 'Âsiler' sükûtu muhafaza etmişlerdir. Arka arkaya birçok hatipler kürsüye gelerek, bunların ortaya çıkmalarını ve toplantıya hitap etmelerini istemişlerdir. İki ay evvel ileri geri konuşmuş olan Moskova grubu mensupları ismen çağırılmışlardır. Resmî sözcülerden Sobolev «B. Dudinçev'in romanının bir nevi bayrak haline geldiğini pekâlâ biliyoruz» demiştir. Ve... yine bunun gibi bir bayrak haline getirilmek istenen Literary Moscow'un kolleksiyonunu yapmak isteyen bazı kimseler de mevcuttur. Bunların birer bayrak gibi ele alınmasına mâni olmalıyız. Bu kolleksiyonları kendilerine âlem yapmak isteyen muharrirlerin... vaziyetlerini müdafaa etmek için toplantının kürsüsüne gelmemiş olmaları... beni hayrete düşürmektedir. Bu sükûtunuz tehlikelidir; okuyan kimseleri yanlış yollara sevketmektedir. Bu ne demektir? Saklanmak istenen nedir?»

Leningrad muharrirlerinin Haziran 1957'de yapmış oldukları toplantıda, diğer iki antolojiden bahsedilmiştir: Literary Tribun ve Kırılan Dalgalar. Ebedî Gazete, birincisinin «Kifayetsiz» olduğunu iddia ile, «İdeolojik bakımdan zayıf olması dolayısiyle içindeki bazı materyelin çıkarılması lâzım geldiğini,» ileriye sürmüştür. Raporda, «Ancak Sekretarya ve Parti Bürosunun müdahalesiyle» vaziyetin «Düzeltilmiş» olduğu ilâve edilmektedir. Kırılan Dalgalar'ın müellifi, Sovyet hal ve şartları dahilinde şimdiye kadar vuku bulmayan bir hareket yapmış ve partinin böyle bir müdahalesini kabul etmektense istifa etmiştir. Müellif, şimdiye kadar üç dlefa Stalin mükâfalt kazanmışolan ve zamanımızın, Sovyet muharrirleri arasında mümtaz bir mevkie sahip kadın muharrir, 52 yaşında Vera Panova idi. Uzun zaman evvel 'temizliğe' uğramış olan muharrirler hakkında ileriye sürülen ithamların kaldırılması ile beraber, baskı korkusu yine kendini göstermeye başlamıştı. Partinin edebî şefi Surkov, 28 Kasım 1957 tarihli Edebî Gazetede şu şikâyeti yapmakta idi:

«Birkaç sene evveline kadar, V. Meyerhold, A. Tairov, B. Pilnyak, M. Bulgakov, I. Babel ve diğerleri gibi bazı edebî simaların tecrübeleri hakkında sükût muhafaza edilmekte idi. (Bütün bunlar, 1930'larda ve 40'larda ya kurşuna dizilmişler veya

kamplarda ölmüşlerdi.) Fakat son zamanlarda bazı tenkitçiler ve tiyatro mütehassısearı aksi istikamette ifratlara kaçarak, bu tiyatro ve edebiyat simalarının yaratıcı tecrübelerinin mahiyet ve mânalarını mübalağalandırmakta ve onları hakikî hata larını ve kusurlarını toptan affetmektedirler. B. Pasternak'e tatbik ettikleri edebî cereyan dolayısiyle kendisine yaklaşmakta olan diğer bazı muasır şairlerin yazılarını, resmen muteber eserler arasına sokmak yolunda bazı teşebbüsler vuku bulmaktadır. M. Tsvetaeva (1940'da hapishanede iken intihar etmiştir) neredeyse, 20. asrın birinci yarısında yetişmiş en yüksek Rus şairi mertebesine gürültülü bir şekilde yükseltilmiştir. Yukardaki misallerden görüldüğü veçhile, sosyalist realizmi aleyhine girişilen bu hücumları, sanki müsbet tecrübelermiş gibi, 1920'lerde ve 1930'ların başında yapılan yaratıcı münakaşalar sırasında kötülüklerine kat'iyetle hükmedilmiş olan bazı hususları tekrar canlandırmak yolunda bazı teşebbüsler takip etmektedir.»

Daha hür bir san'at anlayışına doğru girişilen bu vakitsiz hareketle alâkalı hâdiselerin Sovyetlerce yapılan şu hülâsası gayet sarih ve tam bir fikir vermektedir: «Bununla beraber, bazı muharrirler... halkın yaşadığı hayattan kendilerini ayırmışlar ve onların hayatî menfaatlerini anlamamaktadırlar... Bu gibi, ideolojik bakımdan istikrarsız muharrirler ve artistler, tereddütleri ve her istikamette karmakarışık telâşlarıyla, Sovyet kültürünün daha ileriye götürülmesi için girişilen mücadeleyi kösteklemekten başka bir iş yapmamaktadırlar. Bunlar, Komünist Partisi Merkez Komitesinin, şahsın ulvîleştirilmesi mevzuunda ilk defa yaptığı tenkitleri istismar ederek, edebiyat, san'at ve estetik sahalarında partinin almış olduğu bütün temel kararları değiştirmeye kalkışmışlar ve parti ruhu, halk ruhu, san'at ve edebiyatla hayat arasındaki bağlar gibi prensipleri, demode oldukları iddiasiyle, terketmek istemişlerdir. Partinin san'at ve edebiyat sahasında verdiği direktiflere muhalefet etmişler ve üst kademelerin dahi itibar etmedikleri bir metod olduğunu iddia ederek sosyalist realizme de karşı gelmişlerdir.» (Felsefe Meseleleri, Sayı 6, 1957).

Partinin müdahalesi kitle halinde olmuş ve müteaddit defalar tekerrür etmişti. «Bu aslı astarı olmayan cereyanlar hakkında bir rapor Merkez Komitesine takdim edilmiş, ve Merkez Komitesi bizzat en iyi muharrirler arasından seçtiği bazı kimselere, bu gibi cereyanlara karşı mücadeleye girişmelerini istemiştir. Nitekim, Dudinçev, kendi kitabı Yalnız Ekmekle Olmaz'ın müdafaası sırasında hatalı bir müdahalede bulunmak sure-

tiyle, birçok meşhur muharrirlerin tenkitlerini üzerine çekmişti. Yine bu maksatla, Merkez Komitesi, biri Aralıkta ve diğeri de Mayısta olmak üzere iki toplantı yapmış ve Kruşçev, Pospelov ile bizzat muharrirler, bu aslı astarı olmayan cereyanlar aleyhinde gayet şiddetli tenkitlerde bulunmuşlardı.» (İtalyan Komünist Delagasyonunun Raporu, Roma, 1958).

Doğru bir edebiyat tarzı hakkında teklifler, gençlik gazetelerinde yer almaya devam etmiş ve bıyıkları yeni terleyen bazı politikacıların hususî methil senâları arasında aşağıdaki mütalâaları mevzu teşkil etmişti:

«Moskova Şehir Komitesi Sekreteri Pavlov Yoldaş, hazır bulunan aktivistlerin kanaatlerini ifade ederek şunları söylemiştir: 'Bazı film âmilleriyle, senaryo muharrirlerinin ve piyes muharrirlerinin, Komsomol aktivistlerini işçiler ve bunlara benzer alelâde kimselerle mukayese etmek hususundaki temayüllerini hayretle karşıladık. (Sanki, Komsomol aktivistleri alelâde kimseler değillermiş gibi). Bu filmlerde ve temsillerde, alelâde delikanlılar ve genç kızlar hiç olmazsa normal kimselere benzemekte, fakat gençlik liderleri olan Komsomol aktivistleri, mutlak surette dar kafalı bürokratlar, formaliteye bağlı kimseler ve deliler şeklinde gösterilmektedir... Filhakika, sun'î olarak yaratılan bu aktivist tipi kitaptan kitaba, temsilden temsile ve filmden filme, daima bir bürokrat, renksiz ve aptal bir şahıs maskesine bürünmüş olarak intikal etmektedir.» (Molodoi Kommunist, Nisan 1958).

Bu esnada diğer bir gençlik gazetesi Komsomolskaya Pravda, kahramanın hakikî tipi hakkında bir fikir vermektedir. Gazete, Sovyet macera muharrirlerinin, gizli polis - Çeka - ve bunların hakla olan sıkı bağları hakkında aslâ doğru bir fikir vermediklerinden şikâyet etmektedir. Bunun neticesinde, Komsomolskaya Pravda'ya göre, bir Sovyet delikanlısı veya genç kızı, hattâ olgun bir şahıs, «Komünist - Çekist'in portresi» hakkında bir deneme yazmak bakımından müşkülâta uğramaktadır.

1953-54 seneleri zarfında 'Buzların kısmen gevşemesi' sırasında, tenkitçi Pomerançev, parti organı gazetelerin çook şiddetli hücumlarına uğramıştı. Pomerançev, hakikî bir muharririn alâmeti farikasının «Samimiyet» olduğunu ve ancak bu sayede «Hakikî bir kitap müellifi ile, bir kitap derleyicisinin» birbirinden ayrılabileceğini söyleyecek kadar ileriye gitmişti. Halbuki, basit bir şekilde izah etmek istediği, emirler dahilinde hareket eden veya kendi siyasî inanışlarına uyan bir muharririn dahi kendi muhayyilesine bağlı kalmadığı takdirde,

para için yazılmış kıymetsiz eserlerden başka bir şey meydana getiremeyeceği hakikati idi. Buna karşı, Edebî Gazete verdiği cevapta: «Bir Marksist'in geçmesi lâzım gelen ilk imtihanın» samimiyet olmadığını, fakat, «Eserlerin kalitesinin, ideolojik - artistik bakımdan bir kıymetlendimeye tâbi tutulması lâzım geldiğini,» iddia etmekte idi.

Eğer hakikat bu ise, bir Marksist'in hakikî bir muharrir olamayacağı kanaatine varmamız lâzım gelir. Fakat acaba hakikat böyle midir? Bizzat Marks dahi, şairler üzerinde siyasî tazyik icra edilmesinin aleyhinde konuşmuştur. Burada asıl mesele, partinin bir Komünist Partisi olması değildir. Marks'ın mevzuu bahis ettiği muayyen ictimaî teşekkül sarih bir şekilde belli değildir. Çünkü asıl mahzur, takip edilen siyasetin mahiyetinden ziyade, salâhiyetin şümûlünden doğmaktadır.

Her ne kadar edebiyat ve san'at sahasında ortaya çıkan bu meseleler dış dünya için büyük bir yenilik teşkil etmekte idiyse de, parti, tarihçiler arasında da bir «Burjuva objektivitesinin» birdenbire doğmuş olmasından en az aynı derecede endişe duymakta idi. En ileri gelen tarih mecmuası Tarih Meseleleri, Kruşçev'in, elde mevcut tarihlerin sahtekârlıktan ibaret oldukları şeklindeki beyanatındaki boşlukları, hakikî vâkıaların menşeini tahkik etmek hususunda giriştiği canlı teşebbüslerle doldurmaya başlamıştı. Mecmuanın baş muharrir muavini Burcalov, bu mevzuda en endişe verici yazıları yazmakta veya yazılanları desteklemekte idi. En çok endişe uyandıran sahalar, partinin 1917 senesindeki tarihi ile, Kafkas'ların ilhakı için Çarların yaptıkları harplerin tarihi idi. Birinci mevzuda tarihçiler, münferit bolşevik liderlerinin hattı hareketleri hakkında vâkıaları eşelemeye başlamışlardı. Kafkasya mevzuunda ise, birçok muharrirler ve tarihçiler konferansında konuşan sözcüler, yalnız, Çarların Kafkasya'yı fethinin terakkiperver bir hareket olduğu şeklindeki Stalinist görüşü yıkmakla kalmamışlar, fakat bunun yerine, Kafkasya'nın giriştiği mukavemetin, emperyalizme karşı normal bir millî kurtuluş mücadelesi olduğu iddiasını ileriye sürmüşlerdi. Hattâ bir tarihçi, tarihin. «Maziye tevcih edilen politikadan» ibaret olmaması lâzım geldiğini söyleyecek kadar ileriye gitmişti. Çok uzun süren bir seri münakaşalar sonunda, mecmuamn muharrirler heyeti Merkez Komitesinin Tahkik ve Propaganda Dairesinin ve nihayet bizzat Sekretaryanın baskısına maruz kalmış, parti siyasetinden inhiraf eden fikirler ortadan kaldırılmış ve Muharrirler Heyeti 'temizlenmişti'. Nihayet bu münakaşaya son vermek üzere, Kommunist (Mart 1957) Tarih Meseleleri mecmuasını, «Çok

zaman evvel hükme bağlanmış ve kat'iyen şüphe götürmez meseleri tahrif etmekle» itham etmişti. Kommunist ayrıca, «Parti ruhuna karşı herhangi bir hürmetsizliği saklamak teşebbüsünün, içtimaî hâdiselerin tahlilindeki 'Objektivite' den şüphe etmek kabil olamayacağını ve bunların tenkit mevzuu yapılamayacağını» ilâve etmişti. Daha mühim olarak, noktai nazarları Pravda ve Kommunist'in hücumlarına uğradıktan sonra dahi, tarihçilerin 'yapmış oldukları hatayı kabul etmek cesaretini göstermemeleri' idi. Bu tefsir şekli de hakikaten şayanı hayrettir.

Mayıs 1957 tarihli İlimler Akademisi Bülteninde Burcalov hakkında intişar eden itham şu şekilde idi:

« 'Mart - Nisan 1957 arasında bolşeviklerin taktikleri' başlığı altında yazmış olduğu ve 1956 senesine ait dördüncü nüshada intişar eden makalesinde ve aynı zamanda okuyuculara verdiği konferanslarda, baş muharrir muavini ve Tarihî İlimler Akademisi âza namzedi E. N. Burcalov, şahsiyetin ulvîleştirilmesini tenkit maskesi altında, Zinoviev'in 1917'de oynadığı rolü belirtmeye çalışmış ve partimizin ideolojik ve siyasî mücadelesi meselesini objektivist bir ruh ile mütalâa etmiştir.»

Artık tarihin münakaşaya açık olmadığı tekrar belirtildikten sonra: «Maalesef bazı tarihçiler karşı karşıya bulundukları meseleleri mes'uliyet hissi duymaksızın ele almışlar ve Marksist tarih mektebi tarafından esasen hükme bağlanmış olan mücerret meseleler hakkında basında yeni yeni bazı mütalâalar neşretmişlerdir.» denilmektedir. (Moskova Üniversitesi Bülteni, Sayı 2, 1957).

Meşru kanaat hürriyetinin mahiyeti hakkında ileriye sürülen muhtelif fikirler arasındaki farkları belirtmek bakımından hakikaten şayanı dikkat bir örnek. Merkez Komitesinin ileri gelen memurlarından birinin, Ocak 1958 tarihli Parti Hayatına yazmış olduğu bir makalede göstermekte idi. Leningrad Üniversitesinin Edebiyat ve Filoloji Fakültesinden iki talebe, arkadaşlarının bir şiiri hakkında «hatalı bir şekilde» konuşmuşlardı. Müdür, bu talebelerin «kötü zihniyetli» olduklarını söylemiş, onları azarlamış ve tehdit etmişti. Fakat Üniversitenin Rektörü gelerek kendileriyle «sadece arkadaşça» konuştuğu zaman, bu talebeler hatalarını itiraf etmişlerdi. Talebelere sert davranmış olan müdür, Stalinist bir şekilde hareket etmekteydi. Fakat, onlarla dostane bir şekilde münakaşa etmiş olan Rektör, hiç olmazsa partinin hâlen takip etmekte olduğu metodları temsil etmekte idi.

Fakat bu hikâye, hâlâ meselenin üçüncü bir hal tarzının

mevcut olduğu hakkında bu kimselerin bir nosyona sahip olmadıklarını göstermektedir: Talebelerin kendi kanaatlerini muhafaza etmelerine müsaade edilebileceği, hakikatte, «Doğru» luğun bir mânâ ifade etmediği, etse bile, bunun resmî makamların mülkiyetinde ve inhisarında olduğunun kabul edilemeyeceği idrak edilmiyordu.

Filhakika, kısa bir fırsatın zuhur etmesiyle beraber, Rusya'nın yaratıcı fikir sahipleri, resmî noktai nazara iştirâk etmediklerini göstermişlerdi. Onlar artık, aynı şekilde serbestçe konuşamamaktadırlar, fakat onların taşıdıkları kanaatlere karşı hücumlar hâlâ devam etmektedir. Şu halde, senelerce devam eden baskıya rağmen, muharrirlerin, kalemlerinde değilse bile, zihinlerinde hâlâ hürriyete yer verdikleri anlaşılmaktadır: Ve, Sovyetler Birliğinde vukuu beklenen hâdiseleri tahmin ederken, şüpheli olmakla beraber, bu hürriyetin, tatbik edilmekte olan baskıyla birlikte hesaba katılması lâzımdır.

Onikinci Bölüm

Yanlış Fikirler: Talebeler

«BATIDAN esen rüzgârlar, sık sık, dejenere burjuvazinin mütefessif ve mikroplu havasını memleketimize getirmektedir. Henüz olgunlaşmamış olan uzviyetler, bunların tesirlerine karşı çok hassastırlar. Henüz hayatta bir şey görmemiş olan ancak bıyıkları terleyen bâzı gençler, san'at ve hattâ zamanımızın kusurları hakkında, bir Peygamber edâsıyla münakaşalar yapmaktadırlar» (Pravda Ukrainy, 16 Mayıs 1957).

İşte bu devrin tipik tenkitlerinden birisi de budur. Hâlbuki hakikatı hâlde talebeler, bütün Dünyâ talebelerinin en belli başlı hakkını ve selâhiyetini kullanmışlardır. Onlar artık düşünmiye başlamışlardır.

'Genç Komünistler'in resmî organı Komsomolskaya Pravda «Sosyalist kampımızın muvaffakiyetlerini tenkit eden ve,» taşıdıkları cür'et dolayısıyla dinleyenlerin hayalleri üzerinde müessir olmak niyetini taşıyan' bâzı beyânat veren talebe sözcülerden bahsetmektedir. Hattâ talebeler, bir kısım kanuna aykırı mecmualar çıkaracak kadar ileriye varmışlardır; bunlardan bâzıları aşağıda zikredilmiştir:

İncir Yaprağı : Lithuania'da Vilnius Üniversitesi talebeleri tarafından çıkarılan gayri kanunî bir mecmua (Komsomolskaya Pravda, 23 Aralık 1955).

Mavi Tomurcuk : Leningrad Üniversitesi talebelerinin gayri kanunî bir mecmuası (Komsomoslkaya Pravda, 4 Ocak 1956).

Kültür : Leningrad Teknoloji Enstitüsü talebeleri tarafından neşredilen bir duvar gazetesi' (Komsomolskaya Pravda, 4 Aralık 1956).

Tâze Sesler : Leningrad'da, Obrastsov Demiryolu Nakliyat Enstitüsü talebeleri tarafından el yazısıyla neşredilen bir mecmua (Komsomolskaya Pravda, 16 Aralık 1956).

Aykırı Düşünceler : Leningrad'da Krupskaya Bibliyotek-

nik Enstitüsü talebeleri tarafından çıkarılan el yazısı bir gazete (Komsomolskaya Pravda 28 Aralık 1956).

Çan : Moskova Üniversitesi talebeleri tarafından neşredilen bir duvar gazetesi (Moskovskiy Universitet, 4 Aralık 1956).

S.S.C.B.'ndeki en büyük Üniversite, Moskova'daki Lomonosov Üniversitesidir. Bu üniversiteden bâzı talebelerin, Macaristan ihtilâli sırasında BBC ve diğer radyo haberlerini bildiren bâzı bültenler çıkarmak yüzünden, kovuldukları öğrenilmiştir. Üniversite gazetesi, Aralık 1956'da neşrettiği bir haberde, Üniversite Parti teşkilâtının bir toplantı yaptığından ve bu toplantıda, Çan adlı duvar gazetesinde masal uslûbunda yazılarla, «yabancı görüşleri» ifâde etmek üzere bâzı talebelere vazifeler verildiğinden bahsetmektedir. Ayrıca, üniversite dâhilinde bâzı fırtınalı talebe mitingleri de cereyan etmişti. Hususî olarak, gizli şekilde yapılan mitinglerin ise, en meşrû 'taleblere' sahne oldukları söylenmekteydi. Hattâ, o sırada Moskova'da bulunanların iştirâk ettikleri bâzı alenî mitinglerde dahi, yerden yapılan ve kürsüden tehditlerle karşılanan bâzı kuvvetli nutukların hazır bulunanların ekseriyeti tarafından şiddetle desteklendiği ve alkışlandığı söylenmektedir. «Demokrasi» sözü ortaya atıldığı zaman görülen reaksiyon hep birlikte, «Aşağıdan başlasın! aşağıdan başlasın!» şeklinde bağırışmalardı.

Şu şekilde resmî bir tefsir yapılmaktaydı: «Küçük sınıflara devam eden talebeler arasında, Üniversiteyi, bir gün birisinin ortaya çıkarak sosyalist realizimden, ertesi gün de bir başkasının demokratik merkeziyetçilikten, v. s. konuşacağı bir 'münakaşa klübü' hâline çevirmek üzere, çocukça bir düşünce ve arzu yer almaktadır. (Moskova Üniversitesi bülteni sayı 2, 1957).

Bundan evvel, 25 Kasım 1956 târihli Pravda, Malenkov'unda okumuş olduğu, Moskova «Bauman» Teknoloji Enstitüsünün talebe camiası arasında bâzı «bozguncu ve tembel kimselerin» bulunduğunu bildirmekteydi. Hattâ burada vaziyet öyle bir hâl almıştı ki, «bir kaç çığırtkanın teşvikiyle bir grup talebe, resmî makamlar tarafından tesbit edilen müfredat proğramının - muhtemelen, Marksizm - Leninzm hakkında mecburî konferanslardan bahsedilmektedir - «tatbike değer olup olmadığı» hakkında «rey vermeye» kalkışmışlardı. Moskova Müzik Konservatuvarı ve «Surikov» san'at Enstitüsüne mensup bâzı talebeler - «ve daha birçokları» - aynı şekilde, Leningrad San'at talebeleri arasında «kötü hareketlere» işâret etmekte olan 22 Aralık 1956 târihli Sovietskaya Kultura'-

da intişâr eden bir makalenin ateşli tenkitlerine maruz kalmaktaydılar.

27 Aralık 1956 târihinde, Pravda, Sovyet Yüksel Tahsil Vekili V. P. Elyutin'in de iştirâk ettiği Moskova şehri Parti Komitesinin toplantısı hakkında bir yazı neşretmiş, ve talebelerin bu hâline nasıl karşı konulması lâzım geldiği hakkında bâzı mütalâalar ileriye sürmüştü. Bu haberde, «münferid bâzı talebeler, kötü ve muzır haddi hareketleri dolasıyla zaman zaman yabancı ideolojilerin tesiri altında kalmaktadırlar» denilmekteydi. Parti ve Komsomol teşkilâtı, «Üniversite dâhilinde liderlik tesisi hususunda gösterdikleri son muvaffakiyetsizliklerden dolayı» ithâm edilmekteydiler. Sonra, Komsomol liderleri tekrar itham edilmekte - bu defa Moskova Enerji Enstitüsü Temsilcisi tarafından - ve «orada burada yaptıkları konuşmalarla kendilerine çıkar yol bulmaya çalışan gevezelere ve demagoglara akıllıca bir ders veremedikleri» ileriye sürülmekteydi. (Komsomolskaya Pravda, 10 Ocak 1957).

Leningrad «Lensovyet» Teknoloji Enstitüsü ve onun «Ültra ihtilâlci» talebe «demagogları» hakkında, 4 Aralık 1956 târihinde yapmış olduğu şiddetli tenkitleri müteakip komsomolskaya Pravda, Leningrad Obrastsov Demiryolu Nakliyat Enstitüsü talebelerini, «zararlı fikirleri ve yanlış görüşleri» ile, Taze Sesler admdaki el yazması mecmuada, «Sosyalist realizmi hakkında yaptıkları «inkâr edici» tenkitlerden dolayı ithâm etmekteydi. Gazete, bundan «münferid bir vak'a» şeklinde bahsederken, iki hafta sonra, Leningrad Zhdanov Üniversitesinde talebelerin aynı şekilde hareketler yaptıklarını, ve Leningrad Krupskaya Bibliyo Teknik Enstitüsünde el yazısıyla Aykırı Fikirler adında bir mecmuanın neşredildiğini bildirmekteydi. 22 Aralık târihinde, Kültür Vekâletinin organı Sovyetskaya Kultura, Kültür İşçileri Sendikasının, Leningrad Repin San'at Enstitüsü talebeleri de dâhil olmak üzere, 98.000 talebe âzâsı arasında bâzı «muzır hareketlerin» yer aldığını bildirmekteydi. Mahallî Leningradskaya Pravda gazetesi, 11 Aralık 1956 târihinde, Komünistler tarafından organize edilen faaliyetlere karşı - meselâ, Moskova'da yapılacak Dünyâ Gençlik Festivali - pasif mukavemetler vuku bulduğunu bildirmekteydi. Makalenin Komsomol Mensubu muharrirleri, «talebe çevrelerinde vuku bulan bu gibi halk aleyhtarı nümâyişlere karşı birçok mücâdele metodlarının ve vasıtalarının» mevcudiyetini iddia etmekteydiler.

Vukuuna hiç ihtimâl verilmemekle berâber, bu gibi «zararlı fikirlerin», Sovyet talebe hayatının diğer bir sektörü silâhlı kuvvetlerle de görüldüğü bildirilmekteydi. 19 Aralık 1956

târihinde, Soviyetskii Flot, Deniz Harp Okulu talebeleri arasında bâzı «zararlı fikirler» üzerine dıkkati çekmekte, «muhtelif hâdiselerin kıymetlendirilmesi esnasında bâzı yersiz konuşmaların vukuundan ve hâriçten memlekete sızmakta olan burjuva ideolojilerine karşı mücâdelenin zayıfladığından» bahsedilmekteydi.

1956 senesi Mart'ında Gürcistan'da Tiflis'te vuku bulan Stalin Üniversitesi İsyanına iştirâk eden 5.000 talebenin hemen hemen hepsi, Komsomol veya Parti âzâsı bulunmaktaydı. 29 Mart 1956 târihli Gürcistan Komünist Gazetesi Zarya Vostoka, «Parti ve Komsomol teşkilâtının nüfuzunun fevkalâde büyük olması lâzım gelirken, hakikati hâlde böyle olmadığı anlaşılmaktadır» demektedir. Mahallî Merkez Komitesinin, Ağustosda yapmış olduğu hususî bir toplantıda «bilhassa gençlik arasında ideolojik çalışmalarda ciddî bir yıkılmadan» bahsedilmişti.

Sovyetskaya Moldavia'nın 20 Aralık 1956 târihli nüshasında intişâr eden başmakalede, mutad «kötü hareketler» tâbiri, Moldavia talebeleri hakkında da kullanılmaktaydı. Byelorussia'da, «konferanslar ve seminer tetkikleri vasıtasıyla âslı astarı olmayan bâzı memnuniyetsizlikler ifâde eden ve talebe çevrelerine bozgunculuk sokan bâzı utanmaz kimselerle her türlü çığırtkanlar» görülmekteydi. (Kommonist Byelorussii sayı 10, Ekim 1956). Yine Komsomolskaya Pravda, Kharkov'ta da, «şu veya bu güçlüğü kendine sermaye edinerek... ve sahte - ihtilâlci cümleler arkasından, demagoji yapan gevezelere ve çığırtkanlara» rastlandığını yazmaktaydı.

Murmansk hakkında şunlar yazılmaktaydı: «Murmansk vilâyetinin hudut bölgesinde olduğu, ve bir çok genç gemicilerin burdan memleket haricine gittikleri dikkate alınmalıdır. Bâzı münferid gençlik temsilcilerinin, ve bilhassa talebelerin, düşman propagandasının câzibesine kapılarak, gerçeklerimiz hakkında asılsız ve esassız bâzı görüşler ifâde ettikleri dikkati çekmektedir.» (Molodoi Kommunist, Sayı 5, 1957).

Sâbık Baltık Devletlerinde de bâzı talebe ayaklanmaları vuku bulduğu haber verilmekteydi. Bunlara karşı en kuvvetli reaksiyon, 9 Aralık 1956 târihli Soviyetskaya Litva'da neşredilen, Litvanya Parti Sekreteri Snechkus'un nutkunda göze çarpmaktaydı. Snechkus, Sovyet talebe camiasına düşman bâzı kimselerden ve «sınıf düşmanlarının yaydıkları yalanlara aldanmış zavallılardan» bahsetmekteydi. Filhakika Litvanya'da umumî bir ayaklanma vuku bulmuş, ve bilhassa sokak nümâyişlerinde talebeler başrolü oynamışlardı: «Macaristan'da demokratik rejime karşı irtica'ın silâhlı ayaklanması, bi-

zim Cumhuriyetimizde yaşayan bâzı mürtecilere de cesaret vermiştir. Sâbık halk aleyhtarı partilerin, istismârcı sınıfların, burjuvanasyonalist unsurların ve bunların muhtelif yardakçılarının artıkları başkaldırmaya yeltenmişlerdir. Bunlardan bâzıları tenkit bahanesini ele almışlar, diğerleri iddialı demokrasi maskesine bürünmüşler, fakat bâzıları da, Litvanya Komünist Partisi ve Sovyet Hükûmetinin politikasına karşı açıktan açığa iftiralarda bulunmaya ve itimatsızlık tohumları ekmeye teşebbüs etmişlerdir» (Sovyetskaya Litva 9 Aralık 1956).

Latviya'dan da, «talebe kitleleri arasına sızan yabancı tesirlerden, «burjuva propagandasından» ve «gençlik dâhilinde, ahlâksızca hareketlerden, sefahat ve gayri siyâsî bir ruh hâletinden» şikâyet edilmekteydi. (Soviyet Latviya, 24 Ocak 1957). Ermenistan'da, «bâzı çiğ siyâsî hatalar» mütefessih bir liberalizm» yer almaktaydı (Kommonist 24 Ocak 1957). Kazakhistan'dan «Kazak Devlet Üniversitesinde münferid bâzı talebelerin muzır fikirler yaymaya başladıkları» haberi gelmekteydi (Kommonist Kazakistan, Şubat 1957). Nihâyet tekmil S.S.C.B.'nden buna benzer sesler yükselmekteydi.

Bu tezahürlere karşı yalnız tenkit ve hücumlarla iktifa edilmemekte, fakat bunlar şiddetle bastırılmaktaydı. Birçok talebelerin hapse atıldığı ve daha birçoğunun da mekteplerden kovulduğu anlaşılmaktadır - bunlardan bâzıları Yugoslavya lehinde «propaganda» yüzünden. Eylül 1959'da, Moskova gazeteleri, 1956 senesinde aktif bir şekilde «Anti - Sovyet» olmuş bâzı talebelerin, geçen zaman zarfında polis tarafından muvaffakiyetle «yeniden terbiye edildikleri» açıklanmaktaydı.

1955 senesinde Sovyet eğitim sisteminde girişilen ve bütün mesailerini tahsillerine hasreden talebelerin mikdarını büyük ölçüde azaltmış olan «reform» kısmen olsun, ideolojiye uymayan bâzı fikirleri disiplin altına almak arzusundan doğmuştur. Komsomol teşkilâtına verdiği bir nutukta (8 Kasım 1956) Kruşçev şöyle demekteydi: «Gençliğin doğru bir şekilde yetiştirilmesinde daha çok dikkatli ve uyanık olmamız esası teşkil etmektedir... Gençlik dâhilinde terbiyevî çalışmaları geliştirmek için, hatâlı görüşleri düzeltmek ve muzır hâdiselere kat'iyetle son vermek lâzımdır.» Bu ikazlara bir de tehdit ilâve etmiştir: «Yüksek tahsil müesseselerinin kabûl sistemi islâh edilmelidir; ancak en iyi talebelerin yüksek tahsil müesseselerine girebilmeleri ve bunların kendilerini Lenin dâvâsına vakfetmeleri lâzımdır.» Ve şunları ilâve etmiştir: «Eğer sizler, bizim kan ve gayret pahasına kurduğumuz bu nizamı beğenmiyorsanız, şu hâlde gidin ve başınızın çâresine

bakın, sizin yerînize gelip okuyacak başkaları bulunacaktır.»

Aralık 1956'da, Sovyet Yüksek Tahsil Vekili, 'herkesin kendi kaabiliyetine göre tahsil yapması' prensibinin kaldırılmasını talep etmiştir. Leningrad Komsomol âzâsına, «bundan sonra, bir içtimaî teşekkülün, bir fabrikanın, veya bir inşaat şantiyesinin vereceği tavsiye ve tezkiyenin, dünün mektep talebesinin 'altın madalyasından' daha az değil fakat çok daha fazla kıymet taşıdığı» söylenmiştir (Komsomolskaya Pravda, 28 Aralık 1956).

Yeri gelmişken şuna da işâret etmek lâzımdır ki, Ocak 1959'da yapılan 21. Parti Kongresinde, Kruşçev'in «Sovyet Yüksek Tahsil Müesseselerinde okuyan talebelerin mikdarının, İngiltere, Fransa, Batı Almanya ve İtalya'daki tekmil talebelerin yekûnundan daha yüksek olduğu» şeklindeki iddiası yersiz ve mesnetsizdir. Nitekim, yalnız İngiltere'de okuyan üniversite talebelerinin sayısı Sovyet talebelerine hemen hemen yaklaşmaktadır (İngiltere'de 1957 senesinde 97.000, buna mukabil Sovyetler Birliğinde 1956 senesinde 116.000). Kısmen üniversiteye devam eden veya muhabere suretiyle tahsil yapmakta olan tekmil üniversite talebeleri de dâhil edilcek olursa, İngilterede'ki rakam, Sovyetler Birliğindeki 166.000e karşı, 107.000 dir. Bununla berâber, bütün «yüksek tahsil» talebeleri hakkında mukayeseli bir rakam elde etmek mümkün değildir çünkü her iki tarafta da, ancak haftada birkaç saat üniversiteye devam etmekte olan ve «tahsillerini tamamlıyanlar» kategorisine dâhil bâzı talebeler mevcuttur. Bununla berâber, İngilizlerin rakamlarına, ticârî ve meslekî kolejler, Devlet hemşire kursları, v.s. talebeleri dâhil değildir. Bunları bir tarafa bırakacak olursak, elde mevcut doğruya en yakın rakamlar - her iki memlekette de resmen kabûl edilen her türlü yüksek tahsil kolları dâhil - şunlardır: İngilizler, 2.346.000; Ruslar, 5.917.000. Yâni S.S.C.B., İngilizlere nispeten dört misli nüfusa sahip olduğu hâlde, ancak ikibuçuk misli talebeye sâhiptir. Her nekadar yukarıda yaptığımız muhtelif mütalâalar, bu rakamlar arasında doğru bir mukayese yapılmasına imkân vermemekteyse de, Sovyetler Birliğinde yüksek tahsil müessesesi gayet geniş mânâda ve buna mukabil İngiltere'de gayet dar bir mânâda miltalâa edildiği hâlde, Kruşçev'in iddialarını karşılamak yine de kaabildir. Diğer taraftan, şu muhakkaktır ki: Sovyetler Birliğinde teknik ve ilmî eğitime bizde olduğundan çok daha büyük bir gayret sarfedilmektedir. Ancak bu sahada, sâdece mikdarı ve mesaiyi arttırmak suretiyle ne dereceye kadar neticeler alınacağı mevzuu terbiyeciler tarafından münakaşa edilmelidir. Fakat

her ne olursa olsun, müesseriyetin ihmâli caiz değildir.

Fakat, kemmiyetten ziyâde keyfiyet mühimdir. Üstün dereceler alan bâzı talebeler müstesna, üniversiteye devamın yarım güne inhisâr ettirilmesini derpiş eden teklifleriyle, şâyet Kruşçev hakikaten müstakil düşüncelerin bertaraf edilmesini ve ideolojilere uyanların da daha fazla gelişmesine imkân verilmemesini kastetmekteyse, bu takdirde, Sovyet tahsil ve kültürünün müessiriyetini azaltmaktadır.

Mâmafih, her hâlükârda bu gibi tehditlerin artık iş göreceği şüphelidir. Nitekim, 1956 tecrübeleri, açıkca göstermiştir ki, resmî doktrinin şiddet ve baskısı altında, hür münakaşalar için derin bir arzu ve yeni fikirlere karşı tatmin olmamış bir susayış vardır. Bununla berâber, muazzam telkin cihazının da muvaffak olamadığını söylemek güçtür.

Bunun kadar yerinde ve mes'ut bir kehanet tasavvur edilemez.

Bâzen, Sovyet gençlerinin, Kazakhistan'daki bâkir toprakların işletilmesi hususunda rejimin ele aldığı projeleri hevesle desteklediklerini duymaktayız. Mevcut nizama karşı bütün gençlerin sistematik bir şekilde düşman olduklarını düşünmek, aşikâr bir hatâdır. Şu hâlde bâzen heves ve arzuyu sokaklardaki gençlerin yüzünden bâzen de duvardaki ilânlardan okuyacağız. Eğer Birleşik Krallık da, tek partili Muhafazakâr bir rejim tarafından idâre edilmiş olsaydı, ve bu memleketi ziyaret edenler de, geniş ölçüde ve münhasıran devletin yaptığı resmî beyânata ve Gençlik Kamplarında gördüklerine itimat etmiş olsalardı, pekâlâ yanlış bir intibâ hasıl ederlerdi.

Sovyet Devletinin, demokrasilerin yapamıyacağı şekilde heves uyandırabildiğine dair bir nazariye vardır. Filhakika, aynen 1930'larda genç Alman nesli üzerinde müşahâde edildiği gibi, bir memleketin gençlerinin bir kısmının, başkası bulunmaması dolayısıyle, devletin uyandırmaya çalıştığı heveslere kapılmaları veya kapılmış görünmeleri doğru olabilir. Hiç şüphesiz binlerce ve binlerce hevesli Sovyet gençleri Komsomol Sekreterlerinin, 11. bölümde izah ettiğimiz direktiflerine uymaktadırlar. Fakat şu da muhakkaktır ki, bugünkü hâl ve şartlar karşısında, bunlar tipik Sovyet Gençliğini temsil etmemektedirler. Rejimi tenkid suretiyle kolay ve ucuz bir şöhret yapmaya çalışan bâzı talebelerin mevcudiyetini kabûl ve onlara hücum eden resmî organlar da aynı zamanda bir itirâfta bulunmaktadırlar - demek ki bu gibi tenkitler, gençler için şöhret yolu olmaktadır. Eninde sonunda, istikbâl ufuklarını açacak olanlar gençler değil midir?...

Onüçüncü Bölüm

Neler Bekleyebiliriz

SOVYETLER Birliği ile müstakbel münâsebetlerimiz noktai nazarından, hakikî bir «Yumuşamanın» tahakkukuna ve bu esnada fikirlerin, seyyahların ve tesirlerin hür bir şekilde mübâdele edildiklerine heriki tarafın da kendi dâvâlarının doğruluğu hakkındaki iddialarından vazgeçtiklerine şâhit olabileceğimiz gibi, karşılıklı muhasaralarla geçen daimî bir teyakkuz hâlinin yerleşmesi de mümkündür. Bu münâsebetlerin üçüncü bir şekle müncer olmasını da gözden uzak tutmamak lâzımdır - Nükleer harp - .

Sovyet askerî doktrinine göre, müstakbel bir Dünyâ Harbinde başlangıçta karşılıklı olarak kullanılacak nükleer silâhlar muazzam tahriplere sebebiyet verecekler, fakat kat'î netice ancak uzun süren konvansiyonel muharebelerle alınacaktır. Bu arada, böyle bir ihtimâlin tahakkukunun kabûl edilebilmesi için, Sovyetlerin nelere istinad ettiklerini tetkik edelim:

— Sovyetler Birliğinin iç teşkilâtı ve bünyesi, beynelmilel sahaya da yayılmak istidadını gösteren büyük gerginlikler yaratan bir tabiattadır. S.S.C.B., bir 'Muhasara' ekonomisi geliştirmiş olup, bu ekonomi dâhilinde muazzam ve kudretli bir harp istihsâli ile, kapital mallar istihsâli, kifâyetsiz bir müstehlik maddeleri istihsâli ile, 'Sallantıda' bir ziraat tarafından desteklenmektedir.

Sovyet Birliğinde ideolojik inhisar, muayyen bir teorinin yıkılmazlığına dâir yapılan telkinlere (ki bunların hiçbir suretle tamamen muvaffak olamadığını görmüş bulunuyoruz) ve başka sistemlere inananlara karşı daimî bir mücâdelenin lüzumuna istinad ettirilmektedir. Bu aşikâr şekilde gayrı tabiî ve tehlikeli bir vaziyettir.

S.S.C.B.nin siyâsî bünyesi, halkın tabiî temâyüllerine mugayyir ve çok zaman memnuniyetsizliklere sebebiyet veren teşkilâtlı bir ekonominin, ekserî Rusların normal hissiyatına

muhalif ve infial uyandıran tek bir ideolojinin zorla telkin edilmesi bakımından bir diktatörün bütün memlekette şahsî irâdesini empoze etmesine müsait bir tabiattadır. Bunu tatbik için kullandığı usûller meyâmında, yalancı - hattâ politikacıların alelâde alışkanlıklarından daha çok yalancı - ve o nispette geniş bir propagandacı - hâzı ile, birçok şümûllü meseleleri ihtiva eden gayet geniş bir sahada mutlak gizliliğin muhafazası, ve zaman zaman geniş kadrolu ve haşin bir gizli polis kuvvetinin kullanılmasıdır.

Şimdiki idâreciler her nekadar, en kötü ifratlardan bâzılarını kaldırmışlar, bir kısmını hafifletmişler ise de, yine aynı propaganda ve baskı makinesini kullanmakta, aynı ideolojiye saplanmakta ve aynı ekonomik teşkilât dâhilinde çalışmaktadırlar. Bu idârede mantıkî bir yumuşama müşâhade etmedikçe, kendi anladıkları mânâda - yâni bir harp istememek veya plânlamamak şekli - sulh hâriç, hakikî bir sulh anlayışına kendisini vakfetmiş olduğuna inanamayız. Hakikî sulhçu bir Rusya, kendi halkına karşı mantıkî bir davranışa istinad eden, işçi ve köylü teşkilâtına bir dereceye kadar hürriyet tanıyan, devletin haberler ve şahsî görüşler üzerinde baskı icrâ edecek vaziyette bulunmadığı, ve halkın irâdesine müracaat etmeksizin hiçbir şeye karar vermediği bir Rusya'dır.

Eski mekanizma, Stalin tarafından ve bizzat kendi idâresini yürütmek maksadiyle kurulmuştur. Fakat bu mekanizmanın işleyebilmesi için, yine Stalin tarafından idâre edilmesi şarttır. Stalin'in halefleri, aynı çapta adamlar değillerdir - Nitekim, Stalin ruhunu tekrar yaşatmak isteyen kimseler, veya aynı kapasiteyi gösterenler, idam edilmişlerdir. Bununla beraber, sistemin meydana getirdiği muazzam tazyike karşı, yine tek görüşlü kuvvetlerin meydana getireceği mukabil bir tazyike veya bu tazyiki meydana getiren 'Buharin' tahliyesine lüzum vardır. Şimdiki liderler, Stalin kadar dizginleri sıkı tutamamışlar ve bâzı hiziplerin, merkez dâiresi dışındaki sosyal veya siyâsi grupların desteğini elde etmek maksadiyle giriştikleri teşebbüsler gibi ihtilâflar daha şimdiden başgöstermiştir. İdeolojiler hâdiselerin tazyiki altında mutlaka değişirler, ve birgün Sovyetler Birliğinin de, resmen demokratik olsun veya olmasın, ekonomik bakımdan istikrarlı ve halkının isteklerine cevap veren bir devlet hâline gelmesi de imkânsız addedilemez. Bu takdirde, meydana gelecek devlet yayılma emelleri peşinde koşmayacak, ve bizler de onunla beraber ahenkli bir şekilde yaşayabileceğiz.

Bugünkü idâreciler, böyle bir tahavvülün vukuu fikri ile ellerinden geldiği kadar mücâdele etmektedirler. «Revizyo-

nizm» hâlen belli başlı aykırı düşünceyi teşkil etmektedir. Fakat hâdiseler de, bunun nekadar yayılmış olduğunu göstermektedir. Revizyonizmin salâhiyetle yapılmış bir tahlili, 1957 senesinde, kendi kendini siyâsî eğitim için yardımcı mecmua'da, uzun zaman Kruşçev'e ideolojik mevzularda müşâvirlik eden Ponomarev tarafından yapılmıştır. Ponomarev, revizyonistlerin tuttukları 7 yanlış yol saymaktadır: Onlar, «Emperyalizmin» yeni bir harbe hazırlanmakta olduğu nazariyesine kâfi derecede inanmamaktadırlar. Partinin liderlik rolünü inkâr etmektedirler. Sosyalizme suhlçü bir şekilde intikalin mümkün ve şâyanı arzu olduğunu zannetmektedirler. Sosyalist Partilerine yeteri kadar düşman değillerdir. «Sosyalizmin burjuva demokrasisine karşı avantajlarını» takdir etmemektedirler. Parti dâhilinde «Demokratik Merkeziyetçilik» aleyhindedirler ve «Alınmış olan kararların» hür bir şekilde tenkidini istemektedirler. Son olarak, «Millî Komünizm» tarafına kaymakta ve Sovyetler Birliği Komünist Partisinin tecrübelerinin kıymetini inkâr etmektedirler.

Bu deviasyonların iki nokta üzerinde toplandıkları görülmektedir. Birincisi, dış dünyâya ve komünist olmayan memleketlere karşı daha oynak ve yumuşak bir anlayışın meydana gelmesi, ve ikinci olarak, komünizmin başka her türlü ideolojiye mutlak surette muhalif ve üstün olduğu iddiasının reddedilmesidir. Bu keyfiyet, parti liderlerinin mutlak bir idâre yürütmeleri ve Rusya partisi liderlerinin diğer partiler üzerinde hâkimiyet tesis etmeleri hakkının inkârı demektir. Birincisinde ise, revizyonistler, Sovyet liderlerinin bir «Yumuşamadan» ve sosyalizme sulhçü bir şekilde intikalden bahsettiklerine işâret etmektedirler. Binaenaleyh, bu sözlerinin mantıkî bir karara bağlanmasını kendilerinden istemektedirler. Bir bakıma, revizyonistler hakikaten aykırı fikirlerin en kötüsünü ileriye sürmektedirler. - Yâni, evvelâ vakıalara bakın, ondan sonra peşin hükümlerinizi verin demektedirler. Fakat, parti demokrasisi ve Sovyet liderliği meselesi, mücâdelenin nüvesini teşkil etmektedir. Revizyonistler, komünist şartları altında, söz hürriyeti, demokratik bir şekilde teşkilâtlandırılmış bir parti, ve millî istiklâliyet istemektedirler.

İşte, resmî teorinin zayıf noktası bulunmuştur. Bu da, partinin sözleri ile fiilleri arasındaki ihtilâftır. Liderler şimdi, birçok sâdık taraftarlarının şu sözleri söyledikleri bir vâziyetle karşılaşmışlardır: «Parti proğramı, parti dâhilî demokrasiden bahsetmektedir. Sovyet Anayasası söz hürriyetini teminat altına almaktadır. Biz, esasen vermeyi tekeffül ettiğimiz haklardan fazlasını istemiyoruz.»

Bunun cevabı hakikaten son derece müşküldür; çünkü liderler dahi, (Belki kendi içlerinden bile olsa) verdikleri vaadlere uygun bir şekilde hareket etmediklerini idrâke başlamışlardır. Stalin, buna karşı tatminkâr bir cevap bulmuştu, - İdam mangaları ve iş kampları. Şimdiki liderlik ise, birçok sebepler tahtında kolaylıkla % 100 terrörizme dönecek vaziyette olmadığı gibi, % 90 terrörizm de kâfi gelmeyecektir. Şu hâlde, diğer hâl şekli uzlaşmaktır. Fakat bununla beraber Kruşçev ve ortaklarının, zamanla, birçok müşküllere rağmen, tam mânâsiyle terrörizme dönmeyi tercih etmeyecekleri kat'iyetle söylenemez. Aynı şey, 1956'da vuku bulduğu gibi, muvakkat tâvizler neticesinde, 1948 ihtilâllerinin başa getirdikleri otokrasiler hakkında da söylenmişti. Fakat hür fikirler aforoz edilseler de, bunları imha etmek kaabil değildir. Ve nihâyet despotizm de bunların elinde can verecektir.

Bir nesil boyunca, resmî politika, cemiyetin ekonomik teşkilâtlanması meselesini, bütün siyâsî münâkasalara temel olarak almıştır. Bunun neticesinde, yalnız siyâsî hürriyet, ekonomik ve sosyal ilerleme uğruna feda edilmekle kalmamış, fakat bizzat ekonomik tedbirler tatbik edilemez hâle gelmekle, Macaristan ve Polonya'da olduğu gibi, kapitalist sistemin başına musallat olanlardan çok daha kötü buhranlara sebebiyet vermiştir. Aynı zamanda, ekonomik bakımdan imtiyazlı bir sınıfın doğmasına yol açmışlar, ve müsavaat prensiplerinin yıkılmasını intâç etmişlerdir. Bütün bunlar, Sovyet dünyâsında düşünebilen veya düşünmesine müsaade edilen herkes için aşikâr birer hakikat hâline gelmiştir. Anlaşmazlıklar, yine bütün çevreleri içine alacak kadar her sahaya yayılmışlardır. Meselâ Kruşçev, Rusya'daki seçimlerin hepsinden daha hür olduğunu, çünkü kapitalist idârede işçinin ancak açlıktan ölmek hakkına sâhip bulunduğunu iddia etse bile, bu iddianın, sâdece hakikatten uzak olmakla kalmayıp, hakikî olsa bile yersiz bir iddia olduğu derhâl anlaşılmaktadır.

Stalin'in devri tam bir despotizm idâresi idi. Fakat bugünkü fikir hareketleri ve hâlihazır vaziyetin tevlit ettikleri ihtiyaçlar, Sovyetlerin de istikbâlde daha geniş hürriyetlere yer veren bir inkişâf göstereceklerine delâlet etmektedir. Acaba, hürriyet ile despotizm arasında yarım kalmış bir binâ, mâruz kaldığı tesirlere nekadar dayanabilecektir?

Rusya'da vücut bulan ve Kruşçef rejimini bu kadar demode gösteren yeni sosyal kuvvetlerin, geçen asrın demokratik anlayışları ile müşterek birçok tarafları vardır. «Revizyonistlerin», muharrirlerin, talebelerin ve herkesin şuurlu ola-

rak istedikleri, ve sosyal nizamı bozmak isteyenlerin daha az şuurlu olarak istedikleri, esas itibâriyle söz hürriyetinden ve tâkip edilecek politikanın tespitine iştirâkten ibârettir.

Kruşçev devrinin neler getireceğini şimdiden tahmin etmek bizim için biraz zordur. Büyük bir devletin başında bilfiil iktidarda bulunan bir adam umumiyet itibâriyle göze büyük görünmektedir. Fakat, kendi kontrolu dâhilinde olmayan dış kuvvetler tarafından sarıldıktan sonra, oldukça basit ve muvakkat bir sima olarak göründüğü ve bir nesil geçtikten sonra tamamen unutulduğu da çok zaman vâkidir. Nitekim, 1780'lerde Turgot veya Necker'in Avrupa'da en büyük devlete hâkim olan, ve otokrasiyi kurtarmak maksadiyle «Liberal» politikalar tâkip eden muazzam birer dev gibi görülmekteydiler.

Kruşçev'in ekonomik reorganizasyonu, ziraî büyük hamle proğramları, ve diğer maceralı hareketler, hâlâ sıkı hudutlar dâhilinde tutulmakta olup, bir gün ânî dönüşlere şâhit olmamız beklenebilir. Bunlar, eski sistemin artık yürüyemeyeceğini müdrik fakat yine de bir değişikliği göze almak istemeyen bir adamın hareketleridir. Bunlar, muvakkat bir idârecinin mutad davranışı olarak kabûl edilmelidirler. Ve çok zaman bu gibi hareketler, aslî niyet ve maksatları bu olmamakla beraber, otokrasi bünyesinin çözülmesine yaramaktadırlar.

Sovyetler Birliği, ideal cemiyet teşkilâtının bünyesi hakkında bâzı sâbit fikirlere sâhip parti memurları tarafından idâre edilmektedirler. Arzu edilen değişiklikler, bunların büyük ölçüde mukavemetlerine mâruz kalmadan tahakkuk edemeyeceklerdir. Fakat şu muhakkaktır ki: Rejim ya sulh ve sükûn içinde bir inkilâp görecek veya tamamen yok olacaktır.

Çünkü, Rusya'da dahi düşünen kimseler, ideolojik formüllerin kifâyetli bir şekilde, vakıaların tahlilinin yerini tutmayacağını anlamış bulunmaktadırlar; bir rejim, 'Parolalarından' ziyâde, ef'aline göre muhakeme edilmelidir; ve herşeyden evvel, bugünkü komünist sistem dâhilinde en üst kademelere çıkmış olanlar, siyâsî mekanizmayı idâre hususunda gösterdikleri maharete rağmen, fikirler bir tarafa, gerçekleri en iyi şekilde muhakeme edebilecek kimseler değillerdir. Hüsnüniyet ve aklı selim sâhibi Ruslar arasında bu yeni anlayışın vücut bulması, çok zaman başkalarını tehdit için kullandıkları «Târihin bu demir gibi sağlam kanunlarını» ihlâle teşebbüs edenler için birgün mutlaka felâket getireceklerdir.

Bugün Sovyet cemiyeti, mutlaka inkilâplara müncer olacak birçok zaruretlerle karşı karşıyadır. Bugün başlı başına sulh içinde olan, hayatının ve kültürünün muazzam zenginliklerini dünyâya verebileceği gibi, hür dünyânın hür fikirlerini ve kültürünü serbestçe kâbul edebilecek bir vaziyette olan Rusya, dünyâ câmiasının en mükemmel bir unsurunu teşkil edebilecektir. Açık bir kalple ve cesaretle bunu beklemeye ve istemeye hazır olmalıyız; aksi hâlde, zamanımızın en müthiş ihtimâlleri bizi beklemektedir.

1 — **Mağlûp Olan İlâh...** A. Köstler, I. Bilone, B. Wright, A. Gide, S. Spender. Toplayan : R. Grossman.
2 — **100 Büyük Adam..** Kalmadı.
3 — **Demokratik Yaşama Yolu...** T. W. Smith ve B. C. Lindeman.
4 — **Daimî İnkılâplar Diyarı Amerika.** Bütün Dünya ile verilmiştir.
5 — **Korkunç Kore Geceleri.. Pat Frank.** Bütün Dünya ile verilmiştir.
6 — **Fatih Devrinde Âlimler, Sanatkârlar ve Kültür Hayatı..** Refik Ahmet Sevengil. Fiatı : 100 Kuruş.
7 — **Amrikan Hikâyeleri Antolojisi...** Bütün Dünya ile verilmiştir.
8 — **Meşhur Filozoflar...** Fiatı: 100 Kuruş. Bütün Dünya ile verilmiştir.
9 — **İlmin İlerleyişi ve Sağduyu...** Bütün Dünya ile verilmiştir.
10 — **Hürriyet Ruhu... Learned Hand.** Bütün Dünya ile verilmiştir.
11 — **Büyük Macera...** Broadus Mitchel.
12 — **Amerikan Cumhurbaşkaularının Hikâyesi...** Maur ve Minka Petersham.
13 — **Yalnız Yürüyenler...** Perry Burgess.
14 — **Hayatımın Hikâyesi...** Hellen Keller.
15 — **Demir Perdeden Hürriyete...** Georges Mikes.
16 — **Mucizeler Yaratan Ülke...** Katherine B. Shippen.
17 — **Andau Köprüsü...** James A. Michener.
18 — **Bir Dâhinin Hayatı «Edison»...** W. H. Meadowcroft.
19 — **Büyük Kazak Göçü...** Godfrey Lias.
20 — **Amerikan Müziğine Toplu Bir Bakış...** I. Sabloski.
21 — **Çocuklar Köyünün Babası Flanagan...** Fulton ve Will Girsler.
22 — **Köleniz Atom...** Dunlape ve Tuch.
23 — **Hürriyet ve Politika...** Osman Nebioğlu.
24 — **Gelişme Nazariyesi** W. W. Rostow.
25 — **Aklıselim Karşısında Rusya...** Robert Conguest.

[redacted]

⊙

Bu dünyada Rusya ile birlikte yaşamak zorundayız. Bu bakımdan davranış ve siyasetimizde serin kanlılığa ihtiyacımız vardır. Rus liderleri ne şeytan, ne de melektir. Rusya ne cennet, ne de cehennemdir.

⊙

Bu kitabın yazarı Robert Conquest uzun yıllar İngiliz haricîyesinde çalışmış bir şairdir. Batı Dünyasını iyi tanıyan ve Sovyetler hakkında enteresan tetkikler yapan değerli bir müelliftir.

[redacted]